Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	udg. af C. Møller.
Titel | Title:	Exegetisk Haandbog til det gamle Testament
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 3
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Andr. Fred. Høsts Forlag, 1841-1843
Fysiske størrelse | Physical extent:	3 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 1 8°

1 1 01 0 8 01701 8

+Rex

Exegetisk Haandbog

til det gamle Testament,

udgivet

af

C. Moller,

Candidat i Theologien.

Tredie Deel.

De smaae Propheter.

Kjobenhavn.

Paa Universitetsboghandler Andr. Fred. Høst's Forlag.

Tryk hos J. G. Salomon.

1845.

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS ·

Commentar over de ſmaae Propheter

af

F. Hitzig,

Dr. Phil. og Theol., Prof. ordinarius i Theologien i Zurich.

Overſat

af

C. Moller.

Commencing once de Lunne Chapters.

Joel.

Indledning.

Da Overskriften 1, 1 ikke indeholder nogen Tidsangivelse, og de historiske Forhold ikke ligge klart for Dagen, traadte Joel allerede i den hebraiske Kanon bag efter Hosea, der 1, 1. 4 refererer sig til Jeroboam II's Tid, i LXX's Kanon endog bag efter Micha, Hiskias Samtidige, maaskee af den Grund, at han ikke tænker paa de ti Stammers Rige, og Fortolkernes Meninger om Joels Levetid forbleve yderst usikkre og deelte lige indtil Credner, der rykker Draklet op til Aarene 865—70. I ethvert Tilfælde er det forholdsviis gammelt, thi den messianske Idee fremtræder her i ubestemt Almindelighed, uden endnu at concentrere sig om en ideal Konges Person; det er ustridigt ældre end Amos, der sigter til det (Credn. S. 55 ff.) og kjender Assyrerne som dem, fra hvem der truede Fare-Am. 5, 27, 6, 14. Men ligesaa lidet som disse, anfører Joel iblandt Folkets Fjender de damascenske Syrere, og synes derefter at have skrevet ikke blot før A. 790, men endog før Begivenheden 2 K. 12, 18, d. e. omtrent før A. 840, medens Amos, der propheterer i Israels Rige efter Begivenheden 2 K. 10, 32 f., omtaler dem 1, 3. Derimod omtaler hin 4, 2 en Josaphats Dal paa en Maade, saa at han maa have skrevet efter den 2 Kr. 20 fortalte Begivenhed, altsaa efter A. 914, maaskee efter 889; noget Nærmere angaaende hans Levetid lader sig ogsaa udlede af den Maade, hvorpaa han yttrer sig om Juda's Forhold til Edomi-

terne, Philisterne og Phoenicierne. Ifølge 4, 19 have Edomiterne i deres Land udgydet Judæernes Blod. Dette Udsagn refererer sig til de i Edom bosatte Judæeres Drab paa den Tid, da hine faldt fra Juda under Joram efter A. 889. For denne Blodskyld, hvilken Amazia hævnede før A. 825. 2 K. 14, 7, kræver Joel endnu Hævn. Philisterne lægges det til Last, 4, 4 ff., at de have rovet Tempelskattene i Jerusalem og bortført Judæerne i Fangenskab. Dette skete (jf. 2 Kr. 21, 16) under Joram; til hin Indtagelse af Jerusalem sigter ogsaa V. 17. Men Joel haaber endnu V. 7, at de bortførte Fanger skulde vende tilbage, altsaa kan endnu ingen Menneskealder være forløben efter den Tid, men Joel maa idetmindste have skrevet før A. 850, eftersom Joram regjerede indtil 881. Endelig føre Hentydningen til Tempeltjenesten 1, 9. 2, 14 og den Udmærkelse, hvormed Præsten fremstilles 1, 9. 13. 2, 17 til en Tid, da den theokratiske Cultus havde grundfæstet sig og Hierarchiet vundet Anseelse; saaledes udelukkes Perioden under Ahasja, Athalja og Slutningen af Joas Regjering; Draklet kan kun være affattet imellem 874 og 851. Er det nu rimeligere at holde sig nærmere til det første Tal, maae vi saa meget mere henføre Bogen til den mindreaarige Kong Joas' Tid, som der intetsteds i samme tales om Kongen, og den turde da neppe henlægges før A. 870, og vanskelig efter 860. Jf. Credner S. 41 ff. Movers die Chronik S. 119.

Anledningen til Draklet gav en Tørke 1, 12, i Forbindelse med hvilken en Sværm af Græshopper hjemsøgte Judæa 1, 4. Propheten giver en malerisk Skildring af Ødelæggelsen: han opfordrer til Bod og Anger 1, 13, 2, 12 f. og beder selv til Jehova 1, 19. samt lover at denne skal afhjælpe Nøden og tilføier endnu større Forjættelser. En slig Ulykke skal ikke mere indtræffe 2, 26 f.; ligesom den var Straf for begangne Synder 2, 13, saaledes vil Jehova borttage Folkets Synd og udgyde sin Aand over det 3, 1. f. Og naar han beskikker en Dommedag over sit Folk 1, 15, 2, 1 f. 11. og endnu neppe har forbarmet sig 2, 18, vil han siden virkelig holde Dom over Hedningerne, hans Folks Fjender 4, 2, han vil hævne den mod

hans Folk udøvede Udaad 4, 4—8, vil drage i Kamp mod Hedningerne og ødelægge dem 4, 16. 18, saa at Juda, uskadt 3, 5. 4, 16 i Fremtiden sikkret for fjendtligt Angreb 4, 17 bestandig skal glæde sig ved Fred og rig Overflod.

Da en indre Sammenhæng forbinder Kap. 2 og 3, fremstille de i Bogen indeholdte Taler et Heelt, hvis Middelpunkt er hin Ulykke. Den falder i to Dele, den anden udvikler sig af den første og danner dens omvendte Side. At den allerede frembrydende Dommedag er en Typus, hvorefter Joel forestiller sig den tilkommende, fremlyser allerede af Gjentagelsen af Udtrykket 2, 10 f. i 4, 15 f. Bogen indeholder et Orakel; men først fra 2, 18 begynder Talen propheterende at refere sig til Fremtiden, iforveien skildrer den ikke den forbigangne, men den nærværende Tid, som saadan skildres 2, 4 f. selve Ødelæggelsen, V. 17 det derved foranledigede Klageraab, og allerede V. 18 et sildigere Moment; thi Orakket er ikke forfattet eller nedskrevet paa engang, men Standpunktet flytter sig og 2, 1. 15. 3, 1 betegnes Afsnit, hvor Traaden paany sammenknyttes.

Joels lokale Standpunkt er Juda, speciellere Jerusalem. Kun Judas og Jerusalems Skæbne bekymrer han sig om, til dette Land og dets Hovedstad indskrænker han Forjættelserne 3, 1. 4, 18. Opfordringerne 1, 13 f, 2, 1. 15. kunne kun være rettede til Jerusalems Indbyggere, og formodentlig fra et Standpunkt, hvorfra Staden, dens Mure og Huse, 2. 9. 7 og selv det, der foregik i Templets Forgaard 2, 17, lod sig vine. Ogsaa udelukker det meget dannede Sprog og det øvede mesterlige Herredomme over Udtrykket i denne ældste, skriftligt opbevarede Prophezie en Prophet af det nordlige Rige og fører til en Indvaaner i Jerusalem.

Joel skrev, da en vedholdende Sommertørke 1, 12 indtraf i den egentlige Regntid, da Flodleierne laae tørre V. 20 og Sæden under Jordklimperne raadnede V. 17. Ifølge 1, 4 7 var Vinhøsten endnu ikke endt; ifølge 2, 23 ventede man den tidlige Regn. Men nu begyndte man at saae Vintersæden i October; Vinhøsten varede til ind i November og ustadigt Veirligt pleiede i Octo-

tober at indlede Regntiden. Aarstiden hvorpaa Draklet falder, vilde da være Slutningen af October eller Begyndelsen af November. Græshopperne, der almindeligviis indfinde sig i tørre Aaringer, og hvis sværmevise Forekomst betinges af tør Varme, vare formodentlig tilførte af en stærk Østenvind, hvilken efter Palæstinas Forbillede ogsaa skal bringe dem til Ægypten 10, 13, og som det synes, fjernede de sig igjen ved et Uveir 2, 11. Dette danner Vendepunktet i Draklet, thi i det forkyndte Gud sit Folk Naade V. 18, med det begyndte den tidlige Regn og dens Indtrædelse berettigede til de lyseste Udsigter i Fremtiden.

Kap. 1.

Overskrift. Dens Simpelhed vidner om dens høie Alder, og der sees ingen Grund, hvorfor den ikke skulde hidrøre fra Draklets Forfatter selv.

V. 2—12. — V. 2 f. danne Indgangen, der fremstiller den Begivenhed, som gav Anledning til Draklet, som en ganske usædvanlig. Joel spørger de Gamle, hvis Hukommelse rækker længst tilbage, om de selv nogensinde have oplevet Lignende; han spørger den nærværende Slægt, om den af Fædrenes Mund har hørt om en saadan Begivenhed. Sluttende fra sig selv venter han Svaret nei! og opfordrer derfor til at gaae videre og fortælle det Skete som noget Exempelløst og Enestaaende, og at overantvorde Erindringen derom til de sildigste Slægter. V. 4 angives Faktumet selv, hvilket anticiperes V. 2 ved זאת. Versets staaer, især da et indledende כי eller כי mangler, ikke i umiddelbar Forbindelse med V. 3: dengang aad Græshopper o. s. v., men Forf. stiller sig dermed paa sin Tids faktiske Standpunkt, fra hvilket han lader Opraabet V. 5 udgaae, og אכל betegner det Forbigangne, der strækker sig til den nærværende Tid. Forf. vil sige: en Hær af Græshopper er ret ligesom alle Vaabenarter kommen over Landet og æder Alt bort. Men paa Digternes Viis individualiserer han, for at anskueliggjøre Sværmens Stohed og Totaliteten af den anrettede Ødelæggelse. Talen faaer saaledes Skin af at opregne fire forskjellige Arter Græshopper (jf. de 4 Slags Straffe Jer. 15, 3); men om

endog יֶלֶק egentlig var den unge Græshoppe (ſ. t. Nah. 3, 15) og גָּזָם den flyvende Græshoppe, der i Palæſtina fandtes ved Høſten og ødelagde Viinſtokken, Figen- og Olietræet (Am. 4, 9), ſaa lader der ſig dog ingen Diſtinction gjøre mellem גָּזָם og חָסִיל, hvilket ſidſte efter Deut. 28, 38 igjen er identiſk med אַרְבֶּה. Denne, der hopper (Job. 39, 20), men dog har Vinger og kan flyve, betegner ikke den unge Græshoppe før den naaer Alderen af יֶלֶק, men er Lev. 11, 22 det almindelige Navn, der indbefatter flere Arter og 2, 25 indbefatter tillige de tre andre Arter, der af rhethoriſke Hensyn her ſtilles ved Siden af hinanden og אַרְבֶּה coordineres dem. Propheten ſiger ikke: en Sværm Græshopper efter den anden, eller Sværme af alle Arter, men de ere alle ſamtidige, og afæde det ſamme, fornemmelig V. 7 Viinſtokken. Her menes ikke to Generationer af Græshopper; heller ikke har Joel først ſenere nedſkrevet, Talen er ſtilet ſaaledes, ſom om Joel tænker ſig en paa eengang indtraadt Begivenhed; thi naar ſaadant ſkeer efter Mellemrum, gjør det ikke det Indtryk, ſom her udtaler ſig. Men er det ganſke forbi, virker det ikke mere ſaaledes; heller ikke er det da den rette Tid til at tilraabe Viinrankerne, at de ſkulle vaagne op og græde, efterſom Taarerne da forlængſt maatte være udtørrede. — V 5. Træffende nævnes Moſten, den friſke, ſøde Drueſaft, der ſnart ſkulde udpresſes, thi Viinhøſten var nær, og nu er det ude med den, Moſten borttages dem fra Munden, der allerede aabnede ſig efter den. De ſkulle først vaagne, thi her tiltales ſaadanne, ſom have drukket til langt ud paa Natten Eſ. 5, 11 og endnu ſove, medens Andre allerede ere vaagnede. — V. 6. Først anføres Fjendens ſtore Mængde, dernæſt dens frygtelige Vaaben, endelig V. 7 dens Huſeren. Vel kunne Græshopperne kaldes עַם (Dſpr. 30, 25), men at Forf. allerede her, ligeſom 2, 4, tænker ſig dem ſom Krigsfolk, viſer עָלָה עָלָה. Dens fortærende Redſkaber ere ligelaa ødelæggende ſom Løvens Bid (ikke Løvindens de Wette, Rückert). V. 7. Figentræet, der ſtaaer i den anden Deel af Verſet bo motiveres ved den foregaaende Viinſtok jf. V. 12 er underordnet,

ſ. V. 5 og t. V. 11, hvorfor Slutningen af Verſet vender tilbage til Viinranken. Urigtigt: mit Lands Ranker; thi אַרְצִי ſtaaer for langt borte, og ligeſom Viinſtokken hører til Landet, ſaaledes høre שְׂרִיגִים til Viinſtokken Gen. 40, 10. קְצָפָה Sønderknækken, *συγκλασμός* LXX. Formodentlig refererer allerede Suff. i חֻשְּׂפָהּ ſig til Viinſtokken; men urigtigt ſupplerer man det i הִשְׁלִיךְ; thi det er ikke Viinſtokken, men hvad der ikke er grønt og indeholder Saft, altſaa det uſpiſelige kaſter Græshoppen bort. Ogſaa Jer. 9, 18 er Ordet activt, ikke tranſitivt. הֵלִּבִין jf. Eſ. 1, 18. Pſ. 51, 9 og הִשְׁלִיג Pſ. 68, 15 frembyde et hvidt Udſeende, idet de nemlig pille Barken af, ſaa at det hvide Træ kommer tilſyne. V. 8 Gjentagelſe af V. 5, men forberedet ved Skildringen V. 7 er det udvidet og potenſeret ved en Sammenligning. Opfordringen udgaaer her til hele Folket, i hvis Navn Joel taler, hvorfor han allerede V. 6. 7. brugte 1 Persons ſuff. Folket, hvis Land ødelægges, ſkal ſørge ſom en Jomfru over ſin Ungdoms Elſkede, hvem Døden berøvede hende, jf. Eſ. 62, 4 f. בַּעַל ſynes, ligeſom domina, at have betydet Kjæreſte, Hoſ. 2, 18. Maaſkee menes den deſignerede Ægtefælle, den Forlovede; Udtrykket var da eensbetydende med אֲפִיקָה בְּעִירָהּ Ovſ. 2, 17, *κουρίδιος φίλος* Odyſſ. 15, 22. — שַׁק ſ. t. Eſ. 20, 2. — V. 9 f. begrunde Opfordringen V. 8 dermed, at Ulykken rammer hele Folket, idet dette miſter ſine vigtigſte Næringsmidler Korn, Moſt, og Olie (Deut. 28, 51). Tillige bliver herved Frembærelſen af det daglige Offer gjort umulig, og at maatte undlade dette, er den ſtørſte Ulykke, hvorfor den omtales først jf. 2, 14. Derfor, og ikke blot for deres egen Skades Skyld Lev. 6, 9 ſørge de, hvem den nærmeſt angaaer, Præſterne, jf. Joſeph. B. J. VI., 2, 1. hvor det allerede er kommen ſaavidt, *ὁ δῆμος δεινῶς ἀθυμεῖ* og Ant. XIV. 4, 3 bliver det ſelv under Beleiringens Trængsler ikke undladt. Om det med Drikofferet forbundne Madoffer om Morgenen og Aftenen ſ. Ex. 29, 40. Dan. 9, 21. Meningen er nu ikke, at Offeret allerede ſkulde

bringes i Gang; thi Grunden til Bekymringen giver ikke en tidligere Misvæxt, men den nærværende Tørke V. 12. 17 og de ødelæggende Græshopper, efter hvis Forsvinden Joel 2, 14 igjen fatter Haab i Henseende til Offeret. Ligesom V. 17 forudseer han ogsaa her i Aanden hvad der maatte komme. Den anden Halvdeel af V. 10 skal ikke forstaaes som om den allerede tilstedeværende תִּירוֹשׁ d. e. ny Viin, der endnu ikke har gjæret, stod daarligt, thi det kommer ikke engang til עָכַר (V. 5), end sige til תִּירוֹשׁ, men Haabet om en saadan er forud beskæmmet; og herefter maa og det parallele: „Kornet er ødelagt" forstaaes, idet Sædekornet raadner i Jorden (V. 17), hvorved den næste Høst gaaer tabt (V. 11). — הוֹבִישׁ, der paa Grund af de hosstaaende Passiva ikke maa tages som Activum, er (ligesom V. 11) intransitivt, og har samme Bemærkelse som V. 12, men bruges her mere egentlig om Viinstokken, ligesom שָׁדַד V. 10, der bruges om Marken og אָמְלָל V. 12, der bruges om Figentræet, egentlig skulde siges om Olietræet. V. 11 f. Da de foregaaende, saavelsom det følgende Vers berette i første Modus, kunde man forstaae הוֹבִישׁ og הֵילִילוּ paa samme Maade; men en Sammenligning med det ganske analoge V. 5 strider derimod. Verset maa sammenholdes med V. 5 og V. 8; fra det Enkelte V. 5 stiges op til det Almindelige V. 8, til Høidepunktet, og V. 11 mod Slutningen af Afsnittet stiges igjen ned til det Enkelte. Finder man fra V. 10—12 en uafbrudt Fortælling, da bliver den uordentlig og bred derved, at Viingaardsmændene omtales imellem Most og Viinstok. Hyler I Viingaardsmænd! er underordnet, og først V. 12 omtales Viinstokken. Derimod coordineres denne med det blot sekundære Figentræ, fordi dens Ødelæggelse (V. 7) af Græshopperne ikke som Granattræernes hidrører fra Tørken. Blandt de tre følgende Træarter fremhæves ved תָּמָר Daddelpalmen, der fræver idetmindste 21 Graders Temperatur, ἡ πνεύματι τρέφεται Jos. B. J. III. 10, 8. Resultatet, og ikke Grunden til det Foregaaende, sammenfatter Slutningssætningen: ja beskæmmet flygter Glæden fra

Menneskene. בְּ־ med 1ste Modus betyder ikke saa at, men indfører energisk den directe Tale.

V. 13—20. Propheten bliver ikke staaende ved en Sorg, der kun vilde have sin Grund, men ingen Hensigt. Han opfordrer til Bod og Bøn, for at afvende Jehovas Dommedag, der synes nær forestaaende. Han beder ogsaa selv til ham i Forening med den vansmægtende Skabning. V. 13 f. Præsterne, der ere nedslagne V. 9, skulle klæde sig i Sørge- og Bodsdragt, men tillige anordne en almindelig Faste- og Bededag og forsamle Folket, jf. Jer. 36, 9, der i Forening med dem skal paakalde Jehova. De efterkomme derved kun Guds Befaling, der udtaler sig ved den tilskikkede Ulykke (Es. 22, 12). חֲגֹרוּ jf. Es. 32, 12 nemlig Sække (V. 8); ombundne med disse skulle de uafladelig klage imellem Forhallen og Alteret 2, 17. בַּשַּׂקִּים maa vel ogsaa referere sig til בֵּאוּ, da de maatte komme iførte Sække, for at overnatte med dem (1 K. 21, 27); בֵּ֫ har da ogsaa for בֵּאוּ Begrebet Hvile jf. Ps. 71, 16. 1 Kr. 4, 38, ikke Bevægelse, som Nah. 3, 14. Han opfordrer dem til Bøn V. 14, fordi de ere hans, ikke en Andens, Guds Tjenere, og de skulle lyde ham, fordi deres Gudsdyrkelse er betrængt. Af Folkets Masse fremhæves, ligesom V. 2, de Ældste; men i Spidsen for dem Alle skulle Præsterne fremføre indtrængende Bønner. V. 15. Dette er fornødent; thi Verdens Ende synes nær, Tiden bebuder sig som en Indledning til Jehovas Dommedag. Subjektet til יָבוֹא er יוֹם יְהוָה jf. 2, 1, den kommer som en fra den Almægtige beskikket Ødelæggelse jf. V. 10. כ er Kaph. veritatis Es. 13, 6. 10, 13. Dette Vers kan iøvrigt ikke være lagt Præsterne i Munden, da disse have Andet at tale til Jehova, men er Prophetens-Ord, hvilket han motiverer i det Følgende. V. 16 retfærdiggjør hint יְשֹׁד, iøvrigt fremgaaer, hvad אֹכֶל er, af de tre corresponderende Ord V. 10. נִבְרַד֫וּ er efter dets Stilling bag efter Subjektet Participium. Til det andet Hemistich jf. V. 9; et Sted for Glæde var ogsaa ellers Templet paa-Grund af Offergilderne for Lægfolk. Udsagnet

אֹכֶל נִרְמְתָה V. 16 begrunder nu V. 17. Men taber saaledes Sædekornet sin Spirekraft, saa הוֹבִישׁ דָּגָן; Forraadskamrene blive tomme og Laderne, der ere unyttige, nedrives eller styrte ned af sig selv, fordi man ikke sætter dem istand. — מַמְגֵרוֹת opstod af מִגְרָה ved Gjentagelse af det præformative מ, der som tilsyneladende første Radikal, erstattede den i Vokalen opløste mellemste. Punktet i ב er Dagesch dirimens. — V. 18 Fortsættelse. Ligesom Sædekornet under Jorden, saaledes hentørres ogsaa Græsset, baade Menneskene og Quæget berøves deres Næring, fordi den brændende Tørke har afsvedet Græsset V. 19. Derfor raaber Propheten til Jehova, der ellers hjælper Menneskene og Quæget Ps. 36, 7. Træffende skildrer נָבְכוּ den Forvirring hvori det hungrige Quæg løber brølende omkring. Hornquæget behøver feed, saftig Græsning (s. t. Am. 4, 1), Faarene derimod tørre Plantearter og Steppegræs 1. S. 17, 28. Der ligger derfor en Gradation i Tillæget; ogsaa Faarehjordene komme tilkort; — Hvortil Udtrykkene Ild fortærer, Lue afsvider V. 19 maa indskrænkes, sees af V. 12. Omtalen af Markens Træer V. 19 foranlediger Omtalen af Markens Dyr V. 20, thi V. 18 meentes kun Huusdyrene. Ligesom Propheten V. 19 raaber til Jehova, saaledes brøle de op til Jehova, da Hunger og Torst quæler dem; thi Vandet er borttørret, og Græsset har Tørken afsvedet. Versets viser, at vi her befinde os i Ethanim Maaned 1 K. 8, 2, i hvilken ellers alle Floder og Bække med Undtagelse af de perennerende ere udtørrede, hvorimod dennegang slet ingen perennere. Slutningssætningen er gjentaget af V. 19, for at afrunde Talen.

Kap 2.

Kap. 2 falder i to Afsnit, der begynde paa den samme Maade, med et Opraab til Medborgerne, ligesom begge Afsnittene i K. 1. Talen er kun afsluttet fra een Side; Sætningen 1, 15, at Herrens Dag er nær, optager Joel paany og begrunder den med Græshoppernes frygtelige Tilstædeværelse. — V. 1. Opfordringen udgaaer til Præsterne, at de fra Tempelbjerget ved

Trompetens forfærdende Signal skulle sætte Folket i Kundskab om hiin Rædselsdag jf. Jer. 4, 5. 6, 1. Paa samme Maade forkyndte en Præst med Trompeten Sabathens Indtrædelse Jos. B. J. IV. 9, 12. Gjører Støi, nemlig med Trompeten Num. 10, 9 for at vække Folk af deres sorgløse Ro. — V. 2. Skildring af denne Dag. Ordene: et talrigt og stort Folk kunne ikke forbindes med יוֹם som Apposition; heller ikke kan פָּרַשׁ efter dets Stilling være Prædikatet, dette maa søges i V. 1. בָּא. Naar שַׁחַר kun betyder Morgenrøde og ikke Mørke, er det klart, at כְּשַׁחַר ikke hører til det Foregaaende, men til det Efterfølgende, da Mørket ikke kan sammenlignes med Morgenrøden. Træffende jævnfører Joel det lyse Skin paa Himlen, der fremkommer ved de fra Græshoppernes Vinger tilbageprellende Solstraaler. Derimod maa der gives et fælles Prædikat for Dag og Folk, fordi Græshoppesværmen frembringer den mørke Dag og Græshoppeskyen gjør denne til en Formørkelses Dag. Slutningsformelen refererer sig til Sværmens uhyre Størrelse jf. Ex. 10, 14, hører altsaa nærmest til רַב וְעָצוּם og er, ligesom Navnet אַרְבֶּה fremgaaet af Forundringen over hiint Syn. V. 3 Følgen af deres Indfald, den anrettede Ødelæggelse. Ogsaa paa dem anvender Joel den fortærende Ild og den svidende Lue (1, 19), og virkelig kommer kun den combinerede Virkning af Tørken og Græshopperne Virkningen af Ilden nær, hvilken baade heeder og fortærer. Forsaavidt Sværmen bedækker Jorden, er Ødelæggelsen ikke videre synlig, men vel gaaer den foran den, da de ødelægge Alt paa deres Tog, og kjendes bagefter dem, der hvor de have været כְּגַנַּת og אַחֲרֶיהָ staaer først med Begrebet af Rum, derpaa med Begr. Tid; men dog maa Græshopperne have været omtrent samtidige med Tørken, thi ellers havde de ikke mere truffet en Edens Have. Forøvrigt maae vi ikke referere denne Sammenligning fortrinsviis til Vandmængden Gen. 13, 10, men til den veldyrkede Jord; Græshoppernes Indfald slutter sig til Udgangen af Sommeren, da Viinbjerge og Frugttræer prangede med Frugter; לֵב refererer man sædvanlig til Græshoppe-

ſværmen: Intet undſlipper den, men det kan kun gaae tilbage til Landet. — V. 4 ff. Sammenligningen med et Folk, der ogſaa ligger til Grund 1, 6, faſtholdes, og Billedet af en fjendtlig Krigshærs Indfald udmales i de enkelte Træk, hvorfor man allerede tidligt forverlede Billede med Faktum og tænkte ſig en fjendtlig Hær under Græshoppeſværmens Maſke. Saaledes fandt man i de fire 1, 4 omtalte Arter ſnart fire hedenſke Konger, ſnart de fire Verdensmonarkier; hvorimod Hieron til 1, 6, Vitringa til Apok. 9, 3 antage en bogſtavelig Fortolkning ved. Siden af den myſtiſke og Holzhauſen ſeer Skildringen af Græshoppeſværmen efterhaanden forvandle ſig til Beſkrivelſen af en fjendtlig (aſſyriſk) Krigshær. Men Texten opfordrer intetſteds til en allegoriſk Fortolkning. Den lader ſig meget godt forſtaae efter sensus litteralis, men aldeles ikke ſom Allegori. Uretfærdiggjort blev da Individualiſeringen 2, 25. 1, 4, uforſtaaelig Skildringen 2, 2, ubegribeligt, at Fjendernes Ødelæggelseslyſt kun gik ud paa Levnetsmidler, ikke paa Menneſkeliv. Hvorledes kunde Propheten der ikke var nogen Sværmer, troe, at Jehova vilde lade Aſſyrerne, en Landmagt, omkomme i de to Have 2, 20, eller ſige: lig Tyven ſtege de ind ad Vinduet 2, 9, hvorledes ſammenligne dem med virkelige Heſte og Krigere 2, 4. 7? Men Grundfeilen, ſom Allegoriſeringen begik, er den, at opfatte Græshoppernes Ødelæggelſe ſom noget Tilkommende, ſom en Spaadom, medens Joel ſtuer ud fra den ſom noget Forbigangent og Nærværende til et tilkommende Indfald af Hedningerne og diſſes Undergang. Jf. Credn. S. 15 — V. 4—9 høre ſammen. Først beſkrives deres Udſeende, hvori de ligne Heſtene, ogſaa lobe de lig diſſe, med en Brummen lig Krigsvognens Rumlen. סוּסִים Rideheſte og Ryttere; her det forſte, paa Grund af Paralellismen og efterſom det egentlig er Heſten, ikke Ryttereu, der løber. V. 5. Ordet: lig Vognens Rumlen hoppe de. Man behøver ikke at tænke paa Vogne paa knudrede Bjergveie, og „over Bjergenes Toppe," hører til יְרַקְּדוּן: foran hvilket der ellers maatte ſtaae כְּ. Heller ikke gjør Trompeten hin Støi afhængig af Græshoppernes Løb, men flyvende

komme de Bjergtoppene saa nær, at de synes at hoppe, ikke at flyve over dem, ogsaa passer hoppe bedre end flyve til Vogne. Joel, der vil give en fuldstændig Skildring, begynder ab ovo, ligesom han V. 9 ophører ved den virkelige Slutning. Han beskriver Græshoppesværmen, hvorledes den over Bjergene kommer ind i Landet og bliver synlig, ved hvilket Syn Folk V. 6 forskrækkes. Den snurrende Støi af deres Vinger, som Andre sammenligne med Vindens Susen, Havets Brusen, Møllehjulets Snurren, sammenligner Joel med Vognes Rumlen og Ildens Knitren i tørt Græs. Dette kommer ofte og let i Brand i Sommerens Hede Es, 5, 24. Nah. 1, 10. — V. 6. Indtrykket, som deres Indfindelse fremkalder, er det samme som det, en fjendtlig Hær vilde gjøre; Verset hænger saaledes neie sammen med det foregaaende. Ved עַמִּים tænker Joel ikke paa Nationerne overhoved, da han ikke skildrer Indtrykket af en Græshoppesværm i Almindelighed, men af denne Sværm, heller ikke paa de israelitiske Stammer, da det kun gjælder om Juda, men ligesom 1 K. 22, 28 betyder det Folk (Leute). Det andet Hemistich maa, da קְבֵּץ og אָסַף (V. 16) ere Synonymer, forklares efter V. 10: ethvert Ansigt inddrager Skjønheden (Es. 13, 8) פְּאֵרִים Kindernes friske Rødme, denne inddrage de, Ansigtet blegner, idet Blodet forlader det. — V. 7 ff. Nu følger Angrebet, hvilket V. 6 Folkene bange ventede; rustede til Kamp V. 6 skride de til Angreb mod Staden og bestige Murene. Som Helte løbe de Storm jf. Job 15, 26. Ogsaa kan Ps. 19, 6. 18, 30 jævnføres, men ikke 2 S. 1, 23, 2, 18, thi om Behændigheden handlede V. 4, her er Talen om Løb til Angreb. I det Følgende beskrives deres Marschorden: Krigerne drage hver ligefrem Jos. 6, 5 hen paa Angrebspunktet, uden at forandre deres Stier d. e, uden at dreie af til høire eller til venstre, saa at Ingen kommer den Anden i Veien, hvad ogsaa den tætte Mængde gjør umuligt. Ved deres Storm støde de paa Sværd og Spyd af Forsvarerne, uden derved at lade sig opholde Stedet antyder, at Hebræerne ligesom Romerne Liv. 42, 10 og Tyrkerne Hasselquist Reise S. 255 hvorvel forgjæves brugte

Vaabenmagt imod Græshopperne. שֶׁלַח er ikke Skydevaaben, men udstrakte Vaaben, בֶּשֶׁק betyder saavel bagfra fremad, 2 S. 6, 16, som forfra bagud 1 S. 4, 18 og her og V. 9. De løbe under Spydet og have det strax bag sig. — לֹא יִבָּצֵעוּ sædvanlig non vulnerantur, hvilket er urigtigt da man ikke holder Vaabnene imod dem for Spøg, og var בצע intransf. var det derfor dog ikke passiv. Sætningen angiver ikke en ny Handling, men beskriver נִפְלָה nærmere. Ellers er בִּצֵּעַ afbryde f. Ex. en Traad Es. 38, 12, her: de afbryde ikke deres Vei, de strækkes ikke tilbage af Sværdet. V. 9. Uden at lade sig standse, bemægtige de sig Staden. De have taget Indgangen i Besiddelse, besteget Muren og løbe nu gjennem Staden og omkring paa Muren, gaaske paa Fjenders Viis og stige ind i Husene gjennem Vinduesgitteret, da Dørene jo holdtes lukkede. Forøvrigt er det her, hvor Joel beskriver præsentia, aabenbart, at Conciperingen af Skildringen er samtidig med selve Faktum, medens den skriftlige Affattelse kun falder saameget sildigere, at han kunde levende tilbagekalde sig Scenen. Ogsaa fører Overgangen V. 10, hvor Forf. begynder paany, til den fremdeles bibeholdte 1ste Modus dertil, at han skuer tilbage til noget Forbigangent. Efter Skildringen af Hærens voldsomme Fremtrængen, angiver V. 10 (paralell med V. 6), hvorledes hele Naturen gerører sig ved denne Begivenhed. מִפָּנָיו, ikke som V. 6 מִמֶּנּוּ, udsiger intet om Græshopperne vare den egentlige Aarsag til denne Jordens Bæven. Ogsaa kunde kun Jorden bæve, naar de betraadte den; men ikke Himlen (formørkes), uden naar de vare i Flugt, og Udsagnet var i al Fald noget overdrevet. Desuden skildre Hebræerne saaledes kun Jehovas Aabenbarelse i Tordenveir Es. 13, 13. 10. Nah. 1, saaledes som V. 11, מִלְּפָנָיו maa derfor forklares som V. 11. Skræk gaaer foran dem, ledsagende Jehova, udgaaende fra ham, der drager foran dem. Jorden skjælver, Luften drøner (V. 11) for Jehovas Røst og Uveirsskyer formørke Dagen. Efter Solen omtales Maanen og Stjernerne, hvilke nu, efterat Solen er bleven formørket, skulde skinne, drage deres

Skin til sig, idet hele Himlen overtrækkes med Uveirsskyerne. V. 11 Fortsættelse קוֹל יְהוָה er kun paa enkelte Steder Gen. 3, 8. ikke Torden, ellers er נָתַן קוֹלוֹ 1 S. 12, 18. Ps. 77, 18. 46 7 tordne. Jehova stiller sig ligesom selv i Spidsen for sin Hær, (V. 25), der skal udrette hans Villie, thi formedelst dens umaadelige Størrelse er det Umagen værd, og for værdigen at indlede den store Dag, lader han sin Magts Torden lyde. De tre Sætninger, der angive Grunden, ere coordinerede; til Slutningen jf. Jer. 10, 10. — V. 12. Saaledes kommer han som fortørnet Dommer, for at straffe, men selv endnu, da Straffen allerede begyndte at udføres, er han rede til at holde inde, naar Folket angrer og gjør Bod. I selve den indtrufne Ulykke ligger den Opfordring fra Jehova, hvilken Propheten erkjender og udtaler som saadan: at omvende sig; men det maa skee med det hele, udeelte Sindelag, og ikke beroe ved udvortes Tegn paa Bedrøvelse over Synden V. 13, der forlanges Hjertets Sønderknuselse, d. e. sand og dyb Fortrydelse. Gudsordet V. 12, hvilket Propheten forkynder i Jehovas Navn, understøtter han V. 13 f. i det han commenterer i sit eget Navn og viser hen til Jehovas Naade, der lader haabe, at Anger endnu vil frugte Noget. Han er gjerne Straffen quit, han ynkes over sine Dyrkeres Nød, bærer længe over med Synderen og er overhoved fuld af Kjærlighed. Tillægget וְנִחָם עַל forstaaes saf Jon. 4, 2 lige til de nyeste Fortolkere ligeledes som et Prædikat til Jehova, נחם som ptcip. Men skal הָרָעָה betyde det physiske Onde, som afhængigt af Jehova, kan Sætningen ikke paastaaes i saadan Almindelighed, tages det derimod som sligt, dette Onde, da vilde Joel kategorisk udtale hvad man efter V. 14 ikke kan vide. Rigtigst læses וְנִחָם som pf. med Vav consec, saa at han lader Ulykken gjøre ham ondt. V. 14. מִי יוֹדֵעַ = maaskee 2 S. 12, 23. Prdk. 2, 19, Udtrykket er valgt forsigtigt, da et altfor fast Haab vilde være frænkende for Jehova. Han haaber at Jehova, der var kommen som straffende Dommer, vil vende tilbage til sit Sted Hos. 5, 15. — אַחֲרָיו forklarer

יְשֻׁרֵב ; førend Alt er ødelagt, saa at der endnu bliver en בְּרָכָה tilbage, hvorved han velsigner Landet, for deraf at frembære det skyldige Takoffer, hvorpaa det religiøse Sind først tænker.

V. 15—27. — V. 15 f. Det er den høie Tid at gjøre Bod, da Straffedommen allerede er begyndt; Nøden er stor, derfor den eftertrykkelige Opfordring, at den hele Befolkning, end ikke spæde Børn undtagne, skal bede til Jehova. Selv de Nygifte, der mindst ere stemte til Sorg og Bod, skulle ikke undtages. Talen er om en øieblikkelig Bodsbøn; Opfordringen er derfor kun rettet til Indbyggerne af Jerusalem, til hvilken Stad Græshoppesværmen sidst er kommen, ikke tillige til „Landets Indbyggere" som V. 1. Disse Vers hænge nøie sammen med det Foregaaende; Propheten fortsætter kun, paany optagende Traaden, Opfordringen V. 13, og Faften V. 15 er den samme som V. 12 V. 17 tager man sædvanlig som Fortsættelse af Opfordringen; men Præsterne vilde Joel ikke have omtalt sidst, men først jf. 1 9, 13. Ogsaa kunde Opfordringen til at blæse i Trompeten og sammenkalde Menigheden kun som 1, 13 f. rettes til Præsterne, hvis Omtale først nu og i 3 Person vilde være upassende, ligesom Angivelsen af Stedet, hvor de skulde græde, var paafaldende; og det er aabenbart, at Jehova ikke kan forbarme sig over Folket, hvilket dog skeer V. 18, fordi dette opfordredes til Bod, men naar det efterkom Opfordringen. Dette fortaltes V. 17 i Præsens. Vi see Præsterne, hvem navnlig hos Joel Forbønnen tilkommer, med Taarer bede for Folket til Jehova, at han dog ikke maa lade sit fremfor Hedningerne begunstigede peculium blive til Spot for disse som Saadanne, hvem deres Skytsgud har givet til Priis. Iøvrigt ligger der ikke i Ordene, at de bede om Naade for hans egen Æres Skyld, heller ikke er Jehova V. 18 nidkjær for sig eller sit Navn. Lokalet er den indre Forgaard; Brændeofferalteret have de bag sig og vende Ansigtet mod Tempeldøren. Den omvendte Stilling lastes Ez. 8, 16. — V. 18 f. Denne Bøn fandt Bønhørelse. Tordenveiret udtømte sig i Regnskyl, hvormed den forventede tidlige Regn V. 23 begyndte. Tager man V. 17 som Jussiv maatte man med de

Wette oversætte: da er nidkjær, istedetfor da blev nidkjær. Svaret V. 19 paa Bønnen er ikke Tordenens Rest, thi Skraldene tage nu af, men Faktumet, Regnen, talte høit til Folkets Øren. For Tørken er nu sat Grændse; V. 20 kommer Joel igjen til Græshopperne. Her reflecteres ikke paa, at en stærk Regn dræber dem paa Stedet, men Joel haaber, at ligesom Vinden har bragt dem, vil den ogsaa drive dem bort igjen. — הַצְּפוֹנִי ἀπ λεγ, betegner ikke en Deel af Græshopperne, hvorom der i det Foregaaende ikke er talt, men hele Sværmen, dog ikke som den, der kom fra Norden, hvorpaa Forklaringen om Assyrerne, der rykkede ind fra Norden, lægger Vægt, men det betyder eum qui ab aquilone est. (Vulg) den af Midnatten; Udtrykket er valgt ifølge Etymologien af צָפוֹן det mørke Verdenshjørne. Græshoppeskyen havde, seet fra Jerusalem, overtrukket hele den nordlige Himmel. Nu skal en Nordenvind drive dem bort; og den skal kaste Centrum og Massen af Hæren over Judas sydlige Grændse ud i Ørkenen imellem de to Have, i hvilke de mod Øst og Vest yderste Dele af Hæren, For- og Bagtroppen, der ogsaa jages mod Syd, skulle omkomme. Vinden er uden Tvivl den samme, der bragte Tordenen og Regnen, thi Nordenvinden bringer i Palæstina Regn Osp. 25, 23; ogsaa Ps. 29 gaaer Tordenveiret fra N. til S. — Cred n. tager הַיָּם og אַחֲרוֹן som Tidsbegreb; en tidligere Skare og den efterladte Yngel, imod Sprogbrugen af יָם, der her maa være den mod Østen vendte Linie. Var Jehova Subjekt til הִגְדִּיל, maatte det udtrykkelig staae her, og ikke V. 21. Og umiddelbart foran omtales ikke noget Activt fra Jehovas, men noget Passivt fra Græshoppernes Side, hvortil den Grund angives, at de, der udrettede Herrens Ord V. 11, have gjort noget Mægtigt, anrettet en umaadelig Ødelæggelse. Joel mener ikke, at de have gjort det forslemt og overskredet deres Hverv, i hvis fuldstændige Udførelse Jehova hindrer dem; men nu da Jehovas Villie har forandret sig, afsees fra den Idee, at de udførte hans Villie som hans Redskaber. V. 21 ff. Ligesom Joel før den indtraadte Foran-

dring havde opfordret til Bedrøvelse 1, 8, saaledes nu til Mod og Glæde. Han anfører først det dyrkede Land, som Jehova ved Regnen havde vakt af dets Bedrøvelse 1, 10, hvorved han havde gjort store Ting. Dernæst Dyrene paa fri Mark 1, 20, fordi denne nu igjen kan skjænke dem Næring. Det andet Hemistich, passer neppe som Angivelse af Grunden til Hovedsætningen, endskjøndt mange „Markens Dyr" æde Træfrugter, Ræve f. Ex. æde Viindruer. V. 23 vender han sig endelig til sine Medborgere og nævner det Skete, Regnen, ved sit Navn, medens V. 21 kun antydede, V. 22 kun berettede Følgen deraf. Her, hvor han taler til Fornuftvæsner og tilmed Jehovadyrkere, tilføier han בַּיהוָה, deres Glæde skal være religios, taknemmelig. מוֹרֶה tidlig Regn; paa sidste Sted staaer det ved Siden af מַלְקוֹשׁ, ligesom יוֹרֶה Deut. 11, 14, i samme Forbindelse som dette Jer. 5, 24. Men da den tidlige og sildige Regn falder paa forskjellige Tider, og hin allerede har begyndt, maa man i det af נָתַן afhængige וַיּוֹרֶד, der ogsaa refererer sig til den sildige Regn, see bort fra Tidsbegrebet. Begge Verbalformer betegne kun Visheden af Sagen og oversættes bedst i præs. — לִצְדָקָה efter det rigtige Maal, tilstrækkelig, udtrykker Sagens Overeensstemmelse med den til samme gjorte Fordring. בָּרִאשׁוֹן i den første Maaned; de gamle Dstt. som i Begyndelsen, som tilforn. V. 24 f. Som Følge af Regnen skal der blive Overflodighed af hine Landets Producter jf. V. 19. Følgerne af Tørken blev forebygget før det var for sildigt. Hvad derimod Græshopperne have fortæret, er tabt, for dette lover derfor Jehova Erstatning. Han vil erstatte Aarene d. e. deres Udbytte. Plur. er brugt, fordi eet Aars Forstyrrelse kan virke paa flere efterfølgende, thi der menes kun eet Aar, eftersom der kun er een Græshoppesværm og disse ikke leve længe nok til at ødelægge i to Aar. Da Copula først staaer foran de to sidste Navne, skulle de tre sidste Navne høre sammen som coordinerede; ogsaa har Accentuationen skilt אַרְבֶּה som det almindelige Navn fra de tre specielle, der sigte til Græshoppernes Virksomhed.

idet יֶלֶק opslikker Græsset (Num. 22, 4), חָסִיל ødelægger Kornet (Deut. 28, 38) og גֶּזָם Frugten (Am. 4, 9). Den her stillede Orden retter sig efter Græssets, Kornets og Træfrugternes Fremvæxt i Aarets Løb. — V. 26 staaer parallel med V. 24 og æde med aade V. 25. — V. 27. Af denne Virksomhed til deres Frelse skulle de erkjende hans virkelige Nærværelse iblandt dem og, naar de ere blevne deelagtige i Frelsen, skal det blive dem klart, at Jehova er den eneste Gud. Slutningen danner den eftertrykkelige Forsikkring, at Jehovas Folk aldrig skal beskæmmes. Hermed skuer Joel ud i den sildigste Fremtid, og at han foreløbig vil slutte hermed, secs deraf, at det er en Gjentagelse fra V. 26, jf. t. 1, 20. I selve Gjentagelsen ligger Eftertrykket. Tillige er det klart, at K. 2 upassende af Mange forlænges til 3, 5.

Kap. 3.

V. 1—5. Forjættelsen V. 1 siges udtrykkelig at skulle opfyldes efter hine i K. 2. Gud udfører sine Hensigter successiv, og efterat Gemytterne ere forberedte ved Følelsen af Taknemmelighed og Erkjendelsen af Guds Virksomhed i Verden 2, 26 f., følger det Større, Guds Aands Udgydelse. Hertil slutte sig Forbetydningerne af den store Dommedag V. 3 f., og Aandens Udgydelse skal gaae forud, for at Folket som helligt kan blive skaanet ved Dommen. V. 5. Dette Kap., der med Allusion til Dommedagen kun behandler det, der skal gaae forud for den og V. 5 endog anticiperer denne, viser sig uselvstændigt og ikke tilstrækkelig afsluttet i Forhold til det følgende, hvorfor Mange rigtigere forbinder begge til eet. Det ubestemte אַחֲרֵי־כֵן viser, at Joel ikke sætter Aandens Udgydelse til en meget fjern Fremtid, da han ellers vilde have brugt Formelen Mich. 4, 1. Og Dommedagen falder jo endnu senere, og dog skulle de blandt Fremmede smægtende Fanger af Juda befries samtidig med Hedningernes Afstraffelse 4, 1. 7. 3, 5. Aandens Udgydelse falder altsaa før Fangernes Tilbagekomst, hvilken Joel ikke kan tænke

som fjern 4, 2. — רוּחַ ogsaa Aande og Vind, er for Hebræerne noget Stofagtigt og lader sig, forsaavidt det falder sammen med נֶפֶשׁ, betragte som flydende, hvis Kar er Legemet. Aanden udgydes ikke blot over Menneskene, men ned i dem jf. Ez, 36, 27, hvor Gud lægger sin Aand ind i dem Dom. 6, 34, hvor Guds Aand iforer sig et menneskeligt Legeme, som et Klædebon. „Alt Kjød" skal efter Credn. ogsaa indbefatte Dyrene, selv Græshopperne. Engang i det N. T. kunde vel Dyrelegemet optage Dæmoner, men at det kunde være en Bolig for Guds Aand, er en ubibelsk Tanke. Ikke engang til alle Mennesker lader det G. T. Aanden meddeles, men indskrænker den til Israel, hvorfor Jøderne forundres Ap. G. 10, 45. Om og בָּשָׂר ellers betyder Menneskeverdenen, maatte Hedningerne her dog undtages; hvorledes rimer det sig, at Jehova først meddeler sin Aand til Hedningerne, der have forsyndet sig saa grovt imod ham 4, 2, og derefter lade dem omkomme ved Dommen? I følge deraf vilde de tvertimod erkjende og paakalde ham og — frelses V. 5. Det Rigtige fremgaaer af 4, 1 f. — 2 Pers.s Suff. V. 1 viser, at der ved Tjenestetyendet V. 2 menes eders Tyende; Joel siger ikke: endog over de fjerneste eller blindeste Hedninger, men: selv over eders Tjenestetyende, de Ringeste i Israel, udgyder jeg min Aand; og Modsætningen er den imellem de hidtilværende faa Besiddere af Aanden og Massen af Folket. Joel venter, at Jehova, der straffer Synderne, men tillige favoriserer Israel, vil gjenindføre Folkets Helligheds stand, saa at han ikke mere behøver at straffe det. Ogsaa Jeremias 31, 33 lærer, at der engang skal herske fuldkommen og uden Undtagelse almindelig Gudsfrygt i Israel. Joel gaaer kun tilbage til dens Kilde, dens Princip: Guds Aand, der er udgydt over dem, viser sig hos de Enkelte som deres ny Aand Ez. 36, 26, omdanner deres Tænkemaade 1 S. 10, 9, saa at de blive nye Mennesker, Propheter. Forf. taler til Judæerne og adskiller — afseet fra det tilføiede Tyende — Barndoms-, Manddoms-, og Oldingsalderen og derefter tre Yttringsmaader af Aanden. I

Oldingens svækkede Aand aabenbarer den sig ved Drømme, natlige Syner Job 33, 15, den matteste og derfor tidligste Aabenbaringsform Gen. 20, 3. Mth. 1, 20; Ynglingens og Mandens levende Phantasie har Syner om Dagen, høiere Aabenbaringer i den egentlige Vision; i Barnets Sjæl som mindst kan magte den, og hvis Yttringer ere heftigere, virker den furor sacer. — חזה staaer her ikke i den udstrakte Betydning, der indbefatter Drømmen og Visionen, men som 1 S. 19, 20. Usædvanlige Naturphænomener betydede for Folketroen overordentlige politiske Begivenheder, hvoraf man omvendt sluttede, at disse bebudedes ved hine. V. 3 angives Tegnene paa Jorden. Da der her ved Siden af Blod ikke staaer Mørke, som V. 4, maae vi her ikke tænke paa den blodrød opgaaende Maane, men paa et Tegn omtrent som 2 K 3, 22. Begge Steder betegnes Blodsudgydelse ved Ilden: Stæders Brand jf. Dom. 1, 8. 20, 48; derimod Røgstøtterne gaae veivisende foran Karavaner eller Hære Høis. 3, 6, saadanne menes her, ligesom Jer. 1, 13 den dampende Kjedel. Solens Formørkelse betyder en ulykkesvanger Tid overhoved Es. 5, 13. Job. 15, 22. — Af denne Trængselstid skal paa denne store Dag Jehovadyrkerne reddes, efterat Betingelsen for deres Forskaanelse er opfyldt. Skal Frelsen strække sig til alle Jehovadyrkere og dog indskrænke sig til Jerusalem, da forudsætter Joel, at Landets Befolkning i hin Nødens Tid vil være strømmet sammen til Staden Jer. 4, 6. Han taler i sit eget Navn, da han har erholdt Aabenbaring, derfor Mellemsætningen: saasom Jehova har sagt mig. De sidste Ord maa oversættes: og blandt de Undslippende skulle være de som Jehova kalder. De ere Sværdets Levninger Jer. 31, 2; men Sværdet raser blandt Hedningerne, vi maae da tænke os Enkelte fra Hedningernes Midte undslippende, ikke det judæiske Folk, der allerede er betegnet paa anden Maade, heller ingen Hedninger, som Jehova udkaarer; men der menes Fangerne af Juda 4, 1. 7, hvem Jehova vil befale at forlade deres Bopæl blandt Hedningerne og flygte til Jerusalem. At

disse menes, viser 4, 1, hvor Fængsel kun kan svare til „de Øvrige" her.

Kap. 4.

V. 1—8. Jehova vil føre de som Slaver bortsolgte Judæer tilbage og tage Hævn over Hedningerne, der bortførte Fangerne. V. 1 f. hænger sammen med 3, 5, hvor Talen var om et Redningssted for Judæerne og om Undkomne. Nu tilføies, at Jehova vil holde en Dom over Hedningerne. Paa Grund af Spaadommens Vigtighed begynder Joel med en dobbelt Tidsangivelse, hvilken refererer sig til det Tidligere, men beskrives nærmere ved אֲשֶׁר, Den anden Deel exponerer blot den foranstaaende Datum, hvoraf וְקִבַּצְתִּי afhænger. Fangernes Tilbageførelse, der staaer i Forbindelse med Fjendernes Undertvingelse, indtræffer paa samme Tid. Spørgsmaalet, hvorfor Joel kalder Dalen Josaphat, kunde besvares dermed, at dette Navn betyder Gud har dømt. Denne Betydning er Joel sig bevidst V. 12, og man kunde anse Navnet for et mythisk, hvortil ingen bestemt Dal svarede. Dog henviser allerede Aben Esra til 2 Kr. 20 16 ff.; og det er afgjort at man paa Joels Tid kaldte Skuepladsen for hint Hedningernes Nederlag Josaphats Dal, og netop denne vil Joel betegne med dette Navn. Denne Forbindelse er saa meget mere passende, som dengang flere hedenske Folk havde gjort Indfald og Jehova selv umiskjendelig havde stridt for de under Josaphat udrykkende Judæer. Har Joel tænkt sig en bestemt Dal, maatte den ikke ligge altfor langt fra Jerusalem; jf. V. 16 f., hvor Jehova fra Jerusalem af forskrækker Fjenderne. Navnet paa Dalen 2 Kr. 20, 26 udelukker ikke vort; den første som det synes V. 14 endnu et tredie og maaskee endnu et fjerde Navn, nemlig Kongens (Josaphats) Dal Gen. 14, 17. Jehovas Arv er Folket selv Ps. 33, 12. Mich. 7, 14, ikke Landet, hvorom først tales i Slutningen. V. 5 angav kun almindeligen Hedningernes Synd derhen, at de havde plyndret Judas Folk og Land; derefter følger Detailen. Den

Skyld, V. 2 tillægger alle Hedninger, kunde fra Joels indskrænkede Synskreds ikke alle have Deel i, men V. 4 lader formode, at vi fornemmelig maa tænke os Philistere og Phoeniciere som Gjerningsmænd, hvilket bestyrkes V. 5 f. Ikke blot faldt de ind i Landet og tvang Indvaanerne til at flygte, men indtog endog Jerusalem, hvilken udtrykkelig nævnes V. 1. 6 i Forbindelse med Juda, og plyndrede Templet V. 5. Vel nævnes 2 Kr. 21, 16 ogsaa Philisterne, men derimod Araberne istedetfor Phoenicierne, men Am. 1, 9 beviser ogsaa at disse toge Deel med, hvilket formodentlig indskrænkede sig til at de ved Rygtet om Fettoget kom til, og afkjøbte Seirherrerne Fangerne og siden folgte disse videre. V. 6. Seirherrerne, der V. 2 ogsaa tilegne sig Distrikter af Juda, deelte Fangerne imellem sig ved Lodtrækning; men Phoenicierne havde aabnet et formeligt Marked og lode sig betale mod Slaver for at levere hvad der udfordredes til Seirsfesten. Den hvem Lodet tildeelte en Dreng, byttede ham maaskee mod en Slavinde; en Anden, der havde erholdt en Slavinde, gav hende før eller efter at han havde misbrugt hende, for et Quantum Viin. Spørgsmaalet V. 4 er formedelst dets Affekt ufuldstændigt: ville J gjengjælde mig en Handling eller ville J gjøre mig Noget? d. e. ville J hævne et tidligere tilfoiet Nederlag eller uden Anledning bekrige mig? Deres Handling er i begge Tilfælde selv et Vederlag, som Jehova lader falde tilbage paa dem og ifølge V. 5. 7 et allerede forbigangent. Men Tidsbegrebet i partic. er Præsens, idet Jehova V. 3 gjør sig Begivenheden nærværende. Philisternes Distrikter vare fem Jos. 13, 3. קַלְ מְהִדְּה betegner ikke om kort Tid, men Straffens hurtige Fuldbyrdelse; staaer omvendt Es. 5, 26 — V. 5 f. angives dette Vederlag; og vistnok traf deres Ugudelighed Jehova deels umiddelbart, deels middelbart i dem, han beskyttede. De bortforte Tempelskatlene; det hellige Inventarium og Klenodier, hvilke sidste de nedlagde i deres egne Templer jf. Dan. 1, 2. Men Fangerne folgte de langt borte for at de ikke skulde undvige, hvortil deres Afsky for Hedningerne maatte gjøre dem tilboielige. Paa Joels Stand-

punkt forekom denne Skik yderst forhadt, men den faldt i Phoeniciernes Interesse, da den fjerntfødte Slave stod i høiere Priis. Javan er ikke identisk med det Ez. 27 13, men med det 27, 19 nævnte, og maa combineres med Staden Javan i Jemen, der gav Landet Navn. Ifølge Am. 1, 6. 9 bleve Fangerne dengang transporterede mod Syd. Parallel med dette Javan nævnes V. 8 Saba, ogsaa et sydarabisk Land, og Grækerne bragte netop selv Slaver til Tyrus, istedetfor der at hente dem Ez. 27, 13. V. 7 f. Men deres Udaad skal betales Lige med Lige. Urigtigt: jeg sælger dem igjennem Judæernes Haand. Jehova siger efter en fra menneskeligt Forhold paa Gud overført Tropus: jeg sælger dem til Judæerne d. e. overantvorder dem til dem og disse skulde derefter sælge dem. Ved hin Fortolkning udtrykkes ikke, hvad der maa gaae forud for Salget, og dette, sagt om Jehova og Judæerne i samme Betydning, var odieus. Med Saba var allerede tidligere Forbindelser knyttede 1 K. 10, der bestode endnu paa Jeremias (6, 20) Tid.

V. 9—17. I forrige Afsnit berettedes Jehovas Beslutning at stride med Hedningerne, Anledningen til denne og en Følge af Krigen. Tillige havde Talen draget sin Kreds snevrere og kun befattet sig med to Folk. Nu knytter den sig til V. 2 og udstrækker sig igjen til alle Hedninger; der skildres Udrustningerne til den store Kamp, og den afgjørende Dag selv beskrives efter dens vigtigste Momenter. V. 9. Det første Hemistich er ikke rettet til de hedenske Krigere, men forsaavidt man skal tænke paa en bestemt Klasse, til Herolderne, hvilke skulde udraabe Opfordringen V. 10, der anticiperes ved דאה. — Credner urigtigt: vaagner I Helte istedetfor: opvækker Heltene af den fredelige Ro. Hvad han forlanger af Heltene, følger i 3 Pers.; hvorimod V. 10 Heroldernes Fordring til Hedningernes vaabendygtige Mandskab staaer i 2 Pers. De skulle omsmede, det fredelige Landbrugs Redskaber til Krigsvaaben, og selv den Svage, Forsagte, skal føle sig stærk nok til at drage i Felten, som naar krigersk Begeistring opflammer et heelt Folk. V. 11. Til dette Opraab til Kamp, der udgaaer gjennem Hedningerne, slutter sig en lignende Udfor-

dring fra Joel; men tillige beder han sin Gud, paa hvis Bistand han forlader sig, at møde Hedningerne med sine Skarer. עלשה kan ikke betyde samler eder, hvilket følger nedenfor, men føre ned, thi Heltene skulle stige ned fra Himlen (Ps. 38, 3) derhen hvor Hedningerne havde samlet sig til Strid, i Josaphats Dal. V. 12, hvor Jehova taler, hvilken nylig blev tiltalt, udfører V. 11 videre: ja Hedningerne skulle kun indfinde sig, Han vil nok komme. יעורו svarer til הָעִירוּ V. 9, og med Flid vender „alle Hedninger rundtomkring" tilbage fra V. 11. At Dommen kun skulde udgaae over alle Hedninger rundtomkring d. e. Judæas fjendtlige Nabofolk, ikke over alle Hedninger, viser allerede V. 8, hvor Sabæerne undtages fra den. V. 13. Ligesom Anføreren giver Befaling til Angreb, saaledes byder nu Jehova sine Vældige at drage ud. בָּשַׁל egentlig koge, kan ikke siges om modent Korn, der jo bliver haardt, men kun om Druerne. Det forstaaer sig af sig selv, at Guds Befaling bliver udført, Druerne bringes til Viinpersen og nu følger den videre Befaling, at stampe dem. De modne Druer er et Billede paa Modenhed til Straf, deres Affkjærelse er Billede paa Fjendens Nedsabling, Persestampningen betegner en Vaden i Blod; ligesom og den i Syrien fast ene forekommende røde Viin hedder Drueblod Gen. 49, 11. „De løbe over" ikke ved Stampningen, men efterat Viinpersen er fyldt med modne Druer. Sætningen afhænger endnu af כי; men det følgende כי indfører en ny Grund for בֹּאוּ רְדוּ. V. 14 opgives Billedet. Hedningerne, der V. 12 skulde rykke frem, ere imidlertid ankomne for Prophetens fyrige Phantasi, han seer dem Skare paa Skare paa det Sted, hvor der snart skal holdes Dom. — עֵמֶק הֶחָרוּץ kan kun være Josaphats Dal. Nogle tænke paa Tærskeslæden, der dog hører hen paa Tærskepladsen og med den til høie Steder Es. 17, 13. Rigtigere: Dommens Dal jf. Es. 10, 22 et Navn, som den maaskee har faaet fra hin tidligere Leilighed, da Jehova domte der. — הֲמוֹנִים הֲמוֹן ikke skrækkeligt Bulder, men larmende Hobe. V. 15 ff. Endelig kommer Dagen selv, der V. 14 kun var

nær. Som en Løve vil Jehova d. e. hans Torden brøle og — maae vi tænke videre — som en Løve vil han slaae ned blandt Hedningerne, han vil udsende sin Torden og Lyn. Men forsaavidt Dagen bringer Hedningerne Fordærvelse, er den allerede skildret V. 13, derfor fremhæves her kun Jehovas Forhold til sit Folk, hvilket han vil skaane og beskytte imod Hedningerne. Saaledes skulle de ved Erfaring erkjende, at han, deres Gud, der troner i Zion, virkelig er Jehova, d. e. den eneste sande Gud jf. 2, 27; og ved hans Beskyttelse skal Jerusalem i Fremtiden være en uantastelig Helligdom for alle Fremmede, saa at de aldrig nogensinde skulde bemægtige sig den, som det hidtil stundom har været Tilfældet.

V. 18—20. Til Forjættelsen om uforstyrret udvortes Ro og Sikkerhed knytter sig V. 18 Løftet om Landets Frugtbarhed, overbydende Udsagnet 2, 24. Hin Dag, d. e. fra hin Dag af, paa hin Tid skulde Bjergene dryppe af Most, og Høiene flyde med Melk, d. e. Vinbjergenes Most skal fylde Druerne saa at Hinden sprænges; Qvæget, fornemmelig Faar og Geder, skal have saamegen Melk, at den løber ud af dem. Denne Frugtbarhed forudsætter en stor Vandrigdom, hvorfor alle Bække, der nylig vare udtørrede 1, 20, skulle have rindende Vand. Det var paafaldende, at just Templets nærmeste Omgivelse mod Syd og Øst frembød et saa øde, trøstløst Syn. Derfor den Forventning, som Propheten her udtaler. Enhver Kilde, der udspringer der, vil tage sit Løb imod Kidrons Dal, hvilken udentvivl er = vor Sittims Dal. Til שִׁטָּה s. Credn.—Hieron. bemærker til Es. 41, at dette Tjørnetræ voxer paa tørt Steppeland. Til Kidrondalen, der den meste Tid ligger tør, passer dette fuldkommen, og allerede Forjættelsen om Vand for Eftertiden involverer, at denne Dal mangler Vand. V. 19 Modsætning til V. 18. Ægypten havde allerede ved Sisaks Indfald 1 K. 14, 25 paadraget sig Judæernes Had. Slutningen af V. 17 kunde erindre derom; saameget mere passende omtales Ægypten, fordi det var særdeles vandrigt Gen. 13, 10. — מִדְבַּר יְשִׁמְּה er i Ud-

tryffet, ikke i Begrebet ſtærkere end יְהוּדָה. Den anførte Grund anklager kun Edomiterne, thi Drengemordet i Ægypten traf ikke blot Judæ Folk, hvorom her kun er Tale. Ogſaa efter V. 21 er dette „uſkyldige Blod" judaiſk, hvoraf følger, at det ikke blev udgydt i Krigen, men Handlingen qualificeres ſom Mord, udøvet i Edomiternes eget Land, altſaa paa der boſiddende Jøder, ſandſynligviis paa den Tid, da de afkaſtede det judaiſke Aag 2 K. 8, 20. V. 20 er igjen Modſætning til V. 19 og fortſætter paa en vis Maade V. 18; V. 21 afſlutter med ſit første Led V. 19, med ſit andet V. 20. Iſtedetfor וְנִקֵּיתִי ønſker Geſen. (paa Grund af LXX's ἐκζητήσω) וְנִקַּמְתִּי ulciscor sangvinem eorum, neque inultum sino. Men den lettere Læſemaade er unødvendig; נָקָה med Tingsobjektets Acc. betyder bortrenſe καθαρίζειν Mr. 7, 19. Blodſkylden ſkaffes bort ved Hævnen paa Mørderen, idet det udgydte Blod bortterres i Jorden. Iøvrigt er Sætningen relativ: ſom jeg ikke har hævnet hidtil, i min Langmodighed.

Angaaende Draklets Integritet og Spørgsmaalet om det har ſluttet med 4, 21, ſ. t. Mich. 4, 1—4.

Amos.

Ifølge Overskriften 1, 1. optraadte Amos paa den Tid, da Jeroboam II og Usia regierede jævnsides, altsaa, da 2 K. 15, 1 begge Bestanddelene af Tallet 41, nemlig 27 og 14 aabenbart ere forvexlede med hinanden, imellem A. 811 og 784. Denne Angivelse bekræftes overalt baade i Bogen selv og udenfor samme. At han virkede under Jeroboam, sees af 7, 9 f., at denne, Usias ældre Samtidige, dengang allerede maa have regjeret en rum Tid, sees af 6 14. Thi den her forudsatte Udvidelse af Riget, der involverer Moabs Underkastelse, var først skeet ved Jeroboam 2 K. 14, 25. Paa samme Maade vidner Sach. 4, 15 om Jordskjælvet 1, 1, der indtræffer under Usias, men overhoved anerkjender Am. 6, 13. 1—6. 3, 12 for begge Rigerne en Epoche af Magt og Rigdom, som ellers ikke kan eftervises i begge Stater samtidig. De historiske Henlydninger, der ikke ligefrem tale for Usias Tid, føre os den idetmindste imode og udelukke visse tidligere Perioder. Da Amos virkede, havde allerede hin Indskrænkning af Gileads Befolkning ved Syrerne 2 K. 10, 32 fundet Sted 1, 3. Ligeledes antyder 6, 2, saavelsom 1, 8, hvor Gath ikke nævnes, en Tilstand ved samme, som Erobringen ved Hasael 2 K. 12, 18 maa have foranlediget, tillige forekommer Erobringen af det petræiske Edom ved Amazia, Usias Fader, (2 K. 14, 7.) 1, 12. 9, 12 som en allerede forbigangen Begivenhed. Assyrernes Invasion endelig, i hvilken alle Prophetens

Trudsler træffe sammen, skete endnu paa Usias Tid 2 K. 15, 19 og længe før kunde de første Bekymringer for en saadan ikke have rørt sig.

I den hebraiske Kanon følger Amos' Orakel umiddelbart efter Joels, hvem hin staaer nærmest i Tidsfølgen. Men han staaer ogsaa i et Afhængighedsforhold til Joel. Joels rige Spaadomme vare endnu ikke opfyldte, tværtimod var Israel og Juda imidlertid trufne af mange Ulykkestilfælde og Jehovas forventede Dag udeblev. For Amos, der umulig kunde tvivle om Sandheden af Joels Udsagn, stillede sig saaledes den Opgave, at optage samme paany og repræsentere sin Forgjænger. Joel havde forkyndt „alle Hedninger rundtomkring" Dommen; Amos opregner dem enkeltvis og bemærker ved ethvert Folk, at Jehova ikke tager sin Trudsel tilbage 1, 3. 6. 9. 11. 13. 2, 1; at Amos dermed sigter til Joels Udsagn, antyder han derved, at han begynder sit Orakel med Joels Prophezie om Jehovas forfærdelige Aabenbarelse. Men heller ikke sine sildigere Beslutninger med Hensyn til sit Folk vil Jehova tage tilbage 2, 4. 6. Formedelst Folkets Synder vil Jehovas Dag heller ikke for dette være Lys, men som Joel sagde, Mørke 5, 20. Først efterat Israels Synder ere blevne straffede 9, 8. 10, ville de af Joel forjættede lykkelige Dage frembryde 9, 13.

Om endog Amos af og til kaster et Blik til Juda 6, 1. 9, 1, har han dog ellers stedse Israel for Øie; og naar det truende Ord indtil 2, 5 gjennemvandrer de omliggende Lande, bliver dets endelige Maal dog Israel, hvorhen han kommer 2, 6. Oraklet om det sidste har samme Indgangsformel som de forrige, men fortsættes paa en anden Maade og udbreder sig i Modsætning til den kortere Berøring i hine, der tjene som blot Indledning til Slutningsoraklet, og deres Syvtal skal maaskee correspondere med det gjentagne Tre og Fire 1, 3 o. s. v. Paa denne Maade sondre sig Kap. 1 og 2, da det første Orakel imod Israel slutter med 2, 16, til et Heelt for sig, der danner Bogens Indgang eller første Deel. Den anden bestaaer af K. 3—6. Af disse begynde de tre første med Udraabet: Hører dette Ord!

og efterat have angivet Grunden til Straffen begynde de paany med „derfor" for at komme til Slutningen.

K. 5 frembringer Hensynkningen mod Enden, hvad V. 11 og 13 forgjæves stræbte, en anden Deel af dette Kap., hvilken strækker sig fra V. 18—27, og hvortil Kap. 6 slutter sig med lignende Begyndelse. Med K. 7 forandrer Prophezien sin Form den bliver ikke directe prophetisk Ord, men Vision; ogsaa K. 8. 9 knyttes idetmindste den prophetiske Tale til Vision. Forsaavidt altsaa homogene, ordne de tre sidste Kapp. sig til den tredie Deel af det Hele. De tre første Visioner ere forsætligt skilte fra de to følgende og forberede tilligemed den fjerde den femte, af hvilken Prophetens Slutningstale udvikler sig.

Kap. 1, 1. 2.

Overskrift og Forkyndelse om Guds Vrede. — Disse Hyrder vare fra Thekoa, men opholdt sig ikke i selve Byen, men paa Thekoas Slette 2 Kr. 20, 20, hvor ogsaa Amos levede som Hyrde „iblandt dem." Det andet אֲשֶׁר refererer sig til „Ord". „Hvilke han saae" i Aanden bestemme disse Ord som Prophezie, som Jehovas Ord til Amos, hvilke bleve hans derved, at han udtalte dem. Jf. Sach. 14, 5. Til Overskriften refererer sig וַיֹּאמַר. Brølet er et truende Udtryk af Vreden jf. Jo. 4, 16, og optages ogsaa saaledes af Naturen, naar han kommer til Dommen. Da Amos med denne Indgang paany optager Joels Prophezie, maa Meningen her, som Jer. 25, 30 ikke forklares efter 3, 8 om det Nærværende, og קוֹל forstaaes om den V. 3 ff. følgende Aabenbaring. Men da i det Følgende ogsaa Juda og Israel trues, fortsætter Amos saameget mere Citatet paa en anden Maade. Først nævner han sin nærmeste Omgivelse, Græsgangens Bedrøvelse, dernæst det skovbekrandsede Karmel. Ligesom Blodet stivner i Aarerne, saaledes skulle Træets Safter stivne af Angest for Jehovas Trudsler.

Kap. 1, 3 — 2, 16.

Trudsel mod alle omkring Israel liggende Lande med Indbegreb af Juda, og tilsidst mod Israel selv. — V. 3—5. Damaskus. לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ. Jehova tager ikke sin Trudsel tilbage, uden at den opfyldes. Grunden angives hver Gang, for de enkelte Folks mange Synders Skyld skal det blive ved hint Ord. Slutningen af Verset danner bestandig en Exegese, der enten exempelviis fremhæver en enkelt Dødssynd, eller beskriver en syndefuld Tilstand. Til Tretallet føies Firtallet, for at charakterisere det første som et vilkaarlig nævnt, saa at det ikke er accurat tre, men vel endog flere. Man skrider saaledes fra Tallet 3, eller 6 Job. 5, 19 eller 9 Sir. 25, 7 til det næstfølgende. Deres Brøde er grusom Behandling mod Gileaditerne, hvilke de knuste under Jern-Tærskemaskiner. Amos sigter her til 2 K. 10, 32 ff. Til Straf skal Damaskus erobres og opbrændes, Folket i Staden og Landet nedsables og de Overblevne føres som Fanger til Kir, hvorfra Aramæerne ere indvandrede s. t. 9, 7. Da der ved Hasael menes den 2 K. 10, 32 omtalte, maa Benhadad paa vort Sted være hans Søn, hvilken ogsaa bekrigede Israel 2 K. 13, 3. Hasaels Huus og Benhadads Palladser maa søges i Damaskus, hvis Portlaase V. 5 sønderbrydes, og, da efter Achabs Tid פַּחוֹת vare traadte i Underkongernes Sted 1 K. 20, 24. og hele Syrien stod under Kongen af Damaskus, er den Scepterførende i Beth-Eden enten Kongen selv, og Stedet maa søges ikke langt fra Damaskus i det nuværende Beit el Dschanne, eller han er blot en Statholder eller Dommer jf. 2, 3. LXX's Ἐκ πεδίου Ὠν erindrer om, at ogsaa Ez. 30, 17 staaer punkteret אָוֶן istf. אוֹן, Heliopolis, og det ligger nær, her at tage אוֹן som Navn paa det syriske Heliopolis, der virkelig laae i en Dal. Ogsaa skulde man vente et Egennavn; og Soldyrkelsen i det syr. Heliop. forplantedes derhen fra det ægyptiske. Da fremdeles Navnet, hvor det betegner den ægyptiske Stad, kun er en Oversættelse af dens virkelige Navn On (Solen) og i ethvert Tilfælde Oversættelse af den syr. Stads egentlige Navn, er det sand-

synligviis den samme græske Oversættelse af det samme Egennavn, hvad LXX paa vort Sted bekræfter. Nu dyrkedes her virkelig en Afgud, Aven, og dette førte til at gjøre Navnet significant ved en lille Forandring. Har nu LXX i Sagen selv Ret, maa den masoreth. Punktation derfor dog ikke forkastes.

V. 6—10. Philisterne og Phoenicierne. Da det Samme med næsten de samme Ord forekastes dem begge, nemlig Overleveringen af judaiske Fanger til Edom, og da vi Jo. 4, 33 see begge i Forening bortføre judaiske Fanger, medens intet Lignende berettes i Mellemtiden, maa det antages, at der handles om eet Faktum, netop det Jo. 4, 3 antydede. Man solgte dem til et sydarabisk Folk Jo. 4, 6, derfor overleveres de her til Edomiterne, der drive Mellemhandelen, til videre Transportering imod Syd. Man førte da ikke Karavanen først mod Nord til Tyrus, men Phoenicierne overlode Transporteringen til Philisterne, hvilke bragte dem først til Gaza, hvorfra Karavanveien gik til Petra, og derfra videre ad denne Vei til Edom. Derfor tillægges Philisterne og navnlig dem af Gaza, V. 6 en הַגְלוּת, ikke en blot הַסְגֵּר, ligesom den Omstændighed, at Philisterne imod Ordenen fra Nord til Syd nævnes før Phoenicierne, bekræfter den til Jo. 4, 4 yttrede Formodning, at de sidste kun spillede en underordnet Rolle. Endelig tyder גָּלוּת שְׁלֵמָה (Fanger i fuldt Antal) hen til den samme Begivenhed, idet der Jo. 4, 6 kun nævnes eet Folk, til hvilket man solgte Fangerne, saa at de kom fuldtallige til dette og ikke adspredtes hist og her. Med Rette stilles Philisternes to betydeligste Steder Gaza og Asdod i Spidsen; Gath mangler (cf. t. 6, 2) og maa ikke søges iblandt „Resten af Philisterne" V. 8, thi her menes ikke de øvrige ikke nævnte, men det Overblevne, der var undgaaet Ødelæggelsen 9, 12, hvormed sammenfattes de nylig nævnte fire andre Stater. Broderpagten V. 9 maa forstaaes om det alt længe bestaaende venskabelige Forhold mellem Juda og Tyrus.

V. 11 f. Edom lastes for sit uforsonlige Fiendskab imod Broderfolket Juda jf. Jo. 4, 19. שִׂטְמָה רַבָּה det har qualt al

broderlig Kjærlighed i sig. Teman er ikke efter noget Sted i det G. T. nødvendig en By. For Hieron. t. d. St. er det Idumæorum regio, quæ vergit ad australem partem, men i Onomast. siger han, at paa hans Tid fandtes en villa med dette Navn 5000 passus fra Petra. Derimod er Bozra afgjort en (Hoved-) Stad, s. Hitz. t. Es. 34, 6.

V. 13—15. Ammon. At Ammoniterne toge det dem nærmest liggende Gebeet af Gads Stamme i Besiddelse, siger Jer. 49, 1 ff., hvilket Sted dog er afhængigt af vort foreliggende. Det er det samme Gilead, mod hvilket 1, 3 Syrien fører en ødelæggende Krig. Den samme Umenneskelighed, nemlig at man opskjar de Frugtsommeliges Liv, bliver spaaet 2 K. 8, 12 af Syreren Hasael, formodentlig ex eventu. Sandsynligviis have dengang Syrere og Ammoniter gjort fælleds Sag. Hin barbariske Fremfærd mod de Frugtsommelige involverer, at de overhoved førte Krig, til hvilken Tanke Hensigtssætningen slutter sig. Det fuldstændigere Navn for Rabbah er her overflødigt. Fra de mindre Stæder adskilles Hovedstaden som „den store". Den laae paa en Høi Jer. 49, 2, Kongeborgen derimod lavere ved Vandet 2 S. 12, 26. De sidste Træk af Skildringen er digterisk Udsmykning, passende, fordi Jehova, Veirenes Herre, skal gjøre Sligt, men tillige forklaret ved det Foregaande, thi כִּידָה er egentlig den Storm, hvormed Fjenden indtager Staden. Som Følge af Hovedstadens Erobring geraader Folkets Herskere i Fangenskab. מַלְכָּם deres (nemlig Ammons Borns V. 13) Konge; det følgende שָׂרִים taler for Appellativet מֶלֶךְ, jf. שׁוֹבֵט 2. 3 (Surrogat for מֶלֶךְ) forbunden med שרים. Jer. 49, 1. 3 har tænkt paa מִלְכֹּם. Fremdeles var כהניו, da Kongen, ikke Guden har שָׂרִים, oprindelig en Glosse ma for שריו, men med Ægtheden af כהניו falder ogsaa Punkteringen מִלְכָּם og Forklaringen om den ammonitiske Gud.

2, 1—3. Moab. Den Handling, der her lægges Moab til Last, er ikke nærmere fortalt. Naar Amos interesserer sig for det bekrigede Edom, maatte den have fundet Sted før Edoms

Oprør 2 K. 8, 20, da dennes Konge endnu var Judas Vasal 2 K. 3, 9. Som saadan finde vi ham her i Krig med Moab og den beleirede Moabiter søger V. 26 med Kjærnen af sin Hær at kaste sig ind paa den edomitiske Konge. Drog denne, efter Rimelighed, hjem imod Syd, og Juda og Israel i nordlig Retning, da kunde Edomiterne indhente og dræbe ham, hvis de ikke sparede Hævnen til en sildigere Tid. Havde de iøvrigt brændt ham levende, maatte Udtrykket lyde anderledes, men de kunde have brændt Liget. Formodentlig opgrove de hans Been og brændte dem jf. 2 K. 23, 16 og denne Yttring af uforsonligt Had laster Amos her som en Misgjerning. — Keriot, som Egennavn uden Artikel, staaer Jer. 48, 24 blandt de større Stæder i Moab, det nuværende el Kura, her som en Stad, hvori der var Palladser, som en Hovedstad. שְׁאוֹן forbunden med Kampskrig og Trompetlyd betyder Krigshærens sædvanlige Tummel og synes valgt med Flid, da Moabiterne ogsaa Jer. 48, 45 kaldes בְּנֵי שְׁאוֹן. V. 1 f. er Moab tænkt som Folk, i וַתָּמֹת endog som Person, V. 3 derimod som Land, derfor Femin.s suff, „Med ham" sc. Dommeren; derhos staaer שָׁרֶיהָ, ikke שָׂרֶיהָ, thi שרים var der endnu i Landet, men ingen Konge mere, i hvis Sted var en Schophet, der stod under Israels Konge. V. 4 f. Juda. Og fordi deres Løgn førerdem vild d. e. fordi de lade sig føre vild af deres Løgn.

V. 6—16. Israel. V. 6—8 laster Propheten den unenneskelige Retspleie, Havesyge, Ringeagt mod den guddommelige Lov, og Sviir. בְּ betyder ikke for om Prisen, thi selv den ringeste Slave stod altid i høiere Priis end et Par Skoe. Men Debitoren, der ikke kunde betale sin Gjæld, om den end kun beløb sig til et Par Skoe, kunde Creditoren tage til Slave (2 K. 4, 1); Dommerne tiikjendte ham samme. Dette udtrykker Amos saaledes: de sælge ham for Penge, for at gjøre det Forhadte ved Sagen anskueligt og nævner derfor ogsaa en צַדִּיק, ikke i Modsætning til Ikkeisraeliter, eller som om han ikke virkelig var en Skyldner, men i den almindelige Betydning: retskaffen. V. 7. Fremstillingen fortsættes paa den samme energiske Maade, som

V. 6: hvilke hige efter-Jordens Støv paa de Fattiges Hoved. Nemlig Voldsmanden eller Agerkarlen har berøvet den Fattige hans Jord; denne har til Tegn paa sin Elendighed strøet Støv paa sit Hoved (Job. 2, 12. 2 S. 1, 2); ogsaa derefter higer den Vindesyges Die, fordi ogsaa det er et Stykke Jord. Derved bringe de retskafne Folk i Ulykke: de bøie disses Vei tilside d. e. støde dem ud af Veien paa det Uveisomme, saa at deres Livsvei bliver ubanet. Nu følge de directe Synder imod Gud. Fader og Søn have een Gjenstand for deres utilladelige Lyst; ordret: Manden og hans Fader gaae til Pigen. Ikke: נַעֲרָה אַחַת, som om det var tilladt at gaae til forskjellige, men Utugten gjør en saadan Misgjerning mulig. Den derved yttrede Vanhelligelse af Guds Navn bestaaer i Foragt mod hans Villie. Denne synes V. 8 at yttre sig derved, at de ikke inden Natten tilbagegive de i Pant modtagne Overklæder Ex. 22, 26, men strække deres Lemmer paa dem „ved hvert Alter". Det andet Hemistich supplerer Meningen. Vi erfare, at de svire i Templet, altsaa lægge de sig vel ned ved Altrene (f. Ex. Bethels 3, 14) til Drikkelag, i Forbindelse med hvilke de holde Offergilder til langt ud paa Natten Es. 5, 11. Dem, som bleve straffede med Pengebøder, om ned Ret eller Uret, siges ikke. Ved disse Doblere maa vel tænkes paa Fornemme, Dommere, hvem Straffeboderne tilfaldt, hvilke de nu svire op. Dog synes Eftertrykket at ligge derpaa, at de gjøre Sligt ved Alteret, i Guds Huus, hvormed de overtræde et Forbud. V. 9—12. Det har Jehova ikke fortjent af dem og ikke befalet dem. I Spidsen stilles det største Naadesbeviis, nemlig Udryddelsen af Landets tidligere Beboere jfr. Ex. 23, 27 ff. Paa dem, som vare af høi Statur, overføres, hvad der nærmest kun kunde gjælde om Kæmperne iblandt dem, og Skildringen af dem som egestærke Kæmper skal antyde, at kun Jehova, ikke Israeliterne ved egen Kraft, kunde betvinge dem. אֵלוֹן aesculus, den høie, bredbladede Eeg af stærkt Træ, Basans Træ Sach. 11, 2. Es. 2, 13, ligesom Libanons Ceder. Billedet fastholdes; Træets Frugt er Børnene, Rødderne nævnes, hvor vi heller nævnte Stammen eller

Kjærnen af Befolkningen, der forplanter Slægten videre. V. 10 følger det i Tidsfølgen tidligere, men mindre Naadesbevis: Udførelsen af Ægypten gjennem Ørkenen. Med Eftertryk begyndes ligesom V. 9 med וְאֹנִכִי og Talen bliver ved den stigende Affect Tiltale. Ved Slutningen hænger Verset nøiere sammen med V. 9, medens V. 11 f. danne en Gruppe for sig. V. 11 הקִים med לְ være til Noget, saa at En bliver til Noget. Amos nævner Sønnerne, de unge Mænd, thi Ungdommen er Begeistringens Tid og Manddomsalderen istand til at tæmme Begjærligheder og Lidenskaber. Men her træde Nasiræerne ved Siden af Propheterne, fordi V. 8 var Vinen omtalt, fra hvilke de afholdt sig Num. 6. Jehova siger: Jeg begunstigede eder derved, at jeg lod Folk fremstaae iblandt eder, som aabenbarede eder min Villie og lagde Vind paa særdeles Helligbed. Jeg sørgede for Lærdom og Exempel i det Modsatte af det, I gjøre; det kunne I ikke nægte. Der optraadte Propheter, som forbøde eder Sligt, men I forbøde dem at tale; der optraadte Mænd, der gave eder Exempel paa Afholdenhed, men I taalte ikke et saadant Exempel, hvori der laae en Bebreidelse og Formaning til eder. V. 13—16. Da dette forholder sig saa, da de ikke blot ikke adlyde, men slet ikke ville høre Befalingerne, er Jehovas Langmodighed tilende og Straffen fuldbyrdes. Som dens Redskab antyder Amos en fjendtlig Krigshær. V. 13. Jehova og Vognen svare til hinanden og Israel til Regene. Jehova, der bærer sit Folk, siger at det er blevet en Byrde for ham, som han ikke længer kan bære. Naar Hieron. udtrykker ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum, da menes: som Følge af det svære Tryk stønner jeg under eder. Som Følge deraf bereder Jehova deres Undergang. Hovedtanken, at Ingen vil undslippe ham, end ikke den bedste Løber, staaer foran V. 14, og vender paany tilbage, i en anden Vending i Slutningen af Verset ligesom V. 15 specielt sagt om Helten, Løberen og Ryttereren. Til Hovedtanken slutter sig den, at den ellers Stærke i denne Fare vil være svag. Angesten vil overvælde ham, saa at han ikke kan finde sin Styrke. Berøvet Modet skal han ikke

holde Stand V. 15, men selv Helten blandt Heltene, den Modigste blandt de Modige skal kaste Vaabnene og de hindrende Klædningsstykker fra sig, for at kunne løbe hurtigere. Paa Grund af Homoioteleuton udelade Nogle MSS. V. 15, hvorimod Slutningen af V. 14 mangler i Cod. Alex.

Kap. 3—6.

Kap. 3.

Dette Drakel er væsentlig af samme Indhold som det foregaaende imod Israel; kun concentrerer det Israels Synd til Hovedstaden og forebygger den Mening, at Israels Begunstigelse skulde frie det fra Straf V. 2, samt advarer mod en letsindig Modtagelse af Ordet, som om Jehova ikke vilde udføre sin Trudsel eller som om Prophetens Tale ikke virkelig var Jehovas Ord. V. 1 indføres det Følgende som Jehovas Tale til Israel og tillige om samme, om dets Skæbne, og navnlig tænkes ved „al den Slægt" ikke videre paa Juda, da Navnet Israel overførtes paa de ti Stammer. V. 2. Trudsel om Straf for deres Synder. Den angivne Grund tillod den Slutning, at Jehova kun vil straffe dem og ikke tage Notice af Hedningerne. Imidlertid har Amos allerede udtalt sig anderledes derom, og da der intet Eftertryk ligger paa כל, synes Propheten at indskrænke sig til den Sætning: just fordi Jehova tog Notice af Israel, ligger en Grund for ham til at straffe dets Synder, medens Hedningernes Afstraffelse maa have andre Grunde. יָדַע som Inchoativ. lære at kjende, med מִן udkaare jf. γινώσκειν Gal. 4, 9. — V. 3—6. Den almindelige Tanke, at Intet skeer uden tilstrækkelig Aarsag, har efter Orientens Viis i billedligt Udtryk antaget særegen Skikkelse. Til den Tanke V. 2, at Jehova straffer dem, fordi han kjender dem, slutter sig V. 3 den, at enhver Virkning har sin Aarsag, og saaledes er deres Straf en Følge af deres Synder. Ligesom den almindelige Sætning gaaer forud, saaledes staaer Tallet To passende uden nærmere Bestemmelse, og da יועדו hverken betyder aftale eller være enige, men træffe sammen paa eet מוּעָד, hvorfra man fortsæt-

ter Reisen i Fællesskab Job. 2, 11, falder hermed Forklaringen af de To om Jehova og Israel eller om Jehova og Propheten. En lignende om Forholdet mellem Joel og Amos var ogsaa usandsynlig; thi Overeensstemmelsen mellem Efterfølgeren og Forgængeren vilde være en Gaaen ad samme Vei, men ikke et Følgeskab. Betragter man Parallelismen V. 8 mellem Løven og Jehova, og den meget lignende Sætning 1, 2, hvilken Propheten har stillet i Spidsen af sit Drakel, kan man ikke tvivle om, at Jehova svarer til Løven. Troer I, at Jehovas Tordenrøst, som jeg har hørt i Aanden, lyder forgjæves. Nei, deri fornam jeg forud den straffende Guds Stemme. V. 5. Dette sikkre Bytte for Løven skal just Israel være, hvilket her fremstilles som en Fangst, En gjor jf. Hos. 11, 11. 7, 11. Strikken, hvori Israel falder, er den Fordærvelse, hvori det styrter. מוּקֵשׁ er det, der drager Faldet i Snaren efter sig, her Synden. Altsaa sporger Amos: Troer I, naar I blive ulykkelige, at noget Andet kan være Aarsag dertil, end eders Synd? „Gaaer Snaren fra Jorden i Veiret uden at fange Noget?" d. e. uden at Fuglen, der flyver op og river Snaren i Veiret, bliver hængende? Propheten mener: Troer I, naar Fordærvelsen kommer, at I ikke skulle gribes af den, men undslippe uskadte? V. 6 er forbunden med de to følgende VV. Ligesom Ulykken er en Følge af Synden V. 5, saaledes beskikkes enhver Ulykke som Straf af Jehova. Men først forkynde Propheterne den, saaledes som Amos nu, og deres Ord, som skal høres V. 1, skulde gjøre Indtryk, lig Vægterens Trompetstød, der bebuder Fjendens Anmarsch. V. 7. f. Propheten forudforkynder den nære Ulykke, der er en Tilskikkelse fra Jehova, thi denne aabenbarer ham forud sin Beslutning. Men begrave Ordet i sig, er for en Prophet en sand Umulighed, ja vilde endog være en Pligtforsømmelse, da han ikke annammer Ordet som Tilfredsstillelse for sin Nysgjerrighed, men for som Jehovas Sendebud at udtale det for Folket. Ordene indeholde Retfærdiggjørelse af Prophezien overhoved og af Amos' i Særdeleshed. V. 9 f. Talte Propheten disse Ord som sine egne, lode de Tiltalte sig

ikke nærmere bestemme. Men V. 10, Fortsættelse af V. 9, angives udtrykkelig som Jehovas Ord, hvilket da og gjælder om V. 9, det er Jehovas Tale til Propheterne, anmeldt ved V. 8. De skulle lade deres Stemmer lyde hen over Palladserne i Asdod og Ægypten og opfordre deres Beboere til 1) med egne Øine at overbevise sig om Samarias Strafskyld og 2) at vidne (V. 13) at Jehova har advaret Israeliterne og truet dem med Undergang for deres Synder. Draklet udgaaer til Beboerne af Samarias Palladser, Israels Dommere og Magnater, derfor opfordres deres Standsfæller i Asdod og Ægypten til Vidner, og saaledes appelleres til Hedningernes Dom. „Samarias Bjerge" ere de omliggende, Ebal, Garizim o. s. v., fra hvilke man kan see Samarias Bjerg (1 K. 16, 24) og hvad der foregaaer i Staden. Undertrykkelsen udgaaer fra dem, der (V. 10) ikke vide at gjøre ret, men samle „Uret og Rov" istedetfor en Skat af gode Gjerninger, idet de deels ad den udvortes legale Vei, deels med Vold tilvende sig fremmed Gods, V. 11, 15. Derfor skal Jehova beskikke den passende Straf. Trængsel skal bryde ind fra alle Sider, saa at ingen Udvei mere staaer aaben; Samarias Pragt, der smykkede Bjergets Isse lig en Krone, Es. 28, 1, skal slynges til Jorden, og Palladserne, der ere fyldte med uretfærdigt Gods, skulle plyndres. Det er bestandig Samaria, Hovedstaden, der tiltales. Denne Erobring af Staden skal skee i saadan Jil, og Byttet derfor være saa fuldstændigt, at de kun kunne redde, hvad der er dem nærmest ved Haanden. Sammenligningen, der endskjøndt tydelig, er ikke ganske adæquat i begge Ledene, er vel hentet fra Traditionen 1 S. 17, 34, ikke fra den almindelige Erfaring, jf. Es. 31 4, hvor en Løve lyder en Skare Hyrder Modstand. Amos indfører her de Store af Samaria (som. 6, 1. 4) liggende sorgløst paa deres Polstre i Hjørnet af Sophaen. Disse Hjørner, fremragende Extremiteter, maae vi tænke os med Forziringer, f. Ex. indlagte med Elfenbeen 6, 4. דִּמָּשֶׂק Damaskstof. Formen דִּמָּשֶׂק behøvede en Forandring, for at betegne det fra Staden kommende Stof. V. 13 ff. Hidtil truedes Mennesker, nu deres Boliger, Altere, Palladser med Undergang.

Tiltalen 2. 13 udgaaer ikke til Propheterne, der skulle høre den og formane Israel, men til hine Hedninger, der skulle høre Ordene V. 14 f. og aflægge Vidnesbyrd for Israel om det Hørte. Hornene paa de Jehova mishagelige Altere nævnes, fordi den, der vilde hjemsøge Alteret, først maatte nedhugge dem, hvormed Alteret virkelig var skændet og mutileret. V. 15. Den videre beskrevne Ødelæggelse foregaaer i Samaria. Ifølge Jer. 36, 22 besad Juda Konge et Sommer- og et Vinterpallads, ligesaa Israels Konge ifølge vort Sted, hvilket forøvrigt lader det uafgjort, om ogsaa dets Magnater eiede saadanne. Historien omtaler kun eet Elfenbenshuus d. e. et Huus, hvis Gemakker ere indlagte med Elfenbeen; men Amos taler til Bethel, og kjender maaskee kun Samaria af Omtale. — רַבִּים ikke store, men mange; hermed afrundes Talen: overhoved skulle mange Huse forgaae.

Kap. 4.

Dette Afsnit viser sig som Fortsættelse af det forrige, idet det begynder med Dommedagen, hvorefter følger Trudslen mod Samarias Qvinder V. 1—3. Han kalder dem Basans Køer, d. e. fede Køer, thi Basan hørte til de frugtbareste Egne. Men som fede ere de og ubændige Deut. 32, 15. og vise sig her som forførende deres Mænd. הָבִיאָה skaf Midler hid at vi (jeg og du) kunne drikke d. e. overhoved føre Vellevnet. Ved slige Fordringer forledede de deres Mænd til Haardhed og Umenneskelighed mod de Fattige f. Ex. mod fattige Debitorer, hvorfor disses Undertrykkelse tilskrives hine. אָדוֹן Ægtemand, Gen. 18, 12. — V. 2 f. følger selve Ordet, som de skulle høre, en alvorlig Forsikkring fra Jehova, at de skulle dø, endog uden den Ære, at blive begravet. Jehova sværger ved sit hellige Navn, hvilket han hermed indsatter som Pant. De omtalte Fiskekroge ere ifølge Jer. 16, 16. Nah. 2, 9. ikke paafaldende. Imidlertid skulle de ikke opfiskes dermed, men skaffes bort jf. 6, 10, hvor נָשָׂא ligeledes bruges om at skaffe Ligene bort. „Eders Yngel" den unge Yngel, der opvoxede under Forældrenes Lære

og Exempel. Det hedder V. 2 hverken, at der skal lægges dem Strikker om Halsen, eller at de skulle lægges i Lænker, men der sigtes til, at de ved Stadens Beleiring skulle omkomme ved Hunger og Pest, og ved dens Erobring skal deres Lig skaffes bort. Ved Hager skulle de hver med Hovedet foran ad den korteste Vei slæbes ud til Murens Brescher for at være som Gjødning paa Marken, if. 2 K. 9, 37. Den transitive Betydning af הִשְׁלַכְתֶּנָה kan ikke bestaae. Handlingen ved הַשְׁלֵךְ tilkommer tværtimod dem, der bortslæbe dem. Textens nuværende Skikkelse er allerede af den Grund mistænkt, at den afhænger af Forklaringen af samme. Rigtigst læses: וְהִשְׁלַכְתֶּן הַדַּרְמֹנָה og I skulle kastes til Hadadrimmon. Dette er egentlig det syriske Navn paa Adonis, og dernæst paa et Sted i Nærheden af Samaria, hvor Qvinderne holdt Klage over hans Død. Saaledes er ogsaa Baal Gad Navnet paa en Gud og paa Stedet, hvor han dyrkedes; Stedet Hadadrimmon og Klagesangen sammesteds omtales i den af Amos meget afhængige Sacharja 12,11. Propheten truer altsaa med, at man skal slæbe deres Lig til Staden, til Hadadrimmon, for at besmitte det Sted, hvor de dyrkede Adonis, med Ligene af hans Dyrkere. Saaledes besmittede ogsaa Josias det Sted, hvor Moloch dyrkedes 2 K. 23, 10, Thophet; og paa samme Maade skulde engang paa Straffens Dag Jerusalems Huse, hvor man offrede til Afguderne, besmittes og Ligene begraves i Thophet Jer. 19, 11. ff. 7, 32. Fra V. 4 vender Talen sig atter til Israeliterne overhoved, og den Sætning udføres, at Folket ikke lader sig forbedre ved Straf, og altsaa er modent til den endelige Dom. V. 4 f. Ironisk Opfordring til at synde videre og værre i den Mening at gjøre Synden god ved Vørkhelighed. Forbindelsen med det Foregaaende danner den Tanke, at netop paa denne Maade skulle „hine Dage" V. 2 fremskyndes. הַגִּלְגָּל kan kun betyde til Gilgal; gaaer til Bethel og synder mod Gilgal, opdynger Synd. Derved at de begive sig paa Vei didhen, affalde de selv fra Jehova. Vi have to parallele Sætninger, der afsluttes med den tredie: opdyn'ger Synd. „Bringer saa, naar I kommer, eders Offre." Disse, der af-

hang af de Enkeltes religiøse Tænkemaade, bragtes sædvanlig ved særegne Leiligheder og vare ikke bundne til nogen bestemt Tid, Tienden idetmindste ikke til den her angivne, og begge Sætningerne ere altsaa Ironi. Betydningen af לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים er distributio: alle tre Dage; og לַבֹּקֶר er ikke om Morgenen, men hver Morgen. Den i Ironien liggende Modsætning er ikke: istedetfor tre Gange om Aaret, thi havde Israeliterne dengang havt Judæernes tre Høitider, da maatte her staae: tre Gange om Dagen, ikke alle tre Dage. Modsætningen er den: istedetfor alle tre Aar; og Stedet beviser at en Lovbestemmelse af Indholdet af Deut. 26, 12 dengang var gjeldende i Israel. V. 5. Her ligger Ironien igjen kun i Befalingen; det er endog udtrykkelig sagt, at Israeliterne gjorde saaledes. Loven forbød overhoved al Antænden af det Syrede i Offertjenesten Lev. 2, 11, ogsaa Takofferet skulde man antænde af Usyret Lev. 7, 12. Men ved de frivillige Gaver, i Modsatning til Løfterne, laae Feilen deri, at man anmeldte dem ved Herolder og gjorde det, der skal fremgaae af fri Tilbøielighed, til en moralsk eller endog lovbestemt Tvangssag, en Fremfærd, der ikke retfærdiggjøres derved, at Jehova eengang gjorde det Ex. 35, 4 f. — V. 6—11 opregner de af Jehova forgjæves tilskikkede Tugtelser, eller Angivelse af hvad Gud gjorde, medens de syndede. Man maa ikke tage blot V. 9—11 om det Forbigangne, V. 6—8 om de Tilkommende. Aabenbart maatte de allerede forsøgte Correctiver gaae forud, ikke følge efter. De, der nu skulde forsøges, maatte være af en virksommere Natur, end de, der sloge feil, medens Sagen efter hiin Opfattelse vilde forholde sig omvendt. Amos gjennemfører en Gradation i Straffene, fra Dyrtiden til den partielle Undergang, og Straffens Characteer V. 8 er beslægtet med de foregaaende. Men hvad Amos overhoved fremstiller, er nu, efterat Folket har viist sig uforbederligt, ikke mere en Tugtelse, men Statens Undergang og Folkets Bortførelse af en overlegen Fiende. Brødmangelen V. 6 maatte fornemmelig være foranlediget ved Regnens Tilbageholdelse, men V. 7. staaer selvstændigt, som Angivelsen af en ny Straf, og deraf udledes Vandmangelen V. 8. Ved Regnen

menes her den sildige Regn, hvis Indtrædelse man pleiede at vente tre Maaneder for Høsten. Nu modnes ved Jerusalem Kornet i April, Armaanederu, og Høsten skulde begynde efter Paaskefesten, medens den sildige Regn faldt mod Slutningen af Februar. Men paa Bjergene modnes Kornet sildigere, og naar Jeroboam anordnede 1 K. 12, 33 Høsten en heel Maaned sildigere end Judæernes, da ligger Grunden vel deri, at Vegetationen i Nordpalæstina blev en Maaned tilbage for Sydens. Indbyggerne af de Stæder, hvori Bronde og Cisterner vare udtørrede, søgte Vand hos Naboerne, men det forslog ikke, deres Tørst blev ikke slukket. Men By og Land led under Regnmangel og Tørke. V. 7. Paa et andet Stykke Land regnede det ikke, og det blev fortørret. Roden af Straaet qvaltes i Jorden og det visnede. Men Aaret, der begyndte tørt og med Hede, vedblev paa samme Maade, og Østenvinden sved det overblevne Korn, der kom Braud deri, og senere paa Aaret bragte den samme Vind en Græshoppesværm. Denne er neppe den samme som paa Joels Tid kom over Juda, rimeligere sigter Amos til en Begivenhed af hans Samtidiges Erfaringskreds. Haverne nævnes fortrinsviis, forsaavidt de ere beplantede med Træer. Græs og Urter, der ikke have saa' dybe Rødder, vare allerede bortsvedne. Om Udbruddet af den V. 10 omtalte Pest berettes Intet videre, og det Nederlag, hvortil her hentydes, lader sig ikke bestemt paavise. Formodentlig menes den israelitiske Hærs Nederlag ved Syrerne 2 K. 13, 7. בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם ikke: paa Veien til Ægypten, men efter Æg.'s Viis, som mellem Ægypterne (Ex. 12, 29), hvis Land er Pestens Hjem. שִׁבֵּר betyder ikke Bortførelse: tilligemed det, at jeg lod eders Heste føre som fangne, men selve Fangenskabet, eller Summen af de Fangne. 2 K. 13, 7 lader ogsaa slutte, at Syrerne ombragte de erobrede Heste. Hest og Rytter tilsammen udgjør Leiren, hvis Stank opsteg i deres Næser. V. 11. Omkastelsen af Byerne, hvilke maa forstaaes ved הֲפַכְתִּי, maa tænkes skee ved et Jordskjælv, jf. 1, 1 hvor det kaldes Jordskjælvet som det eneste i Mands Minde, og dets frygtelige Beskaffenhed

sees af Sach. 14, 5. Men da kan Amos ikke have talt, men kun skrevet disse Ord; og efterat denne sidste Aabenbarelse af Guds Vrede ikke havde forbedret Folket, føiede han ved den skriftlige Affattelse dette Træk til i Slutningen. Det følgende Billede siger ikke: I reddede Eders Liv med Nød og neppe, men: tildeels greb Undergangen eder allerede dengang; til det, som allerede er brændt af et saadant Stykke Træ, svare de omkomne Mennesker og Byer. V. 12 f. Fordi ingen Straf vilde hjælpe, vil nu Jehova holde Dom over Folket. כִּי refererer sig altid til noget Følgende. Da Trudselen om Dommen ikke er udtalt, kun forberedet, indflettes først Opfordringen til Israel, at stille sig for Dommeren. Ordret: hold Dig beredt ham imøde d. e. til passende at møde ham, der kommer som Anklager og Dommer. לִקְרַאת ikke coram, men obviam. En Grund til Opfordringen indeholder allerede אֱלֹהֶיךָ, en udtrykkelig følger V. 13: det er vel Umagen værd, thi den, der truer, er den Almægtige, som veed at give sine Ord Eftertryk. Det første Hemistich beskriver Almagtens Begreb. Den Almægtiges Navn er Jehova, Hærskarernes Gud, en god Vending istdf. Jehova, Hærskarernes Gud, er almægtig. Verset er et lyrisk Udbrud. Suff. i שְׁמוֹ refererer sig til אדם; han gjør det ved Propheterne. Forvandler Morgenrøden til Mørke, den anden Acc. er Produktets Acc. Jehova træder paa Jordens Høie, efterat han er steget ned indhyllet i Skyer.

Kap. 5.

Af det Slag, som Jehova sender over Israel, skal dette ikke komme sig igjen; og det er ikke muligt at undgaae det. Israel maa forbedre sig, for at afvende det. Offer- og Ceremonitjeneste gjælder Intet for Jehova. — V. 1 f. Propheten opfordrer paany til at høre ham, thi — tilføier han — hans Ord angaaer Israel nær og forkynder et smerteligt Budskab. Det er et Klageraab over Israel, hvilket motiveres V. 2. אֲשֶׁר er her thi, nemlig. Til V. 2 jf. 8, 14. Israels Jomfru er Is-

raels jomfruelige, ubeseirede Folk. Dette falder i Krig og staaer ikke op mere, Ingen reiser det op, men det bliver liggende, d. e. de Dræbtes Kroppe bedække Jorden. Her spaaes Rigets Undergang jf. 9, 11. Paa $\frac{1}{10}$ nær skal Folket omkomme (Es. 6, 13); V. 4 argumenterer a contrario: for ikke at hjemfalde til Dommen, maa man gjøre det Modsatte af hvad Israeliterne gjøre. Opfordringen gjentages V. 6. 14, thi passende gaaer ved Siden af den svære Trudsel den ligesaa indtrængende Formaning. — אֶלֶף er Acc., som drager ud med Tusinde. Dermed menes ikke Indvaanerne overhoved, thi for de større Stæder var Tusinde, for de mindre Hundrede for lidet; heller ikke blot Krigsfolket; thi Tusinde af dem kunde maaskee kun Samaria stille, og Krigsfolkene skulde vel alle omkomme. Men der menes den mandlige Befolkning. Hertil knyttes V. 5 f., hvad de derimod skulle undlade, og Opfordringen V. 4 gientages med Eftertryk i Prophetens Navn. De skulle ikke gaae til Bethel, jf. 4, 4; til Versaba toges intet Hensyn i Causalsætningen, fordi Israels Undergang ikke involverer Versabas; for at komme dertil, maatte man gaae over Grændsen (עבר). Causalsætningen siger, at de Steder, hvor de pleiede at tilbede, ere hjemfaldne til Dommen, at tilbede der kunde ikke hjælpe, tvertimod skade, da disse Steder ere Gud mishagelige. Sætningen er en Individualisering for: Følgen deraf vil være at Folket bortføres og Landet ødelægges; jf. Hos. 12, 12. — אָוֶן er det Modsatte af אֵל. Bethel nævner Amos fortrinsviis som en med Hensyn til Cultur vigtig Stad, ligesom han netop af den Grund spaaer her (7, 13). I affektfuld Tone er V. 7 fortællende og svarer til V. 10. Til Formaningerne slutter sig Bebreidelse for sædelig Fordærvelse, idet Amos uvilkaarligt erindrer sig, hvorledes de i Virkeligheden handle ganske anderledes, end de skulde. הַהֹפְכִים staaer ikke i Opposition til Bethel; ved denne menes Staden som en Masse af Huse, og med V. 7 begynder en uafhæng'g Sætning. V. 7 repeterer sig blot i V. 10, for at kunne knytte sig til V. 11, hvorfor Personer træde for Abstracta. Jf. 6, 12. „Kaste Retfærdighed til Jorden" sagde man, hvor vi vilde sige: træde den

under Fødder. Det Modsatte V. 15. — V. 8. De handle saaledes, medens Jehova er den Almægtige og kan (V. 9) bringe pludselig Ødelæggelse over dem. Om den yndede Vending V. 8 s. t. 4, 13. Guds Almagt skildres, ligesom anf. St., efter enkelte (andre) Kjendetegn. Han har skabt Nattens-Stjerner, men selv den mørkeste, af-ingen Stjerne oplyste Nat forvandler han til Morgenlys, og atter formørker han Dagen til Nat. I det Følgende menes ikke det egentlige Vand i Havet, heller ikke i Himmeloceanet, hvis Vande Jehova, der boer ovenover dem, ikke kalder til sig, men udsender, derimod menes Floder og Bække, hvilke flyde saavel fra Havet Prdk. 1, 7, som i Havet. V. 9. בזג, micare, som lader glimte, dernæst om lynsnar Bevægelse: som lader komme pludselig. V. 10 maa ikke forstaaes som om Amos selv var den מוֹכִיחַ, hvis Ord de, til hvem han taler, ikke hørte. Talen handler om retsligt Forhold, og דֹּבֵר תָּמִים er den sig forsvarende Uskyld. Saaledes viser sig ogsaa den nøieste Sammenhæng med de følgende Vers. De have den uforskyldt Anklagede, der søger at bevise sin Uskyldighed, istedetfor upartisk at høre ham. V. 11 f. Fordi de saaledes fortrykke den Fattige, og dette er Jehova bekjendt, skulle de lide fortjent Straf. בּוֹשֵׁשׁ, der vel er rigtigere end בּוֹשֵׁשׂ, betyder gjøre tilskamme, her i forensisk Betydning derved, at man skuffer hans grundede Haab. Betænker man nu, at Sætningen udtaler en Kjendsgjerning, og at i det Følgende Kjendsgerningen, Anledningen til Straffen, to Gange fremtræder i første Modus, medens Følgen deraf slutter sig dertil som tilkommende i 2den Modus, da fristes man til at tage תִּקְחוּ som Følgesætning, og בְּנִיתֶם som Fortsættelse af Infinitivet; ikke: fordi I tage Kornskjænk af ham, have I bygget ...., men: som I vældede Forsmædelse paa den Fattige, saaledes skal I have den Ydmygelse, at maatte tigge hos ham, tage Gave af ham. Saaledes svare i det Følgende Synd og Straf til hinanden. I deres Overmod (6, 8 byggede de Huse af huggede Steen, men de skulle ikke blive boende i dem; skjønne Viinbjerge plantede de af de Undertryktes Gods (2, 7. 8, 4), men de skulle

ikke drikke Vinen deraf. Dog, deres Byggen og Planten anføres blot som Faktum, ikke som Synd, og ikke derfor, men af andre Grunde blive de straffede. V. 12. I Slutningen synker Talen ned fra 2 til 3 Pers. Det er atter Dommerne, der tiltales. De forfølge den Retskafne, for at berove ham hans צַדִּיק, den Ugudelige derimod, der bestikker dem, lade de slippe fri. Den Bestukne er ikke den civile Dommer, men Executor af Straffen; — den Fattige endelig beholder altid Uret. V. 13—17. Disse Vers danne to Grupper, af hvilke den anden V. 16 f. coordineres V. 11 f. og betegner et Fremskridt. V 13 slutter sig nu til V. 12 og uddrager en Reflexion deraf. Her er ikke Tale om den tilkommende Dom. paa hvilken Propheten vilde tie 8, 12; men Ordene: paa den Tid hentyder til den nylig beskrevne Tilstand af Vold og Undertrykkelse. Paa en saadan Tid, som denne, forlanger den almindelige Verdensklogskab, at man skal tie, for ikke at støde an og paadrage sig de Mægtiges Had, fordi man nævner Tingen ved dens rette Navn. Men Propheterne havde netop det modsatte Kald, uden Frygt at vidne Sandhed. Dette gjør ogsaa Amos fremdeles 7, 10 ff., og idet han her V. 14 ff. udbryder med voxende Heftighed, afviser han Sætningens Anvendelse paa sin Person. Formaningsordene V. 14 ere med deres Korthed omfattende nok, og gjentage kun lidet afvigende V. 15. — בֵּן saaledes d. e. naar de sige det Gode, skal Jehova være med dem, hvilket de allerede nu paastaae er Tilfældet. Det Overblevne af Joseph. Saaledes kalder han passende den nuværende Status, eftersom Katastrophen 2 K. 10, 32 f. ogsaa havde truffet Folk af Josephs Stamme, Gilead og Manasse. V. 16 menes atter Hovedstaden, hvor Dødeligheden vil tage overhaand 8, 3. Paa alle offentlige Pladse ved Portene skal klages for at bevæge Jehova, paa alle Gader skal man møde Ligtog, der istemme Klager. Man skal hente Klagequinderne, Fløiteblæserne; Agerdyrkeren skal kaldes fra Marken, fordi et Dødsfald pludselig er indtruffet i hans Familie; og Viingaardene, hvor ellers Glæden har hjemme, skal blive Sorgens Steder. V. 18—27. Med V. 18 begynder et nyt Afsnit, hvis Begyndelse er parallel med det første af K. 6, men som endnu

knytter sig til V. 16 f. Denne med saa mørke Farver skildrede Dag, der hos Joel rigtignok skinner lysere, higer den uforstandige Mængde efter, uden at betænke, at deres Vandel er Skyld i deres nuværende Ulykke og at ogsaa den maa give Herrens Dag en anden Vending. Amos laaner af Joels Skildring det Træk, at Herrens Dag skal være Mørke Jo. 4, 15. Dette Mørke beskriver Amos V. 19 som חֹשֶׁךְ בַּר Es. 5, 30, hvor intet Lys er, og hvorfra ingen Udvei forer, og nu vender Udsagnet V. 18, efterat være gjort anskueligt, tilbage V. 20 som Spørgsmaal og med forstærket Udtryk. Endelig siges os V. 21, hvorpaa hiin Længsel efter Jehovas Dag støttede sig, nemlig paa Folkets Værkhelligheд. — Til V. 19 jf. Es. 24, 18. En Gradation kan ikke være tilsigtet, men Bjørnen forbindes ligesaa naturligt med Løven, som 1 S. 17, 34; og Meningen er: hvo der undgaaer een Fare, styrter strax i en anden og tredie, og omkommer deri. Han flygter for Bjørnen ind i sit Huus, og læner sig udmattet til Væggen, men en Slange, der har sneget sig ind i Huset og lurer ved Væggen, snoer sig om den nærmest blottede Deel af hans Legeme, Haanden jf. Act. 28, 3, og saarer den med dødeligt Bid. V. 20 derimod er i andet Led Modsætningen stærkere: Solskin og dybt Mørke; og V. 22 forstærker 21. Ikke blot deres festlige Sammenkomster, der holdes til Jehovas Ære, lider han ei, men selv deres Offre støder han fra sig, fordi de bringes af dem, og saaledes gjør han heller sig selv tilsyneladende Skade. חַגִּים er her ikke som 8, 9 profane, men religiøse Fester, om end ikke almindelige aarlige, af hvilke vi i Israels Rige kun kjende een. V. 22. Suff. i מִנְחוֹת, der mangler i עוֹלוֹת, maa forklares saaledes, at man ved hint forstaaer det regelmæssige Aften- og Morgenoffer, medens Brændoffrene ikke vare bundne til nogen Regel. Begge disse sammen med שְׁלָמִים s. 1 K. 8, 64; af disse brændte man Fedtet til Jehova, derfor her: מְרִיאֵיכֶם Fedekalve. Da Jehova ikke blot ikke kan lide enkelte Dele af deres Cultus, men denne overhoved, omtaler Amos ogsaa Tempelmusiken (8, 3), som forherligede

Cultus. Derved menes ikke den profane Musik ved Gilderne 6, 5, ved hvilke de forglemte Jehovas. Vendingen הָסֵר er stærkere end de foregaaende Ytringer af Uvillie: bort med Alt hvad der skal stemme mig naadig, jeg hører det ikke, Dommen skal indtræde. Meningen af V. 24 er ikke: lad Ret og Retfærdighed træde istedetfor eders Offre og Sange; dette forlanger jeg. Thi Jehova kan vel love, han vil skaffe Retfærdighed blandt Folket, saa at den ligesom strømmevis opfylder Landet, men han vil kun overhoved forlange den, ikke strax strømmevis. Efter Es. 10, 22 forklar: derfor vælte sig Dom, som Vand, og (straffende) Retfærdighed, somen uudtømmelig Bæk. V. 25, hvortil V. 26 slutter sig affirmativ og adversativ, fremfører Amos Beviset for sin Paastand, at Jehova ikke lider deres Cultus, idet han erindrer Israelitерne om, at Jehova allerede eengang i mange Aar kunde undvære deres Offre og deres Dyrkelse (Jer. 7, 22, da de dyrkede andre Guder istedetfor ham. De 40 Aar forekomme her, ligesom 2, 10, overeensstemmende med Traditionen i Pentateuchen, imod hvilken V. 26 strider. Oversæt: og Jbar eders Konges Telt og eders Billeders Stillads, eders Guddoms Stjerne, som Jgjorde Eder. כִּיּוּן tog allerede LXX som Egennavn og oversatte Ῥεμφὰν eller Ῥαιφὰν, det ægyptiske Navn paa Saturn. Ordet var da den hebr Form for det arab. Kaivân. Herefter læser den מִלְכֹּם (*Μελχόμ*,) Navnet paa den ammonitiske Kronos. Men rigtigt bemærker Michaelis, at Statuen ikke kaldes „eders Billeder" og slutter, at כִּיּוּן er et Apellativ i stat. cstr. Konge hedder deres Guddom, som gik foran dem ved Toget gjennem Ørkenen, ligesom Jehova siden var Folkets Konge 1 S. 8, 7; og ligesom de i Pentateuchen føre et transportabelt Jehovatempel om med sig, nemlig Tabernaklet, og ligesom Carthaginienserne gjorde med deres Baaltempel, saaledes bære hine her deres Konges Telt. כִּכְוַת læse Hieron. og Aqv. som plur., men det er usandsynligt, at de førte flere saadanne Templer med sig, og de havde for flere Billeder kun eet כִּיּוּן. Dette

Ord kan kun betyde Stillads, og er vel det samme som מִשְׁכָּן, Brædde-stilladset, der gav Tabernaklet Støtte og Fasthed og adskilte Guds Tempel fra et almindeligt. כּוֹכַב st. cstr., hvortil אֲשֶׁר refererer sig. En Guds Insigne eller Billede kunde en Stjerne dog kun da være, naar Guden selv egentlig var en Stjerne. Guden, thi der tales kun om een Konge og om een Stjerne, derimod om flere Billeder, da disse kunde være forskjellige, medens man maatte afbilde Stjernen saaledes, som man saae den, og man stedse saae den paa samme Maade. Stjernen blev sig selv lig, men Billederne, hvorunder den personificeredes, skiftede; og dette Sted paaviser med Hensyn til Hebræerne den hos deres Slægtninge, Araberne, herskende Stjernedyrkelse, just ikke Lucifers, men snarere Saturns, hvem den syvende Ugedag var helliget. LXX's Oversættelse støtter sig forsaavidt paa en rigtig Tradition, men Moloch, der tilhører Natur- ikke Stjernedyrkelsen, kunde først en sildigere Synkretisme combinere med Stjernen Saturn og troe at finde paa dette Sted. V. 27 knytter sig til V. 24, og angiver Resultatet af Dommen. מֵהֹלְאָה לְ langtfra til, saaledes at, naar man tager sit Standpunkt i Damaskus, Stedet ligger langt borte.

Kap. 6.

De Fornemme af Folket hengive sig imidlertid til en stolt Sikkerhed; denne, der er uden Grund, vil styrte dem i Fordærvelse. — Slutningen af dette Kap. ligner den i det Foregaaende, og Begyndelsen er parallel med den i det sidste Afsnit af K. 5. Medens 5, 18 fremstiller det fortrykte Folk, der længtes efter Jehovas Dag, vender Amos sig her til dem, der tilfredse med det Nærværende, ikke drømte om nogen Fare V. 3, til Dommerne og de Fornemme V. 1. 7. 12. Forbindelsen med 5, 27 danner V. 1 den Tanke: ved saadan truende Ulykke tee de sig ganske ubekymrede. Juda Riges Høvdinger, der levede i samme usalige Sikkerhed, indbefatter han i sin Dadel. נִקְבָּרִים ere de, der have Navn, udmærkede Mænd. רֵאשִׁית V. 6 yp-

perſte. Ligeſom Israels Land er det ypperſte Land, saaledes er Folket det ypperſte Folk. Til hvilke Israels Huus kommer, nemlig for at lade ſig domme V. 2 ſlutter ſig nu, hvad han har at ſige, til de V. 1 opraabte Perſoner. Det andet Spørgsmaal forklarer det første. Ikke אַתֶּם, men de tre nævnte Steder er Subjekt til הַמִּבְטְחִים, og ved „disse Riger" menes Juda og Israel, det ſyndige Rige 9, 8. Begrebet bedre refererer ſig til den phyſiſke Velvære: befinde de ſig bedre, end J? Calne d. c. Cteſiphon havde allerede dengang lidt ved Aſſyrerne, ligeſaa Hamath, og Gath, der var indtagen af Syrerne 2 K. 12, 18, anſeer Amos K. 1 ikke værd at nævne. Herefter kunde man forklare ſaaledes: Amos auforer ganſke undertvungne hedenſke Stater, der heller ikke bekymrede ſig om Jehova, og paadroge ſig hans Vrede, og han ſpørger, om da deres Skæbne indbød til at følge deres Exempel. Men bedre forſtaaer man Ordene jf. Jer. 2, 5 ff., ſom exprobratio beneficiorum erga ingratos. Det gaaer disſe Hedninger ikke bedre, og deres Gebeet er ikke ſtørre, end eders er ved min Naade, og da nu jeg ſtedſe har antaget mig eder, hvorfor bekymre J eder ikke om mig, mine Bud og mine Trudſler? — Hamath er er ikke det ſyriſke, hvorover Veien forte til Babel og Calne, men אַחְמְתָא = Esr. 6, 2 d. e. Ecbatana, Hovedſtaden i Medien, der ligeſom Perſien ſtod under Aſſyrerne. Hermed ſtemmer ogſaa רַבָּה, der ikke paſſer til det ſyriſke Hamath; ligeſom ogſaa Ecbatana ved Karmel hedder Jos. 19, 35 Hamath. V. 3—6 udvikler Amos-Prædikaterne af den første Halvdeel af V. 1 ved udførlig Skildring af deres ugudelige og overmodige Vandel. Straffens Dag, mene de, er langt borte 9, 10, medens de ſørge for, at det, der drager Straffen efter ſig, Synden, bliver i Nærheden, ligeſom tilhuſe hos dem. Saaledes ſtiller Amos Betingelſen for deres Handlemaade i Spidſen tilligemed Antydning af det Forkeerte i deres Mening. V. 4 f. De ligge mageligt henſtrakte paa deres koſtbare Leier 3, 12 og holde Gilder, medens man ellers ſad tilbords 1 S. 20, 24. Ved Gilderne kom nu ikke bart Brød og Vand, men Kjød og Viin paa Bordet, derfor

lade de de bedste Lam og Fedekalve bringes dem fra Hjorden. Gildet ledsages af Musik, hvor de stemme i med, og med Drikken forlænge de det ud paa Natten. Stedet taler for at David var Opfinder af musikalske Instrumenter, maaskee netop af nablium, der nævnes her og hvis Navn er hebraisk, om og det kun tillægger dem den sindrige Forfærdigelse af samme Instrument; thi de skulle sammenlignes med Mesteren, der selv kun vilde være en Lærling, dersom en Anden havde opfundet nablium. אֲגַנִּים ifølge Sach. 9, 15 en Skaal, hvori der rummes Meget, hvoraf man ogsaa kunde drikke, skjøndt man sædvanlig ikke gjorde det, uden Tvivl Blandingsskaalen, hvori man udgjød Vinen af Dunkene, for at skjænke den i Bægrene, efterat den var blandet med Vand. Man siger שָׁתָה בְ = drikke af; de drak af Blandingsskaalen, naturligviis Vin, og valgte til det store Quantum Vin, de drak, forholdsviis større Drikkekar. At salve sig, var Tegn paa Glæde, hvilken her Vinen frembragte (Prd. 10 19, 9. 8), at undlade det, betegnede Sorg 2 S. 14, 2. Det staaer her i Modsætning til בָּהַל og græmme sig ikke over Josephs Skade: שֶׁבֶר betyder ikke Statens nuværende Ulykke, men dens tilkommende Ødelæggelse, hvormed Amos har truet som nærforestaaende. Derfor skulle de, naar hin שֶׁבֶר indtræder, vandre i Fangenskab, som Anførere for Fangernes Tog, og deres Gjæstebud skal da have Ende. V. 8—10. Gravstilhed skal træde i Lystighedens Sted. Skildringen af Jakobs Overmod V. 3—6 har gjort den Skildrendes Uvillie heftigere, hvorfor Udtrykket forstærkes. Jehova sværger, at han afskyer Israels Overmod og de Steder, hvor de bære den til Skue, hvorfor han vil udsætte Staden for alle en Belejrings Rædsler. בַּיִת הַסְּגֵר ligger ikke en Overantvorden i Fjendens Haand, men kun Indslutielsen, ifølge hvilken V. 9 Dødeligheden tager Overhaand. Talen tvæler her, ligesom 4, 2 f. 5, 16. 8, 3, ved den skrækkelige Scene, der gaaer forud for Erobringen og Bortførelsen. V. 9 er af stærkere Indhold end 5, 3, men Meningen er ifølge Tillægget „i et Huus" ikke: om meget faa Mennesker blive tilovers, men:

om mange, om en talrig Familie hidtil blev skaanet under Beleiringen, skulle de dog Alle uden Undtagelse døe. Med levende Phantasi udmaler Amos videre V. 10, hvorledes det da skal gaae. En Slægtning kommer, for at bevise sin Paarørende den sidste Ære, han finder intet levende Væsen mere, uden Een i Enden af Huset paa Sygeleiet; de ni ere allerede døde, og den sidste venter nu sit Endeligt. Skal optage ham: Suff. staaer uden foregaaende Nomen, nemlig: den niende af de Døde. מְסָרְפָהּ istedetfor מְסָרְפָהּ for at udbære Benene (ikke selve Liget). Der er nemlig ikke Rum til at begrave Mængden af de Døde, dem man blot udkaster og lader ligge ubegravede, deres Lig opbrændes, og kun deres Been, der optage liden Plads, begraves. Denne Opbrænden skete inde i Huset. Urigtigt Hieron. et comburet eum for: et ustor ejus. Copula er, ligesom Sach 9, 9, epexegetisk, og Ordet kun indsat paa Grund af det følgende כִּי הוֹצִיא. Ved det andet וְאָמַר skifter ikke Subjektet. Han frygter for, at den Spørgende vilde sige endnu mere, og byder ham derfor: Tys! Men Grunden: thi Jehovas Navn vil ikke nævnes, tilhører Amos, ikke mere den Talende, der ellers vilde forsee sig mod sit eget Forbud. Ordene forudsætte, at den anden nu vilde nævne Jehovas Navn, formodentlig i en ved Dødsfald brugelig Formel. Tillige hentyde de til en religiøs Forestilling, hvorefter Jehovas Navn ved slige Manifestationer af den guddommelige Vrede ikke skulde nævnes, for ikke at foranledige et Udbrud af samme, rettet mod den Side, hvor det blev nævnet. V. 11—14. Deres indbildte Magt skal ikke beskytte dem mod Følgerne af deres Fordærvelse. V. 11 כִּי הִנֵּה er ikke afhængigt af Slutningen af V. 10, men, som det gjenkommer V. 14, indleder det Almindelige, der begrunder det Specielle V. 9 f. nemlig: Hovedstadens Ødelæggelse, hvilket forudsætter en Beleiring, Krig overhoved, hvormed Krigens Rædsler ere givne. Jehova beordrer, nemlig sit Redskab, Folket V. 14, og dette ødelægger Staden. Det store og lille Huus er ikke det større og mindre Rige, hvorfor Sprogbrugen kunde tale Sach. 10, 6 jf. Am. 6, 1, thi en saadan Betegnelse af

samme som et større og mindre Huus var ikke forstaaelig, men jf. 3, 15; det store Huus er det Jehova forhadte Pallads V. 8, en fornemme Synders Bolig 3, 10, hvilket skal slaaes isønder, hvorimod den Ringes Huus vel ikke kan blive ubeskadiget, men dog kun faaer Revner. Sammenhængen mellem V. 11. 12 giver J. H. Michaelis saaledes: denne Ødelæggelse ville I ligesaa lidet kunne afvende, som Heste kunne løbe paa Klippegrund. Men ifølge det andet Led indklæder det første deres nuværende Fordærvelse. Er det Brug, at Heste løbe paa Klippegrund? d. e. have vi da en forkeert Verden, siden I have forvendt Net til Uret, og mene I at kunne gjøre saadant ustraffet? Den skadelige Vært, Svingel satte de istedetfor en upartisk Retspleies ædle Plante og plantede saaledes i Borgerens Bryst den bittre Følelse af lidt Uret istedetfor den søde Fornemmelse af at have erholdt sin Ret. Spørgsmaalet: pløier man vel med Øxne? maa besvares bekræftende. Man drager rigtignok בַּסֶּלַע ogsaa herhen, men istedetfor dets Gjentagelse idetmindste ved בּ træder בַּבְּקָרִים og Klippens Stilling i Midten af Sætningen taler imod, at den skulde tænkes i den anden Sætning. Da vi ogsaa 4, 3 traf en urigtig Ordafdeling og pl. af Collectivet בָּקָר kun dannes 2 Kr. 4, 3, skille vi det ad og læse med J. D. Michaelis בַּבָּקָר רֶכֶב pløier man vel Havet med Øxne? V. 13. „som glædes" og „som sige" er ikke Udraab, men Apposition til Subjektet i הַפֹּכְתִּים. Nemlig: glædende sig over deres Magt, som den, der sætter dem istand til ustraffet at gjøre Ondt, have de forvendt Net til Uret. Udtrykket „ingen Ting" forklares strax efter. Dermed betegner Propheten deres prætenderede Styrke, med hvilken intet var gjort uden Jehova, og mod ham og det fremmede Folk, han sender, vil intet udrettes. De sige: vi have ved vor Styrke taget (d. e. uden at spørge Nogen, gjort) os Horn, med hvilke vi ville nedstøde vore Fjender; vi have med Magt sat os i Besiddelse af de nødvendige Hjælpemidler til at fordrive alle Fjender. V. 14. Deres indbildte Magt vil snart vise sig, thi o. s. v. Den angivne Bestemmelse af Rummet siger: efter Landets hele Udstrækning fra Nord til Syd, og

den er bestemtere end 2 K. 14, 25, hvor Sletten's Hav nævnes istedet for dens Bæk. Denne er = נַחַל הָעֲרָבִים, Grændseflo-den mellem Moab og Edom, hvis Munding indløber i Sydspid-sen af det døde Hav og gjennemstrømmer ערבה. Hertil havde Jeroboam ved Moabs Erobring udvidet Riget; heri havde hin הוֹזֶה viist sig, og derfor nævner Amos med Flid denne Udvidelse af deres Gebeet.

Kap. 7—9.

Kap. 7—8, 3.

Efterat Jehova saa længe har viist Skaansel og holdt inde med Straffen midt i dens Fuldbyrdelse, lader han den endelig have sin uafvendelige Gang. — Historisk Mellemled, der knytter sig til denne Prophezie. — De tre Visioner V. 1—9 danne et selvstændigt Heelt, indenfor hvilket de to første sondre sig fra den tredie og træde ligeoverfor den. V. 1—3. Vision om Græshopperne. כֹּה הֶרְאַנִי maa paa alle fire Steder forstaaes paa samme Maade; men navnlig V. 7 kan Talen ikke være om det legemlige Dies Syn. At antage en virkelig Vision, altsaa en uvilkaarlig Art af Extase, gaaer af den Grund ikke an, at det tredie Syn støtter sig paa Reflexion, og det fjerde giver et vit-tigt Ordspil. Disse Visioner ere lig den femte K. 9 poetisk fin-gerede; og at de fremgik af en reflekterende Aand, sees allerede af deres Jagttagelse af en Følgerække. Det angivne Tidspunkt er valgt saaledes, fordi da, efterat Kongen havde borttaget det tidlige Græs til Hestes og Muulæslers (1 K. 18, 5) Underhold-ning, naar Græshopperne bortaade det sildige Græs, maatte Under-saatterne savne Foder til deres eget Dyæg. Kom de ved den tid-lige Græsnings Tid, forblev der Haab om det sildige Græs. Om den her antydede Fiskalret, er forøvrigt intet bekjendt. Subjektet til יוֹצֵר er „den Herre Jehova". גֵּזִים ere de enkelte Hobe af slaaet Græs. V. 2. Da Propheten ikke først vil bede om Naade, naar Fordærvelsen er fuldkommen, og det, da han gjorde det, ikke var for silde V. 3, kan ved Jordens Urter ikke menes Høstgræsset. Det er ikke-Engenes, men Markens Græs, som de forefandt ved deres Fremrykken af Jorden, og efterat det var

fortæret, var det at befrygte, at de nu ogsaa vilde falde over Efterslætten. Da indlægger Amos ifølge sit Embede Forbøn. בִּי er egentlig Appositiou til Subjektet i = מִי qualis. Jakob er ringe, saa fattig paa Hjælpekilder, at det vilde lide tungt under et saadant Slag. עַל זֹאת ikke: over disse Ord, men jf. Ex. 32, 11. — V. 6. Vision om den fortærende Ild. Ved הַחֵלֶק med Artiklen maa forstaaes det Stykke Land, hvorpaa Høstgræsset voxede. Som Amos repræsenterer det israelitiske Folk, saaledes repræsenterer dette Israels Land, der grændser til Oceanet, og hvis Enge, der manglede Vand 1 K. 18, 5, fornemmelig maae søges henimod Havet. Ild falder ned og fortærer Havet, og begynder ogsaa at fortære hiint Stykke Land. וַאֲכָלָה om den ufuldendte Handling i Modsætning til וַתֹּאכַל. Medens Straffen den første Gang blev afvendt, har den her allerede truffet Israel, og standser kun i sin Gang, saaledes at Folket undslipper, ligesom hin af Ilden udrevne Green 4, 11. — קָרָא לָרִב בָּאֵשׁ ikke: han kaldte Ilden til Hævn, da קרא kalde ikke construeres med בְּ, men er = קרה Deut. 25 18 occurrens, og שׁלח בְּ er straffe med Ild; istedetfor som første Gang med Græshopper. — V. 7—9. Vision om Blylodet. Ligesom den følgende behøver den først Forklaring, idet Amos ikke seer Ulykken selv skride frem, men gjennem det synlige Tegn seer han kun Jehovas Beslutning, at føre den frem, og dette ikke fuldkommen tydelig symboliseret. Fremstillingen forandrer sig her betydeligt. Muren er en efter Blylod bygget, en lodret. Saaledes indfører Propheten den for Concinnitetens Skyld. Jehova holder Loddet i Haanden ved en Snor, fordi han V. 8 er i Begreb med at anlægge det. Spørgsmaalet skeer til Amos, for at knytte Tegnets Forklaring til hans forventede rigtige Svar, ikke fordi Jehova først vilde overbevise sig om, at deres Veie ikke ere lige. Dette vidste han allerede V. 1, men han lægger det an til Bygningerne, for at mærke dem til Sløisning. Derfor seer Amos ham V. 7 staaende paa Muren, og deraf Farven i V. 9. Ved אֲנָךְ menes ogsaa Snøren, hvorved det hænger, og hvorpaa det egentlig kommer an. Efter Snoren opbyggede man

og nedrev tildeels ogsaa; deraf Udtrykket her og Es. 34, 11. 2 K. 21, 13. Han anlægger Lodtet midt i Folket, ikke ved Grændsen, men i Hjertet af Landet, fordi det skal være en total, ingen partiel Ødelæggelse. V. 9. Som Følge deraf blive Hviene (Bygningerne) ødelagte. Han nævner de Bygninger, der fornemmelig vakte Jehovas Vrede, og som derfor fremfor alle andre skulle ødelægges. Slutningsordene antyde, at Ødelæggelsen skal bevirkes ved en fjendtlig Hær. V. 10—17 Historisk Indhold. Nu da Spaadommen endog har vovet sig til Kongens Person, taber Guldkalvens Præst i Bethel Taalmodigheden og indberetter til Kongen, af hvem der nu ogsaa lod sig vente Indskriden. I det Væsentlige beretter han tro, thi da Jeroboam levede endnu, omfatter vel Udtrykket „Jeroboams Huus" Andre foruden ham, men fremfor alle ham selv. קָשַׁר] Begrebet af en Forbindelse mellem Flere synes først senere at være lagt i Ordet, oprindelig er det analog med nectere dolos. Han har fattet en oprørisk Stemning imod dig, i hvilken han spaaer hvad han ønsker, nemlig din og Israels Undergang; og dette gjør han ikke paa et afsides Sted, ved Grændsen, men midt i Landet, i en Hovedstad (V. 13); og hans Ord ere saa fræfte, at Landet ikke kan udholde dem, d. e. de kunne overfylde, sprænge En jf Job. 32, 18 ff. 1 K. 1, 40. Amazia synes ikke (V. 12 f.) at have sendt hemmelig Bud. Heller ikke vil han Amos' Undergang; Denunciationen tilsigter kun den utaalelige Prædikants Fordrivelse, han har intet imod, om Amos vil spaae i Juda, kun her paa Stedet kunde sligt Uvæsen ikke taales. „Æd Brød": Æd der dit Brød i Fred, istedetfor at bekymre dig om Ting, der ikke vedkomme dig. Stik et Stykke Brød i Munden, at du kan tie. „Kongens Helligdom" fordi han selv offrer her, som Jeroboam 1. 1 K. 13, 1 og „Rigets Huus" som Hovedsædet for hele Israels Cultus. V. 14 f. Amos afviser ikke blot beskedent Titelen חֹזֶה = נָבִיא, men siger: hverken er Prophezien hans Kald, heller ikke hører han til Prophetstanden, saa at han kunde følge det Raad, at drive sin Profession et andet Sted, han er en ἰδιώτης, der ikke pleier at spaae, men havde af Jehova paa en

overordentiig Maade faaet den Mission at spaae netop i Israel. נוֹקֵד = Hyrde for Hornquæget; men derimod strider V. 15 צאן, 1, 1 נֹקְדִים, og Beskaffenheden af Egnen ved Thekoa. Maaskee stod her בּוֹקֵר, hvilket LXX gjengiver ved *αἰπόλος*. בּוֹלֵס *νιφῶν* LXX, vellicans Vulg. For at bringe Morbærsygentræets Frugt til Modenhed maatte man indknibe den; Theophr. H. P. 4 2. Plin. H. N. 13, 14. Den forekommer her som Spise for de paa Græsgangene sig opholdende Hyrder, for hvem Brød var en Sjældenhed; Ordene indeholde en Allusion til „æd Brød" V. 12. Til V. 15 jf. 2 S. 7, 8. 1 K. 19, 19. Han fornam i Aanden Jehovas Kald til ham og følte sig dreven af en uimodstaaelig Trang V. 16 f. Da Amazia forbyder ham, hvad Jehova har befalet ham, og saaledes læsser en svær Skyld paa sit Hoved, truer ogsaa Amos ham med en svær Straf. Den Modsætning, hvori Amazia stiller sig til Jehova, udtrykkes i: Du siger: Jehova siger — Iovrigt have vi her i Forbudet et Bilag til 2, 12, og muligt var det, at samme først har foranlediget dette Vers. Til הַנִּיף s. Mich. 2, 6. Men selve Straffen skal ramme ham ved den almindelige Straffedom, der udgaaer over Israel. Hans Hustru skal bedrive Hoer i Staden, nemlig ufrivillig; hun skal skændes ved Stadens Erobring Sach. 14, 2. Da skulle tillige hans Børn ombringes af Fjenderne, hans Grundeiendom skal tildeles Andre, idet fremmede Kolonister indføres i Landet og han selv bortføres til et hedensk Land, saa at hans, Præstens, Been skulle begraves i profan Jord. Denne sidste Trudsel forudsætter, hvad der strax følger efter, at det iovrigt skal forblive ved hvad Amos har spaaet.

8, 1—3. Vision om Kurven med Frugter. Det historiske Afsnit har afbrudt Visionernes Udvikling; derfor fremføres her paany den tredie Vision uden at et virkeligt Fremskridt lod sig eftervise, d. e. uden at det tilbagestaaende sidste Skridt endnu var gjort. Dermed vindes den Fordeel, at kunne stille to med hine tre Visioner forbundne ovenfor dem. Han seer en (flettet) Kurv med (moden) Frugt. V. 2 kan oversættes, for at beholde Allusionen: Modenheden

er kommen. Dog er קִיץ ikke et Billede paa Folkets Modenhed til Undergang, men Amos benytter kun Ordets ydre Lighed med קֵץ. — הֵיכָל er ikke Tempel; thi der menes ikke, at Lovsangene til Guds Ære, men at Frydesangene skulde forvandles til Hylen.

Kap. 8, 4—14.

Jehova vil altsaa ikke mere tilgive og Undergangen foreståaer; da tilraader Propheten dem for sidste Gang, at de skulle høre hans Røst før det er for silde. — V. 4—8. Denne Vision gives dem til Betænkning, hvem den angaaer, nemlig de Fornemme, de hjerteløse Rige. — V. 4—6. De snappe efter den Fattige, d. e. efter at opsluge ham, וְלַשְׁבִּית nemlig derved, at de rive al Eiendom til sig. De ville ligesom opæde de Fattige, saa at disse gaae til Grunde, eller blive deres Slaver V. 6 eller maae flye Landet. De to følgende VV. angive, hvorledes de mene at opnaae denne Hensigt. De kunne som ægte jødiske Kornhandlere neppe vente med at sælge Korn til Høitiderne ere forbi (Nymaanen s. Num. 28, 11. 1 S. 20, 24. 27). Til Spørgesætningen knytter sig en Eftersætning, som om אֲשֶׁר var relativ, i hvilket Tilfælde Sætningen ikke vilde forraade deres Utaalmodighed. De ønske Festdagene forbi, for at kunne sælge Korn, og sælge ville de, for paa enhver Maade at bedrage. De have for lidet Kornmaal, de drive Prisen i Veiret og holde den høi og have falsk Vægt til at veie Betalingen med. „Forfalske Vægtskaalene til Svig;" thi først ved Forfalskningen opstaaer Svigen, og der menes vel ikke, at de iforveien ere falske og nu veie de endnu engang urigtigt. — V. 6. Denne deres Handlemaade har ikke blot til Hensigt, at de skulle blive rigere, men ogsaa til Følge, at den Fattige bestandig forarmes mere, saa at han tilsidst sælger sig som Slave for Penge (Lev. 25,39) eller tilkjendes sin Debitor som Slave, fordi han ikke kan betale sin nok saa ubetydelige Gjæld. Affaldet af Kornet sælge de ogsaa, vel ikke blandet imellem det gode Korn, men som det sidste Træk af deres Vindesyge tilsvier Amos: selv hvad man ellers kaster bort, søge de at gjøre i Penge. V. 7 f. Jehova skal ikke lade Sligt

uſtraffet „Jacobs Stolthed" er vel = Israels Roes 1 S. 15, 29. Dgſaa 4, 2. 6, 8 ſværger Jehova (ved ſig ſelv); paa ſidſte Sted kunde vor Formel ikke bruges. Det ved deres Udaad besmittede Land skulde oprøres, fare op under Syndens Vægt, fordi den er for svær. Men Indbyggerne skulde sørge af Frygt for den guddommelige Vrede. — וְנִשְׁקְדָה oprindelig har vel staaet וְנִשְׁקְעָה i Texten. — Urigtigt: som af Nilen. Alle Prædikaterne gjælde om Vand, ikke om Landet under Vand, og naar Landet skulmede op som af Nilen, kunde der ikke tillige tales om en Overſvømmelse, som af Nilen, en Nedſynken under Vandet. V. 9 f. Hin Dag V. 3 skal være en Mørkets 5, 18 og Sorgens Dag. V. 9 jf. Mich 3, 6. Jer. 15, 9. Iøvrigt synes vort Sted tilligemed Sach. 14, 7 at beroe paa Jagttagelse af en total Solformørkelse, ligesom hin i A. 609 ligger til Grund Jer. 15, 9. Men at en saadan indtraf netop i Jeroboams Dodsaar, og at denne er spaaet her, og at en Græker havde forudberegnet den (Juſti) mangler al Beviis. V. 10 jf. V. 3. 5, 16. Ifølge Sammenhængen menes her Sorgen ved saadanne truende Tegn, en Sorg, som skal afvende Dommens virkelige Indtræden. De skulle sørge over deres Synder, men forgjæves: jeg vil gjøre det (nemlig deres Foretagende hin Dag, deres Sorg), som Sorg over en eneſte Søn, og det Sidſte deraf som en bitter Dag. — En bitter Dag (= er Kaph verit.) itet den befrygtede Straf tilſidſt indtræffer og deres Anger ender med Forſkrækkelse. V. 11 f. slutter sig til V. 10. Medens jeg nu forgjæves opfordrer dem til at høre Jehovas Ord, skulle de hin Dag være begjærlige efter at høre det. De skulle søge i hele Landet efter en Prophet, om han har et Guds Ord, der kan vise dem, hvad de have at gjøre; men forgjæves. Guds Ord er her en aandelig Spise, der til den Tid skal være dyr, men da Hungeren kun er Billede for Begjærligheden, træder Tørsten som eensbetydende i dens Sted. Forandringen af Billedet synes at foranledige וְיָעֲפוּ V. 12, jf. 4, 8, herved lettes Overgangen til den physiske Tørst V. 13. Fra Hav til Hav, s. t. Sach. 9 10, her menes: fra Øst til Vest og atter fra Nord

til Øst, idet den gjennemstreifer Landet i alle Retninger. V. 13 f. Der menes ikke den figurlige Tørst (efter Guds Ord). Da kunde der ikke staae ligefrem בְּצִמְאָה; Afmagten vilde være en stærk Hyperbol, og heller vilde der være omtalt de Ældste end den sorgløse Ungdom. Men „de skjønne Jomfruer og de unge Mænd" nævner Amos som den hidtil velnærede, i Ungdomsfylde blomstrende og kraftige Deel af Folket. Indesluttede og beleirede i de faste Stæder skulle de drikke מַיִם לַחִין Es. 30, 20, men dette skulle tilsidst Alle, og da vansmægte de af Tørst. Af V. 14 kan sluttes at der især lægges dem Afgudsdyrkelse til Last. Den sandselige Religions Stotte er den for Sandseligheden aabne og til Glæder særdeles stemte Alder. Børn tog man ikke med paa Valfarter (som til Bersaba); heller ikke kunde de endnu tage Deel i Ringdandsen (Ex. 32, 19. Dom. 21, 21); gamle Mænd og Qvinder bleve ligeledes hjemme. Samaria nævnes her i lige Linie med de andre Stæder, hvorfor det ikke kan betvivles at der ved אֲשֵׁרַת שֹׁמְרוֹן menes אשמת ש׳ 2 K. 13, 6. Udtrykket er maaskee valgt, fordi saa kun eet Bogstav skulde forandres. Ved וְאָמְרָה angives ikke blot at, men hvorledes de sværge. De sværge ved det, de agte høit, ved Astarte, ved Guldkalven i Dan, og ved Bersabas Vei. Denne er ikke den der stedfindende Cultus, men „Veien til Bersaba." Der var en lang Vei dertil (5, 5); Ynglingerne og Pigerne tilbagelagde neppe deres Valfart i stræng Askese, og Reisen til Maalet turde vel have større Værd for dem, end selve Maalet.

Kap. 9.

Den sidste Udvikling. De skulle ikke undgaae Straffedommen, dog skal Folket ikke ganske udryddes, men paa Israels Ruiner skal Davids Rige gjenopreises, som en evig velsignet lykkelig Stat. — V. 1. Vision om Ødelæggelsens virkelige Begyndelse. Den knytter sig til 8, 14 sin. som Udførelse deraf. Afgudsdyrkerne ere just forsamlede i et af deres Templer; da aabenbarer Jehova sig og befaler Ødelæggeren at lade det styrte ned over dem. Indledningsordene ere forskjellige fra 8, 1, thi Jehova viser ham ikke mere et Symbol paa den forestaaende Undergang;

men optræder for at iværksætte den. Han staaer ikke paa Alteret, heller ikke svæver han over det, men han staaer ved Alteret, hvilket vi antage for Brændofferalteret foran Templet i Forgaarden, og navnlig paa Grund af Artiklen for det i Bethel. Befalingen, der ikke udgager til Seeren, men til Jehovas Engel, siger at han skal slaae Søilerne, ved Capitælet, ved hvilket Slag superliminaria, der bæres af Søilerne, skulle bæve, og han skal sønderslaae dem over Alles Hoved. סַף maae altsaa tænkes høit oppe, det er den fremhængende Deel af Templets Tag, der bares af Søilerne, og falder med disse Dom 16, 29. Begyndelsen skeer med Templets Ødelæggelse, og med det gaae Afgudsdyrkerne tilgrunde; deres Børn, der endnu ikke tage Deel i Templets Cultus, omkomme for fjendtligt Sværd, saa at Ingen undslipper. Denne Tanke udføres nu V. 2—4. Der er intet Smuthul tænkeligt, hvor de kunde undrage sig Hævnerens Arm. Man lægge Mærke til de træffende Modsætninger: om de grave sig ned i Helvede eller opstøi til Himlen; Karmels Top, der svæver høit ud over Havet, eller dybt under Havfladen. Paa Karmels Top, ikke i Toppen. Det er rigtignok rigt paa Huler, men ogsaa paa Skov, og Hulerne, der ikke strække sig altfor dybt i det Indre af Bjerget, kunne tænkes at befinde sig paa det. — Slangen er den store Vandslange, ellers Leviathan eller תַּנִּין Es. 27, 1. — V. 4 synes Amos at angive den sidste fortvivlede Udvei, hvorved de kunde haabe at redde deres Liv: nemlig ved at blande sig mellem dem, der drage i Fangenskab, men heller ikke Fangenskabet skal beskytte dem mod Døden. Imidlertid indrømmer Amos V. 9 f. at Folket med Undtagelse af de grove Syndere blot skal føres i Fangenskab, og Meningen maa her være: om de allerede ere paa Veien som Fanger og nu troe sig sikkre for Døden o. s. v. „I Fængsel" s. Nah. 3, 10. כְּדַּבֵּר ligesom Hjorden for Driveren. וְשַׂמְתִּי d. e. og jeg vil dømme o. s. v. Ordene, der betegne Jehovas tilkommende Forhold i Almindelighed, afrunde de foregaaende specielle Angivelser V. 2—4, men da Formelen sædvanlig staaer i god Betydning (Jer. 39, 12), erholder den en nærmere Bestemmelse, hvorved den bliver lig den V. 8 brugte. — V. 5 f. Jehova har Magt til at sætte denne Israels

Undergang i Værk. Stod V. 5 uden Forbindelse med V. 6, kunde oversættes: den Herre Jehova Zebaoth er den, der berører o. s. v. Men det er den samme Vending som 4, 13. 5, 8. Jovrigt s. t. Mich. 1, 4 og t. 8, 8. אגדה Buehvælvingen, paa hvilken Jehovas Pallats hviler, ellers רקיע, Himmelen selv. Ved Søiler staaer den paa Jorden. Kalder ad Vandene s. t. 5, 8. V. 7. Jehova har ogsaa Villie til at ødelægge Israel. I en anden Stemning end 3, 2. siger han: I nyde hos mig ingen Forret, I ere mig ikke mere end alle Andre. Vel har jeg ført eder ud af Ægypten 2, 10, men ligesaa Philisterne fra Creta o. s. v. Det andet Hemistich skal forklare det første; Philisterne og vel ogsaa Aramæerne udpeges som Exempler blandt Cuschiterne. Justi forklarer: som jeg lod andre Folk vandre, saaledes vil jeg lade eder vandre. Vistnok nedstamme Philisterne paa det ægte Sted Gen. 10, 14 fra Mizraim, Cusch's Broder, og Aram V. 22 fra Sem. Imidlertid er Genealogiernes Usikkerhed bekjendt og Amos afveg ogsaa 5, 26 fra Pentateuchens Tradition. Istedetfor Modsætningerne Cham (1 Kr. 4, 40) og Sem (Gen. 9, 27) stilles som parallele Cusch og Eber Gen. 10, 6. 21., til hvilke to den samme Nation undertiden føres tilbage Gen. 10, 7, 28, medens Cusch Num. 12, 1 danner den samme Modsætning til Eber, som 1 S. 13, 3 Philisterne til Hebræerne. Men Aram kunde Amos ikke aflede fra Sem, da han kjender sammes oprindelige Hjem. Dette, קיר, har formodentlig sit Navn af Floden Kur, og laae altsaa udenfor Sems Gebeet. V. 8—10. Efterat Propheten saaledes har udviklet, at der hverken fra Magtens eller Villiens Side hos Jehova staaer Noget i Veien for Israels Undergang, vender Slutningsætningen fra V. 4 tilbage. Men tillige modificerer Prophetens retfærdige og patriotiske Sind Trudselen derhen, at kun Synderne blandt Folket skulle omkomme ved Katastrophen V. 10. Folket maa rigtignok vandre bort, men der skal dog sigtes mellem Avner og Hvede og intet Korn skal falde til Jorden d. e. ingen Gudfrygtig omkomme. Israels Adspredelse i alle Retninger, i alle Lande, sammenlignes med Folkets Bevægelse, ved hvilken Kornet rystes omkring, medens Støv og urene Partikler falde til Jorden.

V. 11 f. Samtidig med Dommen over Israel antager Jehova sig Juda. Thi med Riget V. 8 gaaer ogsaa det derværende, det davidiske Dynasti modstaaende Kongedømme tilgrunde. Da skal Davids Herredømme oprettes i sin gamle Glands, og netop derfor skal V. 14 ogsaa Israel vende tilbage, for at leve under det davidiske Scepter. „Davids Hytte" er hverken et Telt eller en Løvhytte, men = Huus. Men dette Davids Huus er ifølge Skildringen her ikke Dynastiet efter dets Personale, men det davidiske Kongedømme i dets Magt og Gyldighed, i hvilken Henseende det rigtignok var sunken betydeligt. Hytten er forfalden, Væggene have Revner og en Deel er nedstyrtet. Versets Slutning fuldender og afrunder Tanken. V. 12. Angivelse af Hensigten. Juda skal gjenerobre sine tidligere Besidelser, og gjøre sig alle de Lande skatskyldige, som David engang havde undertvunget. Til disse hører Edom (1 K. 11, 16 ff.), hvoraf Amázia igjen erobrede en Deel 2 K. 14, 7, dernæst overhoved „alle Hedninger, blandt hvilke mit Navn engang blev nævnet" nemlig som deres Overvinders. V. 13 ff. Til den udvortes Udvidelse af Magten knytter Amos V. 13 Rigets indvortes Flor, lover V. 14, idet han fremsætter en uafviselig Fordring om Broderkjærlighed, Israels Tilbagekomst og Deelagtighed i den ny Stats Lykke, og det V. 15 for evige Tider. „De Dage skal komme" er mere passende end paa hiin Dag Jo. 4, 18, fordi Talen er om et Tidsrum, ikke om et Tidspunkt. Det andet Hemistich refererer sig til Jo. 4, 18 og Overdrivelsen i „smelte" viser Efterligneren. Ved det første foresværede ham vel Lev. 26, 5. Indtil man er færdig med Ploiningen for Vintersæden, skal Sommergrødens Høst begynde — saa lykkelig Vext skjænker Jehova! — Vinterhøsten skal paa Grund af Druernes Mængde strække sig til Saatiden. Til V. 14 jf. 5, 11, Haverne ere, som 4, 9, fornemmelig Frugthaver. Men de (Folket) selv skal V. 15 være plantet fast som Træer, og ikke losrives af deres Land, som Jehova da vil have givet dem. Tiltalen din Gud er rettet til Israels Folk V. 14, hvem Forjættelsen gives.

Hosea.

Indledning.

Hoseas Drakler falde i to Dele, en allegoriſk Fremſtilling K. 1—3, og en Række af prophetiſke Folketaler K. 4—14. I den første Deel ſtaaer K. 3 uafhængigt overfor de to første, hvilke tilſammen danne et Heelt, ſom ifølge den ægte Overſkrift, tager ſit Standpunkt i Jeroboam II's Regjeringsperiode. Var nemlig en ſaadan Aabenbaring udgaaet paa hin Tid, vilde den derfor dog ikke dengang tillige være nedſkrevet. Begge Allegorierne, der danne den første Deel, ere Forfatterproducter, hvis Affattelſe næſten ganſke falder ſammen med deres ſkriftlige Optegnelſe; ogſaa kunde K. 1. 2 falde i Tiden efter Jeroboam. Men de frembyde ingen Foreſtilling, der ikke allerede kunde have dannet ſig i Prophetens Sjæl i Jeroboams Levetid. Naar Jehova V. 4 truer med ſnart at ville ſtraffe Jehus Blodſkyld mod hans Huus, da lader dette ſig ikke forſtaae ſom vaticinium ex eventu efter Sacharjas Mord; thi hele K. 3, der er yngre end K. 1. 2, er forfattet før Sacharjas Død, ja endog før hans Thronbeſtigelſe, men Hoſea mener, at dette ſkal ſkee i et Slag, der gjør Ende paa Israels Dynaſti. Da nu dette Afſnit, der forudſætter et ſaadant Dynaſti, heller ikke kan falde i Interregnumsperioden efter Jeroboams Død, bliver kun ſelve Jeroboams Periode tilbage, og Overſkriftens Tidsbeſtemmelſe viſer ſig ægte og troværdig. Den V. 4 f. udtalte Spaadam ſtaaer parallel med Trudſlen Am. 7, 9; den Fjende, der ſkal udrette ſaa ſtore Ting, er ifølge den Tids politiſke Situation den ſamme, ſom Amos truer

med og som noget senere virkelig viste sig i Assyrien. Men er nu Hoseas Mening V. 4 f. den, at Jeroboam skal falde for Assyrernes Haand, og Israels Rige dermed have Ende, da er denne Spaadom ikke gaaet i Opfyldelse, og derfor maa denne henvises til den Tid, da et saadant Endeligt for Jeroboam endnu kunde synes troligt. Af samme Grund kunne vi ikke rykke K. 3 udover Interregnumsperioden, thi V. 5 venter Propheten en anden Udgang paa samme, end der fandt Sted. Heller ikke falder det i Jeroboams Periode. Paa hans Levetid haabede Propheten 2, 2, at Juda og Israel skulde gjenforenes som Følge af hint afgjørende Slag. Her derimod V. 4 tilføier han den Clausul, at et Mellemrige skal gaae forud for Israels Tilbageventen og tænker ikke videre paa hin store Dag. En saadan sildigere Forbedring kunde kun det senere indtraadte Interregnum selv foranledige, og han forudsiger det en lang Varighed, uden Tvivl, fordi det tegnede dertil.

Naar Amos optraadte i Jeroboams sildigere Levetid, da har Hosea, der er afhængig af hin, og hvis Virksomhed strækker sig til Menahems Regjering, formodentlig levet i hans sidste Dage. Hvad Amos blot seer overhoved som tilkommende 4, 2. 8, 11, er Hos. 1, 4 allerede nærforestaaende. Synes nu det første Stykke K. 1. 2. at være nedskrevet kort før Kongens Død, da turde det være lidet ældre end K. 3; hvorimod K. 4, der er forfattet efterat Følgerne af et langt Anarchi udviiledes, maa ligge flere Aar senere. Svarende til hver Periode for et Afsnit er Spaadommens Form K. 1. 2. Allegori, K. 3 ligeledes, skjøndt dog en anden, og i det fra de tre første Kapp. ved større Mellemrum skilte K. 4 prophetiske Folketaler, idet det nu ikke er Tid for fredelig Skribentvirksomhed, men Propheten seer sig foranlediget til at træde formanende, advarende og truende ud i det oprørte forvirrede Liv. De følgende Kapp. ordne sig nu uden Vanskelighed. De K. 4 beskrevne Følger af Anarchiet bragte Folket paa den Beslutning, at vælge sig en Konge paany 5, 1, hvilken dog ikke kan afhjælpe Landets ulykkelige Tilstand V. 2. Assyrien beskikkes V. 13 til at skride ind; i en Maaneds Frist venter Propheten den assyriske Hærs Ankomst V. 7 ff. Imidlertid blev

6, 8 Sacharja myrdet af Schallum; 7, 3. 5 sidder Schallum, der synes at have henvendt sig til Ægypten V. 11, paa Thronen. Ogsaa han myrdes V. 7; det antiægyptiske Parti har Overmagten V. 16, og 8, 4 have de valgt Schallums Morder, Menahem til Konge. Tillige henvendte de sig, som det synes V. 9, til Assyrien, og V. 10 staaer den assyriske Hær i Landet. Nu, efterat Israel har kastet sig i Armene paa Assyrien, truer Hosea med Ægypten 9, 3. 6, og da nu Assyrerne ere rykkede ind, men ikke som Fjender med Mord og Brand, og den forkyndte Straf altsaa nu ikke opfyldes ved dem, skal Ødelæggelsen V. 12 ff. først træffe den følgende Slægt. Med Assyrien blev imidlertid et Forlig sluttet 10, 4. 12, 2 og Grunden lagt til et vedvarende Afhængighedsforhold af Assyrien 11, 5, hvilket involverede Udredelsen af en aarlig Tribut 10, 6., hvilken efterhaanden blev mere trykkende og tilsidst udeblev. Ogsaa synes Propheten 10, 4 at troe, at Israeliterne sluttede hint Forlig, hvortil Overmagten tvang dem, i den Hensigt, siden at unddrage sig samme. Virkelig gaae 12, 2 israelitiske Affndte til Ægypten. Men en saadan Troløshed vil, som Hosea forudseer og som den følgende Tid lærte, atter føre Assyrerne ind i Landet som forbittrede Fjender 10, 14. 11, 6. 13, 15. 14, 1 og føre Kongens 10, 7. 15. 13, 11 og Rigets Undergang med sig.

Den nærmeste Tilskyndelse maa Hosea have modtaget af sin ældre Samtidige Amos. Læsningen af denne har ustridigt indvirket paa det Enkelte i Hoseas Fremstilling; og naar denne antager et afgjørende Slag i Jesreels Dal 1, 5. 2, 2, synes Am. 2, 14 f. at forudsætte, at det vil komme til et Slag. At Overeensstemmelsen med Esaias 8, 4. jf. Es. 30, 1; 9, 15. m. Es. 1, 23 maa forklares af dennes Afhængighed af Hosea, godtgjør Chronologien. At der findes Spor af Bekjendtskab med Amos' Bog, men ikke med Joels, maa forklares deraf, at Joel kun spaaede om Juda, Amos næsten udelukkende om Israel, Hoseas Fædreland. Vor Prophet var nemlig uden Tvivl fra det nordlige Rige. Israels Konge kalder han 7, 5 vor Konge, Landet Israel med Undtagelse af Juda 4, 15, kalder han blot „Landet" 1, 2, og i Skildringen af den gyldne Tid 14, 2 ff. omtales Juda

ikke med et Ord. Hermed stemmer den Omstændighed, at der, afseet fra Amos, kun findes Spor af nordpalæstinensiske Skrifter, 6, 7. 10, 8. 12, 4 ff. af Jehovarelationen i Genesis, 14, 6 ff. af Hoisangen. Fremstillingen endelig, forsaavidt den viser Mangel paa Skole, tyder overhoved hen til det i Henseende til aandelig Dannelse forsomte Norden.

Overskriften.

Enhver Grund mangler til at drage Ægtheden af Ordene indtil בימי i Tvivl, og Overskriften løber saavidt parallel med den i Joel. Derimod ere de to følgende Tidsangivelser neppe ægte, da de, i sig selv sammenhængende, stode an mod Synchronismen, og Hoseas prophetiske Løbebane derefter vilde række længere end selv Esaias' og Jeremias': idetmindste 46 Aar, paa hvilke ikkun 14 Kapp. maatte fordeles. For Ægtheden af Angivelsen, regnet efter Jeroboam, lader sig anføre, at 1, 4 Jehus Huus, der gik tilgrunde med Jeroboams Son Sacharja, endnu bestaaer, og den Blodskyld, for hvilken den Sidste bodede, endnu ikke er udslettet. Imod Angivelsen, regnet efter de judaiske Konger, gjælder, at de historiske Hentydninger i Bogen ingenlunde bekræfte den; at disse Konger, da Spaadommen næsten kun angaaer Israel, hvorfra Hosea stammer, kun kunde anføres som samtidig ved Siden af de da regjerende israelitiske; og endelig at der hviler Mistanke om ikke Ordene ere omflyttede fra Overskriften i den første store Prophet Es. 1, 1 til den første blandt de smaae. Copulea foran בימי falder bort; men Tidsbestemmelsen selv skal ikke drages hen til Overskriften, men til V. 2., thi fra K. 3 af falde alle Drakterne efter Jeroboams Tid. En Angivelse, der henlagde dem alle til Jeroboams Periode, vilde ikke være rigtig, altsaa heller ikke authentisk. Men oversætter man nu: i Jeroboams Dage, o.s.v. var Begyndelsen af det, at Jehova talte o.s.v., da er det uhebraiske Udtryk paafaldende. Oversætter man: i Jeroboams Dage, i Begyndelsen, at Jehova talte til Hosea, sagde Jehova til Hosea o. s. v., da kunde vel Sætningen: da han talte, sagde han gaae an, men da

blev denne „Begyndelse" Apposition til hine „Dage", og Jeroboams Dage, d. e. 41aarige Regjeringstid, var ikke Begyndelsen til Hoseas Propheteren, men Begyndelsen falder i hin Periode, som Tidspunkt i Tidsrummet. Betænke vi fremdeles, at man V. 2 istedetfor til Hosea skulde vente til ham, og at בְּהוֹשֵׁעַ synes fremmed ved Siden af det foregaaende og efterfølgende אֶל הוֹשֵׁעַ, og at דִּבֶּר בְּ (ikke tale ved En, men) tale til En, ikke forekommer tidligere, saa maae vi tilskrive Ordene תְּחִלַּת־בְּהוֹשֵׁעַ en Saadan, der drog den ægte Tidsangivelse hen til Overskriften, hvor det, eftersom Amos først optraadte i Jeroboams sildigere Regjeringstid, da kunde synes, at „Begyndelsen, at Jehova talte, skete med Hosea," udover hvis Tid ingen skriftlige Spor af en Prophet naaede, da Es. 15, 16 ikke kom i Betragtning. Selve Glossemet udtaler den samme Opinion, som anviste Hosea den første Plads iblandt de smaae Propheter og har maaskee foranlediget saavel dette, som den uægte Tidsangivelse. Den anden Tidsangivelse endelig, hvilken snarere end V. 4 turde have foranlediget hint Glossema, er saavel af denne Grund ægte, som fordi V. 2 Herren sagde til Hosea tyder hen paa, at Overskriftens Ord fra selve Draklets Begyndelse V. 2 vare adskilte ved andre Nomina; og Hoseas Fortælling begynder altsaa omtrent paa samme Maade, som Tilbageblikket Dom. 5, 6.

Kap. 1—3.

Allegori om Israels Affald fra Jehova, dets Straf, og Folkets senere Omvendelse og Benaadning.

Kap. 1.

Folket forskydes af Jehova formedelst deres Affald fra ham.

Til Grund ligger her og i de følgende Kapp. Billedet om Ægteskabet, hvorefter Jehova er den retmæssige Ægtemand, Folket hans Hustru, som bryder sin Tro ved Adoption af Afgudsdyrkelse. Billedet er træffende og forekommer hyppigt. Naar Jehova

tænktes som Mand, gjælder Folket (som Collectiv) for een Hustru, og Folkets Udvælgelse fremfor alle andre til Jehovas Eiendom af Jehovas fri Beslutning og under den bestemte Pagt, at han vil gjøre det lykkeligt, naar det bliver ham tro og lydigt, frembød sig let som en Udvælgelse af en Hustru. Og ligesom den retmæssige Mand er een, saaledes var og Jehova kun een ligeoverfor Mængden af Afguder, ved hvis Dyrkelse Folket viser sig som Ægteskabsbryderske medens selve Afguderne ere dets Bolere. Endelig stilles Forbindelsen af Utugten med den forasiatiske Cultus overfor Hebraismens sædelige Strænghed. — V. 1 f. Ordene ere: I Jeroboams — — Dage sagde Jehova til Hosea: gaae o. s. v. Denne Befaling motiveres strax efter, den skal stille den Kjendsgjerning for Dagen, at Landet, d. e. Folket, er affalden fra Jehova. Landet, som bedriver Horeri, er hin „Horekone", men Propheten er Jehovas Repræsentant. Horebornene ere Israeliterne i Pluralis, medens Collectivet Folket er deres Moder 2, 4. Den physiske Avling er Symbol for den aandelige; født blandt et afgudisk Folk, opvoxen i Afgudsdyrkelse og aandelig næret af alle dens Indtryk, ere de ikke Jehovas Børn 2, 1. Da nu den Forbindelse, som Hosea skal indgaae, symboliserer den mellem Jehova og Folket allerede bestaaende, kan Meningen ikke være, at han skal tage en Hustru, som allerede er en Hore og allerede tilstedeværende Horeborn i Kjobet; thi der handles ikke om Tiden før, men længe efter Jehovas Formæling med Israel. דְּבֵי־נִים refererer sig tværtimod til Fremtiden; Horebørnene ere de tre, hvis Fødsel bagefter fortælles, ellers vilde denne Fortælling være meningsløs. Men Befalingen kan aabenbart ikke virkelig være udgaaet, enten i denne eller en anden Form, vi have her ikke en virkelig foretagen symbolsk Handling jf. Jer. 19, men en allegorisk Skildring jf. Jer. 25, 15 f. En saadan Befaling kunde Jehova ikke virkelig give, ei heller kunde Hosea anerkjende den som Jehovas, ikke, som i en ligegyldig Sag, strax efterkomme den, ei heller beholde sin Hustrue efter den første Bastards Fødsel. Var det Alvor med Befalingen, da var den angivne Grund futil og som Grund aldeles ikke forstaaelig. Endelig viser ogsaa Stedet 2, 24 f. at de tre

Børn ikke ere Symboler for Israel, men Israel selv. Dette Prophetens Ægteskab er altsaa et Skinægteskab, dets Frugter ere blotte Navne, og hvad der er opstillet som virkeligt, er Fiction. V. 3. Da Børnenes Navne ere significante, og Moderens heller ikke er et af de sædvanlige Egennavne, af hvilke Hosea kunde vælge et efter Behag, skal det vel ogsaa betyde Noget; og Navnets Forklaring, der motiverer selve Navngivningen, udebliver her, fordi hun længe har havt det. — גמר betyder Udgaaen, Forsvinden og דבלים i Dualis vilde betyde calamitas orbitasve gravis. Denne Qvinde lader nu Digteren føde tre Børn, to Sønner og, da ogsaa Qvinderne maae, skjøndt kun i anden Linie, repræsenteres, een Datter. Disse tildeles Ulykkesnavne, hvilke antyde Israels forestaaende Straf, og ligesom Børnene fremgaae af Moders Liv, saaledes fremgaaer som Straf Israels Ulykke af dets Affald. V. 4 f. Prophezien begynder med det, hvorfra den ny Tid maa gaae ud og hvoraf dens Indtræden er betinget: med det antidavidiske Kongeriges Undergang Navnet Israel sigter saavel tilbage til Synden, som fremad til sammes Straf. Den omtalte Blodskyld er en saadan, som Jehu har væltet over sig. Propheten kan ikke bebreide ham Jorams og Jesabels Død (2 K. 9, 26. 36), men vel Ahasjas og hans Brødres Mord 2 K. 9, 27. 10, 14 og Blodbadet 10, 11. Da Kongedømmet i Israel endnu bestaaer og der endnu var en Konge der, og da en Tilstand af Anarchi, (3, 4 endnu tilkommende) først indtræder K. 4, befinde vi os her endnu i Jeroboams Tid, og Propheten udtaler i Grunden det samme om ham, som Am. 7, 9. V. 5 siges hvordan Sligt skal iværksættes. Ligesom Naboths Blod blev hævnet paa hans Ager i Jesreel (2 K. 9, 25) saaledes skal den i Jesreel ved Jehu paadragne Blodskyld hævnes ved Jesreel, nemlig paa Sletten, ved et afgjørende Slag, i hvilket Kongen og med ham Kongeriget gaaer tilgrunde. Det lod sig saa meget lettere antage, at Stedet for Synden ogsaa vil blive Straffens Sted, da hin Slette fra gammel Tid var en Valplads Dom. 6, 33. 1 S. 29, 1, i Nærheden af Hovedstaden og Residentsen, hvor det var tænkeligt at Israeliterne endnu kunde vove

et Slag mod Asſyrerne, før de indeſluttede ſig bag Samarias Mure. Fjenderne, hvilke Hoſea ikke nævner, kunne ifølge Tidsforholdene og Amos' Prophezie kun være Asſyrerne. Israels Bue er juſt ikke Kongen ſelv, men det ſtridbare, tappre Krigsfolk. — V. 6 f. Et ſaadant Nederlag indtræffer, fordi Jehova ikke mere vil forbarme ſig over Israel og tilgive det. רחמה N:] den Ubenaadede, medens netop Qvinderne da vilde være en Gjenſtand for Barmhjertighed. כי ſaa at. V. 7 Modſætning. Ligeſom hos Amos (9, 11) gaaer Juda fri for Ødelæggelſen, fordi det ikke er ſaa ſtrafværdigt. Men naar det mægtigere Rige ikke kan modſtaae Asſyrerne, er det klart, at Juda ikke ved egen Kraft, men kun ved Guds uſynlige Biſtand kan frelſes. Tillige viſe Ordene, at Meningen V. 5 ikke kan være, at Juda ſkal hævne ſin Regentfamilies Mord, thi en ſaadan Frelſe i Slaget maatte naturligviis ſkee ved Krigens Vaaben. V. 8 f. Han forbarmer ſig ikke over dem, fordi de, i Modſætning til Juda V. 7, ikke mere tilhøre ham ſom Folk. לָכֶם אֶהְיֶה] Udtrykket, brugt om Guds Forhold til Menneſkene, betyder ellers være En naadig Gen. 31, 42, her: og jeg vil ikke være eders Gud jf. 3, 3, ſaa at I turde vente Deeltagelſe i eders Skæbne og Biſtand af mig.

Kap. 2.

Folket tilſiges Naade og Lykke.

Dette Afſnit knytter ſig til det forrige ſom dets tilſigtede Modſætning og indleder ſig ſtrax ſom ſaadan. I en endnu ſildigere Fremtid ſeer Propheten hin uſalige Tilſtand af Synd og Forſkydelſe ganſke ophævet og forvandlet til ſit Modſatte, efterat Jehova ved Ulykke har forbedret Afgudsdyrkerſken. Der lader ſig adſkille tre Dele: V. 1–3; 4—17; 18—25, hvoraf den ſidſte igjen falder i to Grupper V. 18—22 og V. 23—25, V. 1—3. Denne Begyndelſe ſvarer til de tre ſidſte Vers, hvor, efterat Synden er overvunden, den K. 1 ſkildrede Tilſtand formelig ophæves. Men Propheten, hvem Folkets Forſkydelſe ſmerter, kan

ikke give Tid med Forkyndelsen af en saa stor Lykke men anticiperer samme, og beretter det Sorgelige, der først skal gaae forud, bagefter. V. 1 slutter sig lige til 1, 9. Propheten seer ind i den messianske Tid, da Israeliterne, der tilbede den levende Gud, ikke længer magtesløse Afguder, skulle kaldes den levende Guds Børn; da Israels Folkemængde — dette skuer hans aandelige Blik først — skal være utalligt. בִּמְקוֹם istedetfor. V. 2. Ligesom Navnet Israel overførtes paa det større Rige i Modsætning til Juda, saaledes udtales ogsaa den det hele Israel angaaende Forjættelse. V. 1 allene om de ti Stammers Folk. Dog denne uheldige Omstændighed hæves derved, at Brødrenes usalige Adskillelse i to Riger maa ophøre i den messianske Tid jf. Es. 11, 13. Ez. 37, 15 f. De vælge sig et fælleds Overhoved af Davids Slægt (3, 5), og paa Grund af deres talrige Mængde V. 1., hvilken Landet ikke kan rumme, drage de under dennes Anførsel ud deraf, for at udvide deres Gebeet ved at undertvinge Naboerne. Am. 9, 12. Alt dette bliver Følgen af den store (Jo. 2, 11) d. e. følgerige Slagdag i Jesreel, paa hvilken det schimatiske Kongedømme forgaaer 1, 4 og Foreningen af de adskilte Riger med sammes Følger bliver mulig. V. 3. Saaledes afvindes det i sig selv indifferente Jesreel, der som Navn paa Folket derfor heller ikke forandres V. 24, en anden, en god Side. Men Datterens Navn behøver ligesom Navnet paa det tredie Barn en Forandring. Dette skeer her, og kun fordi dette manglede, indføres V. 3., der gjør Overgang til V. 4, medens de to første V. afslutte sig som noie sammenhængende. Tiltalen gjælder Judæerne, hvilke engang, naar Tiden kommer V. 2, skulle komme Israeliterne imøde og hilse dem som Landsmænd og Brødre. Ammi her i Judæernes, ikke i Jehovas Mund jf. V. 25, er derfor heller ikke Modsætning til Lo-Ammi 1, 9. — V. 4—17. Fra en skjøn, ideal Fremtid vender Hosea tilbage til den glædeløse nærværende Tid, der er hin modsat og derfor foranlediges ham til at tadle den. Ved Imperativerne slutter V. 4 sig til V. 3. Men Tiltalen udgaaer her til Israeliter; Propheten opfordrer enkelte af Israels Borgere til at formane Folket til at vende om til Jehova. רִיבוּ, dette er de Ord, de sige: hun skal

bortskaffe den Utugt, der hviler paa hendes Ansigt, d. e. aflægge den Frækhed, der ikke lader nogen Skamrødme komme tilsyne; Folket skal begynde at skamme sig over sin Færd og lade af fra sin Forhærdelse. Da נַאֲפוּפֶיהָ betyder Ægteskabsbrud og her befinder sig „imellem hendes Bryster", menes der vel Smykker, som man bar til Afgudernes Ære, maaskee smaae Afgudsbilleder, som befæstede ved Halskjæden hang ned paa Brystet. V. 5—7. De skulle formane dem, henvisende til Ubodfærdigheds skrækkelige Følger. — Folkets Fødselsdag er det Tidspunkt, da det blev et selvstændigt Folk, for Israel Udvandringen af Ægypten. Folkets Nøgenhed er dets Mangel paa Klæder, Huusly og Eiendom overhoved. I det andet Hemistich er Begrebet Land underskudt Begrebet Folk. Det frugtbare Land kunde blive som en Ørken, døe af Mangel paa Regn, hvorefter det smægter, d. e. miste sin Frugtbarhed eller Productionskraft, hvori Jordens Liv manifesterer sig. V. 6 er endnu afhængigt af כִּי V. 5. Men V. 7 have vi ingen Tiltale mere, ligesom V. 6 heller ikke er rettet til Sønnerne. Til Landets Skæbne knytter han dets Indbyggeres, over hvilke han ikke forbarmer sig, fordi de ikke ere hans Børn 5, 7, men de maa forgaae tilligemed deres Land. V. 7. Causalsætning: saaledes ere de Enkelte, fordi hele Folket er saaledes beskaffen. Folket hængte ved de Guder, om hvilke det troede at de havde skaffet og herefter vilde skaffe det dets Fornødenheder. „Hun sagde." Der maa tænkes til at hun ogsaa udførte denne Beslutning. יְשַׁקּוּנִים slutter sig til שֵׁכָר, som man ikke drikker og betegner overhoved alle Drikkevarer undtagen Vand, der allerede er nævnt i Forbindelse med Brødet. V. 8 f. anfører Propheten den Tanke, at Straffen skal bestikkes i det Øiemed at bevæge Folket til Omvendelse; en frivillig Omvendelse ventes altsaa ikke. Jehova vil spærre Folket enhver Udvei af dets Nød, bringe det i Klemme, saa at det hverken veed ud eller ind. Billedet er taget af Vandringsmanden, hvis Skridt pludselig standses af et Tjørnegjærde Job 3, 23, eller en Muur Bgrd. 3, 9. og som ikke kan finde Stien for Mørke Job 19, 8. וְגָדַרְתִּי Og jeg murer hendes Muur d. e. en Muur for hende. Billedet

selv V. 8 gjør det muligt, at udtrykke den V. 9 følgende Tanke saaledes som skeer. Folket vil med Offer og Bøn forgjæves vende sig til sine Afguder om Hjælp, og derefter i sin Nød omvende sig til Jehova. „Jage efter" udtrykker hvor magtpaaliggende det er hende. — V. 10. Kommen til Velstand og nedsunken i sandselig Nydelse havde Folket hengivet sig til Afgudsdyrkelse, og erkjendte ikke, at hine Goder kom fra Jehova. Engang skal det komme til Erkjendelse heraf; men nu tilskriver det Afguderne dem saameget mere som det ogsaa efter Affaldet fra Jehova er i Velstand. „Men nu veed hun ikke, at jeg," ikke deres Afguder, o. s. v. Ikke: og Guld gjorde de til Baal; foran וְזָהָב maa tænkes et אֲשֶׁר, der kun refererer sig til Guldet. Sølvet kunde de vel bruge til andre Billeder 8, 4, men ikke som Materiale til deres Guldkalve. Baal staaer ikke her i snevrere Betydning. Den egentlige Baalcultus havde Jehu udrydet, og Israel dyrkede fornemmelig Afguderne i Bethel og Dan Am. 8, 14. 7, 13. Der gaves mange Baaler, derfor Plur. V 15. 19. og de adskillende Binavne. Men saaledes blev Baal, egentlig Modsætning til Jehova, tilsidst Modsætning overhoved, = Afgud, og staaer derfor Jer. 19, 5. 32, 35 istf. Molock, ligesom her for Guldkalven. V. 11 ff. Da de saaledes ere uværdige til de guddommelige Velgjerninger, vil han i Fremtiden forholde dem samme. וְאָשִׁיבָה jeg vil tage igjen, som man tager en Forære ing tilbage. Udtrykket er endnu bestandig Billede. בְּעִתּוֹ ikke paa en passende Tid, men paa dets, Kornets, Tid, da det spirer eller modnes, og den virkelige Mening kan ikke være den: de Goder, som de forlængst har eller have opbrugt, tager han tilbage, men dersom de ønste mere paa en bestemt Aarstid, vil han da forholde dem istedetfor at tilstaae dem. V. 12. Istedetfor Sølv og Guld V. 10 omtales V. 11 Uld og Hør, hvorved Overgangen til V. 12 medieres. Fattigt og nøgent vil da Folket gives til Priis for Skam og Spot. Den Straf, der her udsiger dette, blev vel oftere anvendt mod Bolerske, og bruges derfor ikke sjælden billedligt. Jer. 13, 26. Nah. 3, 5. Her er Bolerne Afguder, hvilke den billedlige Fremstilling tillægger Liv („Dine"),

medens „ingen (af dem) skal redde hende" viser hen til Afgudernes Afmagt. — V. 13—15. Paa denne Maade forvandler han Folkets Glæde til Smerte, dets Glædesdage til Sørgedage. V. 13. Til Glæde vare især indviede de tre store Fester, מוֹעֲדוֹת i snevrere Betydning, til hvilke her slutte sig de øvrige מוֹעֲדִים, paa hvilke Arbeidet hvilede, og som mere eller mindre vare Glædesdage. Da imidlertid den gladeste Fest, Løvsalsfesten, var en Takkefest for Frugt- og Viinhøsten, følger V. 14 en Fuldstændiggjørelse af V. 11. — V. 15. Paa denne Maade vil han straffe Afgudsdyrkelsens Syndetid. אֲשֶׁר refererer sig til Dage, ikke til Baalim. Om Røgelsen s. t. 4, 13 De følgende Ord bibeholde Billedet ved at angive, hvorledes man paa Afgudernes Festdage pyntede sig til deres Ære, gjorde Valfarter til deres Templer og Altere, og rettede sig efter deres Cultus' Regler. V. 16 f. Den oftere forekommende Trudsel, at Folket skal igjen forlade Kanaans Land, bestemmes her derhen, at det skal vende tilbage til Ørkenen, hvor Jehova først forefandt det 9, 10. Folket skal, i sidste Instans overtalt dertil af Jehova, flye til Ørkenen, formodentlig for saaledes at unddrage sig sine Fjender. Billedet fastholdes; שָׁם staaer, fordi det maa koste Overtalelse, at formaae En til en saadan Beslutning. Ved den følgende παράκλησις maa vel forstaaes et Tilsagn af aandelig Art. „Derfra" refererer sig til Ørkenen V. 16. Han vil anvise hende Viinbjerge derfra jf. Am. 9 2. Ørene ere Ironi; thi i Ørkenen findes i det høieste kun enkelte vilde Druer 9, 10; og formodentlig tænker Hosea paa Sodomas Viinstokke Deut. 32, 32. Dette skal være hendes Straf, efterat den ædle Viinqvist har forvandlet sig til en vild Ranke Jer. 2, 21. Achors Dal Jos. 7, 24 staaer her paa samme Maade, som Bakadalen Ps. 84, 7, Dødens Skygges Dal Ps. 23, 4. „Port" staaer i egentlig Betydning, da en Dal gjerne kan være en Port. Haabets Port er den der lader Noget haabe, nemlig at komme ud i en yndig Egn. Altsaa en efter sit Navn rædselsfuld Dal skal være dem, som graviora passis, et glædeligt Syn, der skjænker dem Haab om bedre Dage. וְעָנְתָה LXX. ταπεινωθήσεται, hun skal

være bøiet, føre en kummerlig Existens. En elendig Tilværelse, fuld af Savn „fristede Folket engang i Ørkenen. Hieron." hun skal synge jf. Ex. 15, 1; men dermed blev det Følgende anticiperet, som man overhoved med Uret finder en glædelig Spaadom V. 16 f., og her handles ikke om en enkelt Akt, men om en gjennem Folkets Ungdomsdage d. e. under Toget i Ørkenen varende Tilstand. V. 18—22. Saaledes en ecclesia pressa, vil Jehovas Menighed omvende sig til ham. V. 18. Da Folket vistnok aldrig har kaldet Jehova Baal, og det er en ligegyldig Sag, om en Kone kalder sin Mand saaledes, maa man som Tendensen af den ingeniøse Allegori tænke sig den Mening, at i det daglige Liv, f. Ex. naar Konen taler til sin Mand, vil hint Navn som en usalig Erindring undgaaes. Saameget mindre vil V. 19 Navnet paa en af de forskjellige Baalim tages i Munden, eller paakaldes. Det er en forstummet Lyd. Ere saaledes de indvortes Hindringer for Frelsen bortryddede, skaffer Jehova ogsaa de udvortes bort V. 20. Nu er han igjen Israels Gud, og til Gunst for det slutter han en Pagt, ved hvilken Rovdyr og alt andet Vildt, Slanger og andre Reptilier o. s. v. forpligte sig til at lade Israel i Fred. Tillige vil han gjøre en Ende paa al Krig indenfor Rigets Grændser, hvilket Sach. 11, 10 kaldes en Pagt med Folkene. Saaledes ville de, istedetfor at staae under Vaaben, kunne ligge trygt Es. 14, 30. Men med Folket selv slutter Jehova en anden Pagt, en evig. Idet han igjen tager den forskudte Ægtefælle til sig, trolover han sig med hende paany for evig. וְאֵרַשְׂתִּיךְ Ved den Virksomhed, som jeg udvikler, vier jeg dig til mig, det Baand der knytter os er: Retfærdighed og Straf over Uretfærdighed, Kjærlighed og Barmhjertighed. V. 22. I Tro, i Oprigtighed; „hvor trofast en Gud Jehova er, vil du erkjende i Opfyldelsen af hans Forjættelser." Da Udtrykkets Høitidelighed svarer til Indholdet, gjentages „jeg trolover mig dig" og exponerer Talen efter Pagtens tre Momenter: paa hvor lang Tid den sluttes, hvad Jehova lover, og hvilken Stemning der ligger til Grund hos Jehova. — V. 23—25. Navnenes Orden er her, hvor det K. 1 Spaaede ophæves, den samme som K. 1. Jeg vil benhøre

d. e. realisere deres Ønske: nemlig forsyne Himlen med Regn og Dug, som den skal lade dryppe ned paa Jorden. Denne skal bringe, hvad den modtager, til Sædekornet o. s. v., og disse skal saaledes ikke skuffe Folkets Forventning. Frugten nævnes for Træet, fordi hin er Diemedet. V. 25 knytter sig til det sidste Ord af V. 24. Femin's suff. gaaer an fordi Israel er en Repræsentant for Nationen. כִּי fordi de igjen skulle være Jehovas peculium.

Kap. 3.

Folkets Overgangstilstand i Mellemtiden før dets Omvendelse.

Dette Kap. supplerer det forrige dermed, at den 2, 18. V. 2 omtalte Israels Tilbagevenden til Jehova og David ikke vil følge strax, men først efter en lang Mellemtid, i hvilken Folket mangler alle kirkelige og Stats-Institutioner. Med denne Folkets Forladthed antyder Propheten den anarchiske Tilstand, som K. 4 beskriver. En saadan Tilstand kunde vare kortere eller længere, men ikke bestandig, Folket maatte tilsidst blive kjed deraf; og saaledes nærer Hosea det Haab, at det da igjen vil vende sig til deres oprindelige Gud og retmæssige Kongehuus. — V. 1 f. Allegorien løber parallel med den i K. 1 og refererer sig ved עוֹד V. 1 til samme. Prophetens Handlemaade betegner Jehovas, det Skinægteskab, som han slutter, og i hvilket han holder sin Hustru under Tvang, betegner den tilkommende Tilstand V. 4, da Jehova ikke vil være Israels Gud. Vennen רֵעַ er Jehova; derfor de Wette urigtigt: som elskes af en Boler. וְאֹהֵב er ikke Fortsættelse af מְנִים, men hører til „fremmede Guder;" og disse forestilles da som Liebhavere af Rosinkager. Ifølge de Wettes Oversættelse vilde det være Gudinden, der fik denne Lon. Men som Ægteskabsbryderske V. 1 havde hun en Mand, og denne sælger hende, trods sin Kjærlighed til hende, formedelst hendes slette Opførsel. Da det stod Manden frit, at forskyde sin Hustru, kunde en Handel som her undertiden forekomme. De græske Oversk. udtrykke אֲשִׁישֵׁי ved ἡμίκορος, og da er denne For-

klaring antagelig: Prisen paa denne Kone, maaskee den sædvanlige, udgjorde 30 Sekel Sølv, den samme som for en Slave Ex. 21, 32. Deraf erlagde Hosea Halvdelen i Sølv med 15 Sekel; en Homer Byg var i Værdi 10, en Letech 5 Sekel. V. 3. Strax indskærpes hende det Nødvendige, og hun gjøres bekjendt med den Skæbne, der venter hende i det ny Ægteskab. „Du skal blive mig" nemlig til min Besiddelse, saaledes at hun ikke bedriver Hoer og ikke ægter en Anden. וְגַם אֲנִי som jeg ligeledes vil være med Hensyn til dig. V. 4. De skulle være uden Statsindretninger, uden Konge og uden offentlig Religion, hvis Støtte Kongen er, som og Jeroboam I, Achab og Jehu afskaffede og indførte Cultus; og som Følge deraf uden Offer og Billedstøtter, da den eller de, til hvis Ære de skulde bringes og opreises, ikke existere. Saaledes ophører ogsaa Præstedømmet og med det Sandsigerkunsten s. t. Sach. 10, 2. — V. 5. Efter disse mange Dage, i den sidste Tid, udover hvilken Propheten ikke viser nogen ny, ville de omvende sig 2, 9. Denne Epoche er ikke anticiperet i Allegorien. „David" er hverken David selv, eller det davidiske Huus, men Slægtnavnet paa den da regjerende Konge af Davids Dynasti, jf. 1 K. 12, 16 hvor Rehabeam kaldes David. „De skal frygte," bævende i glad Forventning. Jehovas Gode, hans Velsignelse, er det, han opbevarer til sine Dyrkere, Korn, Most, Olie o. s. v. Jer. 31, 12.

Kap. 4—14.

Prophetiske Taler fra Interregnumstiden efter Jeroboams Død og Kongerne Sacharjas, Sallums og Menahems Tider.

Kap. 4.

V. 1—3. Her tiltales Indbyggerne i det nordlige Rige, hvorfra Juda V. 15 strængt adskilles. En Trætte har han med eder, ikke som Vederpart, men som Anklager, thi eder mangler Tro, Sandhed i Ord og Gjerning, saa at Ingen meer kan troe den Anden, eder mangler Menneskekjærlighed, hvilken gjør Næsten Godt, istedetfor at staae paa den strænge Ret, fremdeles: Betin-

gelserne for hine, Gudserkjendelse. Istedetfor Gudsfrygt herster i Landet svigagtig Sværgen, Mord, Tyveri og Ægteskabsbrud. פְּרִיצִים d. e. Mordere og Røvere; Ordet betegner ogsaa et Rovdyr; at blive en פְּרִיץ var den Fare, som Davids Fribytterliv førte med sig Ps. 17, 4. Saadanne have Huler til Smuthuller Jer. 7, 11 og udgyde Blod Ez. 18, 10, som og her Blodskyld knytter sig til Blodskyld. V. 3 skildrer ikke en nærværende Tilstand, og vil ikke sige: en almindelig Nedslagenhed har bemægtiget sig Gemytterne, men אָמְלָל, Vav rel. med perf., viser hen til Fremtiden, og med Farven i det første Hemistich udmales ellers Straffens Tid ved dens Indtrædelse eller Forkyndelse, ikke Syndetiden Es. 24, 4. 33, 9. Jo. 1, 10. Derfor skal det Land, hvor Sligt skeer, blive sørgeligt, naar det nemlig formedelst Indbyggernes Ondskab bliver en Ørken 2, 5, og de selv, Synderne, skulle omkomme i Elendighed, hvilken strækker sig til hele den levende Natur. Propheten har den næste Straf, en Tørke, for Øie, og nævner derfor Fiskene, hvilke have mindst at frygte af den, tilsidst. I יֶאֱסְפוּ kunde blot ligge: de flygte, trække sig tilbage; men Havets Fiske ere for Hebræeren Fiske overhoved, med Indbegreb af dem i Damme og Indsøer, og der tænkes ikke paa en Udtørren af Oceanet; men Udtrykket er valgt almindeligt: de forsvinde. בְּ [בְּהֵמַת] skal ikke her overføre Begrebet Landets Indbyggere paa Dyr og Fugle, men betyder med Indbegreb af. V. 4. Kast ikke Skylden paa En og anklag en Anden. Det andet אִישׁ er fælles Objekt i begge Sætningerne. Propheten støtter sig til den Erfaring, at man i slige Tilfælde søger at vælte Skylden fra sig over paa en Anden. Dit Folk er som de, der.... Tiltalen gjælder den Enkelte af Folket; Folket d. e. Enhver af eder anklager Andre istedetfor sig selv, ligesom den, der troer sig reddet, fordi han har en Præst til at offre og spaae Dom. 17, 5. 13. kaster Skylden, naar en Ulykke rammer ham, paa Præsten istedetfor paa sig selv. V. 5 knytter sig til det andet Led af V. 4. De ere selv Skyld deri, og formedelst denne deres עָוֹן skulle de falde „om Dagen" d. e. hin Dag, da Straffen indtræder. „Dagen" foranlediger

„Natten." Hin Dag er nemlig Mørke, og Folkets Førere de saakaldte Seere (Am. 7, 12), skulle i en saadan Nat heller Intet see, ikke vide Raad eller Udvei, og saaledes falde. Det andet Hemistich udsiger: jeg vil udrydde hele Folket; thi אֵם forklares V. 6 ved Folket. Folket gaaer tilgrunde, da det følger blinde Ledere og har glemt Guds Lov, der viste det Vei til Lykksalighed. Skjøndt Folket kun udøver sit præstelige Embede ved Repræsentation, var det dog i selve Ideen et Præstefolk Ex. 19, 6, og Tiltalen gjælder ikke Præsterne, men Folket, hvorom ogsaa V. 7 handler. — V. 7. Fordærvelsen steeg progressiv: efterhaanden som de voxede til et stort Folk, formerede sig deres Synder imod mig, derfor vil jeg nu omvendt o. s. v. Befolkningen tiltog nemlig, som sædvanlig, med den voxende Velstand. Nu bestod Ephraïms Ære i dens Folkemængde og Rigdom. V. 8—10. כֵּהֵן V. 6 erindrede om Præsterne, hvilke Hosea nu ogsaa nævner, efterat have omtalt Folket og Propheterne. De fortære mit Folks Syndoffer. Saaledes maatte en Hebræer forstaae Ordene s. Lev. 6, 19; paa det sidste Sted er det Lovens Forskrift. Præsterne fandt deres Regning ved Folkets Fordærvelse, og ønskede, at der maatte forekomme ret mange saadanne Overtrædelser, for at Offrene kunde formeres. Opløfte Sjælen til d. e. rette sin Attraa efter. V. 9. Saaledes tage Præsterne Deel i Lægfolkets Synd, derfor skal det gaae dem, ligesom Folket. De følgende Suffixer referere sig til Præsten; hvad Ordene sige i Almindelighed, efterviser V. 10 ved enkelte Exempler. Ordene kunne forstaaes baade om Folk og Præster, men „de skal æde" synes at referere sig til „de æde" V. 8. De skulle bedrive Hoer; dermed nægtes ikke, at dette allerede skeer. זָנָה er formere sig. Det er uværdige Præster, lig dem 1 S. 2, 13. 22, hvilke Propheten truer, ikke dermed at de engang skulle faae lidet at spise, men med den Umættelighed, der følger efter enhver utæmmet Begjærlighed, og med den Forbandelse af Utugten, at den istedetfor at befordre Slægtens Formerelse, netop hindrer den. V. 11—14. Talen begynder med en Sentens, som maaskee var et Ordsprog, og vender tilbage til Folket. V. 11 f. bliver Horeri imputeret

hele Folket, kun i en anden Forstand. Hvad der gjælder om det i egentlig Forstand, at det svækker Aandskræfterne, anvender Hosea passende paa Afgudsdyrkelsen. Denne er selv en Uforstandighed; derfor siger han med Rette: Horeriets Aand forvilder, forsaavidt som denne ubetvingelige Henfalden til den sandselige Religion kun er en Yttring af den sandselige Drift overhoved. „De bedrive Hoer" er Følgen af Forvildelsen, og bestaaer deri, at de tjene Guder af Træ og Enhver lader sig spaae af sin Stok, som om den var en Gud. Rhabdomanti gik som al anden Trolddom Haand i Haand med Afgudsdyrkelsen. [מקלו יגיד] bort under hans Nag Jer. 2, 20. — V. 13 f. Udvikling af Slutningen af V. 12. Bjergene og Høiene, der fortrinsviis vare udsecte til Andagtssteder, vare skovløse, for at have Udsigten mod Himlen fri, og de her nævnte Træer maae altsaa ikke søges der, men maaskee i Byernes Haver. Det hyppige „under hvert grønt Træ" (Jer. 3, 6. 2, 20) er her individualiseret. Paa Bjerge og i Dale, i Stæder og Landsbyer vare konstige Høie opbyggede og Billeder og Afgudsstøtter opstillede: i det Frie, under Træerne; hvor ingen fandtes, i Husene paa Høiene 2 K. 17, 29. Derfor bedrive o. s. v. Aabenbart maae Horeri og Ægteskabsbrud her tages i egentlig Betydning; kun kunde man efter Am. 7, 17 tillige tænke paa Tvang, saa at her forkyndtes Straffen. Men var dette en Straf, da indeholdt den Yttring: jeg vil ikke straffe dem derfor V. 14 en eluforisk Tanke. Ogsaa er hint Horeri hos Amos kun en Deel af Straffen, ikke den hele, og det parallele יזבחו, יקטרו udtrykker hvad der nu allerede pleier at skee. Altsaa siges her, at Afgudsdyrkelsen havde Utugt i Følge med sig. Men Propheten finder, at den Omstændighed, at Mændene og Fædrene begaae den samme Synd, undskylder Qvinderne. Qvinden, sandselig og let at bedaare, var især tilbøielig til Afgudsdyrkelsen og hvad dermed staaer i Forbindelse, men nu foregik Fædrene Døttrene med et slet Exempel og Mændene vare ogsaa deres Koner utroe. [יפרדו] De gaae affides, for at være ene med dem. [יזבחו] de, der hellige sig, give sig til Priis. V. 15 ff. Efterat Talen forelobig er bragt tilende med Spaadommen om Israels Under-

gang, vender den sig nu som Formaning til Juda. Til V. 15 jf. Am. 8, 14. At sværge ved Jehova er ellers tilladt, endog befalet Deut. 6, 13 og i Praxis ikke anseet for Synd Jer. 38, 16. Men Am. 5, 5 staaer istedetfor dette Forbud det at gaae til Bersaba, og da dette Navn allerede Gen. 21, 31. 26, 33 tydes som Besværgelsens Brønd, maatte dette הַיְיהוָה efter Abrahams og Isaks Exempel have hørt væsentlig med til Dyrkelsen i Bersaba, og forsaavidt her misbilliges. — Angaaende Bethaven s. t. 5, 8. — V. 16 begrundes Formaningen ved Hentydning til den Straf, der venter Israel. Den skarpe Modsætning mellem den ubændige Ko og det tamme Lam viser, at Ordene עתה o. s: v. maae opfattes som Spørgsmaal. — V. 17. Et kort, kraftigt Argument: Ephr. har indladt sig med Afguder, lad ham fare, ligesom de andre Afgudsdyrkere, Hedningerne. V. 18 Deres stærke Drik viger d. e. deres Ruus forgaaer. Dette er ikke Forsætning: naar deres Viin er bortveget, da bedrive de Hoer; thi til dette fører den berusede, ikke den nygterne Tilstand; men den anden Sætning er relativ: deres Ruus viger, de som bedrive Hoer. Om Drikkelag har der her ikke været Tale, men Viin og Horeri sammenstilles her, ligesom deres Virkning V. 11 fremstilledes identisk. כבא er derfor vel Horeriets Ruus, jf. Hoi. 2, 4, hvor Viinhuset staaer istedetfor Kjærlighedens Bolig. כר staaer ligesom צרר V. 19 prophetisk, og Sætningen indeholder ligesom de følgende en Trudsel: de skulle blive nygterne; de skülle opvaagne frygtelig. Landets Skjolde ere dets Store, der skulde beskytte det. De elske Skam, idet de elske Synden. Skjolde kaldes de, fordi netop Skjoldet er et Vaaben, som Vanære mindst maatte ramme. V. 19. Det er den samme Storm, som hæver sig 13, 15. Den skal drive dem sammen fra alle deres Opholdssteder ind i de faste Stæder, istedetfor at de nu hist og her græsse rolig; ligesom den ellers som Forbud for Regn 1 K. 18, 45 consignerer Menneskene i deres Huse Job 37, 7. Da vil den rigtignok ogsaa føre dem bort, jf. Es. 57. 13.

Kap. 5.

Først maae vi her forbinde V. 1—7. V. 1 slutter sig strax ved de første Ord til Kap. 4., idet Israeliterne netop opfordres til at høre Spaadommen i Kap. 4 V. 1. 2. Kongen, som omtales i V. 1 kan allerede paa Grund af den chronologiske Fremskriden ikke være nogen anden end Sacharja; og vilde man end indrømme, at Kongemorderen og Thronrøveren Sallum i en saadan Forbindelse og saa ganske ligefrem kunde kaldes Konge, s. 7, 3., saa vilde det dog, især da han kun var i Besiddelse af Thronen i een Maaned, være paafaldende, at her nævnes et kongeligt Hus d. e. en kongelig Familie og et Hof. [כִּי לָכֶם הִ֫ ikke: eder truer Dommen, men: eder tilkommer det (jf. Ez. 21, 32. Jer. 32, 7.): I skulle høre Syndens Revselse; thi I ere Synderne לְמִצְפָּה i Mispa. Ligesom ogsaa Thabor ligger i Nordpalæstina, og Concinniteten lader det ønskes, saaledes findes ogsaa dette Mispa i de ti Stammers Rige. Det er Mispa i Gilead (Dom. 11, 29. 10, 17.), og efter sit Navn et høitliggende Sted. Men netop paa Bjergene opholde Fuglene sig 1 S. 26, 20. Ps. 11, 1. De ere altsaa (ved Synd) blevne en Anledning til Fald. Foruden Syndigheden overhoved lader der sig endnu paavise en særegen Forseelse, nemlig Opstillingen af en ny Konge, som maaskee fandt Sted i Mispa, ligesom Sauls i Mispa i Benjam. St. 1 S. 10, 17. [בֵּית יִשְׂרָאֵל det samme som ellers hedder עֵדֹת יִ֫. De bleve en Snare for sig selv og deres Familier. — V. 2. I Almindelighed opfatter man urigtigt שׁחט, hvoraf שְׁטִים afledes, som = שטה, og oversætter altsaa: Overtrædelse. Heller ikke existere der nogen Abstrakta af denne Form, der som bekjendt er en anden, end רִישׁ. שְׁטִים ere saadanne, som ikke ere medindbefattede under Kategorierne i V. 1., Folk, som under Anarchiet have losrevet sig fra Samfundet (1 S. 25, 10.), og nu røve og myrde jf. 6, 9. Dom 9, 4. 11, 3. הַעַמִּיקוּ שִׁחֲטָה de drive det galt med deres Slagten, sml. הַעֲמִיקוּ סָרָה

Es. 31, 7. Ordet betyder omtrent det samme som בְּרִיץ. S. t. 4, 2., og med Ps. 17, 4 sml. man Ps. 101, 3., hvor עֲשֹׂה־סֵטִים er = saadanne Blodmenneskers Handlemaade. Saaledes betyder ogsaa סֵרִים Ps. 19, 14 Overmodige, ikke Overmod; men Ps. 10, 5 maa man skrive שְׁטֵי־כָזָב, som pidske Løgn, nemlig efter Analogier, som Ps. 27, 12. יְפֵח־חָמָס. Pidsken er netop Tungen Job 5, 21. — Men jeg er dem Alle, ogsaa disse Sidste medindbefattede, en Tugtelse jf. V. 12. 10, 10. Jeg vil tugte dem; og saaledes ville de netop blive fangne i hin Snare. V. 3. 4. Jeg vil tugte eder, støttet paa mit Kjendskab til eders Strafværdighed. כִּי עַתָּה] Ordene angive, hvorledes han kjender dem; men עַתָּה med perf. betegner tydeligt den engang skete Handling, nemlig Valget af en Konge, hvorved den hidtilværende Adskillelse mellem Rigerne og den hidtilværende Afgudstjeneste paany blev sanctioneret. 6, 10. — Derfor foier V. 4 strax til, hvad der nu laae klart for Dagen, at man forgjæves haabede paa deres Omvendelse. „De give ikke deres Handlinger til—, give dem ikke den Retning, — at de vende om o. s. v." Med Hensyn til Construktionen jf. Dom. 3, 28. 15, 1. 1 S. 24, 8. f. Kun at Sagen her staaer, hvor der ellers sættes Personen; imidlertid er det heller ikke nødvendigt, at tænke sig בְּעַלְלֵיהֶם som Subjekt i יָשִׁיבוּ. Men dersom Ordet skulde være Subjekt til יִתְּנוּ, saa maatte man idetmindste læse יִתְּנוּם; Sætningen kom da til at indeholde en Urimelighed, og modsagde det Følgende. Nu følge nemlig strax Grundene til, at de ikke omvende sig: den positive Drift til Afgudsdyrkelsen (4,12), og deres Mangel paa Kjendskab til Jehova, til hvem de altsaa heller ikke kunne omvende sig. — V. 5, 7. Og saaledes aflægger Israels Stolthed Vidnesbyrd imod hans Ansigt, d. e. imod samme for hans Ansigt; see 7, 10. — בְּפְנֵי עִנָּה eller efter Omstændighederne — לִפְנֵי — see Job 16, 8. Gen. 30, 33. Betegnelsen af Jehova som: Israels Stolthed, er kommet fra Amos

8, 7.; men Jehova aflægger Vidnesbyrd imod En derved, at han sender ham Ulykke: netop derved vidner han imod ham, anklager ham for Synd Ruth. 1, 21. — Fordi han kjender Israels Synd vidner han imod det. Men af den Omstændighed, at ogsaa Juda her bliver truet, see vi, i Modsætning til 4, 15., et Fremskridt i Historien (s. t. V. 10.). — V. 6. Da ville de, naar de besinde sig i deres Ulykke, for sildigt omvende sig. V. 7 sammenfatter det Hele summarisk og giver Tanken Runding. Hvad de ægte Børn angaaer, da see man til 1, 2. 2, 6. Som Subjekt til יָלָדוּ skal man vel ikke tænke sig de i V. 5 nævnte Folkeslag, men derimod Israeliterne som Enkelte. Disse vare egentlig selv allerede ægte Sønner; og det er sagt om dem, hvad der gjælder om deres Moder 2, 4.; da der nemlig i Forveien ogsaa er sagt בָּנִים om dem, hvilket forresten nærmest staaer om Qvindens Utroskab (Jer. 3, 20.). עַתָּה see t. 7, 2.: nu altsaa. Forresten hviler Stedet paa Amos 7, 7.; men det siger ikke, at de netop skulle omkomme paa Nymaanens Dag, men derimod i den følgende Maaned. Nymaanen vil være det Vendepunkt, fra hvilket Assyrerne kunne komme hver Dag (see t. V. 8. 9.). — V. 8. 9. Idet han i Aanden skuer Fjenderne i Ephraim nærværende V. 9., opfordrer Propheten dem til, at de fra Landets Høivagter skulde give Efterretning til deres Nabo i Syden, som nu ogsaa trues, paa det at han kan bringe sig og sit Gods i Sikkerhed (see Jer. 4. 5. 6, 1). — Gibea og Rama. det første hørende til Benjamin, det sidste til Ephraim, ere allerede ifølge deres Navn høit beliggende; men ogsaa Bethel laae, som helligt Sted, paa et Bjerg Jos. 16, 1. 1 S. 13, 2. Beth—aven her er nemlig det samme som 4, 15. Men der menes Bethel; Navnets Forandring kommer fra Amos 5, 5; og der er formodentlig ingen Grund til at gjøre Forskjel mellem disse tvende Navne i Jos. 7, 2. Bag efter dig, B.] nemlig: raser Sværdet, jf. 11, 6 Ez. 5, 12. Jer. 48, 2. אַחֲרֶיךָ, saa fort, som כִּידֶךָ Dom. 16, 20., er en tilstrækkelig Opfordring, til at gribe Flugten for Sværdet (Lev. 26, 36.). Ordene

ere netop, hvad man skal tilraabe dem fra Beth—aven. — V. 9. I det mindste til Ephraim komme Fjenderne virkeligt. En saadan tillidsfuld Forventning kan saa meget mindre være paafaldende, da Ephraim ifølge V. 13 allerede har anmodet Assur om sammes Mægling. — Es. 37, 3. — Til Slutning forsikrer han om denne Spaadoms Tilforladelighed. [בעיבני ר] ikke iblandt Israels Stammer, men over eller imod dem, sml. עכ ב. — V. 10. 11. Men af Stammernes hele Tal er Ephraim nævnt først med Benjamin; altsaa omtales der nu idetmindste dog ogsaa den anden Hovedstamme, Juda; og Juda og Ephraim blive her, ligesom i det Følgende, stillede lige overfor hinanden. Oversæt: Ephraim bliver undertrykt, krænket i sin Ret, da det begyndte at vandre efter Budet. Den første Halvdeel af Verset (sml. Am. 4, 1. Job. 31, 13.) har ingen Vanskelighed; הואיל er dernæst at beslutte sig til Noget at fatte en Beslutning, audere, som i sapere aude! צו betyder endeligt noget Opstillet, ligesom צידן Jer. 31, 21., en Vejviser, efter hvilken man retter sig, deraf Statut, Bud, her ligesaa lidet, som Es. 28, 10. netop Menneskebud. — Naar Judæ Fyrster sammenlignes med dem, som forrykkede Grændseskjællet, saa maae de have gjort noget lignende, have udøvet en lignende Retskrænkelse imod Andre. Nu er efter V. 11. Ephraim krænket i sin Ret, Ephraim, Judæ Nabo; Sagen har vel altsaa forholdt sig paa følgende Maade: Juda benyttede Anarchiet i Ephraim, for paa dettes Bekostning at udvide sit Gebeet, netop paa en Tid, da Ephraim ved Ikke-Anerkjendelsen af en egen Konge havde gjort det første Skridt til en Gjenforening. En lignende Tanke see vi i Jer. 2, 17. En saadan Adfærd forbittrede Ephraimiternes Gemytter; de udnævnte igjen en egen Konge; og Prophetens Forhaabninger strandede. Deraf maae vi ogsaa forklare hans heftige Tale i V. 10. — V. 12. 13. I sidste Instans hidrører nu vistnok begge Landes ulykkelige Tilstand fra Jehova, som i sin Vrede vil deres Ødelæggelse (V. 14. . V. 13 viser, at V. 12 skal forstaaes om den forbigangne og den nærværende Tid, ogsaa forsaavidt som det angaaer

Juda, og ikke om Fremtiden (V. 10.). Juda bliver forøvrigt kun omtalt i Forbigaaende; og i 6, 5—10 er Talen slet ikke om denne Stamme. Dens Skade vil neppe have bestaaet i andet, end i dens Blottelse for Fæstninger, hvorfor Juda, som saae dette, bygger saadanne 8, 14. Ephraims Sygdom er derimod Anarchiet og Borgerkrigen, see Kap. 4. Herpaa skulde den assyriske Konge gjøre Ende og gjenoprette Rolighed og Orden; og maaskee skete Sacharia's Udnævnelse efter den assyriske Konges Raad og Villie; men, siger Jehova, han kan ikke hjælpe eder, thi den Ild, som fortærer eder og aldeles skal fortære eder, er opblæst af mig, (sml. אני אני V. 14.). וישלח] At tænke sig Juda som Subjekt hertil, strider mod det simple Diesyn og Exegesens første Regler. Dog synes ולא יגהה at sigte til Juda; thi disse Ord omtale ingen fremmed Hjælper, og (sml. 8, 14) disse faste Stæder skulle dog ikke beskytte Landet. יריב] efter 10, 6., læses af Hieronym. Jarib, er uden Tvivl, hvad יָרִיב selv betyder: den, som strider mod En, Modstander, Fjende. Ordet er formodentlig et symbolsk Navn, snarere selve Assurs, end dets Konges: ligesom Rahab er Ægyptens, og det er valgt passende, da Assur her skulde stifte Fred, medens det dengang greb mægtig omkring sig og begyndte Strid med alle Folkeslag. — See forresten t. 7, 9. — 13, 7. Es. 5, 29. — V. 15. I Modsætning til V. 12 siger Sammenligningen V. 14., at Jehova ogsaa i Fremtiden vil foraarsage Ephraims Ulykke. Versets anden Halvdeel udtaler hans Sindelag, at gribe det som Rov; men ligesom i 11, 8. 9., saaledes forvandler hans Sindelag sig nu: forend han aldeles ødelægger dem, vil han endnu engang give dem Frist til Forbedring. — אֵיד V. 14. med Rovet til mit Sted, V. 15 vendende om paa Vejen uden samme. See forøvrigt Es. 18, 4. — עד—אשר יאשמו] sml. 14, 1. Sach. 11, 5. בצר להם forklarer Udtrykket. — Ordspr. 1, 28., til 2, 9. —

Kap. 6.

V. 1—3. Disse Ord ere af Israeliterne, som ere gaaet i sig selv. De ville indsee, at han er Ophavsmanden til deres

Ulykke, og ville derfor heller ikke længere forvente den afhjulpet af nogen anden, men tillidsfuldt vende sig til ham. הוא]הוא טרף er sat for Eftertrykkets Skyld; men טרף synes at bevise, at hint טרף virkeligt er skeet. Men i Virkeligheden søndersled han dem overhoved ved den Ulykke som han sendte dem, eller ogsaa ved den blotte Tilstedelse af samme, hvilken Tilstedelse, V. 15 stiller i Modsætning til den personlige aktive Indgriben. יד] parallelt med טרף, altsaa i Stedet for יד (sml. Ps. 68, 15. Es. 12, 1.), paa det at Kopula ogsaa her kan indlede Efterssætningen. — Med Hensyn til det billedlige Udtryk i V. 2 see 5, 2. Forresten fortsættes her kun Billedet af den af Løven dræbte. ביומיים] fra to Dage af; som det strax Paafølgende viser, med Udelukkelse af samme, efter to Dage d. e. efter en kort Frist. וקדמנו] nemlig: עיב רגלים, jf. 2 K. 13, 21. כיבנין] jf. Genes. 17, 18. Dette Tillæg betegner deres Liv som afhængigt af Jehovas Omsorg og Tilladelse, jf Es. 57, 16. — V. 3.; det Forsæt, med hvilket de ville vandre i det ny Liv (sml. 5, 4. 4, 1. 6.). את־יהוה er endnu Objekt til נרדפה, som bliver erstattet ved et stærkere Udtryk, altsaa: laderos erkjende, ivrigt stræbe efter at erkjende Jehova; נכון] sikker, vis. Morgenrøden lader ikke nogen Gang være at gaae op, eller at komme frem til sin Tid (sml. Jer. 33, 20.); men i Stedet for Solen (Es. 60, 2 19. 20.) nævnes Morgenrøden her paa Grund af den strax paafølgende Sammenligning med Regnen, fordi det, naar Himmelen er rød om Morgenen, plejer at regne op ad Dagen Matth. 16, 3. — Ligesom Regn]saa vederkvægende, see Ps. 72, 6. Job. 29, 23. ירה] Anden Modus Hiph., i Stedet for אשר ירה. — V. 4. Jehovas Svar, som hverken tilbageføder eller modtager de Angrende, fordi de elske Gud, men med Vankelmodighed. Her, ligesom ogsaa i V. 5., forblive Billederne indenfor den samme Kreds, som i V 3.; til Morgenrøden svarer Morgenskyen, til Regnen svarer Duggen. See forresten 13, 3. — V. 5—7. Paa Grund af denne Ubestandig-

hed, fordi (V. 6) deres Fromhed ogsaa allerede lod sig savne, har han alt engang holdt Dom. — Djesynet taler for, at Suffixet i הרגתים refererer sig til נביאים; og derved harmonerer den ogsaa ellers næsten ene tilladelige og allerede af LXX og Syreren fulgte Forklaring af חצבתי ב׳: jeg har slaaet ned iblandt Propheterne. Til חצב ב sml. קצות ב 2 K. 10, 32. — בקר ב, בער ב Es. 9, 17. — Til באמרי ב׳ sml. Es. 11, 4. — Men paa denne Maade holdt Jehova en glimrende Dom over Forbryderne. Læs וּמִשְׁפָּטִי בְאוֹר, og oversæt: og min Straffedom fremtraadte som Solen. Denne Ordafdeling adopterede allerede LXX, Chald. og Syr.; og ved denne faae vi en fuldstændigere Tankeforbindelse. Kun at man maa opfatte יצא, hvad enten man nu skriver יָצָא, eller man punkterer יצא med Copula, fra hvilket det er skilt, וְיָצָא, med Syr. og Chald. som Præteritum. Til באור jf. Ps. 37, 6. Es. 62, 1. Masoreternes Ordafdeling synes at hænge sammen med den vildfarende Opfattelse: jeg slaaer dem ved Propheterne o. s. v.; den er betænkelig ved Subjektets Forbindelse i Pluralis med det paafølgende Verbum og giver neppe nogen Mening. — I V. 6 forudsættes der som Grund til en saadan Adfærd mod Propheterne den Kjendsgjerning, at de have frembaaret Offere i Stedet for Kjærlighed, s. t. V. 8. — חסד, V. 4. Kjærlighed til Gud, er ikke nødvendigvis her sagt i samme Relation, men kan meget godt staae i den almindelige Betydning af Kjærlighed til Næsten. — V. 7 endeligt supplerer V. 6. saa vidt, at det kan tjene som Grund for V. 5, ved det Udsagn nemlig, at de ikke fyldestgjorde denne Jehova's Villie. דבר kan følgelig ikke sigte til andet end til Propheterne. Men om dem udsiges ikke blot, at de have overskredet deres Fuldmagt; men עבר ברית, som gjentages i 8, 1., lader sig som Synonym til הפר ברית paa begge Steder forklare ved Parallelismen, og her desuden ved כאדם, der ikke skal oversættes: paa Menneskevis, men derimod, ligesom i Job. 31, 33.: lig Adam. Begge Dele,

som altsaa udsiges her og i Job 31, 33 om Adam, har han jo virkelig gjort. — עִם refererer sig ikke til nogen foregaaende Stedsbestemmelse, men staaer her om Tiden: dengang da (sml. V. 10. 10, 9. Ps. 53, 6. 36, 3.); nemlig da de brød mit Forbund, da, ved denne Gjerning, affaldt de ogsaa fra mig. — V. 8. Gilead, en Stad fuld af Misgjerningsmænd, er følgeligt ogsaa overhoved en Stad; og det maa enten forstaaes om Ramot-Gilead eller Jabes-Gilead (2 S. 2, 5.), ogsaa kaldet Jabes (1 S. 11, 9. 10.). עִקְּבָה מִדָּם] Uden Tvivl skal dette Prædikat, navnlig i denne Forbindelse med det Foregaaende og Efterfølgende, betegne Gilead som en Blodstad (Ezech. 22, 2. Nah. 3, 1.), hvis Borgere havde paadraget sig Blodskyld. Men עָקֹב vil ikke sige: fuld af Spor, kan ikke betyde coucul. catus, men er: skuffende Jer. 17, 9., eller ujævn, fuld af Høie Es. 40, 4. Hvis vi antage det første, saae maa vi tænke, at man der gled i Blodet. Men hvo vilde udtrykke denne Tanke saaledes? og er det nødvendigt at Blodet er bleven udgydt i selve Gilead? da Ruinerne af tvende Stæder, sandsynligvis af Ramot- og Jabes-Gilead, endnu existere paa tvende hinanden nærliggende Bjerge under Navnene Dschelaad og Dschelaûd, og da desuden Staden Gilead vistnok laae paa et Bjerg (Genes. 31, 47. 54.), saa oversætte vi: fuld af Høje, bakket af Blod, optaarnet af Blod, sml. Mich. 3, 10. Hab. 2, 12., hvor der ikke bygges paa, men med Blod. — Betænke vi nu, at Sacharja efter 5, 1 var Konge, og at Sallum ogsaa allerede var dræbt 7, 7., saa at altsaa Sacharjas Mord ved Sallum træffer ind i vor Mellemtid, og at Sallum i 2 K. 15, 10 kaldes בֶּן־יָבֵשׁ, saa maae vi her holde Gilead for Jabes-Gilead, forklare בֶּן יָבֵשׁ ved „Borger af Jabes" og referere vort Sted til Sacharjas Mord. Hvad det Sproglige angaaer, saa sagde man ogsaa i Sydpalæstina בְּנֵי־עִיר Jer. 2, 16.; men Efterretningerne i 2 K. 15, 8 f. ere uden Tvivl tagne fra en nordpalæstinensisk Kilde; og i et Digt fra det nordlige Rige, Ps. 45, 13., staaer ogsaa בַּת־צֹר som en Betegnelse af „en

Borgerinde fra Tyrus." Saaledes betyder בן־גדי 2 K. 15,14: Søn af en Gadit; ligeledes er Remalja paa anf. St. V. 25 ikke nødvendigvis Navnet paa en Person; og forresten kom ogsaa Pekah fra Gilead, for at dræbe Pekahja. Men det Foregaaende maa endnu sættes i sin rette Forbindelse med V. 8. Ligesom Gilead anklages V. 8, saaledes blive Propheterne i Forvejen anklagede, og efter V. 8 gaaer Forf. fra dem over til Præsterne. Adspørge vi nu den historiske Analogi, saa blev ogsaa Jorams Drab af Jehu foranlediget af Propheterne 2 K. 9. Paa lignende Maade have de maaskee ogsaa opægget Sallum til at myrde Sacharja og hans Tilhængere; og dette vilde da være det, som Forf. revser i V. 6. Han blev paa den Maade ligesom ofret til Gud, sml. זבח 2 K. 23, 20, זבה Jer. 46, 10. Derfor har Jehova nu igjen dræbt Propheterne V. 5, maaskee ved Folkets Hænder, jf. Jer. 2, 30., maaskee ved Sallum selv, med hvilket deres Værktøj de maatte geraade i Conflikt, allerede af den Grund, at han nu selv usurperede Kronen, eller som med Jehu (2 K. 10, 30.), fordi han lod Kalvedyrkelsen vedblive. V. 9. 10. Raade Propheterne til Mord, saa myrde Præsterne selv. Og ligesom Røveren lurer o. s. v. Job 10, 15. — איש, ligesom איש מגן Ordspr. 6, 11., vilde betyde Røver, ligesom שר גדוד Røverhøvding; Plur. er valgt paa Grund af Assonansen med בהנים. — חבר indeholder vistnok et foragteligt Bibegreb, som Bande. — דרך maa forbindes med שכמה: paa Veien henimod Sichem. Ved ־ה, som angiver Retningen, har Genitivet faaet nogen Selvstændighed og lod sig skille fra sit Regens. Sichem var forresten en Præstestad (Jos. 21, 21.) og tillige et Asylsted Jos. 20, 7. Præsterne lurede altsaa som Stimænd paa Morderne, af hvilke der dengang gaves mange, og ihjelsloge dem, for at bemægtige sig deres Gods eller af blot Myrdelyst. — Saaledes motiveres Slutningsordet: Ja! de udøve Ugjerninger, og Begyndelsen af V. 10. (sml. Jer. 23, 14). — Der er Ephraims Horer-i, der besmitter Israel sig jf. 5, 3. זנות ל] i Stedet for Verbet, for at tjene som

forklarende Apposition til שעריריה. — V. 11. Denne Tiltale kan ikke være rettet til Jehova, da han selv taler disse Ord. Heller ikke til Ephraim, saaledes at Juda blev Subjekt til שת; og altsaa kan det kun være til Juda, saa at man maa tænke sig Jehova som Subjekt til שת, som dog siden taler om sig selv i første Person, eller ogsaa maa man supplere Ephraim eller et ubestemt Nomen. Ogsaa for dig, Juda, har det beredt en Høst. Hvad dette er for en Høst, see vi 8, 7. 10, 13. Som Subjekt maa man tage Ephraim, jf. 5, 5. Ephraim foranlediger Jehovas endelige Indgriben; og ved denne Leilighed vil han tillige tage Hensyn til Juda. Ordene: naar jeg vender mit Folks Ulykke, synes at forraade, at Verset forjætter, ikke truer, saa at קציר kom til at staae i god Betydning. Men jf. dog 7, 1. 13, 12. 13. Fremfor Alt maa da Broden udslettes ved Straffen.

Kap. 7.

V. 1—3. I de første Ord her faae vi igjen Slutningsordene fra 6, 11., for at de, ligesom de i forrige Kap. sluttede sig til et Udsagn, her kunne optage et saadant. Naar jeg vil læge Israel, saa kommer for Dagen o. s. v. Ephraims Brøde er Grunden til dets Sygdom; den kommer da for Dagen ved den Straf, som Jehova udsiger imod E., see t. 5, 5. Men Propheten angiver den nu strax i det Enkelte. בנכ, ikke blot רבה שקר, d. e. כהשיו 4, 2. — Tyven kryber ind, medens Røveren udenfor, d. e. udenfor Stædernes Ringmure, paa Landevejene o. s. v. (6, 9) driver sit Væsen. פשט] drage ud, nemlig paa et Røvertog 1 S. 27, 8. 30, 1. — Og alt dette-udøve de, uden at der opstaaer nogen Tanke hos dem om, med hvor stort Mishag Jehova betragter dette. Ja medens Jehova vredes derover, finde Fyrster og Konge Behag deri. — ללבבם egentl. til deres Hjerte. Nu følger der, uden at være indledet ved כי (Ps. 10, 13.), en indirekte Tale; og עתה = nu altsaa (5, 7.) indleder Konclusionen: fordi der ikke falder dem

noget saadant ind, begaae de Synder; men disse ere aabenbare for Gud og maae derfor i deres Følger indvikle Gjerningsmændene fra alle Sider. כבגדים| jf. 2, 8. 4, 19. Am. 3, 11.

V. 4—7. Alle have de brudt Ægteskabets Pagt, ere som en Ovn, der bedes af Bageren; han forsømmer at rage i Ilden fra Deigen er æltet indtil den er syret. Paa vor Konges Dag begynde Fyrsterne at gløde af Vinen; han driver sit Væsen med de Spottende. Thi de have hengivet deres Hjerter ligesom en Ovn i deres Lumskhed; hele Natten sover deres Bager, om Morgenen gløder han som flammende Ild. De gløde alle som en Ovn og fortære deres Dommere; alle deres Konger falde; ingen iblandt dem raaber til mig. — Med Hensyn til den Tid, paa hvilke disse Ord ere skrevne, faae vi fremfor Alt Oplysning i den Yttring: alle deres Konger falde. Saaledes kunde Propheten nemlig ikke udtrykke sig dengang, da der kun endnu var faldet een, Sacharja, men først efter at ogsaa Sallum en Maaned efter var faldet Længere tør vi derimod ikke stige ned i Tiden; thi Menahem døde 10 Aar senere en naturlig Død; og først 8, 4 bliver den næstfølgende Konge, netop Menahem, udnævnt. — I Stedet for המה staaer i V. 4. 7. כלם; Konger og Fyrster ere altsaa ikke ligefrem udelukkede fra Betegnelsen af dem, der brøde deres Ægtepagt. Denne Betegnelse charakteriserer dem ifølge det strax Paafølgende nærmest som opflammede af en strafværdig Ild, men er selv indledet ved בחשרם V. 3 Troløsheder, og involverer altsaa ogsaa, at de ikke have nogen Troskab, jf. Jer. 9, 1. Imod Gud, eller imod deres Næste? det første kunde synes det rigtigste efter 12, 1; men V. 7 i vort Kap. taler for det sidste (jf. 4, 2.); og V. 6., som endnu hænger sammen med V. 4, beskylder dem for en efterstræbende Luren (jf. Job. 31, 9. 24, 15 til בארבם). בערה מאפה] egentlig: brændende fra Bageren af, saaledes at Ilden er antændt af ham. תנור staaer, da det bruges som Redskab, her som Femin.; i Stedet for בערה eller בערת staaer

Besiddelser; og saaledes „blander det sig med Hedninger." Dette er noget, som endnu ikke er fuldendt, som fortsættes; allerede er det blevet som en Kage, hvilken man ikke vender om, d. e. allerede halvt forbrændt af den indvortes og udvortes Krig, jf. Amos 4, 11. — Graa Haar bestrøe ham; זרק her ligesom intrans., men egentlig menes: mange enkelte graa Haar ere isprængte paa ham d. e. han er bleven gammel. Staten er tænkt som Person, eller idetmindste som Statslegeme, hvem Sygdomme ramme og som slaaes med Saar 5, 13, der maa forbindes og heles 6, 1. 7, 1. Tilstanden her er lig den Es. 1; og saaledes maa לא ידע forklares ligesom Es. 1, 3, ikke: og han mærker det ikke, thi de maatte vel mærke det, men: og han kommer ikke til Indsigt om, hvad Jehova har til Hensigt med Straffene. Derfor V. 10: Jehova vidner bestandig imod ham idet han ved Ulykken erklærer Ephraim strafskyldig, men med Alt det kommer han ikke til Erkjendelse af sin syndefulde Tilstand. V. 11 f. I Stedet for at vende sig til Jehova, søge de Beskyttelse hos deres naturlige Fjender, ligesom en enfoldig Due der, flygtende for Høgen, falder i Fuglefængerens Garn. — הָלְכוּ knnde man i Modsætning til יֵלְכוּ forstaae om hin første Gang 5, 13, men først her tilkalde de ogsaa Ægypterne, og der staaer ligeledes præt. הלכו og ילכו referere sig aabenbart til den samme Gang, hvilken besluttedes af Forsamlingen V. 12, og forsaavidt er vis, men endnu ikke udført. Hvad der gjælder om Redskabet, de Affendte, udsiges om Folket; og naar derfor אפרש o. s. v. synes at sige at han vil hindre dem i at fortsætte deres Vei, saa maa dog בעדם o. s. v. saavelsom det umiddelbart Foregaaende saa meget mere forstaaes om Folket, som Am. 9, 2 turde ligge til Grund, og der maatte spaaes Forsamlingen ulykkelige Følger af denne Forholdsregel ikke for de Affendte, men for Folket. Naar Folket indkaldte fremmed Indblanding, da kunde dette kun besluttes i en עֵדָה, og naturligvis erklærede denne sig for eet af to, Assyrien eller Assur. Denne her synes at have erklæret sig for Assur, da V. 12 הלכו, ikke קראו, er optaget paany. Oversæt. ifølge det Hørte af deres Forsam-

ling. ב indfører Genitiv 6, 10. 9, 6, men שבע kunde ogsaa betyde Orakel, altsaa: ifølge Spaadommen til deres Forsamling. Ved denne truedes altsaa, maaskee af Propheter, med saadanne Følger. — V. 13—16. Fortsættelse af Klagerne og Trudslerne. Vee dem altsaa!] Et Udraab i Tanken til אויר־לי V. 12. — Jeg vilde (endnu stedse) gjerne forløse dem (13, 14); men de tale imod mig, jeg formaaer det ikke, har heller ikke tidligere formaaet det o. s. v. Saaledes vil man være nødt til at udlægge „Løgnene" i V. 13. see Jer. 14, 9. 44, 18. — V. 14 כי efter לא er: „men derimod," sml. Jer. 42, 14. 1 S. 10, 19. Modsat den stille Bøn er den Vantroes tyriske Hyl, som ikke har nogen Retning, og kun sin egen Aarsag. Denne sidste antydedes af de nærmeste Ord. De hyle, fordi Korn og Most ere tagne fra dem (Jo. 1, 5.), da Fremmede fortære deres Gods V. 9, og da deres egne Landsmænd tage det fra dem i Borgerkrigen Sach. 11, 5 f., eller antænde deres Sædemarker, see 2. S. 14, 30. — ירגזרהו maa, da denne Sætning supplerer den foregaaende, være omtrent enslydigt med ירל כך. Hieronym: ruminare, hvilket leder til det Rigtige, nemlig: trahere vocem, i Stedet for cibum, sonum in pectore reciprocare. Man maa naturligvis ikke tænke paa et virkeligt ruminare; og paa Korn og Most mangler det; hvoraf ellers deres Hylen? Altsaa de knurre, rase, sml. Jer. 30, 23. — יכרי בי udtrager ligesom Facit af det Foregaaende og afrunder Sætningen, som אויר־לי V. 12. Konstruktionen retter sig efter den i בגד, מרד פשע; sml. 1 S. 12, 21., hvor man maa læse בי i Stedet for בי.. — V. 15. Derved gjøre de sig skyldige i stor Utaknemlighed. Deres onde Tanker med Hensyn til Gud ere ikke de, som de udtale i V. 13., men derimod ponse de (jf. Nah. 1, 11.) paa Jehovas Skade; idet de nemlig (jf. V. 16) ganske losrive sig fra hans Tjeneste, som om hans Tyrkelse var Skyld i deres Ulykke, medens netop han har været Grunden til deres Krigslykke og Magt (Am. 6, 13) jf. 2; 10. יסרתי] jeg har undervist, øvet. Objektet

בְּעֵרָה, ikke for fra Masoreternes Side at bevare Skinnet af Maskulinum, men fordi Tiphcha ikke kunde indtage nogen anden Plads i det korte Rum mellem Sakeph og Atnach. — Men de have nu i den nærværende Tid begaaet Ægteskabsbrud, og saaledes er ogsaa Ovnen for nærværende Tid hedet; paa begge Steder bruges Participium. Men Bageren holder op med at fyre i fra Eltningen indtil Dejgen er bleven syret, men dette tager Tid Exod. 12, 39, jf. hertil V. 6. Han sover den hele Nat, og den næste Morgen bereder han en mægtig Flamme. Det er altsaa tydeligt: Han heder først Ovnen jævnt, for at han kan have tilstrækkelig Varme til at fremskynde Dejgens Syrelse; derpaa ælter han Dejgen og kommer Surdejgen i; og idet han derpaa lægger sig tilsengs fyrer han ikke mere i Ovnen. Men den næste Morgen, naar Syrelsen er fuldendt, gjør han en stærk Ild, for nu at bage. Derfor betyder מעיר, skjøndt det er Participium, ikke vaagende, men excitans og שבת er i Analogi med Synonymet הֹתֵב (f. E. Es. 33, 1.) konstrueret med Participium. — V. 5. Her tales nu først tydeligt om Ophidselsen ved Nydelsen af Vin (Es. 5, 11.) og de ondskabsfulde Spotterier af de Drukne (Es. 28, 22. 7.). Det er en Kongens Dag, enten hans Fødsels- eller Kroningsdag, eller, som vi tænke, en festlig Dag for ham, paa hvilken Fyrster svire hos ham. חמת מיין] Ophidselse (Gløden) af Vinen. Stat. constr. er foraarsaget af den nøje Forbindelse (sml. Es. 51, 21.). — Rigtignok er der, egentlig meent חֲמָה חמת מיין; men alligevel er Stat. constr. ikke saa haard som i Prædik. 5, 19. הֵהֵלּוּ] de blive syge. Da dette Hiphil ellers ikke forekommer i denne Betydning, da alle gamle Oversættere læste הֵהֵלּוּ, saa at altsaa Stedet er en fuldkommen Parallel til 8, 10, saa forkaste vi den masorethiske Punktation, hvis Mening ovenikjøbet ikke passer til Sammenhængen. משך ידו] sml. 1 S. 22, 17. Exod. 23, 1.: han har Omgang med dem. השית יד er Inchoativet hertil. — V. 6. קרבו כלבם ב׳] de have bragt deres

Hjerte med deres Underfundighed. Fra en modsat Anskuelses Standpunkt siger, maaskee hvilende paa vort Sted, Formelen hos Jer. 9, 7. det Samme. Vi oversætte: de ere gaaet ind derpaa, have indladt sig derpaa. Men med Ovnen sammenlignes ikke אֹרֶב, men derimod, i Stedet for dem selv, deres Hjerte; thi de selv gløde kun, naar deres Hjerte er ophidset; og אֹרֶב er netop det, som Ovnen, paa hvilken Brødet udvendigt bliver fastklæbet, bager, det som deres Hjerte udruger. כִּי endeligt refererer sig naturligviis til den første Halvdeel af V. 5 og især til V. 4. — De ere altsaa at sammenligne med en Ovn, og ligesom denne foreløbigt bliver hedet, saaledes ophidse de sig (med Vin) ved Kongens Gjæstebud. Og ligesom der holdes inde med at fyre i den hele Nat, indtil man nemlig kan begynde at bage, saaledes kommer det for det Første heller ikke til Udbrud af deres Underfundighed, forend Tiden er beleilig; thi (V. 6.) hermed forholder det sig ligesom med Ovnen o. s. v. Deres Bager er den machinator doli, der antænder den Ild hos dem, som fortærer Dommerne V. 7.: ligesom den gloende Ovns Flammer Dan. 3, 22. Kongen V. 3. 5. er Sallum, Bageren Menahem, som altsaa, sammensvoren med andre שָׂרִים, havde myrdet Kongen og hans Fyrster efter et Gjæstebud, som det synes tidligt om Morgenen, medens de, som ikke vare indviede i Sammensværgelsen, endnu laae i dyb Søvn. Dommerne V. 7 ere selv שָׂרִים (sml. 13, 10.), nemlig de, som tilligemed Sallum vare indviede til Døden. — V. 8—10. Saaledes sønderslider Ephraim sig selv, og bringer sig til Undergangens Rand, uden dog at komme til Besindelse. — Meningen af V. 8. kan ikke være: fordi altsaa (sml. V. 7) ingen עוֹבֵר mere er forhaanden, forløber (adspredes) Hjorden; heller ikke kunne Ordene betyde: Ephr. blander sig med Hedningerne ved hedenske Gjerninger og et hedensk Sindelag (jf. Num. 23, 9. 23.); thi nu er Talen ikke om deres Handlinger, men om deres Lidelser. Tvertimod lader deres Sammenblanding, ikke Adspredelse, sig forklare af V. 9. Hedninger føre sig denne Tilstand til Nytte, trænge sig ind i israelitiske

Besiddelser; og saaledes „blander det sig med Hedninger." Dette er noget, som endnu ikke er fuldendt, som fortsættes; allerede er det blevet som en Kage, hvilken man ikke vender om, d. e. allerede halvt forbrændt af den indvortes og udvortes Krig, jf. Amos 4, 11. — Graa Haar bestrøe ham; זרק her ligesom intrans., men egentlig menes: mange enkelte graa Haar ere isprængte paa ham d. e. han er bleven gammel. Staten er tænkt som Person, eller idetmindste som Statslegeme, hvem Sygdomme ramme og som slaaes med Saar 5, 13, der maa forbindes og heles 6, 1. 7, 1. Tilstanden her er lig den Es. 1; og saaledes maa לא ידע forklares ligesom Es. 1, 3, ikke: og han mærker det ikke, thi de maatte vel mærke det, men: og han kommer ikke til Indsigt om, hvad Jehova har til Hensigt med Straffene. Derfor V. 10: Jehova vidner bestandig imod ham idet han ved Ulykken erklærer Ephraim strafskyldig, men med Alt det kommer han ikke til Erkjendelse af sin syndefulde Tilstand. V. 11 f. I Stedet for at vende sig til Jehova, søge de Beskyttelse hos deres naturlige Fjender, ligesom en enfoldig Due der, flygtende for Høgen, falder i Fuglefængerens Garn. — הַהֹלְכִים kunde man i Modsætning til יֹלְכוּ forstaae om hin første Gang 5, 13, men først her tilkalde de ogsaa Ægypterne, og der staaer ligeledes præt. הלכו og יֹלְכוּ referere sig aabenbart til den samme Gang, hvilken besluttedes af Forsamlingen V. 1 2, og forsaavidt er vis, men endnu ikke udført. Hvad der gjælder om Redskabet, de Affendte, udsiges om Folket; og naar derfor אפרש o. s. v. synes at sige at han vil hindre dem i at fortsætte deres Vei, saa maa dog בעדם o. s. v. saavelsom det umiddelbart Foregaaende saa meget mere forstaaes om Folket, som Am. 9, 2 turde ligge til Grund, og der maatte spaaes Forsamlingen ulykkelige Følger af denne Forholdsregel ikke for de Affendte, men for Folket. Naar Folket indkaldte fremmed Indblanding, da kunde dette kun besluttes i en עֵדָה, og naturligvis erklærede denne sig for eet af to, Assyrien eller Assur. Denne her synes at have erklæret sig for Assur, da V. 12 הלכו, ikke קראו, er optaget paany. Oversæt. ifølge det Hørte af deres Forsam-

ling. ל indfører Genitiv 6, 10. 9, 6, men שבע kunde ogsaa betyde Orakel, altsaa: ifølge Spaadommen til deres Forsamling. Ved denne truedes altsaa, maaskee af Propheter, med saadanne Følger. — V. 13—16. Fortsættelse af Klagerne og Trudslerne. Vee dem altsaa!] Et Udraab i Tanken til אאסירה V. 12. — Jeg vilde (endnu stedse) gjerne forløse dem (13, 14); men de tale imod mig, jeg formaaer det ikke, har heller ikke tidligere formaaet det o. s. v. Saaledes vil man være nødt til at udlægge „Løgnene" i V. 13. see Jer. 14, 9. 44, 18. — V. 14 כי efter לא er: „men derimod," sml. Jer. 42, 14. 1 S. 10, 19. Modsat den stille Bøn er den Vantroes tyriske Hyl, som ikke har nogen Retning, og kun sin egen Aarsag. Denne sidste antydedes af de nærmeste Ord. De hyle, fordi Korn og Most ere tagne fra dem (Jo. 1, 5.), da Fremmede fortære deres Gods V. 9, og da deres egne Landsmænd tage det fra dem i Borgerkrigen Sach. 11, 5 f., eller antænde deres Sædemarker, see 2. S. 14, 30. — יתגוררו maa, da denne Sætning supplerer den foregaaende, være omtrent enslydigt med ירלכו. Hieronym: ruminare, hvilket leder til det Rigtige, nemlig: trahere vocem, i Stedet for cibum, sonum in pectore reciprocare. Man maa naturligvis ikke tænke paa et virkeligt ruminare; og paa Korn og Most mangler det; hvoraf ellers deres Hylen? Altsaa de knurre, rase, sml. Jer. 30, 23. — יכרי בי udtrager ligesom Facit af det Foregaaende og afrunder Sætningen, som אאסירם V. 12. Konstruktionen retter sig efter den i בגד, מרד פשע; sml. 1 S. 12, 21., hvor man maa læse בִּי i Stedet for בְּיִ. — V. 15. Derved gjøre de sig skyldige i stor Utaknemlighed. Deres onde Tanker med Hensyn til Gud ere ikke de, som de udtale i V. 13., men derimod ponse de (jf. Nah. 1, 11.) paa Jehovas Skade; idet de nemlig (jf. V. 16) ganske losrive sig fra hans Tjeneste, som om hans Tyrkelse var Skyld i deres Ulykke, medens netop han har været Grunden til deres Krigslykke og Magt (Am. 6, 13) jf. 2, 10. יכרתי] jeg har undervist, øvet. Objekte

deres Arme hører ogsaa herhen. — V. 16. De vende sig, men ikke op til Gud, men derimod affides fra Jehova til Afguderne; derved ere de grangiveligt blevne som „en bedragerisk Bue," hvis Pile tage feil af det rette Maal; derfor skulle Øphavsmændene til al Ulykke, deres Øverste (sml. V. 3.) — de have for Tiden ingen Konge — falde ved Sværdet. — זלעה kan ikke betyde protervia (protervitas) og heller ikke paa dette Sted Vreden. Verbet betyder ogsaa at ønske ondt over nogen, forbande, hvilket skeer ved Tungen. זה, ikke זֶה staaer ogsaa Ps. 132, 12., ligesom זה, relativt, med Relation til Suffixet i כִּסְאֵם (see t. 4, 18.): hvis Spot er over — d. e. som spotte over —. Saaledes siger man ogsaa הַמַּצִּיבָהּ i Stedet for הַמַּצִּיתִיבָהּ. Her menes altsaa de Øverste af det Parti, som sluttede sig til Assyrien, som spotte Ægypten, men derfor ogsaa skulle omkomme ved Ægypternes Sværd. Men Bespottelsen udelukker næsten Forbandelsen, derfor tænke vi os rigtigst זלעה som en Forbandelse forbundet med Ægyptens Navn, sml Jer. 29, 22. Sach. 8, 13. —

Kap. 8.

Propheten begynder V. 1—3 i yderste Affect; deraf Ufuldstændigheden i det forstærkede Udtryk og de korte Sætninger V. 2 f. 5, 8. Det er Jehovas Tale til Propheten. Han skal sætte Trompeten for Munden, og som havde han Vinger, drage over Landet for at forkynde det den nærforestaaende Straf. Ørnen er Billede paa Hurtighed Jer. 49, 22; og, som her i Sammenligningen, forekommer Apok. 8, 13 en virkelig Ørn. „Jehovas Huus" er Jehovas Land 9, 3. Foranledningen angives strax i Almindelighed; først V. 4 erfare vi, hvorved de have brudt Pagten. Det er en nylig skeet Begivenhed; det ældre Faktum, Afgudsdyrkelsen, medtages kun i Forbigaaende V. 4. Derfor er תּוֹרָה ikke blot Loven, der var i Præsternes Hænder, men indbefatter tillige Belæringen ved Propheterne, og det samme er בְּרִית, forsaavidt Forjættelse og Trudsel knytte sig til Belæringen. V. 2. Til mig skal de raabe, nemlig i Nødens Tid 5,

15. Ordene ere Ironi, og V. 3 følger det kort affærdigende Svar paa deres Bøn. „Min Gud" vil hver Enkelt sige. ישׂראל er ikke Apposition til Subjektet i ידענוך, men til det i יזעקו. Svaret selv er: I have ikke villet eders Lykke, Fjenden skal forfølge eder! V. 4. Altsaa de have valgt en ny Konge og besat de øverste Statsembeder paany, uden at Sagen var udgaaet fra Jehova, og holdt den, lige indtil Udførelsen, hemmelig for ham d. e. hans Seere. Denne Konge er den af Assur afhængige Menahem. Men med Stiftelsen af et nyt, eget Dynasti var ogsaa den vedblivende Kalvedyrkelse givet; derfor omtales her Afgudsdyrkelsen. Man maa ikke troe, fordi først V. 5 omtales en Samarias Kalv, at der har staaet en, og at V. 4 handler om dens nylige Opstilling. Sølv (V. 4) kunde man ikke tage dertil; ogsaa gives der 10, 10 kun to saadanne Kalve; men den dyrkede var den i Bethel 10, 15; her kaldet Samarias, idet Hovedstaden nævnes fortrinsvis, ligesom 10, 5. כְּמוֹ paa det at det nemlig Guldet og Sølvet, skal tilintetgjøres. V. 6 angiver Maaden. Dette har en saadan Misbrug af Guds Gave (2, 10) til Følge; det er altsaa som om de havde tilsigtet det. —

V. 5—7. Efter de V. 4 omtalte Afgudsbilleder nævnes nu det vigtigste af dem, og der følger en Exposition af עגלך. Jehova støder Guldkalven fra sig, da han ikke kan anerkjende et saadant Symbol for sig, „og hans Vrede er optændt imod dem, der give ham et saadant Symbol. Og denne hans Vrede brænder evig, derfor hedder det: hvorlænge vil det vare, inden de ere straffede nok, ordret: indtil naar ville de ikke formaae Frihed for Straf. De to sidste Sætninger af V. 5 ere uselvstændige og slutte sig til den første, til hvilken ogsaa V. 6. knytter sig. Han støder Kalven fra sig, thi af Israel er ogsaa den, og hvad Godt kan komme af Israel? En (israelitisk) Mester har gjort den, hvoraf sees, at den ikke er en Gud. Af Alt dette slutter det andet Hemistich: ja til Stumper skal blive o. s. v. — שבבים er formodentlig = אבק דק Es. 29, 5, Atomer, Fnug, som Vinden bortfører, og som den Storm,

de skulle høste V. 7, vil bortføre. Stormen er en som Am. 1, 14. Hvad de have saaet, deres Handlinger, er אָוֶן og Lønnen derfor skal være עֵוְא 12, 12. Billedet gaaer strax over til Virkeligheden. לוֹ refererer sig til Israel. — Propheten truer altsaa med, at Jehova vil ganske drage sin Haand fra Folket, straffe det ved Misvæxt eller lade Fjender fortære dets Korn. V. 8. Tiden synes her at være rykket noget frem, thi her følger pf. for fut., og V. 10 staae Assyrerne i Landet. Altsaa Israel er opslugt, ødelagt, dets Magt og Uafhængighed, dets Ære og Anseelse blandt Hedningerne ere forbi. V. 9 f. Saaledes straffes nu Ephraim ved Fremmede, fordi det blev strafskyldigt netop ved at tye til disse Fremmedes Protection. De gik til Assur som onager solitarius sibi (Vulg.). Ephraim tog ikke mod Raad, men fulgte sin Egensindighed som et Skovæsel. — Det tingede Bolerløn, nemlig det sendte Gaver til Assur, for at vinde dette for sig. V. 10. גַּם hører til Efterssætningen: da de tinge blandt Folkene, samler jeg dem nu ogsaa tilhobe, nemlig כֻּלָּם alle Folkeslags i den assyriske Hær. Fut. staaer her med præs. Bemærkelse. Og de begynde at blive mindre formedelst Fyrsternes Konges Byrde; til Constructionen jf. Gen. 9, 20. מְעָט er ikke inf., og betegner heller ikke en Formindskelse af Menneskeantallet, men af Velstanden. Byrden er den af Phul paalagte Krigsskat, og overhoved Besværligheden ved en stor Hærs Nærværelse og Indquartering. Istedetfor „Fyrsternes Konge" staaer Ez. 26, 7 „Kongernes Konge." V. 14 angives den anden Grund, deres lovstridige Cultus: thi Ephr. formerede Altere til Synd; de vere blevne ham Altere til Synd. הִרְבָּא staaer i to Forbindelser, først med Handlingen, dernæst med hans ved Handlingen bestemte Skæbne. V. 12—14. Jeg har forbudt dem Sligt, men de agtede ikke derpaa, men bragte deres Gud mishagelige Offre og forglemte ham aldeles; derfor kommer nu Straffen. Læs רִבּוֹ og תּוֹרֹתַי = titusinde af mine Love. Men da Draflernes og Lo-

og Lovenes Antal ikke var nær saa stort, kan אִם־ ikke ansees som historisk Præsens, men Sætningen er hypothetisk: om jeg vil skrive ham mine Love til titusinde, blive de agtede som en Fremmeds, der intet har at befale Gen. 19, 9. רַב staaer energisk foran, og er ikke st: estr. — V. 13. Paa disse Altere V. 11, hvis Mangfoldighed strider imod Loven V. 12, pleiede og pleie de at offre, og at holde Offergilder ved dem. Men Jehova optog dem ikke naadigt, hvilket det hidtil Passerede udviser, og i denne sin unaadige Stemning vil han nu straffe dem for deres Synder. הבהבי istf. אהבהבי. Det er Offre בַּאֲשֶׁר אָהֲבוּהִי Gen 27, 4, men som tabte deres Værd paa deres mange Altere. Da Jehova ikke annammede Folkets Offre, vendte dette sig til andre Guder og byggede הֵיכָלוֹת Afgudstempler. — וַיִּבֶן erindrer om Juda's Synd, hvilken byggede faste Stæder 2 Kr. 26, 6, idet det giver at forstaae, at han vil forlade sig paa sig selv, ikke paa sin Gud. — Suffixet i אַרְמְנוֹתֶיהָ refererer sig til עָרִים.

Kap. 9.

Trudslen 8, 14 imod Juda maatte vel støtte sig paa den Mening, at Phul vilde fortsætte sit Tog lige til Juda jf. 5, 8. Imidlertid blev Phul dengang ikke længer i Landet, men vendte tilbage 2 K. 15, 20; og Israeliterne aandede igjen friere 9, 1, efterat Phul havde tilveiebragt Ro og Orden. Straffen, der var indtraadt 8, 8, rykker derfor tilbage i det Fjerne 9, 17 og 9, 9 bliver nu udeladt i den fra 8, 13 gjentagne Sætning. — V. 1 f. Advarslen beviser, at Israel virkelig glædede sig over at være sluppen saa naadigt trods sit Affald fra Jehova. אֶל־גִּיל indtil Jubel Job 3, 22. בַּעֲמִים]. Der tilskrives ikke Hedningerne overhoved Umaadelighed i deres Glæde; heller ikke menes, at de havde glædet sig saameget over Israels Deeltagelse i Afgudsdyrkelsen: men de glade sig over deres eget Horeri og Bolerlen. Derfor den aandige, sædelig strænge Hebraismes Alvor var den sandselige Ethnicisme Glædens Religion. — Bo-

lerlønnen er den, som det faaer (af Afguderne) 2, 14. 7., Korn o. dsl., hvilket Israel ikke vilde skylde Jehova, men modtage af Afgudernes Haand som Løn for דנים. — עכ־דנים]. Ordene høre ikke til det umiddelbart Foregaaende; thi hverken kan hin Elskov indskrænkes til Kornloerne, eller Bolerlønnen til Kornet; de høre endnu til אכ־התשמח. Høsten var Glædens Tid Es. 9, 2, og, naar Arbeidet var gjort og Sæden blev tærsket af Dyret, var Løen dens egentlige Sted. — V. 2. De skulle ikke have Aarsag til at glæde sig. Mosten vil slaae hende feil, idet den ikke flyder frem i Druebærrene. Ved יקב synes især at være tænkt paa Olien. בה] V. 1 fremstillede nemlig Israel som en Skjøge. V. 3–5. Videre Straf V. 3. Den lod sig sætte i Forbindelse med den første ved den Tanke: Hungersnød vil tvinge hende til at udvandre. Men hvorfor just til Assur og Ægypten. Ligesom han allerede 8, 13 truede med Bortførelse til Ægypten, saaledes venter han nu, efterat Assyrerne ere dragne bort, et Indfald af deres Medbeiler, Ægypten, samt Bortførelse derhen V. 6, medens Mange, navnlig de, der havde spillet Landet i Hænderne paa Assyrerne, Fyrsterne 7, 16 med deres Tilhængere, vilde flygte for Ægyptens Hævn til Assyrien. טמא] Da det fremmede Land selv er ureent Am. 7, 17, saavelsom Hedningen Es. 52, 11, gjelder det og om alle Levnetsmidler, som det fremmede Land producerer s. V. 4. Meningen kan ifølge V. 4 ikke være, at de for Hunger skulde spise, hvad de kunde faae, Muus o. dsl. jf. dog. 4, 13. — V. 4. Da der forudsættes, at de have det Fornødne til Offret, og disse ikke bragtes, blot fordi de ikke behagede Jehova, maa Verset forbindes, ikke med V. 2, men med V. 3. — Som Subjekt til יערבו maa fra den foregaaende Sætning suppleres נסכיהם. — De Offre, som de maatte bringe, skulle blive som Brød, hvilket man spiser i Sorg, jf. Deut. 26, 14. d. e. ureent. Derfor skulle de selv spise dem, som hint Brød. כי angiver Grunden til denne Sammenligning: thi saadant Brød tjener til at stille deres Hunger, og maa ikke Deut. 29, 14 bringes i Templet. כה] ikke: de skulle forekomme

dem som saadant Brod, thi det kommer ikke an derpaa, men paa hvorledes Sagen virkelig forholder sig. Heller ikke er det at ansee som forklaret ved כִּי־עַתָּה, i hvilket Tilfælde det var umuligt at forstaae den følgende Sætning relativt, hvilket er nødvendigt. Men הֵמָּה staaer kun, fordi det er deres Offre, fordi det er deres Eiendom. Suff. i לַחְמָם refererer sig til אַדְמַת. V. 5. Hvad de altsaa maatte offre i det urene Land, maae de anvende paa sig selv, fordi Offret selv er urent Es. 66, 3; og saaledes vil en Hovedbestanddeel af Festligheden bortfalde, saa at det ikke kan vides, hvad de ville tage sig for paa en saadan Dag. V. 6. En saadan sørgelig Tid uden Offer og uden festlig Fryd vil sikkert komme. Hosea seer allerede i Aanden, hvorledes de føres i Fangenskab. [הִנֵּה מִשֹּׁד] de komme fra Ødelæggelsen af (שׁד maa forklares efter 10, 14) idet de drage som Fanger til Ægypten, hvor de ville findes samlede som fuldtallige Fanger Am. 1, 6 og doe der Jer. 42, 16. I deres forrige Hjem skal Nælder træde istedetfor deres Kostbarheder af Sølv. Istedetfor Klenodier af Sølv overhoved tænker man rettere paa Afgudsbilleder af Sølv, der ogsaa vare anbragte over Altere 10, 8. — V. 7—9. Denne (Straffens) Tid rykker frem: og da vil Israel see, at dets Propheter, der bestandig kun spaaede Lykke, vare Daarer, og ikke sande Propheter. — כִּי afhænger endnu af שָׁלוֹם; יֵדַע danner en afhængig Sætning: (Dage, da) Israel skal erkjende; og nu følger indirecte Tale uden indledende כִּי, jf. 7, 12. — מְשִׂטְמָה Fjendskab, naar man lever En til Fortred, eller søger at gjøre En ulykkelig. V. 8 følger et Exempel: E. skuer efter Spaadommen ud med min Gud. Nemlig foruden de ægte Propheter havde det sine egne, som talte til Folket efter dets Sind, og hvis Udsagn man stillede mod hines. Rigtignok styrte disse, dets Propheter, det i Synd og Fordærvelse. מִשְׂטְמָה her ikke mod Jehova, men mod Folket. Propheten er for Folket, der indhenter Orakler i Guds Huus, hvor han opholder sig, ved sine Taler og Raadslagninger en נָזִיר, en Modstander af dets Dyd og Lykke. Paa denne

Maade vildledet, er Folket sunken dybt i Fordærvelse, og vil bede derfor. — Om Gibea s. t. 10, 9. — V. 10. Propheten har V. 9 erindret om Gibeæ Dage; og Gud vil ihukomme deres Synd; her tænker han paa en tidligere Tid, og erindrer sig, at Israel syndede fra første Færd. Til V. 10 knytter sig nu en ny Tankerække indtil V. 17. Folket skal igjen blive lidet, som det var i dets Begyndelse, nemlig ved aftagende Frugtbarhed og ved Krig, hvortil Bortførelse af Landet og Ødelæggelse slutter sig. Men Ødelæggelsen skal fornemmelig ramme Børnene, thi Tingenes Stilling havde tabt sit truende Udseende, og en nær forestaaende Katastrophe blev usandsynlig. — Jehovas første Bekjendtskab med Folket sættes ogsaa 13, 5. Jer. 31, 2 i Ørkenen. Der fandt han Folket uden Beskyttelse og sig selv overladt, som vilde, vantrevne Druer, der ikke pleies af Nogen; han fandt det, en isoleret Horde Num. 23, 9, som en enkelt paa Træet hængende tidlig Figen. Men de gjengjældte den Omsorg, hvormed han antog sig dem, med Affald til en Afgud. Baal-Peor] Da אֶל mangler foran Ordet, menes ikke Afgudens Person, men Stedet, hvor han dyrkedes s. t. Am. 4' 3, Beth-Peor Deut. 34, 6. Sagen bliver den samme. וְהִנָּזְרָה] Num. 25, 3. 5 staaer וְהִצָּמְדָה; altsaa istedetfor נֵזֶר (Diademet) havde de baaret צָמִיד til Afgudens Ære. Begge vare Indvielses-Tegn, og derfor 2 S. 1, 10, hvor אצעדה er = צמיד kongelige Insignier. בֹּשֶׁת] Skamplet. Saaledes heed Baal som den, hvis Dyrkelse var en Skam for Israel jf. 10, 6. כאהב]. De bleve til Affky, nærmest for Jehova, ligesom deres Bolerske selv, Baal-Peor. V. 11. Af hin ringe Begyndelse hævede Jehova Israel til et stort Folk, men Afgudsdyrkere ere de, ligesom deres Fædre, og derfor vil han ifølge sin uindskrænkede Magt, som han kan bruge vilkaarlig, gjøre Ende paa deres Storhed. Ligesom han kan nægte Enkelte Livs Frugt, saaledes vil han dette mod hele Folket. Saaledes vil dets Folkemængde svinde bort som en Fugl, der ikke vender tilbage. V. 12—14. Nu er der rigtignok Børn, men V. 12 f. siges, hvad der skal

ſtee med diſſe. — כִּי maa ikke forbindes med אִם, men betyder ja, ſom Forſtærkning af Sætningens Udſagn. „Deres Børn" altſaa beſtemte, nemlig de allerede fødte. וְשִׁכַּלְתִּים] nemlig Forældrene ved Sværdet, der bortriver deres Børn. מֵאָדָם] ſaa at ingen Mennesker blive tilbage. — Ja vee ogſaa dem; כִּי, der gjerne ſtaaer foran i Sætningen, hører til כִּלִּים, ogſaa de ſelv, Forældrene ſkulle hjemſøges, naar Børnene ligge under i Kampen. בְּשׁוּרִי] læs בְּשׁוּרִי naar jeg ſeer bort fra dem, jf. Gen. 4, 5 og ſom Modſætning Hoſ. 14, 9. V. 13. Ephraim er, ſaaſom jeg ſaae, en Palme, plantet paa Græsgangen, og Ephraim giver ſine Børn ud til Manddraberen. שְׁתוּלָה kun om Plantning; שְׁתוּלָה refererer ſig ikke til Ephraim, men til צֹר, og betegner nødvendigviis et Træ, Palmen, iſær den lille. Ephraim forekommer her, ligeſom V. 16, under Billedet af et Træ, navnlig et ungt Palmetræ, der er plantet paa Græsgangen, hvor Hjordene græsſe, iſtedetfor paa et indfredet Sted, og hvis Blade og Grene (Børnene Gen. 49, 22) afædes af Dyret, jf. Eſ. 5, 5. Idetmindſte i den ſildigere Tid var Palmen Israels Symbol; og dets Fjender optræde ogſaa Jer. 6, 3. 12, 10 ſom Hyrder med deres Hjorde. רָאִיתִי] om Prophetens Syn. כְּצֹר] כְּ indleder Prædikatet jf. Jer. 16, 16. Naar vi nemlig affondre כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי, forklares det eftertrykkelige רָאִיתִים, idet det førſte אִתָּם ſaaledes har erholdt ſit Prædikat, og der nu maa begyndes paany. Tillige forklares כְּ foran צֹר, hvorved ogſaa opſtaaer udvortes Lighed med: כְּהוֹצִיא] er i Retningen til at udgive, d. e. vil udgive. — V. 14. Da Propheten har ſkuet en ſaa ſørgelig Skæbne for Ephraims Børn i Fremtiden, ønſker han her, at Mødrene maa bringe dem døde til Verden, eller at de, ſavnende Modermælken, maae døe ſtrax efter Fødſelen jf. Job 3, 11 f. מַה־תִּתֵּן hvad ſkal du give dem? Prophetens Spørgsmaal til ſig ſelv, idet han overtænker, hvad han vil bede om. מַה er ikke אֲשֶׁר, ſaa at man kunde overſætte hvad du vil

give dem. — V. 15 f. Jehovas Svar paa Bønnen V. 14. Det bliver ved Beslutningen, at lade Folket bortføre V. 15; men tillige skal de forblive barnløse eller Børnene skulle dræbes V. 16. Hvorledes Hosea kan sige: al deres Synd concentrerer sig i Gilgal, s. t. 12, 12. שׁנאתים] Inchoativ: der har jeg lært at hade dem. V. 16 er הכה og ירשׁ perf. som Udtryk for den sikkre Fremtid i Jehovas Mund. Rodens Hentørren er egentlig en Følge af hin הבות, men som Følge er først dens Ufrugtbarhed fremstillet ved Valget af lut. Hvilken Frugt der menes, sees af det Følgende. V. 17. Prophetens Slutningsord: kort, Jehova forkaster dem, og de skulle vanke hid og did blandt Hedningerne, uden at finde noget blivende Sted Deut. 28, 65. Dsp. 27, 8.

Kap. 10.

V. 1—3. Israels Lykke blev Aarsag til dens Synd, og drager saaledes dets Fald efter sig. Billedet af Viinstokken V. 1 slutter sig til 9, 10. 16; Verset selv, der fortæller noget Forbigangent, træder i Modsætningsforhold til 9, 16. בוקק en yppig Viinstok (jf. Ez. 17, 6) hvis Ranker brede sig vidt. Hvad der nu følger, beviser iøvrigt, at der ikke menes en vitis tantum in flagella frondesque luxurians. Til ישׂרה er גפן Subjekt, selv om man vil tage Sætningen som relativ; og lut. betegner den ofte tilbagevendende Handling i Fortiden: den gik i Frugt. Urigtigt: og hans Frugt ligner ham. Her staaer ikke זרה; heller ikke kan den være yppig. כרם viser, at der før kun udsagdes, at der fandtes Frugter. Da Folkemængden tiltog, og Landet, vædet med ønskelig 2, 23 Regn og Dug, stod i Flor, da affaldt de fra Jehova 2, 10. 4, 16. I det Forhold, hvori Befolkningen tiltog, bleve vel flere Altere nødvendige; men ikke, jo bedre det gik Landet, i samme Forhold udfortes Afgudsbillederne bedre; altsaa ikke: jo mere af hans Frugter, desto o. s. v. Hvad der V. 1 blev sagt om deres Afgudsdyrkelse, maa nu, som Historien lærer, ikke forstaaes, som om

de ikke ved Siden af andre Guder ogsaa havde tyrket Jehova. Derfor V. 2: han har deelt deres Hjerte. Samtlige Verss., med Undtagelse af LXX (ἐμέρισαν) læse חָלַק, men det følgende יֶאְשָׁם refererer sig til Subjektet, Jehova. Andre: glat er deres Hjerte, men glat siger Hebræerne om Tungen, ikke om Hjertet Ps. 12, 3. עַתָּה] nu, som Følge deraf, skulle de bøde, nemlig for deres deelte Sind, fordi de ogsaa vendte sig til Afguderne. Istedetfor Offerdyrenes Nakke vil Jehova sønderbryde Offeraltrenes, en ikke upassende Tropus for at afhugge Hornene, om det end ikke er for Hornenes Skyld, at der siges om Alteret, hvad der ellers gjælder om Offerdyret. — V. 3. Og da skulle de intetsteds finde Beskyttelse. Egentlig, at de da ville sige, d. e. ja da ville de sige. Naar da deres Konge ikke kan hjælpe dem mod den af Jehova bestikkede Ulykke, ville de indsee, hvor daarligt det var, at vælge en Konge imod Jehovas Villie. יִרְאֶה]. De sige ikke, at de ganske have forsømt Jehovas Dyrkelse, men at de ikke have efterkommet hans Befalinger, hvorfor han nu ikke længer er deres Konge, men deres Fjende. מַה יַּעֲשֶׂה hvad kan han hjælpe? V. 4. Deres fremtidige Ord erindre Propheten om deres Tale nu; derfor indtræder her igjen perf., ligesom V. 2. — דִּבְּרוּ דְבָרִים er ikke דִּבֶּר דָּבָר Es. 8, 10, men betyder, Pluralis fraregnet, det samme som Formelen Ez. 14, 9. Heller ikke angive de følgende Infinitiver egentlig Indholdet af disse Ord. Men de føre forfængelige Taler, hvilke vistnok maae referere sig til de fordeelagtige Følger af denne Pagt, der nu sluttes. — Det maa synes, som de ved Pagtens Afslutteelse sværge falsk. Men Eden refererer sig ikke til forbigangne eller præsente Facta, men til Pagtens Overholdelse i Fremtiden. Hosea synes altsaa at qualificere den Eed, som de forudseelig ikke ville holde, eller aflægge i den Mening, ei at holde den, som falsk Eed. Af en saadan Troløshed maatte, som Hoseas Exempel 2 K. 17, 4 lærer, Straffedommen af sig selv udvikle sig. עַל תְּלָמֵי hører til רֹאשׁ. Straffedommen er den bittre Frugt af Synden. V. 5—8. Sammes

Udvikling. Af V. 6 fremgaaer, at hin Pagt er en med Assyrien indgaaet 12, 2, ved hvilken Menahem forpligtede sig som Assyriens Vasal til en aarlig Mincha, imod Løfte om Overherrens Beskyttelse jf. 2 K 17, 3. 16, 7. Her handles ikke mere om hine 1000 Centner Solv 2 K. 15, 19. Disse vare ingen Minch 2 K. 17, 3., men en Sochad 2 K. 16, 8 eller en Ones 2 K. 23, 33, og Assyreren synes selv at have taget Pengene med sig, og først efter Modtagelsen at have tiltraadt Tilbagemarschen 2 K. 15, 19 f. Her befinde vi os allerede i en sildigere Tid. — Propheten seer, hvorledes det maa komme, han seer Katastrophens Udvikling. Først V. 5 maa man, naar de Enkeltes Kræfter ere udtomte, angribe Tempelskatten i Bethel, for at udrede Tributen. V. 5 taler om flere Kalve, og derefter igjen om een. Flere stode der, men een, formodentlig den, der hidrørte fra Jeroboam I, var den vigtigste. עֵגֶל. Som Adjektiv staaer Ordet collectiv, og forbindes derfor med Pluralis. גָּרָה er valgt paa Grund af יגרו og dette, det stærkeste Udtryk, bruges om dem, hvem Sagen maatte gaae meest til Hjerte, hvilke derfor ogsaa anføres sidst. — V. 6. Men ogsaa Kalven selv, der er af Guld, maa man afstaae, og Israel har saaledes forregnet sig ved at indgaae et Forhold med Assyrerne. „Ephraims Skam (Guldkalven) tager han (Assyreren) bort" jf. t. 13, 2. — V. 7. Endelig kan den stipulerede Tribut ikke mere udredes; Assyrerne rykke ind i Landet, for at straffe de Troløse; den meensvorne Konge dræbes, Landet ødelægges o. s. v. Udryddet er Samarias dets Konge; egl. hvad Samaria angaaer. בִּקְצָף jf. Es. 14, 19 som en Green, et Stykke Træ, der drives paa Vandet. — V. 8. Fornemmelig tænker han, ligesom paa den forhadte Konge, saaledes her paa de ham forhadte Steder for den ulovlige Cultus. Aven = Beth-Aven V. 5. — Jf. Es. 2, 19 ff. Høiene skulle falde over dem, for at undrage dem fra Fjendens Blik og Sværd. — Med V. 9 har Hosea ført Spaadommen til dens sidste Maal; nu begynder han fra ny af, for at slutte paa en lignende Maade. V. 9 begynder den anden Deel af Kapitlet, der gaaer ud fra Kjendsgjerningen om Folkets nedarvede Fordærvelse. V. 9. Den Synd, der endnu er tilstede V. 8, er der siden Gibeas Tid Dom. 19,

22. Dengang stode de, at ikke Krig skulde naae dem i Gibea, til Værn for Ugudelighedsbørn. Ligesom Slutningen af 9, 1 og V. 7 ved en Mellemsætning er stilt fra sin Forbindelse, saaledes ogsaa her. עִמּ־ ogsaa staae for En, for at beskytte ham; denne Betydning forklares her nærmere ved Mellemsætningen. Denne vilde være forstaaelig som Parenthes, men idet perf. gaaer iforveien og fut. følger efter, og Ordenes Begreb stemmer hermed, bliver det klart, at de gjorde hint, for at forhindre dette; og Mellemsætningen er som saadan afhængig af Hensigten, uden at behøve et indledende אֲשֶׁר. Den Vanskelighed, at i Bisætningen Pronomen gaaer foran Nomen, lempes ved Tillægget „i Gibea." De i Gibea ere בְּנֵי עַוְלָה = בַּעֲוִילָה 2 S. 7, 10, Belials Børn Dom. 19, 22. 20, 13. hvilke Benjaminiterne ikke udleverede, men forsvarede med Vaabenmagt Dom. 20, 12. — שָׁם snarere Tidspartikel jf 2 K. 15, 20, end om Stedet, hvilket selv angives i Mellemsætningen. — V. 10 f. Fra den Tid indtil nu have de syndet; og nu skal Straffen komme. וּבְאַוָּתִי i min Lyst d. e. naar jeg faaer Lyst, idet Straffens Tid blot afhænger af Jehovas Villie. Efter en saadan Tidsbestemmelse tilknyttes med Copula. — Naar jeg binder dem til deres tvende Misgjerninger; til denne Betydning leder ogsaa V. 11, hvor Ephraim forekommer som et Lastdyr. Meningen kan kun være den: naar jeg sætter dem i Connex med deres Synder, nemlig ved Straffen, saa at de maae slæbe samme. Ved de to Misgjerninger menes vistnok Guldkalvene, ligesom og V. 8 Bethels Høie kaldes Israels Synd. — V. 11. Hidtil var Ephraim rigtignok ikke vant til Sligt, men det maa nu vænne sig dertil; allerede 4, 16 en uregjerlig Ko, var hidtil kun vant til at tærske, og gjorde dette gjerne: thi da lader man Dyrget løbe frit og æde efter Behag Deut. 25, 4. Jehova, der bestandig lod det gaae Folket vel 13, 6, har vænnet det saaledes. Men fra nu af skal det holdes til strængt Tjeneste. כָּרוּשׁ afhænger endnu af מֹלְמְדָה. — טוּב] En væsentlig Deel af Skjønheden hos Hornquæget udgjør en smuk Hals. אַרְכִּיב] jeg vil bestige det, altsaa ride. — Nu følger V. 12 For-

maning og Raad til at afvende Ulykken. De tilsidste Udtryk V. 11 fremkalde Billederne her. צִדְקָה] efter Retfærdighedens Norm (indretter eders Handlinger); hvad I saaer, være Retfærdighed. Nu ophører Tropus at være Tropus: høster efter Kjærlighedens Bud, saa at I lader noget Korn staae som Efterhøst til de Fattige Lev. 19, 10; hvorimod Ordene: pløier eder nyt Agerland, atter er Billede, der af Jer 4, 3 forklares saaledes: skaffer eder istedetfor det Sindelag, hvoraf onde Handlingers Frugt fremgik, et nyt, hvoraf herefter kun gode Gjerninger fremgaae. Med egentligt Udtryk formaaer han til at søge Jehova, i Almindelighed, og ikke for at bede om Regn til Sæden, thi denne maa forstaaes figurlig, og der er Intet, der motiverer hin Sogens Indskrænkning til Bøn om hans Bistand til dens Forbedring. Hosea siger ikke: det er den høie Tid, at søge ham; men: til at vende om paa den angivne Maade til Jehova, er det endnu Tid, indtil han kommer 11, 9 og lærer eder, hvad I ikke frivillig vilde lære. — Handlede V. 12 om en Skuffen, saa opstiller V. 13 som Modsætning det Værende. I have ploiet Ugudelighed, I have opspundet ugudelige Anslag. I have høstet Uretfærdighed, I have, lidt Mishandling. בָּטַחְתָּ] ikke: bedragende Frugt, hvilket da maatte forstaaes figurlig om feilslaaende Planer. Skulde כַּחַשׁ udtrykke Frugtens Egenskab, maatte man endnu spørge: Frugt hvoraf? Men Genitivet betegner Frembringeren af hin Frugt. De have fornegtet Jehova og bekommet Løn for slig כַּחַשׁ. Hvad der for deelte sig i to Sætninger, forbindes her i een. Begge Dele have de, fornegtet Jehova og lidt Straf derfor, for deres Overmod. De forlode sig paa deres Raad V. 6, at det vilde have fordeelagtige Følger, og toge derfor ikke imod nogen Lærdom af Jehova (ved hans Propheter). Fremdeles stolede de paa deres Krigsmagt, istedetfor paa deres Gud. De indgik nemlig imod Jehovas Villie en Forbindelse med Assyrien, og forlode sig, naar Propheterne spaaede Ulykke netop' fra Assyrien, paa deres egen Kraft; og nu kom Assyrerne, brandskattede Landet og udøvede alle Voldsomheder, som en Hær pleier at øve i et

fremmed Land. — V. 14. Men disse Aarsager til Ulykken ere endnu tilstede, og derfor fuldføres den begyndte Ødelæggelse. נִשְׁאוֹן] Krigsbulder, s. t. Am. 2, 2. וְיִשַּׁד] Enten er כִּי Subjekt, eller Subjektet er ubestemt og מִבְצָרֶיךָ Accus. — Sædvanlig oversættes: som Salman ødelagde Beth-Arbel. Denne Salman antager man for Salmanassar, der dog først 40 Aar senere ødelagde Samaria, medens tillige det manglende אֲשֶׁר eller aldrig udelades og heller ikke Assyrerne paa Phuls Tid førte nogen (saa ødelæggende) Krig med Israel. Snarere kunde man tænke paa Sallum, hvis Efterfølger idetmindste rasede med Grumhed. Men שֹׁד er ogsaa 9, 6. 7, 13 Nomen, ikke Infinitiv; og בֵּית־אַרְבֵאל danner tilligemed שׁוֹדֵד Genitivet. Ødelæggerens Omtale savne vi saameget mindre, som ogsaa Hovedsætningen har passiv Construktion. Vi faae saaledes i Analogi med Abel Beth-Maacha 2 S. 20, 15 en Stad Salman Beth-Arbel, der neppe er identisk med den galilæiske Arbela 1 Macc. 9, 2, men med den efter Euseb, hinsides Jordan i Egnen af Pella beliggende Arbela, og som maa have lidt en saadan Skjebne af Ammoniterne. רֻמְּמָה staaer uden Forbindelse; Subjektet er egentlig Staten, tænkt som Befolkning. — V. 15. Kort samme fattede Slutning. Ikke: saaledes skal man gjøre ved eder, I Folk af Bethel!, thi det skal ikke ramme disse allene; men: saaledes gjør Bethel eder, da dens Cultus V. 8 er Israels Synd. Formedelst eders Ondskabs Ondskab d. e. potenserede Ondskab. בַּשַּׁחַר] ligesom: paa en smuk Morgen. Hosea sigter især til den Konge, hvis Existens allerede er uretmæssig, jf. V. 7. 13, 10 f.

Kap. 11.

Folket gjengjælder Jehovas Kjærlighed med Utaknemmelighed og vedvarende Ulydighed. Derfor vil han straffe og ganske ødelægge det; men det fortryder ham, og han lader dem vende tilbage til Hjemmet. — V. 1–4. Jehovas Forhold mod Fol-

ket fra Begyndelsen, og dettes Adfærd. וְאֹהֲבֵהוּ da vandt jeg ham kjær, som min førstefødte Søn; og efter denne Kjærlighed kaldte jeg ham ud af Trældommens Land. Nu kalde Propheterne dem i mit Navn til mig jf. V. 7; men de komme ikke; i samme Forhold, som man kalder dem, vende de om og vige tilbage. — Baalim s. t. 2, 10. — V. 3 er Modsætning til V. 2 og slutter sig til V. 1. Jehova siger ikke: jeg lærte ham at løbe; heller ikke: jeg opdrog dem, der hverken vidste ind eller ud, som παιδαγωγὸς til et Folk, nemlig ved Loven; men holdende ham ved Armen, ledte jeg ham gjennem Ørkenen Am. 2, 10. Overgangen fra 1. til 3. Pers. kommer af at Sætningen staaer parenthetisk. De vidste ikke, at jeg havde lægt dem, nemlig fra deres undertrykte Trældomstilstand. Propheten gaaer ud fra den Mening, at Jehova endnu i Ægypten havde været Israeliterne ubekjendt. Først i Ørkenen har han lært dem, og de ham at kjende 13, 5. 9, 10. Med menneskelige Baand, d. e. med saadanne, som Mennesкene bære, drog jeg dem, idet jeg gik foran gjennem Ørkenen, efter mig med Kjærlighedens, ikke Tvangens Reeb; altsaa uden Billede: jeg handlede menneskekjærligt og huldrigt med dem. Dette anskueliggjør nu et Exempel: som de der opløfte o. s. v. Dette gjorde den barmhjertige Landmand, især naar Øxen aad, da Aaget da hintrede den. וַאֹסִיף ifsf. אָסַף hiph. og jeg rakte ham at spise. Hvad her er sagt, kunde gjælde overhoved om Jehovas Forhold imod Folket, men passer fortrinligviis om hans Forsorg under Vandringen gjennem den ufrugtbare Ørken. Der er Intet, som antyder, at her menes en anden Tid, end V. 3; og naar V. 4 endnu taler om Udvandringen fra Ægypten til Kanaan, saa slutter V. 5 sig hertil ved en let Tankeforbindelse. — V. 5 f. Derhen, hvorfra han med saamegen Omhu og Magt har udført dem, skal de ikke vende tilbage. Urigtigt opfatter man Sætningen som Spørgsmaal. יָשׁוּב] naar Retningen ikke angives, betyder det omvende sig. — Men denne fuldkomne Underkastelse under Assur vil være Resultatet af et Felttog fra Assyrernes Side. בְּדִיר] Hieron. hans Udvalgte;

Chald. hans Vældige; de Nyere: hans Laase, hvilke, da Sværdet, ikke Ilden fortærer dem, maatte forstaaes, ikke om Portlaase, men, ligesom 4, 18 Skjoldene, om Fyrster o. dl. בְּרִים betyder Grene, og overføres ved den hyppige Sammenligning mellem Menneskет og Træet paa Lemmerne; V. 1. 3. var Ephraim endnu en Person, 9, 13. 16, et Træ. — V. 7 f. Slutningen af V. 5 vender V. 7 forstærket tilbage; derfor trues ogsaa V. 8 med en sværere Straf. Han anklager Folket for et positiv Hang til Afguderi, saa at alle Formaninger til Omvendelse ere forgjæves. — De, der kaldte dem, e Propheterne s. V. 2. יִרְאוּמוֹ] Subjektet er Folket, og Meningen fremgaaer af Modsætningen: Alle ikke d. e. Ingen opløfter, nemlig Sjæl eller Øine opad. Derfor fortjente de at udryddes. Istedetfor Sodoma og Gomorra nævnes deres Naboстæder. Men ikke blot Landet skulde det gaae saaledes, medens Folket var i Exil, men Synderne selv tilligemed Landet. Det andet Hemistich viser, at det første maa forstaaes om en Beslutning. Hvor vil jeg dog gjøre dig lig Adama! d. e. hvor vil jeg dog udrydde dig. בְּקִרְבִּי] i mig, egl. hos mig. V. 9—11. Ifølge hans forandrede Stemning udebliver Udførelsen af Beslutningen. כִּי לֹא אָשִׁיב] enten: jeg vil ikke vende mig, = omvende min Haand Sach. 13, 7, eller: jeg vil ikke igjen (ødelægge Ephraim), efterat jeg har kaldet ham tillive. — Den angivne Grund motiverer den Sætning, at Jehova ikke tager en Beslutning tilbage. Midt iblandt dig hellig] ikke: holdt hellig, thi netop det Modsatte heraf fandt Sted; heller ikke skal denne Guds Egenskab indskrænkes til det israelitiske Lands Rum. Men sit hellige Navn, sin Person har han frivillig indskrænket til Israel; han boer i Israel, som en Hellig Ez. 39, 7. Jeg vil ikke komme i Staden. Anderledes kunde en Hebræer ikke forstaae Textens Ord, hvorfor ogsaa alle Verss. tage Stedet saaledes. Spørgsmaalet er kun, om disse Ord fortsætte לֹא אִישׁ, eller לֹא אָבִיא. Hieron. erklærer sig for det første: non sum unus ex iis, qui in urbibus habitant; men det var en mat Exegese, og den anden Mening er i sig selv sandsynligere. Jehovas Komme er af truende

Art, jf. 10, 12. Naar han, den Evige, kommer i legemlig Skikkelse i en Stad, kunne dens Beboere ikke andet, end ligge under for hans frygtelige Nærværelse 1 S. 5, 9 ff. Jer. 49, 38. De skulle altsaa ikke udryddes, men vende tilbage fra Exilet, der rigtignok venter dem V. 5, til deres Fædreland V. 10 f. — V. 10 begynder afbrudt: de skulle vandre efter Jehova, hvilket saameget mere maa forstaaes i moralsk-religios Betydning, som deres Omvendelse er Betingelse for deres strax efter omtalte Tilbagekomst, og Jehova netop i Forventning om deres Forbedring forskaaner dem for fuldkommen Undergang. Derimod maa det ogsaa anerkjendes, at Talen strax efter tager den Vending, som om der meentes en Efterfølger i egentlig Forstand. Thi derved, at de efterkomme Jehovas Tilraab om at drage hjem efter ham, skulle de først overhoved vise deres Lydighed. I den egentligste Forstand maae Ordene af den Grund ikke tages, fordi Signalet, der dog maa gives iforveien, her først vilde være omtalt bagefter. Som én Løve s. Am. 1, 2. Thi han skal brøle] saa at Lyden idetmindste kan sammenlignes med Løvens Brølen. יחרדו] jf. 3, 5. De skulle komme ikke blot fra Assur og Ægypten, men ogsaa fra Havet, fra Derne i Middelhavet Es. 11, 11, d. e. fra alle Verdenshjørner, hvorhen Jehova har adspredt dem. ים om den opad indstigende Bevægelse 1 K. 20, 43.

Kap. 12.

Fortsat Klage over Israel, der vedbliver at synde, det som Jehova stedse har antaget sig, hvilket han nu truer. — V. 1—3. Den nærmest foregaaende og nærværende Tids Synder fremkalde Straffen. De have omringet Jehova med Løgn, Forræderi og Troløshed, saa at han, naar han seer sig omkring, ikke bliver andet vaer. Juda skjænkes her, som 8, 14, kun secundær Omtale. Efterat det har afkastet Jehovas Aag, besluttet paa ikke at adlyde ham, ikke mere at komme til ham, streifer det omkring. ים] Det er Jehova, hvem det ved sin Omstreifen har for Øie. Adjektivets Singularis og Parallelismus viser, at קדושים, i Ana-

lagi med אלהים, betegner den eneste Gud. Altsaa: det er ulydigt mod den mægtige Gud, den Hellige, der holder sine Trudsler, som han har holdt sine Forjættelser. — Slutningen af V. 2 forklarer sammes Begyndelse. Det nopnaaelige Maal, som Ephraim forfølger, er begge de store Magters Venskab, eller rettere den Fordeel, man haaber at drage deraf. Pagten med Assur er den 10, 4 omtalte; og der tales derom i det historiske Præsens, fordi en anden indgaaes nu under dens Bestaaen. Den assyriske Vasal Menahem, der truedes med Fare fra det nærliggende Ægypten, søger ogsaa at stille sig paa en god Fod med dette. Maaskee tænkte han, som senere Hosea, i Ægypten at vinde en Støtte mod Assyrien, hvorfor vel 11, 5 truer med Bortforelse, ikke mere af Ægypterne, men af de ved Forræderi fræn-kede Assyrere. Olie, et af Landets vigtigste Produkter, toge Gesandterne med sig som Skjænk til Ægyptens Konge. Ved כזב kan ikke menes Løgn mod Jehova, hvilken vel ikke kunde vare hele Dagen, men mod Næsten; כזב er falsk Foregivende, כזר den brutale Magt, hvormed man sætter sig i Besiddelse af fremmed Eiendom. Efter denne deres Handlemaade skal der gjengjældes dem fra begge Sider. Istedetfor Ephraim vælges Navnet Jakob paa Grund af עקב V. 4 f. Hosea gaaer tilbage, som 10, 9 til Gibeas Tider, saaledes her til Stamfaderen, hvilken han identificerer med det efter ham opkaldte Folk, og anforer om ham et Træk af List og Voldsomhed. עקב, ellers bedrage Gen. 27, 36, forklares med Hensyn til dette Sted af Gen. 25, 26. Det andet Faktum berettes Gen. 32, 25 ff. Da Gud, som virksom paa concret Sted og i et bestemt Tidspunkt, kaldes Guds Engel (Gen. 16, 10. 13) træder her Engel istedetfor Elohim V. 4. Subjektet i ויּשׂר er ikke det samme som i de to følgende Verber. Englen, der ikke blev længer, bad Jakob at slippe ham Gen. 32, 27; her har Sagnet leveret stærkere Farver; og om Jakob kunde Ordene kun da forstaaes, naar man vilde forbinde dem, ikke med det Foregaaende, men med det Følgende. Da vilde der være meent Bønnen i Bethel Gen. 28,

20, men Motet i Bethel maatte da først være omtalt. Ogsaa er her den bedste Plads for Subjektstiftet. Nu fandt ikke Jakob Jehova, men denne ham i Bethel, sovende paa fri Mark. יבנו] V. 4 identificeres Jacobs Person med Folket, her omvendt. Derved, at Jakob stiftede en talrig Familie og fik en stor Afkom, blev efter hebraisk Anskuelse han et stort Folk Gen. 32, 11, 12, 2. Alt, hvad der herer til Israel, har sin Enhed i ham Gen. 32, 12, og dem, der senere umiddelbart eller middelbart fremgik af hans Lænder, indeholdt han dengang implicite i sig, saa at, hvad Jehova talte til ham, talte han til hele det tilkommende Folk, ligesom Christus Hebr. 7, 10 endnu skjult i Stamfaderens Lænd traf sammen med Melchisedek. — V. 6 f. Jehovas Ord. De ere nærmest beregnede paa Jakobs Person, men have tillige Gyldighed for Efterkommerne (עמנו V. 5). Til V. 6 jf. Gen. 28, 13. באלהיך] ved din Gud skal du vende tilbage fra Aram; ikke: vend om til din Gud. V. 8 f. Men har Jakob agtet paa Formaningen? Nei, Folket er blevet som Kananiterne. Kanaan, med en falsk Vægtskaal i Haanden, bedriver gjerne; og med denne Tænkemaade siger Ephraim: beati possidentes etc. Disse Vers slutte sig til V. 4. Ordene tilhøre Enkelte, der i denne Forstyrrelsens Tid berige sig og, som hørende til det seirende Parti, troe sig sikkre for Straf. Blot rig er jeg bleven, d. e. non refert unde possideam, dummodo possideam Hieron. — Skal de ikke finde; Plural. antyder, at Ephr. troer sig sikker for Menneskenes Gjengjældelse. Han tilstaaer indirecte, at ikke Alt, hvad han gjorde, var streng Ret; men man vil Intet kunne imputere ham som Forbrydelse, der fortjener Straf. — V. 10—12. Men heri tager Ephr. feil; foruden den menneskelige gives der en guddommelig Retfærdighed. Den gamle Gud, der ikke rinder ham i Tanker, og som har advaret ham, lever endnu. Forsamlingens Dag, den paa hvilken alt Folket strømmer sammen, maaskee til Forsamlingens Stad Es. 33, 20, hvilket regelmæssig skete ved Nationalfesterne. Mængden, der ellers intet Tag fandt, leirede sig da under Telte. — refererer sig ikke til Sammenligningen, men dertil, at de alle-

ørrede paa Toget gjennem Ørkenen boede i Telte, ligesom senere
oppaa Festdage. Udrevne af det ødelagte Land (V. 12), maaskee
uud i Ørkenen 2, 16, eller vankende nomadisk om blandt Hednin-
ggerne 9, 17, skulle de ikke mere boe i Huse. Jeg har talt
ittil, נכי, fordi det er noget Paalagt. Og ved Propheterne
offorelagde jeg Lignelse; אדמה refererer sig til den forbi-
ggangne Tid. V. 12 følge exempelviis to saadanne Lignelser.
שראל og אן have begge Begreb af det Negative, saavel i mo-
raalsk, som physisk-timelig Henseende, begge stilles overfor hinan-
den. Meningen: naar Gilgal synder, bliver det ulykkeligt. הי
ofstaaer om den visse Fremtid 7, 8. 9, 6. Den anden Lignelse
beroer paa Ligheden mellem Gilgad og Gallim, jf. Am. 5, 5. I
Gilgal offrede Ørne. Men da Øren er et tilladt, ja be-
falet Offerdyr, bliver denne misbilligende Betoning af Ørnes
Offring paafaldende. Hieron. læser לשורם (bobus immo-
lantes); כ bortfalder her, fordi det gaaer iforveien. Dette
לשוריהם træder istedetfor לבעליהם 11, 2; og 13, 2 viser, hvem
de offrede til Ørnene; Gilgal var Stedet for de skrækkelige
Menneskeoffringer 2 K. 17, 17, der som det synes, bragtes Mo-
loch med Øxehovedet; og nu er det klart, hvorfor 9, 15 af Is-
raels Synd concentrerer sig i Gilgal. Fra denne Kjendsgjerning
gaaer Spaadommen ud; derfor skulle deres Altere blive som
Steenhobene paa Marken, d. e. tilintetgjøres i den almindelige
Ødelæggelse. יכ] ragende frem over Furerne. Sandsynligviis
opsankede man de Stene, som Ploven stødte paa, til en Dynge.
V. 13—15. Her optages paany den V. 7 afbrudte Traad, og
et historisk Brudstykke indflettes, hvortil Betragtninger knyttes. —
Umiddelbart efter hin Velsignelse V. 7 drog Jakob til Aram Gen.
29. שדה אר eller Padan Aram Gen. 28, 2. — V. 13 ind-
leder sin Modsætning V. 14, hvortil igjen V. 15 slutter sig.
Ved en Prophet — blev Israel beskjærmet. Moses selv
kaldes Prophet Deut. 18, 15., og Propheterne ere Folkets Hyr-
der. — V. 15. Hvorledes teer derimod nu Ephraim sig! Der
er intet Spor mere af det tidligere Forhold. Med Flid kaldtes

V. 14 Moses Prophet for Modsætningens Skyld, idet Folket ikke mere lader sig lede af Jehova og Propheterne. Objektet for det første Verbum er Subjekt til de to andre, og staaer som fælles for dem alle tilsidst. Ved דמיו maa vel nærmest tænkes paa de uskyldige Børns Blod, hvilke offredes til Moloch Dette vil Gud lade blive paa Ephr., ikke tage det bort, d. er ikke tilgive det. חרפתו Sing. lader formode at der ikke menes Taler, som 7, 14, men den Forhaanelse overhoved, som de ytrede mod Jehova ved Ulydighed og Afgudsdyrkelse jf. 8, 12.

Kap. 13.

Strax knytter sig ogsaa her til Historien Betragtning af den nærværende og Forkyndelse om den tilkommende Tid. Affaldet fra den eneste Gud til Afguderiet, deres overmodige Glemsel af Jehova drager Straf efter sig, fra hvilken Ingen kan frie dem. Vel vil Jehova redde dem fra total Undergang, men selv forhale de Indtrædelsen af hans Hjælp. — V. 1—3. V. 1 stiges dybere ned i Historien, end 12, 14, og henvises til Stammen Ephraims Magt paa Dommernes Tid, jf. Dom. 8, 1. Ephr. var en נשיא blandt sine Brødre, hvilke lyttede med Ærbødighed, naar Ephr. talte. Det Følgende gjælder ikke om Stammen Ephraim allene; Dommernes Bog, der skildrer den da herskende Afgudsdyrkelse, beskjæftiger sig dog fornemmelig med det nordlige Land, der stod under Ephraims Hegemoni, og senere udgjorde Riget Ephraim. ויוסיפו ikke: de synde endnu grovere, men: de føie ny Synd til den gamle, de vedblive at synde, endskjøndt deres Synd har gjort dem ulykkelige. Menneskeoffrende, kysser Kalve]. Ikke: Offrende blandt Menneskene, men Talen er om Menneskeoffring, hvilken Fortolkning ikke involverer, at Menneskene offredes til hine to Kalve, men derimod til Moloch. Ordsproget anpriser den Daarlighed, der ligger i at offre det ædlere Væsen og tilbede saadanne, som man skulde offre. יִשְׁקְקוּן om Afgudernes Tilbedelse ved Kys. 1 K. 19, 18. — V. 3. s. 6, 4. — Til Kogning var der intet særskilt Rum i Huset, og Skorstene vare ubekjendte; Røgen trak

gjennem Vinduet, d. e. gjennem Vaaningsstuens Gitterværk. V. 4—6. Deres Afgudsdyrkelse er ikke deres nedarvede Religion; men imod al Folkeskik Jer. 2, 11 ere de affaldne fra deres eneste sande urgamle Gud. Du kjender ikke. I dette, som i de følgende VV. udtales kun Facta. V. 7 f. Følgen af deres Affald fra Gud. וְאֶהְיֶה] og saaledes er jeg bleven imod dem, som jeg nu er. V. 7 angives det Sindelag, hvoraf Jehova nu er besjælet, V. 8 de Handlinger, der skulle fremgaae af samme. אָשׁוּר] Mange MSS. og Udgaver skrive אַשּׁוּר, og i denne Forbindelse skulde man vente Navnet paa et Land. Naar begge Lignelserne afhænge af וְאֶהְיֶה, bliver Stedet fuldkommen lig 5, 14; at der V. 8 indeholdes en bestemt Stedsangivelse, viser שָׁם V. 8; og Tanken V. 7 f. er da den samme, som 7, 12, nemlig: naar jeg herefter møder dem paa Veien til Assur, for der at søge Hjælp: saa dræber jeg dem. Derved erklære de sig nemlig imod Jehova, der skulde være deres rette Hjælp V. 9. Med Læsemaaden אָשׁוּר oversætter man: jeg lurer. Derved gaaer den concrete, passende Mening tabt, og Parallelismen krænkes, da Ordene vilde staae mere passende i V. 8, hvor Jehovas Handlemaade beskrives med to Lignelser. Tilsidst træder de „vilde Dyr" istedetfor Lignelsen. — V. 9 נִשְׁחֶתְךָ] Ordets Begreb er almindeligt og sammenfatter Verberne V. 8. Subjektet er ikke Han, Jehova; men: det styrter dig i Fordærvelse, at du har sat dig op imod mig, den Eneste, der kunde hjælpe dig. בִּי] בְּ med fjendtligt Begreb jf. Ps. 34, 7. — V. 10 udvikler, at kun Jehova kan hjælpe. — שׁוֹעֲךָ sigtede ikke til en nærværende, men til den visse forestaaende Fordærvelse. Hertil knytter sig V. 10 det Spørgsmaal: hvor er (da) din Konge? — I [alle dine Stæder] naar Fjenden anfalder dem og Sværdet raser i dem. Ikke som om Kongen da allerede var dræbt V. 11, men fordi han da ikke kan hjælpe. Det sees iøvrigt, at de Øverste vare Folkets egentlige Dommere. Imod Jehovas Villie havde Folket, kjed af Anarchiet, forlangt Konge og Dommere, ikke nu umiddelbart af Jehova, men af Propheterne, af dem, der for-

manede til at vende tilbage under Davids Scepter. אָתֵּן] Dette har Gud allerede tilstædet 12, 4. I Vrede gav han dem Kongen, der ikke hjælper dem, og naar hans Vrede engang kommer til Udbrud, paa Straffens Dag, vil han igjen tage ham fra dem. — V. 12. Denne Dag vil komme; thi Ephraims Synd er ikke glemt og ikke udslettet, jf. Job 14, 17. Derfor overfalder saadan Vee Ephraim V. 13. Da Straffen skal borttage Synden, der staaer i Veien, for den lykkelige Tids Indtræden, og ved Lidelser omvende Folket, sammenlignes den med de Fødendes Smerter, der ved Barnets Fødsel gaae over til Glæde. Hvad der først lægger sig for Dagen ved Straffens Indtræden, er den imidlertid forseglede Skyld, der maa erkjendes og bekjendes. Frugten af det gamle Ephraims Lidelser er da det ny. fromme og lykkelige Ephr., hvilke begge modstilles hinanden som Moder og Barn, endskjøndt de ere personlig identiske. בְּנֵי עֵת] maa sammensattes i een Sætning; uden Tvivl skal Benævnelsen taabeligt Barn retfærdiggjøres. Ephraim — dette forudseer Propheten — vil med Straffedommen tove med at omvende sig, og saaledes selv foraarsage, at den ikke gaaer hurtigere over: ligesom Barnet, der tøver med at komme til Verden, forlænger Moderens Smerter, og bringer hendes, som sit eget Liv i Fare. Men af denne Fare vil Jehova redde dem V. 14, han vil bevare dem fra fuldkommen Undergang. Sammenhængen mellem begge Hemistichier lader sig ikke miskjende: Jehova vil berøve Døden dens Offre, og saaledes vil Døden være magtesløs, da den mangler Gjenstande, som den kan gribe. אַיֵּה] hvor? jf. V. 10; ikke: jeg vil være din Braad, Helvede, efter Parallelen (?) Gen. 15, 1, hvilket snarere vilde betyde: jeg vil udføre din Gjerning. דְּבָרִים ere de mille viæ leti, de mange Arter af Sygdomme, hvoraf den skrækkeligste Job 18, 13 kaldes Dødens Førstefødte. Skjuler sig for mine Øine d. e. forsvinder af mit Sind, jf. Es. 65, 16. Da baade Jehovas Forjættelse og Trudsel gaaer iforveien, kan ikke Meningen af disse Ord, men kun deres Forbindelse være tvivlsom. Ved det, der V. 14 gaaer iforveien, referere de sig til Forjættelsen, ved V. 15 til Trudslen. Men

disse hænge uadskillelig sammen: det er een uforanderlig Beslut-
ning hos Jehova, at beskikke en Trængselstid, i hvilken han vil
redde Folket Jer. 30, 7. — יִבְרֵא] Da en Østenvind bringer
hans Fordærvelse, maa Ordet charakterisere ham som et Træ.
Sædvanlig oversættes: han er frugtbar; men הִפְרָה betyder
ikke være frugtbar; og da Ephraims Brødre ogsaa bare Frugt,
var Tillægget blandt Brødrene intetsigende. Ephraim, som
fremragende blandt Israels Stammer, fremstilles som et Træ,
der udmærker sig blandt Skovens Træer ved mægtige Grene;
אֵרֵא er = אֵאֵר. Østenvinden symboliserer en fjendtlig, asfy-
riſk Hær; den kaldes Jehovas Storm, jf. Es, 40, 7, og stiger
op af Ørkenen. Denne hede Vind udtørrer de Kilder, hvoraf
Træets Rødder suge Næring, hvorved ogsaa disse hentørres. Da
Billederne om et Folks Kilde og Rod ellers sige det Samme,
stemmer dette Sted saa meget mere overeens med 9, 16. En
Plyndring, ligesom en Bortfeien, kunde endnu til Nød siges om
Vinden, men ikke, hvad der følger 14, 1 b. Derfor ombyttes
her den figurlige Tale med den egentlige, og da Verset i direete
Udtryk indeholder Prophetens Mening, egner det sig til at danne
Slutningen. Ikkun dets selvstændige Stilling overfor V. 13—15
gav Anledning til med dette at begynde et nyt Kap. — Grun-
den til at Samaria trues saa haardt, maa ligge deri, at Me-
nahem, hvis Residens den var, andensteds øvede samme Udaad
2 K. 15, 16.

Kap. 14.

Slutningsformaning og Forjættelse.

V. 2—4. Det andet Led af V. 2 optager V. 1 paany.
Opfordringen er ikke en eventuel, nemlig naar Trudslen V. 1 er
indtruffen; heller ikke betegner בְּשׁוּבָה noget Skeet, hvorved Sam-
menhængen med V. 1, hvor Straffen er tilkommende, gik tabt;
men det udtrykker, som 5, 5, Visheden af Sagen, hvilken her
er deels skeet, deels forestaaende. V. 3 bestemmer hin Omven-
delse nærmere, efter hvorledes den yttrer sig: vender om efter

disse mine Formaninger. Tager Ord] det er Guds Ord, hvilke de hidtil ikke skjænkede Indgang. עִמָּכֶם betyder: i eders Bevidsthed. Mat er den Fortolkning, at de skulle forsyne sig med Ord, som de siden kunne sige til Jehova; Ord gjør det visselig ikke 10, 4. קַח־טוֹב tag imod Fornuft, vær god igjen, ikke: tag tiltakke. וְנְשַׁלְּמָה] og vi ville betale, nemlig i Fremtiden, naar du atter vil være os naadig. Ordet er det egentlige Udtryk for Opfyldelsen af et Løfte; reddemus vitulos labiorum nostrorum (Hieron.), nemlig: quos labia nostra voverunt; men da fordredes stat. cstr. פְּרִי. LXX, der læser פֶּרִי (καρπὸν τῶν χειλέων ἡμῶν) hæver Vanskeligheden med Vold. — פָּרִים uden Artikel vilde være den anden Accus. og vi ville frembære vore Læber som Oxne. Dette vilde ikke betyde: vi ville bringe Priis istedetfor Oxne, men: vi ville bringe vore Læber som Offer. Men Læbernes Offring er ikke en Helligelse, en Synderenselse af samme, og שִׁלַּם er ikke frembære, men betale. Vi maae derfor læse פְּדִים (Deut. 3, 49) jf. 13, 14. Ikke: med vore Læber ville vi betale, saa at שִׁפְתֵינוּ blev Apposition til Subjektet; thi der forlanges Handlinger, ikke Ord. Derimod: vore Læbers Løsepenge, d. e. ikke: hvilke vore Læber have lovet, thi Løsepengene bestemmer den, der skal have dem, men saaledes kaldes Løsepengene, forsaavidt deres Læber have væltet Skyld paa dem og bragt deres Liv i Fare 7, 13. Deres Læber, altsaa de selv, have gjort sig til Fanger, og maae nu udløses. — Saavidt om Synd i Ord; nu V. 4 de syndige Handlinger. Hverken paa Assur eller Ægypten ville de herefter forlade sig, men opgive Afguderiet og holde sig til Jehova, thi hine have ladet Israel hjælpeløs, og Jehova forbarmer sig over det. Hestene tyde paa ægyptisk Hjælp Ez. 17, 15. אֲשֶׁר enten: du, ved hvem, eller: da, fordi. V. 5—7. Jehovas Ord, hvilke han vil sige, naar de saaledes efter V. 3 f. angrende vende sig til ham. Han er strax forsonet, borttager deres Skyld ved at helbrede dens Følger, og vil elske dem af fri Drift, uden at de først skulle kjøbe hans Kjær-

lighed. V. 6 f. angives Følgerne af hans Kjærlighed. Som Dug]. Som Følge af denne Dug skal Israel blomstre herligt som Keiserkronen. Plantens Blomst modsættes dens Rod. jf. Job 18, 16. Som Libanon] Af Bjergene, Jordens uforanderlige Grundpiller, nævnes det første. V. 7 Blomstringen beskrives: Grenene brede sig vidt ud og ere bedækkede med stinnende, grønt Løv, ligesom Olietræet, hvis Blade altid ere grønne. Paany omtales nu det med sine Cedre og aromatiske Vægter duftende Libanon. Folket skal dufte af Salve; Tanken om Salveolie fremkalder Olietræet. — V. 8 Prophetens Ord, hvilke slutte sig til Jehovas. Hans Skygge d. e. Jehovas Beskyttelse. Jehova fremstilles som et Træ, en Cypres V. 9, under hvis Skygge Israeliterne boe. יָשֻׁבוּ] Hjælpeverbum til יִדְהֲרוּ = de skulle igjen frembringe Korn. Kornet lader ogsaa tænke paa Mosten; som Følge af slig Næring skulle de selv blomstre som Viintræet, og deres Navn atter komme i Anseelse ved saadan Velstand og Lykke. Det sees, at Foden af Libanon allerede dengang var beplantet med Viinstokke — V. 9. Jehovas Ord= Ephraim og Jeg modstilles ikke hinanden som Betegnelse af den hver Gang Talende, men אֵי maa forbindes med עֲנִיתִי. Dog kan det første Hemistich ikke indeholde Jehovas Ord; thi han har aldrig havt Noget at gjøre med Afguderne; og Oversættelsen: „hvad skal Ephr. mig hereftter med Afguderne?“ strider mod Sprogbrugen. I Analogi med Jer. 2, 18. Dom. 21, 16 forklare man: Ephraim (siig! eller siger) hvad har jeg fremdeles at skaffe med Afguderne? — See hen til, i Modsætning til det tilhyllede Aasyn, er et Tegn paa hans Velbehag. — V. 10. Prophetens Epilog, der refererer sig til hele Bogen. Hvis En er viis, da maa han indsee, d. e. erkjende det som sandt. אֵפְרַיִם tilligemed Suff. i יִדְעֵם refererer sig til alt det Foregaaende, saa at כִּי ikke er at, men thi; det indleder nemlig den Sætning, hvorover Draklerne have commenteret, og som i sin Almindelighed ligger til Grund for dem. Lige d. e. retfærdige Veie. Den følgende Sætning kan ikke sige: de Retfærdige vandre paa disse lige Veie, d. e. rette sig efter

Jehovas Bud; thi en saadan af sig selv indlysende Sag kan Propheten ikke ville lære, og Modsætningen til det sidste Led gik da tabt. Men denne Guds Retfærdighed eftervises nu i de Godes og Ondes forskjellige Skæbne. Begrebet af det Jævne underskydes Begrebet lige, hvilket ikke er stærkere, end naar efter hin Fortolkning den af Jehova befalede menneskelige Retfærdighed underskydes den, som han udøver. Jehovas Tilskikkelser ere retfærdige, de forme sig for de Gudfrygtige til en jævn Vei d. e. gunstig Skæbne, for den Ugudelige til en knudret Vei, paa hvilken han falder d. e. bliver ulykkelig. Jf. Dsp. 11, 5.

Anden Deel

af

Sacharja.

Indledning.

Spørgsmaalet, om Forfatteren af Sach. 9—14 er identisk med Forf. af de 8 første Kapp., eller ei, falder væsentligt sammen med det Grundspørgsmaal, om der overhoved gives en historisk Kritik, eller om denne er en Uting. Besvare vi det sidste Spørgsmaal bekræftende, da kan Afsnittet Kap. 9—14 ikke hidrøre fra Forfatteren af K. 1—8, saa total viser sig Forskjellen mellem begge Skrifterne. Den 2den Deel kjender ingen Satan, ikke syv Guds Øine, nærer overhoved ingen efterexilisk Forestilling. Medens i 1ste Deel en Række af Visioner slutter med en symbolsk Handling 6, 9 ff., er her intetsteds gjort Brug af Visionen; og K. 11 indeholder ingen symbolsk Handling, men en en let forstaaelig Allegori. Intetsteds er her en Gaade, der behøver en særlig Opløsning, intetsteds en Engel, der først maa underwise Seeren. Ogsaa i Henseende til Udtrykket er Fremstillingen i 2den Deel afvigende; i Kap. 9–10 rask, kraftig og livlig, i det Følgende ligeledes levende, anskuelig og afrundet: og allevegne Rhytmus, medens Forf. af 1ste Deel overalt skriver mat og kraftløst, og kun med Besværlighed stundom hæver sig til Rhytmus. Som ved hele Sproget, saaledes adskille begge Dele

sig i Særdeleshed ved deres staaende Formeler. En saadan, som 2, 1. 5. 5, 1 kan ikke forekomme i 2den Deel; det i 1ste Deel saa hyppige: „Og Jehovas Ord skete til" (1, 7. 7, 1. 4. 8) findes aldrig i 2den D. (jf. 11, 15); det hyppige: „Saa sagde Jehova Zebaoth" (1, 4. 16 f. 2, 12) er i den samme Form og Betydning (jf. 11, 4) ligesaa fremmed for 2den Deel, som det her hyppige: „Paa hin Dag" er for 1ste Deel. Allerede ved sine Overskrifter 9, 1. 12, 1 er 2den Deel afvigende; de mangle i 1ste D., hvor derimod Sacharja oftere angiver en nøiagtig Datum af det meddeelte Orakel 1, 1. 7. 7, 1, samt nævner her og 7, 8 sit Navn, saavelsom 3, 1. 4, 6. 6, 10. 7, 2 Samtidiges Navne, medens Forf. af K. 9—14 fortier sit og Samtidiges.

Er saaledes Forf. af 1ste og 2den Deel ikke identiske, da kunde den Sidste dog gjerne ogsaa være en efterexilisk Prophet. Herfor kunde tale: Allusionen til Josias Død 12, 11 (et urigtigt fortolket Sted), Skrivemaaden דדיד 12, 7, der ogsaa forekommer Hos. 3, 5. Am. 6, 5. 9, 11. Høis. 4, 4; det 9, 12. 10, 6. 10 forudsatte Exil — nemlig af Ephraimiterne, hvilket tænkes som tilkommende; fremdeles den 14, 16 udtalte levitiske Forestilling, hvilken dog reducerer sig til en hebraisk-theokratisk; Allusionerne til ældre Propheter, nemlig blot Joel og Amos; et vist Slægtskab med 1ste Deel, der dog maaskee er ringere, end med enhver anden bibelsk Bog, o. m. dsl.

Det jødiske Folks Bortførelse er for Forfatteren 14, 2 en tilkommende Begivenhed; den Es. 48, 10 skete Renselse af Folket er her forestaaende 13, 9. Forf. er saaledes en af de forexiliske Propheter. Men naar nu Sacharja 1, 4. 7, 7. 12 stiller sig fra de „tidligere Propheter", bliver derimod vor Forf. allerede af Ezech. 38, 17 ff. indirecte erklæret for en gammel Prophet. Thi Ezech. sigter aabenbart til Orakket Sach. 14, 1 ff. Derved udelukkes Jeremias', Ezechiels Samtidiges, Tid, og vi maae stige op til Esaias og endnu høiere. Med Hensyn til K. 12—14, hvor 14, 5 Usias allerede tilhører Historien, tør vi ikke træde udenfor Esaias' Periode. Denne Tids tillidsfulde Tro (Es. 28, 16) aander ogsaa Stedet 12, 2 f., og de Riger, hvorfra der

truer Fare, ere 10, 10 f. ligesom Es. 8, 18, Ægypten og Asfur. Men Stedet 10, 9, hvor Ephraims Bortførelse endnu er tilkommende, hører os idetmindste hvad K. 9 og 10 angaaer, op over A. 722, og ved K. 11 vinde vi i Henseende til K. 9—11 et fast Standpunkt før Esaias Tid. Forfattet, efterat fornemme Hyrder vare døde en voldsom Død (V. 2 f. jf. 2 K. 15, 10. 14), da Israel i een Maaned havde tre Hyrder (V. 8. jf. 2 K. 15, 13) og en Konge rasede mod dets Borgere (V. 6 jf. 2 K. 15, 16), hører Kapitlet ustridigt til Menahems første Dage jf. V. 16, hvilken tilrev sig Regjeringen A. 772, og det lader sig nu formode, at K. 9 f., som i Ordenen, saa og i Tiden gaae foran K. 11. De falde før Sacharjas og Sallums Katastrophe (11, 1 ff.), i Anarchiets Periode, eller endnu tidligere, dog i ethvert Tilfælde ikke før Usias Regjering, da der ellers mellem dem og K. 11 laae fire Decennier. Usias Felttog imod Philisterne (2 Kr. 26, 6) synes nemlig at være det historiske Substrat for Spaadommen 9, 6 f., og vor Forf. viser sig afhængig af Amos, der først optraadte under Usias. Fremdeles synes Mangelen af en Hyrde 10, 2 at involvere Mangelen af en Konge; og derefter falde K. 6 f. i Interregnet efter Jeroboam 2dens Død, i den nærmeste Periode før K. 11, da ikke blot, som hos Amos, Assyrien, men ogsaa, som hos den samtidige Hosea (7, 11) Ægypten var steget op paa den politiske Horizont. — Ligesaa falde nu de tre sidste Kapp. i en sildigere Tid, end K. 11: ifølge 14, 5 efter Usias, der døde A. 759, altsaa idetmindste 14 Aar senere, end K. 11.

Da saaledes et betydeligt Mellemrum adskiller begge Bogens Dele, og da den anden under en ny Overskrift kun beskjæftiger sig med Juda, og tillige dens Skrivemaade er jævnere og bredere, kunde man fristes til at tillægge en særegen Forf. K. 12—14. Derimod kan indvendes: Ezechiels Drakler fordele sig paa et langt større Tidsrum, end denne Mellemtid udgjør, hvilken dog er stor nok til at forklare den fra K. 9—11 noget forskjellige Skrivemaade: den til Texten hørende Overskrift svarer til hin anden 9, 1; og hvorfor K. 12—14 ikke mere giver sig af med Israel, fremlyser af K. 11. Ogsaa er Udtrykket i K. 11 for-

skjelligt fra det i K. 9 f., hvor Forf., der endnu kæmper med Sproget, viser sig haard i Forbindelser 9, 1. 12, brat i Overgange 9, 11. 10, 1 og bevæger sig hurtigt 9, 2. 13. 10, 2. I en sildigere Tid vilde i K. 12—14 Talen have nedstemt sig tilligemed Begeistringen. Har saaledes Antagelsen af to Forff. kun liden Sandsynlighed for sig, da taler endnu følgende positivt for Forfs. Identitet. Just ikke alle Berøringer i Sprog og Ideer mangle. Ikkun vor Forf. kjender 9, 7. 12, 5 אלפים i Juda; han bruger det sjældne Verbum נבך 9, 15. 12, 8; Hedningerne kalder han 10, 5. 12, 4 Ryttere paa Heste. Stedet 12, 8 lader sig jævnføre med 10, 7; 13, 7 med Slutningen af K. 11; og til Trudslen 14, 17 danner 10, 1 en Parallel. Naar fremdeles et af de evidenteste Argumenter for Bogens høie Alder er det, at den kun røber Bekjendtskab med Propheterne Joel og Amos, da gaae disse Hentydninger til Forgængerne gjennem begge Dele. K. 9, 8 erindrer om Jo. 4, 17; 9, 13 om Jo. 4, 6; Ideen 14, 8 fremgaaer af Jo. 4, 18, hvilket Udtryksligheden med Jo. 2, 20 godtgjør, og Tanken om Jerusalems Beleiring af alle Hedninger rundtomkring 12, 2, støtter sig paa Jo. 4, 11 ff. De to første Kapp. staae under Indflydelse af Amos' Spaadom om Ephraims Fangenskab og senere Tilbagevenden, samt det davidiske Kongedømmes Gjenopreisning til dets forrige Glands; de lade sig kun forklare ved denne Forudsætning; og lige fra Begyndelsen synes K. 9 at være dannet efter Indledningen hos Amos. Naar derimod Forf. 5 14, taler, rigtignok ikke som den, der har læst Amos (1, 1), men som Dienvidne, efter Hukommelsen, da støtter sig 13, 5 paa Reminiscens af Am. 7, 14; 12, 10 paa Am. 8, 9; og maaskee 9, 17 paa Am. 8, 13. Endelig strække de mærkværdige Allusioner til Samuels Bøger sig gjennem det Hele; og disse forexiliske og ustridigt meget gamle Bøger vidne ogsaa for 2den Deel af Sacharja's høie Alder.

Den traditionelle ukritiske Mening, at Forf. af K. 1—8 tillige har forfattet K. 9—14, grunder sig derpaa, at de sidste, der udkom anonyme, i Ordenen fik Plads umiddelbart efter hine. Af hvilke Grunde har den ubekjendte Anordner ladet sig

lede? At begge Boger ere af forskjelligt Slags maatte selv den meest Kortsynede erkjende; at Sach. 8, 23 slutter passende, at K. 7. 8 skulde danne en Epilog, ligesom 1, 1—6 Prologen, kunde vel mærkes. Maaskee bestemtes han ved Overskrifternes Lighed med Mal. 1, 1; maaskee lod man sig lede af Formelen מיד־ה׳ צבאות 7, 14, der vender tilbage 9, 8 i en anden Anvendelse. Maaskee var det blotte Tilfælde Leder. Endnu frembyder sig den Mulighed, at ogsaa denne 2den Deel er forfattet af en Sacharja, og at Kundskaben herom har bevaret sig indtil de smaae Propheter bleve samlede. Der lader sig endog eftervise to Mænd af dette Navn, af hvilke den ene, den under Ussias afdøde Seer 2 Kr. 26, 5, skulde have forfattet de tre første Kapp., saafremt de nemlig havde en særskilt Forf. Den anden omtaler Esaias 8, 2 i et Orakel fra Achas Tid paa en hædrende Maade. Ligesom Iddos Sønneson er ogsaa denne en Søn af en Berechja og synes ifølge Es. 8, 16 virkelig at have været en Prophet. Existerede der nu anonyme Orakler, som man tillagde en Sacharja, Berechjas Søn, da laae det, om man end ikke holdt begge Sacharja for een Person, dog nær nok, at føie dem uden videre Bemærkning til den med Sacharjas Navn stemplede Bog.

Kap. 1—3. (9—11).

Kap. 1. (9).

Det messianske Riges Oprettelse efterat Hedningerne ere betvungne af Israel, hvis Anforer er Jehova.

V. 1—4. Det første Led af V. 4 danner her, ligesom 12, 1. Mal. 1, 1, Overskriften, hvortil selve Orakket strax slutter sig. בִּנְחָתוֹ] Stederne Jer. 49, 38. 25 give ikke tilstrækkelig Grund til at henføre Suff. til Jehova, hvis Bolig ikke er i Damaskus, hvor han kun for Ødelæggelsens Skyld for en Tid kunde nedsætte sig, medens saadan Trudsel først udtales V.

4. Det refererer sig til דבר, hvorom נִיחַ ligesaa godt kan siges, som om Guds Aand Es. 11, 2, Guds Vrede Ez. 5, 13; jf. Es. 9, 7. נפל. Naar saaledes et Ord nedsænker sig over Landet Hadrach til Damaskus, da ligger Damaskus aabenbart i dette Gebeet, der efter V. 2 grændser til Landet Hamath, og den nævnes vel fortrinsviis som sammes Hovedstad. Hadrach kunde være Navn paa en i Sagn levende Konge Mich. 5, 5, eller paa en syrisk Gud Hos. 9, 3, skjøndt disse da vel vilde være andensteds omtalte, eller ogsaa Egnens Egennavn. At der saaledes skal udgaae et Jehovas Ord over et hedensk Land, dertil angives som Grund, at Jehova lige saavel har et Øie over de øvrige Mennesker, som over Israels Stammer. [עין־אדם At Genitivet ikke er et subjektivt, fremlyser af Sammenhængen og den dogmatiske Analogi Job 10 4. 1 S. 16, 7, hvorvel Forbindelsen bliver haard. Mennesker og Israel modsættes ogsaa Jer. 32, 20 hinanden. — V. 2. Naar et Drakel saaledes kan true eet hedensk Folk, kan det ifølge V. 1 rettes mod alle andre. Idet Propheten da vender sig mod Vesten og i Vesten mod Syd, truer han tillige Hamath, Phoenicien og Philistæa. Dog river Skyndsomheden Forf. saaledes hen, at han vel truer Phoenicien og Philistæa, men undlader det mod de førstnævnte Lande. Og tillige over Hamath, der grændser dertil; בּ virker endnu fra בארץ. At Hamaths Gebeet grændsede til Damaskus, s. Ez. 47, 16. — חכמה, ifølge V. 3 var denne Viisdom Bygmesterens Dueligheд og Kjøbmandens beregnende Speculationsaand. Verbet i sing. refererer sig til Tyrus (jf. V. 3), hvorefter Sidon følger som underordnet. Anledningen til Tyrus' Undergang er altsaa den verslige og syndefulde Retning, der i sit Trods robede det hedenske Folks Viisdom. בְּצוֹר, valgt paa Grund af det foregaaende צור, betegner det samme, som חיל V. 4. Nu kunde Tyrus selv som Søfæstning føre begge Navne, men det adskilles derfra; og D-Tyrus kan ikke anføres som מצור af Palætyrus. מִבְצוֹר er altsaa den Ring af Fæstningsværker, hvormed D-Tyrus havde omgivet sig. Skal fordrive den]

nemlig Befolkningen, der har gjort Alt dette; den bliver formindsket, Fæstningsværkerne styrtes i Havet og Husene afbrændes. — V. 5—7. Denne stærke Fæstnings Fald lader de philistæiske ahne, hvad der forestaaer dem. De store Søstæder Askalon og Gaza forbindes to Gange med hinanden, og første Gang nævnes den nærmeste, Askalon, ogsaa først. — Tyrus kaldes her מִבֵּית for Ekron, men var det ogsaa for Askalon og Gaza. Holdt Tyrus sig, var det tænkeligt, at ogsaa de mindre mægtige Fæstninger gjorde Modstand, og medens den beskjæftigede Fjenden, kom Touren ikke til de andre. Thi skammelig skuffer deres Haab; Gjenstanden for deres Haab er Tyrus. Og da vil ogsaa Gaza miste sin egen Konge, d. e. sin Uafhængighed, hvis Repræsentant hin er, og Askalon ødelægges. [לֹא תֵשֵׁב den vil ikke sidde eller ligge, Staden som en Masse Huse. I Asdod og dens Distrikt, hvor Usias byggede Stæder 2 Kr. 26, 6 skulle Horebørnene boe. Derhen skulle nemlig de, hvilke ere udelukkede fra Jehovas Menighed Deut. 23, 3 drage eller forplantes, for at befolke hine Stæder. Denne Forholdsregel er vel skikket til at knække Philisternes Stolthed, forsaavidt den grundede sig paa Blodets Reenhed. Men da Antallet af de egentlige Horebørn ikke kunde være saa betydeligt, har Ordet vel en almindeligere Betydning; og den V. 7 omtalte Forholdsregel og Sammenligningen med Jebusiteren leder til at antage Mamzer for den blandt Israeliterne levende ikkeisraelitiske Afkom af Urbeboerne, hvilken Betydning ogsaa kan passe Deut. 23, 3. Suff. i sing. V. 7 refererer sig til מִמִּזְרִי. Man erfarer nu, under hvilke Betingelser og Forholde de skal boe. Der forbydes dem Nydelse af Blod (Lev. 19, 26) og Vederstyggeligheder, hvorved her maa forstaaes Noget, der sønderknuses med Tænderne, formodentlig Afgudsofferkjød Act. 15, 29. Num. 25, 2. Saaledes blev Mamzer Portens Proselyt, som man senere kaldte det, og saaledes bliver ogsaa han, der ikke kan komme i Jehovas Menighed, for Fremtiden vunden for Jehova. Vel kan han, da han kun paa secundær Maade hører til Juda, ikke selv blive en אַשְׁדּוֹדִי i Juda, men han bliver som en saadan. אַשְׁדּוֹדִי] ikke Phylarch, da een

Phyle, Juda, har flere saadanne 12, 5, men Chiliarch; hvilken her ikke tænkes allene, men tilligemed sin Chilias. Ligesom Gibeoniterne, havde ogsaa Jebusiter vedligeholdt sig blandt Judæerne og under deres Herredømme. Som deres Forhold til Juda skal Ekroniternes vorde. Propheten har ikke sagt, at ogsaa der skal Mamzer boe, og Ekron adskilles netop fra ham. Uden Tvivl menes Ekrons philistæiske Befolkning. Denne, ingen Mamzer, skal i Fremtiden være som Jebusiteren, der er en Mamzer, d. e. den skal være underkastet Juda, uden Forpligtelse til de noachitiske Bud, hvilken ikke paalaae Mamzer, da den først paalægges ham, Kolonisten. — V. 8. Ligesom Jehova udvider sit Rige, vil han ogsaa beskytte det mod fjendtlige Anfald. Da חנה betyder leire sig, ikke lade leire sig, og Jehova ikke kan betegne sig selv som præsidium militum, statio militaris, maa בית־צבא forklares ved בְּלִי־אִישׁ, ikke: uden en Hær; thi en saadan staaer altid Jehova Zebaoth til Tjeneste, men: imod en Hær, saa at ingen Hær mere skal komme ind i Templet. Meningen er ikke, at Ingen mere maa gaae ud og ind i Templet, men at ingen Hær mere skal plyndre dets Skatte, drage ind og vende tilbage med Byttet — נגש, som Dan. 11, 20 Tempelraneren Heliodorus hedder, er en, der brandskatter. V. 9 f. Spaadom om en almindelig Fred for hele Israel. Her udvides Udsagnet V. 8, hvor der lovedes Templet Fred i Eftertiden, og forsaavidt Freden er Frugten af heldig Krig V. 9, fortsætter V. 9 V. 6 f. Prophetens Begeistring, der efterhaanden opflammes mere V. 7 f, naaer her sit Culminationspunkt, den hensætter ham i det store Moment, hvormed den ny Tid V. 10 begynder. Thi V. 9 beskriver ikke en nærværende Begivenhed, f. Ex. Usias Indtog og Triumpheren over Philisterne; thi uagtet Usias regjerede dengang og hans philistæiske Felttog udgjør Fundamentet for Draklet V. 6 f., forkyndes derimod før og efter V. 9 noget Tilkommende, og Skildringen af Kongen er en ideel. Denne Konge er ikke Jehova, paa hvem intet af de fire Prædikater passer, men den samme ideale Konge, som f. Ex. Mich. 5, 4, og det er unødvendigt at tænke sig Usias som sammes Substrat. צַדִּיק Dette er Kon-

gen som יְהוּדָע, hvilket Udtryk ikke kan tages reflexiv, og ikke gjælder om Jehova. Derved, at Jehova ved Krigens Kjendelse har skjænket ham Frelse, er han retfærdig, han erklærer sig for den, der har Retten paa sin Side. Ligesom disse, ere de to følgende Prædikater nøie forbundne. Til Tegn paa hans עֲנָוָה hans milde og fredelige Sindelag, rider han paa det taalmodige- og beskedne fredelige Æsel, ikke paa den stolte, krigerske Hest. I רֹכֵב—עַיִר er ־ epexegetisk; det almindelige Ord bestemmes her nærmere, fordi der ligger Eftertryk derpaa, at han ikke rider paa en Hest; og Kongen rider paa eet Æsel, ligesom 30 Ynglinge Dom. 10, 4, paa 30. — Derimod udryddes Heste og Vogne af Jerusalem, forsaavidt de ere Krigsredskaber. וְדִבֶּר־ Formelen lader sig ikke forklare efter Esth, 10, 3. Det er ikke den ideale theokratiske Konges Sag, at søge Fred og Venskab med Hedningerne, men at byde eller paatvinge dem samme Es. 9, 5. Her betyder דִּבֶּר i Analogi med אִמַּר (2 S. 1, 18) befale Ved de tvende Have kunde man forstaae det vestlige og østlige, men da var der udtalt en Indskrænkning i hans Herredømme. Derimod strækker det forjættede Gebeet sig Gen. 15, 18 fra Nilen til Euphrat, hvilken strax efter omtales og som formedelst sin Størrelse kunde, ligesom Nilen Nah. 3, 8, selv kaldes Hav. Virkelig maa 10, 11 „Hav" og „Hav" forstaaes om disse to Floder. Men her maales fra Euphrat ikke blot mod S. V, men ogsaa, som 1 K. 5, 1, mod V. indtil Jordens Ender d. e. indtil det middellandske Hav, Philisternes Hav Ex. 23, 31. — V. 11, 13. Væsentlig er i Kredsen af de messianske Forhaabninger de senere bortførte Fangers Tilbagevenden, jf. Jo. 4, 7. Es. 11, 11. — V. 11. אַתְּ] ogsaa hvad dig angaaer udløser jeg. Der tiltales et Fleertal, som staaer i et Pagtsforhold til Jehova, altsaa Israeliter; ogsaa vender Talen sig til Andre end dem, hvorom V. 9 f. handlede, hverken til Ephraim, eller til Jerusalem, men (V. 13) til de Fangne i Javan. Det fremmede Land, hvor de holdes tilbage, er deres Fængsel; men til Fængsler brugtes vandløse Cisterner Gen. 37, 24, hvorfor ogsaa בּוֹר betyder Fængsel. Formedelst din Pagts Blod d. e.

fordi ogsaa I høre til Pagtens Folk. — V. 12. Befrierens Opraab og Løfte om dobbelt Erstatning for de foregaaende Trængsler. בְּצָרוֹן] sædvanlig: locus munitus, munimentum. Da vilde Meningen ikke være: I skulle boe sikkert, men: flyg= ter til de faste Steder for Fjendens Komme. Ligesom בָּצוֹר steil, betyder Ordet steil Høi og danner Modsætningen til בּוֹר V. 11. Paa Bjergene er Frihed; de skulde herefter træde paa Landets Høie Deut. 33, 29. Fangerne hedde V. 11 Haabets Fangne (Rom. 8, 21); Haab havde de nemlig om at blive befriede. — בִּי hører til מְשִׁיבָה, jeg vil, idet jeg nu forkynderdet, gjengjelde dig dobbelt. — V. 13. Befriel= sesmaaden. Fangerne udleveres ikke ved Fredsslutning, men udfries ved hele Israels Vaabenmagt, hvilken i Jehovas Haand bliver deres Befrielses Redskab. Som saadant Redskab nævnes Buen. Som denne spænder han Juda, som en Bue tager han Ephraim i Haanden. Istedetfor: fylde Haanden med Buen 2 K. 9, 24 staaer her: fylde Buen (ind i Haanden). וְעוֹרַרְתִּי] kunde efter 2 S. 23, 18 være: jeg svinger som en Landse. Men da Juda allerede anføres som Bue, var det upassende at omtale en Deel af Juda som Landse, og derefter sammenligne med et Sværd. At netop Jehova nævnes, hvilket turde afhænge af Jo. 4, 6, giver os et Vink. Efter dette Sted befandt sig nemlig i Javan Zions Børn som Slaver, og om Saadannes Be= frielse handles jo her. Herefter er Zions Børn ikke de i Jeru= salem, men de i Javan levende Zioniter, og til disse fangne Zions Børn refererer sig אֵת V. 11. Jehovas דְּבַר Jo. 4, 7 bliver, forsaavidt den retter sig mod deres Tyranner, en עוֹרֵר, de skulle sætte sig op imod deres Undertrykkere og rase som Sværdet, hvil= ket allene nævnes foruden Buen. — V. 14—17. Udfaldet af denne Kamp: Israel skal tilintetgjøre Fjenderne, idet Jehova an= fører V. 14, beskjærmer det V. 15 og skjænker det Seir V. 16. Dette er egentlig den Kamp, fra hvilken Seirherren V. 9 ven= der tilbage. נִגְּשׁוּ V. 8 erindrede strax om Javan (Jo. 4, 6). Billedet V. 13 forlades V. 14: Jehova er ikke mere Krigeren,

hvis Bue er Israel, men han anfører Israeliterne i Slaget. Naar han blæser i Basunen, skal dette vel forædle Brølet Jo. 4, 16; naar hans Piil-sammenlignes med Lynet, ere Sammenligningsleddene vendte om; thi Lynet er netop hans Pile. Sydens Storme] Mod Syden jævner sig Landet, og i den bjergløse Egn har Stormen vidt Spillerum. Og de æde] nemlig deres Fjenders Kjød, ligesom de drikke deres Blod. Billedet er taget af en Løve, og begge Dele siges om Sværdet Jer. 46, 10. Fordi Fjenderne figurere som Slyngestene jf. Modsætningen V. 16 og 1 S. 25, 30, indskydes efter וְאָכְלוּ et passende Verbum, for at optage Objektet. Af det med Blod fyldte Bækken besprængte man Alterets Hjørner d. e. Horn 2 Kr. 29, 22. Slyngestene ere Hedningerne kun for Jehova, og kun for ham ere Israliterne Ædelstene. Modsætningen er træffende. Som man bortkaster hine og skatter disse høit, saaledes har Jehova forkastet Hedningerne, og udvalgt Israel. Thi de ere Diademets Stene, der hæve sig over Landet] denne Hæven bestaaer i at det Glimrende træder frem imod det Dunkle, hvilket her er Jehovas Land, den Grund, paa hvilken de straale, idet Jehova har besat sit Land med dem, som med Ædelstene. V. 17 motiveres denne ærefulde Benævnelse: thi hvor stor skal hans, Folkets, Godhed og Skjønhed være! Til Skjønheden svare Jomfruerne, til Godheden, der maa forstaaes om legemlig Styrke og Lydeløshed, Ynglingerne. Disse anvises den styrkende Næring, hine, ikke den berusende Viin, men den søde Most, der gyder Ungdommens friske Rødme over Kinderne.

Kap. 2 (10).

Formaning til Folket, Løfte om Befrielse efter dets Bortførelse.

V. 1 f. Med Rette sluttes Kapitlet V. 17. De to følgende Vers høre ikke integrerende til det Foregaaende, men ere heller ikke noie forbundne med 10, 3 ff. Forf. siger ikke: Betingelsen for alle disse Velsignelser er, at I vender eder til Jehova, men efterat han V. 17 har omtalt Korn og Most, erindrer han sig,

at Landets Frugtbarhed afhænger af Regn, hvilken kun Jehova kan skjænke. Saaledes erindrer han om den Modsigelse, hvori den nærværende Tid staaer til den messianske, og som han afleder deraf, at man var vant til at vende sig til Andre, end Jehova. — Regn paa den sildige Regns Tid d. e. sildig Regn til hin Tid, naar den skal falde og Sæden trænger til den. Jehova frembringer Lynstraaler, som Forbud om Regnen, der strax efter omtales. Ved at sende Regn skjænker han עֵשֶׂב, hvilket Udtryk indbefatter Sæden. — V. 2. Teraphim ere oprindelig mesopotamiske Orakelguder, hvilke Nebucadnezar Ez. 21, 26 adspørger, og som Rachel skal have bragt med til Kanaan Gen. 31, 19. 34. I Sichem nedgrov Jacob dem under en Terebinthe (Gen. 35), som formodentlig af dem blev kaldet Spaamændenes Terebinthe Dom. 9, 37. De ere sandsynligviis Silenerne, hvis Grave man ifølge Pausanias 6, 24 viste i Palæstina. Attribueres der disse en Bukkehale, da have hine 1 S. 19, 13 en תְּמוּנַת־הָעִזִּים, der maaskee betyder det samme; ere hine geile som Bukke, da besidde disse ufrugtbare Mager; og da Teraphim stammer fra den Egn, der er Sprogenes Grændseskjel, kunde ogsaa Navnet combineres med τράγος. I Forbindelse med dem nævnes Spaamænd overhoved, ved hvilke vi her maae tænke os Saadanne, der netop adspørge Teraphim, saa at der udtales en Modsætning til Jehova og hans Propheter. Desuden spaae de ogsaa efter falske Drømmesyner, og idet de saaledes forkynde שָׁוְא (Jer. 6, 14), skjænke de en ugrundet Trøst. Trøsten refererer sig til Fremtiden, ikke til det Forbigangne. רעה siges om Hyrden, der bryder op med Hjorden, her om Hjorden uden Hyrden. Urigtigt oversætter man: de fare vild. Enten angiver perf. Noget, der allerede er skeet, eller som sikkert vil skee, at der, da en Hyrde mangler, vil bortføres Fanger af Folket, hvilke som Slaver skulle friste en usel Tilværelse. Denne Fortolkning er den rigtige; thi Talen er om Ephraim, hvis Bortførelse V. 9 endnu forestaaer; men naar denne indtræffer, vil den være Følgen af den Lid, man førstede til de falske Propheters svundysende Forsikkringer. Men naar der som en ny Grund

angives Manglen af en Hyrde, da er dette kun den tilbagevendende første Grund; thi hverken Teraphim eller Spaamændene ere Folkets virkelige Hyrder; og Jehova, hvem de ikke paakaldte, har hidtil ikke taget sig af dem. — V. 3—5. Fra V. 3 indtil Kapitlets Slutning er der en fuldkommen Sammenhæng; Talens Gjenstand er den samme som 9, 11—16, kun at her V. 3 gaaes længere tilbage lige til Hærens Mønstring før Kampen. Med V. 2. hænger V. 3 sammen ved de omtalte Hyrder, disse ere de, Jehova har beskikket til sin Hjord, ved hvilken udtrykkelig kun menes Judæ Huus. Naar derimod V. 2 ingen Hyrde forefindes, da mener Propheten vel i Ephraim; begge Stater holdes ogsaa i det Følgende ud fra hinanden. Billedet af Hyrderne er tydeligt; Bukkene ere ikke just Decurioner (jf. Gen. 32, 15), men de stærke blandt Hjorden, hvilke støde med Hornene, medens Hyrderne ikke forhindre Sligt, men i enhver Henseende forsømme Hjorden 11, 16. Over dem hjemsøger Jehova deres onde Færd, thi han hjemsøger sin Hjord d. e. han undersøger dens Tilstand under Hyrdernes Pleie. Overeensstemmende med den det hele Afsnit gjennemløbende Tanke, og da ved Siden af hin Hjemsøgelse den seirrige Kamp mod Hedningerne hører integrerende med til hin store Dag, forbinder sig dermed Begrebet af Mønstring med specielt Hensyn til Udrustning til Krigen. Ikke: til, men som sin prydende Krigshest, d. e. modig og rask. Lignelsen er valgt, fordi Judæerne ogsaa skulle drage i Krigen. Ved denne Mønstring skal enhver Feltherre udgaae fra ham tillige, idet han afskediger de slette Hyrder, og sætter andre i deres Sted. מִמֶּנּוּ refererer sig til Jehova. יָתֵד Teltnagel, er den, ved hvem et Heelt, et Corps sammenholdes, altsaa en נוֹשֵׂא; פִּנָּה Hjørne, Spidse, den, der staaer i Spidsen. Billedet om Naglen, hvorpaa man hænger Bue og Kogger foranlediger Omtalen af Krigsbuen, hvilken skal forstaaes ligesom 9, 10 og ikke figurligt, især da den kun kunde betegne Krigerne, ikke Feltherrerne. V. 5. Her betegnes den Behjertedes stærke Optræden; og Sammenligningen med Hesten V. 3 virker endnu her. Saa behjertede kæmpe de, opflammede ved Jehovas Bistand. De herskende Fjen-

der betegnes i Korthed som Ryttere paa Heste. V, 6—12 ere nøie forbundne. Den første Sætning i V. 6 vendev tilbage V. 12, anvendt paa Ephraim, og danner V. 6 Overgangen fra Juda til Ephraim, om hvem der fra nu af allene er Tale. Ogsaa siges i Begyndelsen af V. 7 det samme som V. 5 om Juda; men allerede V. 6 fremsætter den væsentlige Forskjel, at Ephraims Folk skal paa hin Dag befries af Jehova fra Fangenskabet i fremmed Land. Han vil forbarme sig over dem og føre dem ttlbage, og ophæve Følgerne af deres Forskydelse. Omtrent det samme siges V. 8. וְהִשִּׁיבֹתִים = והושבותים V. 10. — V. 7. Ligesom Judæerne V. 5 stride opmuntrede ved den guddommelige Bistand, saaledes ligne her Ephraimiterne Helte i Befrierens Følge. אוֹשִׁיעַ V. 6 maa forstaaes om Hjælp i Slaget. De ville altsaa befrie sig med Magt, ligesom Fangerne 9, 13. En frivillig Løsladelse er heller ikke sandsynlig, og deres vældige Optræden skulde vel have et Objekt, nemlig deres forrige Tyranner. כִּגְבוֹרִים lod sig her, ligesom 9, 15, supplere: ved Fjendernes Blod; men דָּם forstaaer sig ikke her, som paa anf. St., af sig selv; rigtigere: ved sin Styrke Job 39, 21. — V. 8. Thi jeg forløser dem] I dette Diemed lokker og forsamler han dem, for at føre dem tilbage til Hjemmet. Ved וְרָאוּם V. 9 erfare vi, at Bortførelsen selv endnu forestaaer; og at Propheten V 2 kun i Forbigaaende truer med den, men V. 6 forudsætter den, forklares saaledes, at Trudslen allerede blev udtalt af en anden Prophet og han saaledes kunde referere sig til den. Virkelig havde Amos forudsagt Israels, ikke Juda's Bortførelse, og זָרַע her gaaer tilbage til Billedet om Kornet Am. 9, 9. De skal ihukomme mig, nemlig med Bøn, og jeg skal høre dem V. 6. Det er en Bøn om at komme tilbage til Fædrelandet, hvilket indvolverer at forblive ilive i Mellemtiden. At deres Børn omtales tilligemed dem, maa, da dette allerede skete V. 7, have en særegen Grund. Propheten tænker sig et længere Ophold i Udlandet, i hvilket en ny Generation vorer op, dog ikke saa langt, at Haabet om at vende tilbage maatte indskrænkes til Børnene. Fædrene ere endnu V. 7, Sønnerne endnu ikke vaabendygtige.

— V. 10. Saaledes ville de vende talrigere tilbage, end de droge bort, og desto før vil der mangle Rum for de Tilbagevendende. De fjerne Lande V. 9 bestemmes her exempelviis ved Assur og Ægypten; Gilead og Landet ved Libanon frembøde sig nærmest for Seeren, fordi de allerede paa hans Tid vare blottede for israelitisk Befolkning. — V. 11. I Ægypten og Assur ere Exulanterne skilte fra Hjemmet ved store Floder. Denne Hindring rydder Jehova, der V. 10 fører dem hjem, tilside; jf. Es. 11, 15 f. hvor der kun af Hensyn til Urhistorien nævnes Havbugten istedetfor Nilen. Begge Have, d. e. Floder (s. t. 9, 10) skjelnes fra hinanden ved særegne Navne, ligesom de to Stave 11, 7. Ved Havet Zara (Trængsel) forstaae vi Nilen, da Ordet synes at alludere til מצר; Gallim (Bølger) bliver da Navnet paa Euphrat, og var passende for denne stærkt bølgende Flod. Urigtigt: han slaaer Bølgerne i Havet. At Nilen nævnes i det tredie Led tyder paa, at den maa forstaaes ved et af Havene; thi dens Borttørren er et Værk af Jehova, der har veudt sin Magt imod de to Have. Endelig — og dette Træk fuldender det Hele — medens Israel styrkes (V. 12), ydmyges Assurs Hovmod, og Ægypten ophører at være et Kongerige jf. 9, 5.

Kap. 3 (11).

Magnater myrdes; en Jehovas Hyrde indsættes, men afskediges, og en daarlig Hyrde optræder.

V. 1—3. Nøglen til dette Afsnits Forklaring give Ordene אשר אדירם שדדו V. 2. Ved אשר = nemlig, eller thi, knyttet til Sætningen בכל ארז, siger os אדירם שדדו, at Cederen som et høit Træ er et Billede for den Fornemme, Ansete (Jer. 14, 3), jf. Ez. 17, 23. Aabenbart handles her om Flere, der paa en voldsom Maade ere bragte af Dage, hvilke som Libanons Cedre V. 1 maae antages ikke blot overhoved for Magnater, men maaskee for Konger, navnlig indenlandske, da Libanon betragtet som indenlandsk Bjerg ogsaa Hab. 2, 17. Jer. 22, 6. Es. 37, 24 nævnes i national Relation. Dette er saameget mere rimeligt,

som det Indenlandske meest interesserer Hebræeren, og da Israels Grændse heller ikke overskrides ved Omtalen af Cypresserne og Basans Ege, ligesom ogsaa Jordans Høihed V. 3 sigter til det Indenlandske, og vist bliver det derved, at Propheten siden som Israels Hyrde selv træder i deres Sted. — V. 1 stiller Digteren sig paa det Standpunkt, hvorfra Katastrophen endnu er tilkommende, og befaler den, hvilken ikke tør udeblive, som den i Virkeligheden allerede er indtraadt. V. 2 opfordrer han de Store i Landet til Klage over deres Død, der vare deres Ligemænd; og V. 3 hører han den klagende Lyd. Oplad, Libanon, dine Døre d. e. de Tilgange, der føre til Cederskoven, ligesom man taler om Landets Porte (Jer. 15, 7). Hensigten angives strax: Propheten nævner Ild, det nærmeste Ødelæggelsesmiddel for Træet, hvilket V. 2 fremstilles som omstyrtende, altsaa snarere omhugget. יער הבצור] den steile Skov. Saaledes kaldes Cederskoven, ikke formedelst dens høie, ranke Stammer, men fordi den staaer paa Libanons høieste Top Es. 37, 24. „Dens Hæder er ødelagt" maa forklares efter Formelen V. 2, fordi Hyrderne jamre over det Samme, hvorover Cypresserne skulle klage. Hyrderne ere Folkets Hyrder; deres „Hæder" ere de, af hvilke de ere stolte: deres Koryphæer. Hyrderne erindre nu om Hjordenes Fjender, Løverne, og disse om deres Opholdssted, „Jordans Stolthed," d. e. den yppige Røregn. „Løverne" ere Billede paa Rige og Mægtige. Ps. 34, 11 Kongerne sammenlignes vel ikke med Rørgrunden, forsaavidt som saadanne Løver staae under deres Beskyttelse, men med dette Ordspil vil Digteren ved Jordans Stolthed betegne Israels Stolthed, idet גאון siges om Personer, nemlig ligeledes om hine Konger. — V. 4—14. Allegorisk Udførelse af den Tanke, at Propheten d. e. Prophetstanden, følte sig bevæget til at paatage sig det ulykkelige Folks Veiledning, men snart igjen traf sig tilbage fra samme. — V. 4—6 Opfordringen udgaaer til Propheten. Af V. 6 sees, at der ved Faarene maa forstaaes Landets Indvaanere. Derfor høre alle de følgende Træk af Hyrdelivet til Indklædningen, saa at de ikke i det Enkelte svare til Virkeligheden. Slagtefaar.] Udtrykket

motiveres V. 5. Kjøberen, som slagter dem ustraffet, er den, der faaer de Ulykkelige i sin Vold, Sælgeren den, der for Penge udleverer dem til deres Fjender, eller forraader dem og lader dem i Stikken, for siden at bemægtige sig deres Eiendom. Denne Hyrde er ifølge V. 6 Jehova, ikke en menneskelig Hyrde, af hvilke der vare tre V. 8, og V. 6 skjelnes imellem Kongen og Hyrden. Befalingen at føde Hjorden, grunder sig paa den trængende Nødvendighed, paa den Omstændighed at der mangler en Hyrde; og uden Tvivl erkjendte Propheten netop i Folkets Ulykke en Opfordring fra Jehova, til at optræde som Hyrde, naturligviis i en anden Forstand, end Jehova, i hvis Navn han optræder, er Hyrde: nemlig for at undervise og forbedre Folket, forat Jehova igjen kan forbarme sig over det, da han ikke kan det, som det nu er. V. 6, Forklaring af V. 5, tyder paa Borgerkrig (jf. V. 9), og antyder tillige, at der i Spidsen for det ene seirrige Parti stod en Konge, for hvis Grusomhed mod sine egne Undersaatter der ikke lader sig tænke anden Grund, end en nægtet Hylding, hvilken han søgte at tiltvinge sig med Magt. — — V. 7 f. Een Stav havde været nok; men da Jehovas Forhold til Israel frembyder de to V. 10 og V. 14 nævnte Sider, vælger han to, for siden ved deres Sønderbrydelse at symbolisere Bruddet af hint Forhold efter dets to Relationer. Om deres Navne s. t. V. 10. 14. כֵּן derfor; men de ere ikke derfor „de elendigste Faar" fordi de ere Slagtefaar, men „derfor de elendigste Faar" afhænger endnu af V. 5 f. Og jeg bortskaffede de tre Hyrder i een Maaned. Han skaffede de Hyrder, der forefandtes, af Veien, da han selv vilde overtage Embedet, ligesom han dertil valgte sig to Stave. Det ene Træk hører ligesaavel til Indklædningen, som det andet. Urigtigt: Jeg udslettede i een Maaned tre Hyrder, saa at Tidsangivelsen trækkes til Verbet, men der gives hverken Regnskab om den eller om disse tre Hyrder. שלשת־הרעים kan kun betyde de tre Hyrder. Hermed betegnes de tre Konger Sacharja, Sallum og Menahem, der virkelig i en Maaneds Frist sadte paa Israels Throne. Til de tvende Førstes Mord som noget Skeet referere

sig V. 1—3; den da rasende Borgerkrig anerkjendes V. 5 f. 9; og i den da levende Konge V. 6, den tilkommende Hyrde V. 15 ff. erkjende vi den allene tilbageblevne Menahem, hvem først Phul sikkrede den usurperede Throne (2 K. 15, 14); hvorfor han her kan optræde baade som nærværende og tilkommende.

V. 9—11. Ifølge V. 9 blev han ikke fortørnet paa de tre Hyrder, men paa sin Hjord, hvilken han beslutter at overlade til dens Skæbne. Men ifølge V. 10 handler Propheten i Jehovas Navn, hvilken ved ham undslaaer sig for at tage sig af Ephraim, for hvem Jehova havde sluttet en Pagt med „alle Folk" (12, 6), ifølge hvilken Ephr. hidtil glædede sig ved Fred og uforstyrret Livsnydelse. Deraf Stavens Navn Lifligheд. Men denne lykkelige Tilstand skal nu ophøre, idet Jehova opgiver Herredømmet over Ephraim og ophæver den for dette sit Folk engang sluttede Pagt og giver det til Priis for Hedningernes Angreb. Ifølge V. 11 blev denne Pagt ogsaa virkelig brudt paa den Tid, nemlig ved Assyreren Phuls 2 K. 15, 19 og Sanheribs Es. 33, 8 Indbrud, og da det indtraf som Stavens Sønderbrydning betegnede, erkjendte Faarene, at Sønderbrydningen maatte betyde Noget, at det var en Spaadom. זֹאת lader sig henføre til אֹתִי, der ligesaavel lader sig oversætte: mit Tegn, som mig. Tegnet var da hin symbolske Handling, jf. Ez. 4, 3. — V. 12—14. Propheten, der opgiver sit Hyrdekald, lader sig det betale, medens han i det Tilfælde, at man nægtede ham Lønnen, gjør Afkald derpaa, saa kjed er han af Embedet hos Ephraimiterne. Jehova anseer sin Repræsentant, Prophetens Dimission som en Foragt mod ham selv; han er nu ikke mere Ephraims og Judas fælles Gud, men trækker sig tilbage til Juda og Enhedsbaandet mellem begge Riger er dermed sønderrevet. — Billedet af Hjorden fører det Ubequemme med sig, at ikke Eiermanden, men Faarene selv udbetale ham Lønnen, hvorfor ogsaa V. 13 antyder, hvorlidet Jehova blev agtet hos Ephraimiterne. הַיּוֹצֵר] Efter denne Punctation bliver det paafaldende at skulle tænke sig Pottemageren i Jehovas Tempel, hvor han aabenbart ikke hører hen: læs: אֶל־הַיּוֹצֵר i Blokken; en saadan fandtes i Templet, deri lagde

man de Penge, der tilkom Jehova (Mr. 12, 41 ff.) og deri lægger Propheten de 30 Sekel, fordi Jehova anseer dem for sine. את החבלים] Oversættelsen Stav Mild (V. 7) og Stav Vee gaaer ud fra Antagelsen af eu Modsætning, medens Stavens Navn fornuftigviis burde staae i Sammenhæng med dens Betydning. הוּפַר er være forbnnden, Forbundne ere Juda og Israel, hvilke, hidtil „eet Træ" Ez. 37, 19, nu sønderbrydes til to. Efter denne Betegnelse fører Staven Navn. Ikke Staven, men dens Sammenhold som Enhed svarer til begge Landes „Broderskab". — V. 15—17. Spaadom om den slette Hyrde. Dette Afsnit knytter sig saavel ved sit Indhold, som udvortes ved עוֹד til det foregaaende. Den gode Hyrde har trukket sig tilbage fra Hjorden; i hans Sted træder den daarlige. Skilsmissen mellem Ephraim og Juda er efter mislykkede Unionsforsøg udtalt skarpere; og i Ephraim optræder en egen Konge. Standpunktet for V. 16 er omtrent det samme som V. 6., Kongen der er overeensstemmende med Skildringen her Hyrde. Naar iøvrigt Propheten endnu engang skal tage en Hyrdes Redskab, d. e. Staven V. 7, skeer dette ikke for selv at vogte, men for at præfigurere en tilkommende Hyrde. Naturligviis forholder Propheten sig her blot som Skribent; og Befalingen V. 15 har han ikke virkelig modtaget. Derfor bekymrer ham ikke det Spørgsmaal, hvorved en daarlig Hyrdes Redskab adskiller sig fra den godes, og han melder ikke udtrykkelig Befalingens Efterlevelse. — עוֹד siger ikke, at han den første Gang ogsaa har taget en daarlig Hyrdes Redskab. הַנַּעַר] det Unge; ikke det Forvildede, ovis vagans. De unge Lam, der let blive ladte tilbage og lettere overses i Hjorden, vil han ikke opsøge for at bære det. הִנָּצֵב] Michaelis: lassus fuit; non portat id, quod restitat. Men כלכל er sustentare, ålere, ikke portare, og blive staaende hedder עמד, medens נצב Ps. 39, 6 er være opreist om den Sunde. Det der staaer paa sine Fødder vil han ikke holde opret. — Kløernes Sønderbrydning tænker man sig rigtigst som Noget, den Gjerrige foretager sig ved Maaltidet, jf. Ps. 7, 3. V. 17. — Støttende sig paa denne Skildring, ud-

raaber nu Propheten: ha, unyttige Hyrde. Hans Øie, der ikke har Opsigt, og Armen, der er uvirksom eller virksom til Hjordens Skade, skulle straffes, Armen visne (1 K. 13, 4), hans høire Øie (1 S. 11, 2) blindes.

Kap. 4—6. (12—14).

Kap. 4 (12.).

Spaadom om Jerusalems Befrielse fra Hedningerne og om Indbyggernes dybe Anger.

Overskriften, som tillige omfatter K. 13—14 svarer til den i K. 9. Til de hedenske Lande der svarer her Israel d. e. Juda, da der herefter ikke mere kan være Tale om Ephraim. — V. 1—3. Efter en lyrisk Indledning i Amos' (4, 13) Maneer siger Forf.: paa Jehovas Dag skulle „alle Folk trint omkring," de i K. 9 anførte, forene sig mod Jerusalem V. 3, men til sin egen Skade bekrige den. Denne Tanke udtrykkes ved to Billeder: Jerusalem bliver dem en Tumleskaal, fyldt med en Drik, ved hvis Nydelse de tumle og falde; den bliver dem en Vægtsteen, som de forgjæves søge at løfte, d. e. overvælde, idet de knuse sig selv ved Forsøget. Men ogsaa for Juda er V. 2 Jerusalem en Tumleskaal, thi ogsaa Juda vil kæmpe mod den, som det synes i Hedningernes Rækker og tvungen af dem. V. 6 vende nemlig Judæerne deres Vaaben imod Hedningerne; V. 7 have de og Jerusalem den samme Trang til den guddommelige Beskyttelse; og V. 4 skiller Jehova deres Sag fra Hedningernes. Der handles altsaa ikke om en samtidig Borgerkrig mellem Landet og Hovedstaden, og der ligger ikke den Idee til Grund, at paa hin Dag først alt Ondt, saasom Skinsyge hos Landet over Hovedstaden, maa komme til Modenhed; men Forf. fandt det sandsynligt, at det til Modstand uformuende aabne Land vil tilsyneladende gjøre fælles Sag med Hedningerne og paa den Maade undgaae Ødelæggelsen. — V. 4–6. Udførelse af V. 3. Forf. tænker sig Fjenderne fornemmelig som Ryttere jf. 10, 5. Ved et Syn, formodentlig af Jehovas Engel, blive de selv affindige og deres

Heste skye, men over Judæerne hviler hans Die skaanende. Sætningen selv danner ligesom en Parenthes, hvorefter den første Sætning vender tilbage, kun at der istedetfor תמהרן staaer עורדן, fordi der iforveien tales om Dinenes Opladelse. Ordene V. 5 udtrykke ikke den Overveielse, hvorefter Judæerne beslutte sig til Kampen mod Jerusalem, men den Tanke, som Synet af Forvirringen i den hedenske Hær fremkalder hos dem. Stærke ere mig Jerusalems Indbyggere ved deres Gud o. s v.] mig, saaledes siger Enhver for sig. — V. 6. Da Jehovas gunstige Stemning saaledes har aabenbaret sig og Leiligheden indbyder, falde Judæerne over Hedningerne, hvilke allerede ere geraadede i Forvirring. Ligesom V. 5 og 9, 7 nævnes Fyrsterne, som Anførerne tilligemed deres Tropper. Følgen af denne Hedningernes Udrydelse er Jerusalems Undsætning: Tyngdestenen forbliver uloftet paa sit Sted (14, 10) „i Jerusalem" d. e. paa samme Sted, hvor Jerusalem nu staaer. — V. 7 f. Jerusalems Frelse blev spaaet V. 6; V. 7 følger Modsætningen: Juda skal frelses forend Hovedstaden. Naar Tilintetgjørelsen af den fjendtlige Krigsmagt følger efter, falder Stadens og Landets endelige Frelse sammen i Tiden; altsaa menes ikke denne, men — hvad ogsaa Udtrykket „Judas Pauluner" lader formode — hin tidligere ved Hedningernes første Indbrud. — Derved, at han udjævner Forskjellen, vil Jehova forebygge, at Jerusalem skal hovmode sig af sin Begunstigelse fremfor Landet. Men heller ikke skal Staden komme tilkort imod Landet, Jehova vil beskjærme dens Indbyggere og styrke dem til Angreb. Hvor vel David egnede sig til hin Sammenligning, s. 2 S. 17, 8. 18, 3. Men naar den Ukrigerske vil ligne ham, da maa Kongen, Anføreren ligne Gud, Guds Engel, jf. 1 S. 29, 9. Ex. 23, 20. Davids Huus] den daværende Konge af Davids Familie, tilligemed de Øverste, der høre til Huset. — V. 9 f. Saaledes ere Betingelserne til Hedningernes Undergang givne, og nu vedbliver V. 9: kort, jeg vil tragte efter at ødelægge; V. 10 Modsætning angaaende Aandens Udgydelse s. t. Jo. 3, 1. Denne er her en Naadens og Bønnens Aand: Naadens, eftersom dens Udgydelse er en Akt af

Guds Naade, Bønnens Aand, forsaavidt som den frembringer denne. Andre spiritus obsecrationis. Snarere Rørelse. Guds ufortjente Naade, som har reddet dem, rører deres Hjerter, saa at de bede. De skal see til mig, hvilken de have gjennemboret. Stedet bliver vanskeligt derved, at Jehova er den Talende, og af Bestræbelsen for at bortrydde Vanskeligheden maae Varianterne forklares. Mange MSS. læse אֵלַי. Men hvem skal den Gjennemborede være, naar det ikke er Jehova? Ogsaa er det lettere אֵלַי en ringere Autoritet og LXX. Vulg. Targ. og Pesch. læse אֵלֵי. At אֵלַי ligger til Grund Joh. 19, 37, er en Vildfarelse, da אֵלַי tværtimod ganske overspringes i det unøiagtige Citat. LXX og Targ. hjælpe sig ved den lette Conjektur רִקְדוּ, hin: ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο (pro eo, quod insultaverunt. Hieron.), denne lader Stedet referere sig til en Fordrivelse fra Landet. Men det kommer ifølge det Foregaaende ikke til noget Exil; begge Fortolkninger postulere en ubekjendt Sprogbrug af רִקְדוּ; ligesom ogsaa Sammenhængen med det Følgende strider derimod, hvilket især gjælder om den siden Calvin yndede Fortolkning: quem probris lacessiverunt, eller: cui maledixerunt. Var det Intet videre, hvorfor da hin Klage over ham, der dog maa antages for en Nænie? Ogsaa er דקר bestandig at saare (Legemet). Stedet lader sig simpelt forklare af Senderens Identificering med den Udsendte, Jehovas med Propheten. Deraf forklaredes allerde 10, 11 אשר כרתי i Prophetens Mund, og ligesom der hans Afskedigelse er = Jehovas V. 13, saaledes betragtes her Prophetmord som om de havde forgrebet sig paa selve Jehovas Person. Et Exempel paa Prophetmord udøvet paa en Sacharja forelaae 2 Kr. 24, 21, vistnok ikke det eneste, og 13, 3 antydes et saadant. Til ham altsaa, til hvem de henvende deres Bøn, hæve sig ogsaa deres Øine, sønderknusende. עָלָיו, snart taler Jehova, snart Propheten. I det Følgende er Talen afhængig af Am. 8, 10. — V. 11 ff. Fortsat Skildring af denne Klage. Til V. 11 jf. Am. 4, 3, af hvilket Sted fremgaaer, at Hadadrimmon ogsaa er Navn paa et Sted. Ifølge den almindelige Mening sigter Forf. til Klagen

over Josias, der dog levede over et Aarhundrede senere, og over hvem der vel anstilledes Sorg i Jerusalem, ikke paa Valpladsen, saaledes som beskrives V. 12 ff. Hadadrimmon indbefatter to Gudenavne. Hadad eller Adad (1 K. 11, 17. 25) er Navnet paa Syrernes øverste Gud, Solguden; Rimmon er 2 K. 5, 28 ligeledes en syrisk Gud, og bestemmer hins Begreb. I hvilken Betydning Hadad kaldes Rimmon eller Hadadrimmon, sees af vort Sted. Dette er nemlig Navnet paa den døende Vintersol, Adonis, om hvis Cultus ikkun denne Klagesang er os overleveret. Træffende sammenlignes Sorgen over den dødelig saarede Gud Jehova med Sorgen over den af Eber dødelig saarede Gud Adonis og, hvis Adad virkelig betyder unus, bestemmes her Klagen over den Eneste V. 10 nærmere. De tre sidste Vers give en nærmere Udvikling af denne „store Hylen." Sorgen skal være almindelig; de Klagende ordne sig familievis, og Qvinderne hvergang for sig. Denne Ordning foregår det Høitidelige; dog var Inddelingen i מִשְׁפָּחוֹת allerede givet, og, som ellers til Offergilde, komme Familier her sammen til Klage. Men Qvinderne, der jo havde deres egen Forgaard ved Templet, ere ogsaa ellers ved Gudstjenesten skilte fra Mændene; maae overhoved, hvor der handles om Cultus, coordineres Mændene; og hin Klage, med hvilken denne sammenlignes, og som mere eller mindre er dennes Forbillede, tilkom jo fortrinsvis Qvinderne. Nathan er maaskee hin 2 S. 5, 14, og repræsenterer Juda; הַשִּׁמְעִי Simeiten = Simeiterne nedstammede maaskee fra hin Simei 2 S. 16, 5, og nævnes istedetfor alle andre Benjaminiter. At Levi kun forekommer som מִשְׁפָּחָה, er paafaldende. Dog bruges Ordet ogsaa i videre Betydning, og staaer navnlig forbunden med (Dom. 18, 19) og istedetfor שֵׁבֶט (Jos. 7, 17); hvorvel ogsaa det Omvendte forekommer.

Kap. 5 (13).

Orakel om Folkets Luttring og Reiselse.

Det forrige Kap. omtalte den Begivenhed, med hvilken den messianske Tid vil frembryde. Kap. 13 udvikler nu det ene

Moment af denne Epoche, hvilket betinger det andet, nemlig Folkets indvortes Forvandling, idet al Synd skal borttages fra det. Den 12, 10 ff. beskrevne Sindsforandring forbereder allerede denne Tanke. — V. 1 f. I Spidsen staaer en almindelig Idee, der paa en Maade specialiserer sig V. 2. Der aabner sig en Kilde med reent Vand for Synd og Besmittelse, d. e. for at afvaske dem; altsaa Niddas (moralsk Ureenheds) Vand (Num. 19, 9). At Ordene: for Davids Huus og for Jerusalems Indbyggere just ikke udelukke Landet, sees deraf, at dette omtales V. 2. Saaledes gjøres først en Ende paa den groveste Synd, Afgudsdyrkelsen, dernæst paa den dermed sammenhængende afgudiske Prophetstand. „Den urene Aand" staaer i saadan Forbindelse, at der ikke vel kan tænkes paa enhver Ureenheds (jf. V. 1) Princip, men det er *πνεῦμα ἀκάθαρτον* (Luc. 11, 24. Apok. 16, 14.), der inspirerer Propheterne. Det er Løgnens Aand (V. 3), hvortil den guddommelige først forvandler sig 1 K. 22, 22, og som udgaaer fra de fremmede d. e. urene Guder, f. Ex. Baal (Jer. 23, 13). — V. 3—6. Forf. commenterer her videre over Sætningen V. 2, at Jehova vil udrydde Propheterne af Landet. I den messianske Tid skulde Prophezien være et Fællesgods for Alle (Jo. 3, 1), hvorved enkelte Folkelæreres Optræden skulde bortfalde Jer. 31, 34. Ordene V. 2 ff. vise, at det umiskjendelig skal have en Ende med Propheterne overhoved, samt at Forf. anseer Propheterne i det Hele for falske. Forf. selv vil, ligesom Amos (7, 14) ikke regnes til Propheternes Stand; han undtager sig fra dem, og opponerer ganske som Jeremias, Ezechiel o. A. imod en fordærvelig Kaste. Meningen V. 3 f. er ikke: naar Nogen paa hin Dag roser sig af høiere Indsigt, end Andre besidde, da vil han dermed udsige en Løgn, og altsaa enhver da optrædende Prophet være falsk; derimod: paa hin Dag skulle de blottes som Løgnere og straffes for deres Løgn. Forf. haaber, at Gud da vil styre det saaledes, at hvo der da spaaer, vil beskæmmes ved sin Spaadom V. 4, idet Draklet nemlig ikke gaaer i Opfyldelse Jer. 28, 9. Dette bemærkes bagefter (V. 4) for at tydeliggjøre V. 3. Tillige vil der da herske en saa rigtig og dyb Overbeviisning om Pseudo-

prophezіens Vederstyggelighed, at en Prophets nærmeste Slægtninge selv fuldbyrde den retfærdige Straf over ham. Saaledes danner V. 3 Modsætning til 12, 10, hin Tid til den nuværende, da formodentlig meest paa Propheternes Anstiftelse de, der talte Sandhed i Jehovas Navn, bleve dræbte. Naar nu Prophezien vil vise sig ligesaa uhæderlig, som farlig, da vil Ingen mere være Prophet V. 5. Naar de før iførte sig Prophetkappen, for ligesom at lyve privilegeret, da undlade de det nu viselig, nægte at de ere Propheter, og bekjende deres egentlige Stand. Der sees ingen Grund, hvorfor Udsagnet: jeg er en Agerdyrker o. s. v. efter Forf's Mening skulde være et falsk Foregivende. Tværtimod kunde vel nu og da en fra sin Herre bortløben Slave have grebet til Prophetens fri Bestilling, der skaffede Brød uden Arbeide. Joseph Ant. XVII, 10, 6 tilriver en Slave sig endog Diademet. הִקְנִנִי] Han er en מִקְנַת־כֶּסֶף (jf. Gen. 17, 12) en Slave, som En kjøbte og brugte til Markarbeide. — V. 6 fortsættes Forhøret, hvis første Spørgsmaal imidlertid ikke er berettet. Mod den Opfattelse, at her skulde menes de Saar, som man ridsede sig selv til Afgudernes Ære, og som om han tilsidst bekjendte sin Synd, strider: 1) וּדְדוֹת vare paa Armene (Jer. 48, 37), ikke imellem dem; og man ridsede dem selv (1 K. 18, 28), medens הִכִּיתִי her er Passiv, ikke Reflexiv. 2) Sine Elskere kunde ikke et enkelt mandligt Individ kalde Afguderne, jf. Hos. 2, 7. 9. 12, hvor de ere den israelitiske Nations Elskere. 3) Dette vilde være en Bekjendelse, hvorved han let gav sig til Priis, og tilmed en falsk, da Propheterne ikke ere fremstillede som Afgudsdyrkere, men som saadanne, der spaae, (riglignok Løgn) i Jehovas Navn V. 3. 7. Vi forbinde V. 6 med V. 3. Forf. tænker sig endnu Propheten fra V. 3, hvem Forældrene ikke virkelig dræbe, men tragte efter at dræbe, og som derfor ogsaa V. 6 har sine Saar imellem Armene d. e. paa Brystet (jf. 2 K. 9, 24), paa et farligt Sted. Disse Saar frappere den, der bemærker dem; han spørger hvorledes det forholder sig med dem; og den Adspurgte vækker hans Medlidenhed ved det Svar: han har faaet dem i deres Huus, der elskede ham og af Natureu ere anviste til at elske ham. Saa

ilde, og værre end de sande Propheter, skal det altsaa gaae de falske. — V. 7—9. Jehovas Spaadom V. 3 forekommer V. 7 som hans Befaling, der sætter den i Værk. וְגֶבֶר עֲמִיתִי mit Samfunds Mand, som staaer i mit Raad Jer. 23, 18. Denne Exegese til רֹעִי lader formode, at der ved Hyrden skal forstaaes Propheten, hvilket ogsaa Sammenhængen kræver. Men begge Ærestitler tilkomme ham, ligesom Navnet נָבִיא, kun efter hans Prætension. Over en virkelig גֶּבֶר עֲמִיתִי kunde Jehova heller ikke lade løfte Sværdet. הָקִיצִי Da חֶרֶב er fem., udgaaer den fortsatte Opfordring til den, der fører Sværdet. Som Befaling fremtræder, hvad der vil være den nødvendige Følge af Mangelen af en Hyrde. Hyrden, der har ført Hjorden vild, nedslaaes; Hjorden adspredes; de fede og stærke af Hjorden overlader Jehova til deres Skæbne, og de omkomme V. 8. Derimod vender han sin Arm mod de svage. עֲנִיֵּי, de Fattige og Fromme blandt Folket, der lide, ikke gjøre Uret. — V. 8 f. forlader Forf. Billedet. V. 8 angiver den videre Følge af Hjordens Adspredelse, nemlig at den omkommer, men indskrænker dette til de to Trediedele. V. 9 beretter ganske som Es. 1, 25, hvad den imod de Ringe vendte Arm vil foretage med dem. De צֹאן ere — saa høit anslaaer Forf. omtrentlig deres Tal — den sidste Trediedeel, hvilke ikke ere grove Syndere, men kunne endnu forbedres ved Prøvelser. — פִּי שְׁנַיִם] egl. Tvendes Andeel d. e. to Dele, i Modsætning til een: det Dobbelte; i Modsætning til en tredie, som her, to Trediedele.

Kap. 6 (14).

Orakel om Jehovas Dag og det messianske Rige.

Efterat Folkets indre Omdannelse blev udtalt Kap. 13, skal her, for at fuldende Skildringen, fremstilles Forandringen af den udvortes Tilstand, hvilken, afhængig af den indvortes, danner Reversen til samme. Guds Riges udvortes Dannelse, hvilken beskrives V. 6—11, udgjør dette Kapitels væsentlige Indhold. Men ligesom den ny Tingenes Orden begynder med Jehovas

Dag, saaledes udvikler sig ogsaa dens Beskrivelse af et nyt Billede af hin store Dag V. 1–5, paa hvilken Jehova bekriger den hedenske Hær. Dennes 12, 9 berørte Undergang afhandles nu her V. 12—15 udførligt; og nær til dem slutte sig de sidste Kjendetegn, der referere sig til det af Hedningerne bekrigede Jerusalem, og som charakterisere det messianske Rige. Saaledes træder K. 14 i selvstændig Modsætning til de to foregaaende, hvor Jehovas Dag frembringer den indre Omdannelse; og hvor begge Deles Indhold løber parallel, opstaaer endog Muligheden af en Modsigelse. — V. 1—2. V. 1 tiltales Jerusalem, som nævnes V. 2. At Staden her i Modsigelse med K. 12 indtages, maa forklares af det nær hosstaaende Sted 13, 8 f., der endnu øver Indflydelse paa vort. Den omtalte Halvdeel istedetfor to Trediedele 13, 8 danner kun en Afvigelse, ingen Modsigelse: det er Halvdelen af Staden, ikke af Landet; og om Folkets endelige Skjæbne er her ikke Tale. כִּי יְהוָה] Den kommer for Jehova, idet denne sender den. — V. 3—5. Jehovas Optræden, der forekommer det tilbageblevne Folks Bortførelse. V. 3 forudskikkes det Vigtigste, hvorfor han kommer, nemlig for at stride, og hvorledes han strider; derefter beskriver Forf. selve Theophanien. Jehova stiger, ledsaget af sine Engle (V. 5), i Nærheden af Jerusalem, hvor han træffer Fjenderne, ned paa det høieste, ham nærmest liggende Punkt i Omegnen, Oliebjerget, der revner under Vægten af ham, o. s. v. בְּיוֹם efter hans Kæmpens Dag, d. e. som hans Kæmpens Dag pleier at være. Oliebjerget, dobbelt saa høit som Zion, laae 5 Stadier fra Jerusalem Joseph. Ant. XX. 8, 6. Var den Angivelse, at det laae ligeover østlig for Jerusalem (Joseph. B. J. V. 2, 3) en Glosse, vilde der vel bagefter staae הַהָרִים istedetfor הַר הַזֵּיתִים, hvis Gjentagelse lader slutte til en længere Afstand. מֵהֶצְיוֹן] i Midten, egl. ud fra Midten i to Retninger. Disse ere Østen og Vesten, saa at Dalen strækker sig hen imod Jerusalem jf. V. 5. Boiende mod (Østen og) Vesten vilde Bjerget have knust Staden. En meget stor Dal] Bjergets Revnen og Dalens Fremkomst er et og det samme. At iøvrigt Forf. her laaner Farverne af

et Jordskjælv, tilkjendegiver han selv V. 5 ved Hentydning til hint Jordskjælv Am. 1, 1. וְהִנֵּה] Af eet Bjerg er der saaledes bleven to; og disse ere, som alle i Israel, Jehovas Bjerge Es. 65, 9. Ez. 38, 21. Oversæt: gjennem mine Bjerges Dal. Causalsætningen kan kun sige: Dalen skal naae til selve Jerusalems Porte, saa at det er umuligt at flygte ad nogen anden Vei. Dalen er Flugtens Vei, men ikke dens Maal, altsaa ikke: til m. B. Dal. Efter Causalsætningen optages וּנְסְתֶּם paany, for dertil at knytte det Følgende. — V. 6 f. Hin Dags Udseende. I Overeensstemmelse med den frygtelige Dom, den bringer, skuer den mørk ned (Jo. 2, 2. Am. 5, 18). Den er hverken Dag eller Nat, altsaa Dæmring, og desto mere uhyggelig og rædselsfuld; ved den Tid, da Aftendæmringen skulde indtræde, bliver det lys Dag (det Omvendte Am. 8, 9), וְקִפָּאוֹן] Subjektet mangler; K'ri: וְקִפָּאוֹן. Men *και ψυχος και πάγος* (LXX) viser, at man ogsaa kan læse וְקִרּוֹת; s. t. 5, 6. Da der nu heller ikke skal være Nat, kunde det synes, som om Negationen virker her endnu. Men da maatte den være repeteret, og snarere har det udeblivende Sollys, der omtales først her, Kulden til Følge. וְ ogsaa foran det første Ord forbinder begge nøiere, og (da יְהוָה ikke kommer igjen) til en egen eftertrykkelig Sætning: kun Kulde og Frost. אֶחָד] eneste i sin Art, og som saadan beskrives den. יוֹם אחד er betonet, og gjentages derfor ved det eftertrykkelige הוּא. „Den skal kjendes af Jehova" er Parenthes, hvorefter der følger nye Prædikater til יְהוָה. Meningen er: den skal alene være bekjendt for Jehova; og lut. lader det med Flid uafgjort, om Jehova allerede har, eller først vil bestemme den. — V. 8 ff. Angivelse af den ny Tilstand, som den sig saaledes bebudende Dag vil frembringe. Ideen V. 8, der er laant fra Jo. 4, 18, er her videre udviklet. Staden selv skal være Grændsen mellem disse Vande, hvilke, som det synes, skulle udspringe fra een Kilde, men hvis Afløb til modsatte Sider har Sagens Mulighed imod sig. Levende Vande] s. Jer. 2, 13 Modsætningen. Disse Vande skulle heller ikke om Sommeren

udtorres. — V. 9. af alle Hedningers Undertvingelse (V. 2) re-
fulterer deres Underkastelse under Seirherrens Magt. Som hele
Jordens Herre vil Jehova da ogsaa virkelig tiltræde Regjeringen,
אדון staaer paa første Sted, ligesom paa andet, som Prædikat,
ikke som Apposition. I Himlen er Jehova, som i Virkeligheden,
een; men denne Enhed vil da ogsaa blive anerkjendt paa Jorden.
Stedet siger, at Jehova endnu ikke er en eneste, og at der ere
flere af hans Navn. Dette kan kun være de Navne, hvorunder ethvert
Folk tilbeder sin Gud Mich. 4, 5. Under andre Navne dyrke de altsaa
egentlig ogsaa Jehova, hvilket Es. 26, 13 forudsættes som muligt og
som Tilfældet med Hedningerne, og forsaavidt gives der flere Jehova,
Men Navnene ere falske og derfor Fleerheden af Jehova kun en
indbildt. Ammoniterne f. Ex. havde kun deres egen Jehova.
fordi han hos dem forte et andet Navn, end i Israel. Iøvrigt
seer Forf. bort fra Forskjellen i Gudserkjendelsen. — V. 10. Al
Jordens Konges Bolig skal Jerusalem fremdeles være, og sit eget
Land vil Jehova fortrinsviis beholde i Sigte. כל הארץ er her
ligesom 13, 8, det judaiske Land, hvis nordligste Grændsepunkt
var Geba (1 K. 15, 22), og hvis sydlige Grændse var efter
vort Sted Rimmon. סבב forvandle vil hele Landet sig
lig Slettemarken, saa at det bliver som denne. Slette-
marken er Jordans Dal (Jos. 12) ifølge sin Vandrigdom og
kraftige Vegetation. Vandrigdom har Forf. lovet det vandløse
Land V. 8, og dermed Betingelsen for den høieste Frugtbarhed,
ligesom Jo. 4, 18. Am. 9, 13 denne selv. At Landet skulde
blive en Slettemark, og intet videre, vilde som Tegn paa den
gyldne Tid være intetsigende. Men fladt maa Landet blive,
allerede for Vandets Aflobs Skyld; derfor følger: og den skal
ophøies. Selve Jerusalem, Judæas høitliggende Hovedstad,
forbliver, mens hin Forandring foregaaer omkring den, urokket
paa sit høie Sted, ja den vil synes endnu høiere, som det sommer sig
for Verdens Hovedstad. — De følgende topographiske Bestemmel-
ser ville sige: Staden efter dens hele Omfang. Benjamins Port,
der maa søges i den nordlige Muur, synes at være identisk med
Ephraims Port. En særegen Port kunde nemlig ikke være forbi-

gaaet Neh. 12, 39 ved Siden af Ephraims Port; og hvor det ene Navn forekommer, findes intetsteds det andet. Derimod er שער הראשון ikke som „første Port" det samme som den „gamle Port" Neh. 3, 6, hvilken efter Neh. 12, 39 laae mellem Ephraims og Fiskeporten. Ifølge vort Sted maa den snarere søges nordlig, Vesten for Ephraims Port, medens den gamle Dams Port laae nordøstlig; og Navnet maa oversættes ved forrige Port, da der maales til dens Sted, ikke til den selv, og den, som det synes, ikke mere staaer der, men er efter vort Sted synonym med Hjørneporten (2. Kr. 26, 9), og det gamle Navn tilføies her, fordi Porten ikke mere stod og ikke Enhver vidste, at Hjørnetaarnet havde staaet her. Hertil bestemmes Jer. 31, 38 Staden i Gjennemsnit regnet fra Hananaels Taarn (der laae mod N. ved Faareporten Neh. 3, 1), her fra dette Taarn indtil Kongens Persekar angives Stadens Omfang fra S. O. til S. V. Disse Persekar laae formodentlig i eller ved den kongelige Have indenfor den dobbelte Muur. — I denne saaledes forherligede Stad skulle Israeliterne boe. לָבֶטַח d. e. sikkre mod fjendtlige Angreb i Fremtiden og Straffen חֵרֶם skal ikke mere forekomme, fordi ingen Dødsdom vil gjøre den nødvendig. — V. 12–15. Efterat Dagen tilsidst er bleven skildret efter dens varige Følger for Israel, beretter nu Forf., hvorledes den falder ud for Fjenderne. Jehova bekæmper dem (V. 3) ved at sende Sygdom og ved deres egne Vaaben. V. 15 hører sammen med V. 12, og beretter at Sygdommen angriber baade Mennesker og Dyr. V. 13 lader Forf. sig henrive før han har sluttet Tanken; og Krigen mellem Hedningerne indbyrdes V 13 foranlediger V. 14 den ikke herhenhørende Erindring om Juda's Kamp mod Staden. Suff. i בשרו refererer sig til hver Enkelt, hvorfor ogsaa sing. igjen gaaer over til pl. — V. 13., [מהומת ה׳ den af Jehova sendte Forstyrrelse, der er beskreven 12, 4. Da man ifølge denne mangler sin Besindelse, antager man Venner for Fjender, og den Ene falder i den Andens Arme o. s. v. Dom. 7, 22. — V. 14. Jf. 12, 2, hvor Juda ikke tilskikkes denne Forstyrrelse. ואסף] skal sankes, nemlig som Bytte Es. 33, 4. Leiren er

en orientalsk. — V. 15. Foran stilles Hesten, hvorpaa følger de beslægtede Muuldyr, som de, der bar de Øverste, derefter Lastdyrene og endelig sammenfattes alle endnu engang. De danne selv en Leir, og ere i en Leir. — V. 16—19. Dette Afsnit løber parallel med det forrige derved, at det ligeledes truer Hedningerne med en Plage V. 18, og staaer ved V. 16 i Forbindelse med det. V. 16. Folkene ere herefter Jehovas Undersaatter (V. 9) og skulle derfor, som Israeliterne tre Gange (Ex. 23, 17. 34, 24), een Gang om Aaret tilbede i Jerusalem. Da Festen her allerede kaldes Løvsalsfesten, jf. Lev. 23, 34, lader sig deraf, at den alene omtales, ikke slutte, at den paa Forf's. Tid endnu var den eneste. At drage tre Gange om Aaret til Jerusalem, kunde ikke forlanges af de tildeels fjerne Folkeslag; Forf. indskrænkede sig til een Fest, nemlig til den største og som det synes ældste 1 K. 12, 32. 8, 2. Alle Tiloversblevne] I Almindelighed sagt, ere samtlige Hedninger, nemlig det vaabendygtige Mandskab, dragne mod Jerusalem, og til at møde ved Festen var ogsaa af Israel kun den mandlige Befolkning forpligtet. — V. 18. At Ægypten specielt omtales, maa forklares af en Reflexion af Forf., at Ægypten, hvis Frugtbarhed ikke afhænger af den yderst sparsomme Regn, men af Nilen, heller ikke kan straffes ved udeblivende Regn. Man venter den Trudsel, at Nilen vil der ikke vande; og Targ. supplerer den. Sætningen spørger: vil da ikke Plagen falde over dem? Forf. standser ved den særegne Maade, hvorpaa det forholder sig med Ægypten, men besinder sig hurtigt og hæver sin Tvivl ved det Spørgsmaal: mener du, der vil gjøres en Undtagelse med Ægypten? hvorpaa V. 19 følger et bestemt Svar. Sing. viser, at Forf. virkelig har een for Ægypten og de andre Lande fælles Straf for Øie, nemlig Ufrugtbarheden. Virkelig er jo ogsaa Regnens eller Nilstrømmens Udeblivelse ikke Straffen selv, men kun dens Middel. Dette følte Forf., og deraf Vendingen: vil ikke Plagen falde over dem? istedetfor den nærmestliggende, men ubrugelige: vil vel Regn falde over dem? חטאת] Sonofferet (Num. 29, 11), her tropisk. — V. 20 f. Hovedstadens forhøiede Værdighed meddeler sig ogsaa til Landet; der tilsidst

indlemmes i Stadens Helligҳed. Hestene, der før vare helligede til profan Luxus og til Krigen og derfor 9, 10 truet med Udryddelse, skulle nu helliges Jehova, og til Tegn herpaa skal paa deres Bjelder skrives de Ord: Jehovas Helligdom. Fremdeles skulle de til de offrende Lægfolks Brug bestemte Gryder, hvori de kogte Offerkjødet, være saa høihellige, som de foran Brændoffer-alteret opstillede Offerbækkener (9, 15), der hørte til den egentlige Cultus og benyttedes af Præsterne. Endog alt Kjøkkentøi i By og Land — Gryderne anføres exempelviis — skal, som hidtil det i Templet, være indviet Jehova: en allerede paa Grund af det forøgede Antal af Offrende passende Tanke, og parallel med Ytringen Es. 61, 6. Den fri Brug af samme staaer enhver Offrende aaben, saa at der ikke mere vil gives Handlende i Templet, hvilke udleiede eller solgte Sligt til de Offrende, hvorved Gudsfrygten var belagt med en Afgift. כנעני = Kjøbmand (Osp. 31, 24. Job 40, 30,) ikke Exempel for Hedningen overhoved; thi Hedninger gives der paa hin Tid ikke mere.

Micha.

Indledning.

Micha, oprindelig Michaja Jer. 26, 18, *Μιχαίας*, laf kaldes i Overſkriften 1, 1 הַמּוֹרַשְׁתִּי, uden Tvivl efter hans Op= ad holds= eller Fodeſted, hvorom Overſkriftens Forf. vel havde ost nif ſin Kundſkab af Jer. 26, 19. Ved Skrivemaaden הַמּוֹרֶשְׁתִּי aq paa ſidſte Sted retfærdiggjores Punktationen הַמֹּרַשְׁתִּי, der ikke tal lader ſig combinere med Mareſcha Mich. 1, 15. Vitringa raf foreſlog en Derivation af Moreſchet=Gath; men rigtigt er= ajf kjender Traditionen et Apellativ i Moreſchet, og vi have ingen plit tilſtrækkelig Grund til at nære Mistro til Hieron's Angivelſe: ba ad Michaeam de Morasthi, qui usque hodie juxta Eleuthe- ror ropolin haud grandis est viculus. Af Mangel paa Sprog= iuf kundſkab holdt han Afledsordet for Navnet paa Prophetens Fødeby aſ) (ſom LXX antog det for hans Faders), en Vildfarelſe, der rai iovrigt ſaameget mindre betager hans Angivelſe dens Troværdig= ſaq hed, fordi et Sted, hvoraf מוֹרַשְׁתִּי afledes, maa have exiſteret i aſ Juda, og fordi Hieron. ingenlunde har forvexlet ſit Morasthi gm med det ligeledes nærved Eleutheropolis beliggende, men allerede aq paa Euſebius' Tid ødelagte Mareſcha. Stedet hedder enten hn מוֹרֶשֶׁת eller מוֹרַשְׁתִּי, og Indbyggerne ſom collectiv הַמּוֹרַשְׁתִּי.

Forſaavidt Micha, Ezechias' Samtidige (1, 1) ſpaaer Sa= gm marias Undergang, maatte han idetmindſte være optraadt allerede i i A. 722, Ezechias' ſjette Regieringsaar 2 K. 18, 10. Da

Jehova selv 1, 3. 6 f. staaer i Begreb med at træde frem for at holde Dom over Samaria, og den beskikkede Ulykke allerede er tilstede V. 12, slutte vi, at K. 1 maa være forfattet efter Assyrernes paafulgte Indmarsch i Ezechias' 4de Aar. V. 8 f. hvor Seeren sørger dybest og tydeligt erkjender den af Samarias Katastrophe fremgaaende Fare for Jerusalem, sigte til en Tid, da det allerede var frygtelig Alvor, og V. 15 involverer, at der til Juda vare komne israelitiske Flygtninge, hvis Udplyndring og Fordrivelse dadles 2, 8—10.

At de følgende Kapp. 3–7 ere affattede senere, er i sig selv sandsynligere end det Modsatte. K. 3 knytter sig til K. 2, ligesaa 4, 1 til 3, 12. Spaadommen 2, 3 f. vender i en bestemtere Skikkelse tilbage 3, 12, og en Spaadoms mere positive og tydelige Udtryk er tillige dens sildigere. K. 5, 5 synes Assyrerne endnu ikke at have viist sig i Juda Rige jf. 6, 9; og Stederne 4, 9. 11. 14 lade sig derfor kun forklare om Assyrernes Tog under Tartan, fra hvilken Periode 4, 8—14 lader sig tilfredsstillende forklare. Da vi saaledes, hvad K. 4 angaaer, stige ned til Tiden efter Samarias Fald, turde man ogsaa rettest sætte Draklet om Jerusalems Ødelæggelse 3, 12 til den Tid, da Samarias Exempel allerede factisk forelaae, og det for en Judæer Utænkelige omsider ikke mere viste sig umuligt.

Den første Impuls til den prophetiske Løbebane havde Samarias forestaaende Katastrophe givet Micha, og til denne tidligste Tid høre Kapp. 1—2, der danne den første Deel af Bogen. Men dennes egentlige prophetiske Kjærne udgjøre de tre følgende Kapp., hvilke ere forfattede efter Samarias Fald, og af hvilke det mellemste fixeres ved Tartans Periode. K. 6 f., hvis Indhold deels bestaaer af Trudsler, deels af Prophezie, ere, som i Ordenen, saa og i Tiden de sildigste. Guds Tugteriis er endnu ikke over Landet 6, 9. 7, 4; Landets Ødelæggelse spaaes først 7, 13, men som nær forestaaende 6, 10; og Riset er allerede bestilt 6, 9. Som K. 2 er samtidig med Es. 28, saaledes synes denne tredie Deel omtrent samtidig med Es. 32, 9—20, og naar Sanherib virkelig kom til Palæstina i Efteraaret 714, da stemmer hermed Trudslen 6, 15, at man skal saae uden at høste, saavelsom

det fra umiddelbar Befuelſe tagne Billede om Frugtſamlingen og Høſtens Efterſlet 7, 1. Fra denne ſin Nutid 7, 1 ſkuer Micha 6, 15 ud i den nærmeſte Fremtid, Udſæden, Olie- og Viinpersningen, der nu foreſtod.

Kap. 1, 1.

Overſkrift. Dens Angivelſer blive deels ſtadfæſtede, deels berigtigede ved Jer 26, 18. Begge Steder ere enige i at Micha har propheteret under Ezechias, men naar hans Drakler her fordeles paa tre Regjeringer indſkrænker Jer. anf. St. hans prophetiſke Virkſomhed til Ezechias' Periode. Der veed Traditionen ikke Andet, end at Micha har virket under Ezechias, og henlægger derfor uden Betænkning Draklet 3, 12 til hans Tid. Hint Vidnesbyrd af de Ældſte, mindelbart af Jeremias, er i ſig ſelv af Vægt, og beſtyrkes ved det Reſultat af Kritiken, at allerede de to forſte Kapp. falde under Ezechias. Vor Overſkrift, der ikke blot paaſtaaer, at Micha har levet under Jotham og Achas, kan altſaa ikke fuldſtændig hidrore fra Micha ſelv. At man anſaae ham for yngre end Amos og Hoſea, hvilke levede under Uſias, viſer hans Plads i den hebr. og græſke Kanon; men medens Ezechias var givet ved Jer. 26, 18, ſtaaer for Mich. 4, 1—3 Parallelen hos Eſaias (1, 1), der var optraadt allerede under Uſias. Man ſteg altſaa op forbi Ezechias, paa Grund af det ringe Antal af Afſnit, der ſkulde fordeles, ikke til Uſias, men kun til Achas og Jotham, til hvis Tid man maatte henviſe de to forſte Drakler, medens K. 3 (ifølge V. 12) tilligemed de følgende faldt under Ezechias. — Til Overſkriftens ſildigere Opkindelſe tyder ogſaa Skrivemaaden מִיכָה, hvilken ſtemmer med K'ri Jer. 26, 18 og 2 Kr. 34, 20 i Modſætning til 2 K. 22, 12. Jovrigt er Texten uſikker. LXX, der dog holder Jonas og Micha ud fra hinanden, læſer her, ligeſom Jon. 1, 1 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה חִ׳.

V. 2—16.

Trudsel om en Straffedom over Samaria, ved hvilken ogsaa Juda ødelægges.

Afsnittet lader sig dele i to Dele, hvoraf den første naaer til V. 7. Propheten fordrer Gehør for denne sin Spaadom: at Jehova staaer i Begreb med at optræde til Dom, før at ødelægge Samaria, formedelst Israels Synder. — V. 2. Den Formel, hvormed Micha begynder: hører I Folk, allesammen! staaer igjen som Slutningsord paa et markeret Sted 1 K. 22, 28; og da den der Talende ligeledes hedder Micha, er det formodentlig ikke tilfældigt. Ægtheden her Mich. 1, 2 er med Hensyn til Versets Symmetri nødvendig og bevises ved Parallelismen. Men da Kongernes Bøger paa Michas Tid endnu ikke forelaae i deres nuværende Skikkelse, bliver Antagelsen af en Omstødning derfra saameget betænkeligere. Formodentlig gik Sagen omvendt til. Forøvrigt er det ikke Jorderige eller alle Nationer, der tiltales, men alle Stammer, Israels Rige og Folk; til disse, og allene til dem udgaaer den følgende Tale. Skal være Vidne imod eder; ikke: at I hørte, men: at I kunde høre, at jeg prædikede for eder, paa det at I i sin Tid ikke skal have nogen Undskyldning, naar I ikke agte paa min Tale. Ligesom Moses Deut. 31, 28 tager Himmel og Jord til Vidner, saaledes tager Micha her Gud selv. Optativet fortsætter Imperativet. Ogsaa Jehova skal høre som Vidne, men da han jo hører Alt, behøver han ikke som Himlen og Jorden Deut. 32, 1, at opfordres dertil. Fra sit hellige Pallads] idet han hører Talen der, hvor han throner, jf. 1 K. 8, 30. At Jehova her ikke er tænkt i Templet, men i Himlen, fremlyser af V. 3. Dette indeholder en Grund ikke for det Ønske, at Jehova maa være Vidne; thi her forlader han det Sted, paa hvilket han skal være Vidne V. 2. Men Opfordringen til at høre bliver her motiveret. Men det, at Jehova drager ud o. s. v. skulle de høre; altsaa Meningen: thi jeg forkynder, at o. s. v. Han stiger ned, og træder paa „Jordens Høie" d. e. Bjergene, hvilke, udenfor den stadige Formel (Am 4, 13) navnes V. 4 med det egentlige Ord. —

V. 4 fortæller beskrivende den ikke tilsigtede Følge af denne Træden. Skildringen laaner sine Farver fra Jehovas Aabenbarelse i Veir. Bjergene selv, fra hvilke Strømme udgyde sig over Sletten, vise sig indhyllede i Skyer, og idet deres Jordbælte blødes, begynde de virkelig at smelte Dom. 5, 5. Men i Dalene, hvor Vandet styrter ned, bevirker det Revner i Jordbæltet og bore Kløfter. — Micha nævner Høiene og Dalene, for at indbefatte det Hele. Den første Lignelse hører ligesaavel til det første Led af det første Hemistich, som den anden Lignelse hører til det andet. Den sidste maa ikke forklares i Analogi med Sach. 9, 14, heller ikke ved at antage et ב veritatis; men ligesom Vandet ved en Skraaning flyder fra hinanden i forskjellige Retninger, saaledes revne v. s. v. — V. 5. Anledning til Jehovas Aabenbarelse. „Jakob" og „Israel" betegne hele Folket. Man tænke just ikke paa Ordsproget: store Stæder, store Synder, men ligesom den mulige Forbedring, saaledes udgik ogsaa den fordærvede Cultus altid fra Residensen og Kongerne. Jeroboam I var det, der fik Israel til at synde 1 K. 14, 16; Achab i Samaria indførte Baalsdyrkelsen; Jehu i Samaria gjeninførte Guldkalvens Dyrkelse. Derfor hedder Samaria her Jakobs Frafald, som Athalia 2 Kr. 24, 7 מרשעת. Fortsættelsen skulde egentlig lyde: og hvo til Israels Synder, i dets Sted benævner Micha disse Synder: Judæ Høie. Høienes Cultus, i hvilken ogsaa Achas deeltog 2 K. 16, 4, havde altsaa Ezechias hidtil endnu ikke afskaffet. — V. 6 f. Hensigten af hans Komme. Denne kan kun være at straffe et saadant Frafald. Juda havde ikke forsyndet sig saa grovt og træder derfor ogsaa overeensstemmende med Sagens politiske Forhold først op i anden Række. V. 6, der commenterer Synden i Samaria, forbereder V. 5, hvor (parallel dermed) Straffen concentrerer sig. Forøvrigt er det Jehova der her taler gjennem Propheten. — Samaria skal blive til en Steenhob paa Marken, jf. Hos. 12, 12. Naar LXX her og 3, 12 oversætter ὀπωροφυλάκιον, have de conjiceret גיר i den Betydning, hvori dette forekommer Es. 1, 8. Men גיר החורה har en anden Betydning 1 S. 27, 5; og fra en גיר skal Samaria tvertimod

blive en גי. Til Viinbjergsplantninger] Der skulle plantes Viinhaver, som Bjerget maaskee før Stadens Anlæg (1 K. 16, 24) ganske eller tildeels var anlagt som Viinbjerg. — V. 7. Mindesmærkerne om Afgudsdyrkelsen, hvilken jo foranlediger Dommen, helliges et eget Vers. — LXX læser Activ יְשַׁרְּדוּ, יְרַדְּדוּ, men en saadan Coordineren af Jehova og hans Redskab, Assyrerne, vilde være upassende; heller ikke fremtræde de nogetsteds i hele Kapitlet som handlende. — פֶּסֶל er her ikke det af Træ (Es. 45, 20), men, da det sønderknuses, det af Steen udskaarne Billede. Deres Bolerlon er ikke den, som Staden gav, Tempelgaver, men den som den har faaet, og som den besidder, Gods og Eiendom. Den Løn, som den gav, bortgav den af Landet Ez. 16, 33 f. Og alle dens Billeder gjør jeg til det Øde] egl. deres Plads, idet de bortages af Fjenden. עֲצַבִּים synes nemlig at være de kostbare Billeder af Sølv, som det var Umagen værd at tage med sig. — Horen lader sig ikke forklare om en qvindelig Afgud, f. Ex. Astarte Am. 8, 14; ogsaa fremstilles umiddelbart iforveien ved אֶתְנַנָּה Staden som זוֹנָה. Altsaa maa man enten her ogsaa tænke paa Staden, eller, da den er Subjekt i Sætningen, Lønnen maa være en anden, end i det Foregaaende, og זוֹנָה ikke anden Gang kunde være Staden, kan man ikke antage noget særegent Substrat for Ordet, men maa oversætte ligefrem Horeløn. Denne bestod ikke nødvendigviis af Penge, (Gen. 38, 17) men dog sædvanlig, og saaledes her. Det Sølv, hvoraf man forfærdigede Afgudsbillederne, er Tempelskatten, og kaldes Horeløn, forsaavidt man bortgav det, for at vinde Afgudens Gunst, eller ogsaa, fordi Tempelskatten var bleven beriget ved Horelønnen i egentlig Forstand. Den anden Gang kan Udtrykket dog kun staae i uegentlig Betydning. De vende tilbage, d. e. blive igjen til Horelon. De blive nemlig sønderslagne, bortførte og igjen nedlagte i en Afguds, den assyriskes, Tempelskat. — V. 8—16. Propheten skildrer det Indtryk, som denne Guds Dom gjør paa ham, Judæeren, og skal gjøre paa Nationen, og beskriver i stedse nye Paronomasier de Følger som denne Begivenhed vil have

for enkelte Stæder, samt Maaden, hvorpaa man skikker sig derved. — V. 8 f. Micha taler her i sit eget Navn som Patriot. Grunden til hans Sorg ligger i V. 6 f., men udvikles i dens Gjentagelse V. 9: han klager, fordi et dræbende Slag rammer Broderfolket, dernæst ogsaa, fordi tillige Juda træffes deraf. — שׁוֹלֵל Skrivfeil for שׁוֹלֵל. LXX rigtigt: barfodet. Ordet forekommer kun i saadanne Forbindelser, hvor der tales om at gaae; og at vandre barfodet var et Tegn paa den dybeste Bedrøvelse 2 S. 15, 30. Ogsaa bruges שָׁלַל am at afdrage Skoen Ex. 3, 5. De to Sammenligninger slutte sig tilbage til det første Led af Verset Schakalen og Strudsen synes at have været som Ordsprog for deres klagende Skrig. De Slag, hvormed Jehova tugter Israel, ramme haardt, saare ulægeligt, ogsaa Juda rammer hans Vredes Svøbe. Mit Folks Port] Saaledes hedder Jerusalem fortrinsviis, fordi Folket især her, i „vor Forsamlings Stad" Es. 33, 20 gik ud og ind. Hyppigt staaer Port metonymisk istdf. Stad. — V. 10—15 følger nu en Række af Paronomasier. Efterat Propheten har givet sin dybe Smerte Lyd, er det Første V. 10 Tanken om Naboernes Skadefryd; hvorfor han ønsker, at disse ikke maatte faae Noget at vide om Israels Ulykke, at den ikke maatte robes dem ved Israeliternes Graad og Jammerklage. Kundgjører det ikke i Gath! Formaningen udgaaer til eventuelle Flygtninge jf. V. 15, eller er snarere en almindelig, der ikke retter sig til nogen bestemt Klasse. Græder ikke i Akko! Det første og tredie Versled normerer det andet saavidt, at der i בְּבֵית maa ligge Præp. בְּ og Navnet paa en By. Efter Traditionen skriver LXX: *καὶ ὁι Ενακειμ μὴ κτλ.*, og herefter fandt Reland (Palæst. p. 534) her Staden Akko, paa Græsk "*Ακη* eller *Πτολεμαϊς*. Akko synes aldrig at have hørt til Israel (Dom. 1, 31); dog strakte Israels Gebeet sig lige hertil (Gen. 49, 13); og navnlig hørte det nærliggende Karmel til Israel Ligesom Gath er ogsaa Akko en Grændsestad, og Micha mener: heller ikke derhen skulle israelitiske Naboer eller Flygtninge bringe Budskabet, som naturligviis er ledsaget af deres Taarer. I V. vælter jeg mig

i Støv.] Tegn paa Bedrøvelse, Jer. 6, 26 Afke, hvilket t
ikke gjør nogen Forskjel. I Formen afviger dette Versled fra
de to andre, men Meningen maa ikke bringes i Modsigelse med
dem. Dette בֵּית לְעַפְרָה, (med לְ som Genit.s Mærke), maa-
skee = עֶפְרָה, en By i Benjamins Stamme Jos. 18, 23,
betegner בֵּית עָפָר en Hule jf. Job. 30, 6. Altsaa:
skjult i en Hule giver jeg min Smerte Luft. הִתְפַּלָּשְׁתִּי] K'ri,
der henvender sig til Bethleaphras Indbyggere, er lettere og der-
for neppe det rigtige. Det indsees ikke, hvorledes K'tib kunde
fremkomme deraf, og Allusionen til פְּלֶשֶׁת — Ophra laae hen-
imod den philistæiske Grændse 1 S. 13, 17 -- gik ved K'ri
tabt. K'tib er ikke 2 Pers. fem., i hvilket Tilfælde der snarere
maatte ventes en Opfordring, end en Beretning om, at det skeer.
Jovrigt betyder הִתְפַּלֵּשׁ ikke bestrøe sig, men vælte sig.
(Kal. æthiop. migravit de loco in locum, hvoraf Philisterne
netop have Navn. V. 11 f. Bortførelse og Fangenskab truer
Israeliterne; derfor lukke de judaiske Stæder deres Porte. Den
truende Ulykke fremstiller V. 11 som Befaling. Paa en van-
ærende Maade blottede, som Es. 20, 4, skulle de bortføres som
Krigsfanger. Men denne Skæbne forestaaer nu kun de ti Stam-
miers Indvaanere, saa at Saphir maa søges i Israels Rige.
Det er Samir paa Ephraims Bjerg Dom. 10, 1. Ogsaa læste
Euseb. Σαφείρ for שְׁמִיר Jos. 15, 48. — עִבְרִי] fordi de
drage over Grændsen til et fremmed Land. יוֹשֶׁבֶת viser, at fem.
sing. er Collectiv, at „Indbyggersken" er Stadens Datter, dens
Befolkning. Zaanan er formodentlig = Zenan 15, 37. Dette
Led hænger nøie sammen med det følgende, hvor Zaanans Indbyg-
gere tiltales: I vove Jer ikke mere ud, thi Nabolavets Klage-
skrig undrager eder sit Standpunkt, d. e. betager eder
Lysten til at dvæle der, til at betræde den tilgrændsende israeli-
tiske Grund. Beth-Ezel] jf. עִמָּד אָצֵל Gen. 41, 3. Hadasa,
der Jos. 15, 37 følger umiddelbart efter Zenan, laae ifølge
Euseb. og Hieron., ligesom Zaanan, nær ved Grændsen af
Ephraim. Causalsætningen V. 12 bliver forstaaelig, saasnart vi

at tænke os Maroth som en nærliggende israelitisk Stad. Den ven-
ter paa Lykke, fordi ikke denne, men det Modsatte, רָע, blev sendt
fra Jehova. לִשְׁעַר indtil Porten af det ved Ephraims Grændse
nærliggende Jerusalem; endnu ikke, som V. 9 forudsiger, עִיר שַׁעַר.
— — V. 13 f. Fortsættelse. V. 13 slutter sig nemlig til V. 11;
og ligesom Grunden til dette angaves V. 12, saaledes knytter
sig V. 14 en Følge til V. 13. Urigtigt læser Pesch. רַתְמִי:
den omtalte Handling er af den Beskaffenhed, at Indbyggerne i
Lachis just ikke turde have udført den. De skulle ikke spænde
Hesten for Vognen, men binde Vognen til Hesten, ligesom til
dens Hale. Der ligger i Ordene, at Hesten ikke som ellers mod-
tog sin Retning af Vognen, men skal give denne den: binder
Vognen til den, og jager den langt bort! Lachis, en Fæstning i
Juda's Lavland (Jos. 15, 39), hørte maaskee til de kongelige
Vognstæder (1 K. 10, 26. 9, 19), og da Indbyggerne ikke op-
fordres til selv at flygte, men til at skaffe Heste og Vogne bort,
maa man fortolke analog med 5, 9 f. Formedelst Jehovas
Vrede skulle de skaffe de Gjenstande bort, der især vække denne.
Men det Følgende, hvor ikke den Synd, overhoved at holde He-
ste, men den israelitiske Afgudsdyrkelse omtales, slutter sig ved
strax at tale om Syndens Begyndelse saaledes umiddelbart efter,
som om Synden selv implicite allerede var nævnet. Heste og
Vogne, som de skulle skaffe afveien, synes at være Israels Over-
trædelser, hvilke bleve fundne hos dem: Solheste og Solvogne
(2 K. 23, 11), hvilke altsaa maatte have forplantet sig fra La-
chis til Jerusalem. רתם ikke det techniske: spænde for,
men binde til, egl. med Bast. — Det tredie Versled gjen-
optager Tiltalen fra det første. כַּשִּׁיט er her, ligesom V. 5, re-
ligiøst Frafald, og som saadant maa man vel og tænke sig
det nærliggende Libna's Ulydighed 2 K. 8, 22. Lader man La-
chis være tiltalt V. 14, faaer man ingen Mening. Men Pro-
pheten taler her entēn til Zions Datter V. 13, eller, som V. 16,
til Israel, der er omtalt kort iforveien. Derfor, d. e. da
Alt forholder sig saaledes, efterdi Dommen over dig nu er brudt
frem, skal du give Besiddelsen af Gath et Skils-

misfebrev, give Afkald derpaa, fordi det nu ikke mere er Tid til at tænke paa Erobringer. Det er unødvendigt at tage מוֹרֶשֶׁת som Deel af et Egennavn; heller ikke lader der sig noget Sted af Navnet Moreset-Gath eftervise. Gath er derimod bekjendt som en philistæisk By, hvilken Juda 2 Kr. 26, 6, og maaskee Israel bemægtigede sig, men var efter Achas Tid uden Tvivl igjen i Philisternes Hænder. Det billedlige Udtryk blev valgt paa Grund af Lydligheden mellem מוֹרֶשֶׁת og מֹאָרֶשֶׁת Gaths Brud. At slutte efter Maaden, hvorpaa Achsib, omtales, forholdt det sig med den som med Gath. Uden Tvivl er det den Jos. 15, 44 anforte Achsib, der der, ligesom her V. 15, anføres i Forbindelse med Moresa. Begge laae i Lavlandet, og disse anføres fremfor andre, fordi deres Navne indbøde til en passende Allusion. Achsibs Huse skull-e blive til Løgnebække] ligesom den om Sommeren udtørrede, løgnagtige Bæk, skuffer den Tørstiges Haab, saaledes skulle Achsibs Huse beskæmme den Forventning, man nærer om dem. Hørte Achsib dengang til Juda, da var Forventningen den, at bevare dens Huse ufortærede af Ild og Sværd. Naar imidlertid Achs. forekommer Jos. anf. St. som en judaisk By, da nævnes sammested V. 45. ff. 37endog philistæiske Hovedstæder, og idetmindste maatte efter Achas Tid ogsaa Achsib igjen have hørt til Philistæa, hvorfor ogsaa det parallele Gath. V. 14 vidner. Haabet er da det, at gjenerobre Achsib. Den skuffer Juda's Konge, istedetfor hvilken nævnes „Israels Konger", nemlig de to i Jerusalem og Samaria residerende. Til denne Udtryksmaade var der saameget mere Grund, som først begge tilsammen fremstille Modsætningen Israel lige overfor Philistæa, og Ephraim endnu mere, end Juda, maatte opgive alle Planer af denne Art. — Husene nævnes, fordi egentlig de lade sig sammenligne med Indholdet af Flodleiet, medens Grunden, hvorpaa de staae, samt Ringmuren svare til selve Flodleiet. V. 15 f. Fortsættelse. Endnu engang vil jeg bringe dig Arvingen]. Den første Gang da Maresas Befolkning rigtignok bestod af andre Individer, skete dette ved Landets Indtagelse af Hebræerne; nu skulle Indbyggerne igjen fordrives, ikke af Assyrerne, men af „Is-

ɔnraels Mængde", der flygtede for Asſyrerne mod Syd lige til
ɔlAdullam. Begge Stæder laae i Juda's Lavland. Joſ. 15, 35.
1144, Mareſa ſaa langt imod Syd, at Edomiterne ſenere reve den
liitil ſig, Adullam, bekjendt af den nærliggende Hule, maaſkee endnu
ɐlſydligere, ikke langt fra Bethlehem (2. S. 23, 13 ff.) begge i Nær=
ɔɐheden af hinanden, jf. 2 Macc. 12, 35, 38. Træffende forkla=
ɔɔrer Movers (Chronik 136) vort Sted ved det 1 Kr. 4, 38
.fff. anførte Faktum, at der paa Ezechias' Tid flygtede flere af Si=
ɔɔmeoniternes Stammefyrſter lige til Gedor, til den østlige Side
ɔraf „Dalen". Denne ſynes, da der boede Efterkommere af Cham
.W. 40, at være den i Nærheden af Hulen Adullam beliggende
L.2 S. 23, 13) Kæmpedal; thi disſe Kæmper vare Chams Ef=
ɔɔterkommere Gen. 15, 20. 10, 6. — V. 16 danner ved Tan=
ɔɔkens Almindelighed den passende Slutſteen for Kapitlet, og hæn=
ɔɐgger tillige noie ſammen med V. 15. Over ſine Børns Bort=
ɔaiſorelſe ſkal den forladte Moder, den israelitiſke Jord, ſørge jf.
ɔEr. 31, 15. Til Tegn paa Sorg pleiede man at klippe Hoved=
ɔɔdhaaret Job. 1, 20, og navnlig at klippe fuldkommen bort foran
ɔɔover Panden Ef. 15, 2, hvilket rigtignok forbydes Deut. 14, 1.
ɔDette Skaldede foran ſkal den gjøre ſaa „bredt ſom Gribbens";
ɔɔjerved menes enten vultur flavus L., eller rettere den bekjendte
ɛ i Ægypten og Syrien næſten hjemmehørende Aadſelgrib vultur
ɔɔcperenopterus L., hvilken har et ganſke ſkaldet Forhoved. Klippe
tet Land ſkaldet vilde iøvrigt være at berøve det ſin yppige Vege=
tɔtation, ſine Skove. Over din Fryds Børn jf. 2, 9. For
ɔɔFaderen ere de ifølge Forældrenes forſkjellige Følelſe og ſammes
tlYttring בני שעשעים Jer. 31, 20.

Kap. 2.

ɔSpaadom om Landflygtighed ogſaa for Juda, og Løfte om hele Folkets tilkommende Union.

Indholdet af dette Drakel concentrerer ſig i den Tanke, at
ɔɔogſaa Judæerne ſkulle fordrives af deres Land formedelſt deres
ɔSynder, deres Følesloshed imod de ulykkelige Israeliter: hvilket
ɔirrigtignok var forbudt at ſige; og Jehova vil tilſidſt igjen ſamle
ɔɔdet Overblevne af Israel til eet Folk. Det Hele falder i tre

Afsnit, hvoraf det mellemste V. 5—11 udgjør den egentlige Kjærne. — V. 1—4. I Spidsen stilles den Hovedtanke: Syndernes Overtrædelse skal straffes med Bortførelse af Landet. — V. 1 f. giver Seerens Uvillie sig Luft i en increpatio. Han skildrer deres Ryggesløshed, dog ikke i det specielle Tilfælde; men i ganske almindeligt Omrids V. 1, som Vindesyge og Undertrykkelse overhoved V. 2. — חשב אׄ at undfange det onde Forsæt, כּלל רׄ gaae svanger dermed, udtænke Midlerne; עשׂה udføre det. Ufortøvet, ved Dagens Frembrud, udføre de det, naar det staaer i deres Haand. Ordret: naar deres Haand er til Gud at gjøre det jf. Hab. 1, 11. Sædvanlig tages אל som Kraft, men det betyder her den Mægtige, Gud. Jævnfør: være Mand for Noget; og dextra mihi deus. V. 2 angiver det Onde. Det andet Heinistich slutter sig nøie til det første: og saaledes undertrykke de. Huset kunde man forstaae om Familien, men ikke Arven om Eiendom i Hjorde. Uretfærdigheden mod Eiermanden er tillige Uretfærdighed mod Eiendommen; som denne rives fra hin, rives hin fra denne; ogsaa den livløse Natur kunde Hebræeren let forestille sig som fornemmende Hab. 2, 11. — Straffen V. 3 f. svarer nøiagtig til Synden Efter deres Exempel vil ogsaa Jehova være en חֹשֵׁב, ikke af אוֹן — hvilket er umuligt — men af et רָעָה, et enkelt Onde, en Ulykke, og fordi de tilreve sig fremmed Eiendom, skal deres Eiendom gaae over til Fremmede. Denne Ulykke er et Aag, hvorfra de ikke kunne unddrage deres Hals, saa at de kunde gaae igjennem med stolt opreist og ubetynget Nakke Lev. 26, 13; thi det skal være en ond, Bedrøvelsens Tid. מִשְׁפָּחָה] ikke: over denne Race, men: over Judas Folk, det, hele Folk, hvis uværdige Medlemmer just i Ulykken skulle fordærve. Prophe-ten skildrer hin Ulykke ved det Phænomen, som den frembringer; af de Ord, der skal siges hin Dag, lader han ahne, hvad der da skal foregaae. Man skal opløfte en Spottesang over eder, man istemmer en Klagesang, ikke over eder, men de hvem Ulykken ramme, istemme den selv. נָהִיָה Niph. af הוה, er et Udbrud af Fortvivlelse: actum est! hvilket det

følgende: vi ere ganske tilintetgjorte forklarer. אמר er indflettet, som inquit. Mit Folks Arv bortgiver han, nemlig Jehova. Ikke egentlig: han bortbytter samme; thi Jehova vilde maaskee bortbytte Folket, men ikke Landet. I Ordene: han lader mit Folks Arv skifte, ligger allerede, at „mit Folk" besidder samme. Hvorledes lader han mig vige! Nemlig med Stød paa Stød driver han dem ud af deres forrige Bestedelse, for at uddele dem til Andre. Denne Forklaring af de to Sætninger anbefaler sig derved, at den tilstæder et fælles Subjekt for de tre Verba, og dette er til יהוה ustridigt Jehova. Imidlertid beroer den begge Steder kun paa Sproganalogi, ikke paa beviist Sprogbrug; ligesom det ogsaa er paafaldende, naar den Klagende, en af hine Nyggesløse V. 1, i Ulykken ikke blot erkjender denne selv, men saa kjendeligt den straffende Guds Arm. Derfor bedre: mit Folks Arv skifter, ikke sin Herre, men Sted. ימיר forklares ved ימישׁ: „det flygter, og hvorledes! i hvilken Grad!" Hvorledes viger det for mig! ligesom under Fødderne. יַהֲפֹךְ, saaledes maa punkteres, da Jehova er Subjekt. שׁוֹבֵב = den Frafaldne, den der er det fra Fødselen af, Hedningen Jer. 49, 4. — Det andet Afsnit deler sig i to Grupper, V. 5—7 og V 8—11; men i V. 11 vender Tanken fra V. 6 tilbage, saa at begge disse mindre Stykker hænge sammen. — V. 5. Derfor skal der ikke være nogen for dig, som kaster Maalesnoren paa en Jordlod i Jehovas Menighed. Denne Menighed er Folket selv; det er altsaa ikke dette, men en Enkelt, der tiltales. Opfattet som Prophetens Ord bliver Verset uforstaaeligt, tværtimod er det hendvendt til Micha. Paa Grund af slige gudsbespottende Ord, mene Jøderne, skal Micha dræbes, han og hans Familie udryddes, saa at hans Arv gaaer over til Andre. Den falske Prophets Straf skal ramme ham Deut. 13, 6; og der sees bort fra ham til hans Afkom, der ved Faderens Død udryddes med Roden. Formen af deres Trudsel retter sig efter hans Spaadom: du skal miste din Arv, hvilket du forkynder os. Ligesom her, indføres ogsaa V. 10 Jøderne uden videre talende, og slutteligen betræf-

tes vor Fortolkning ved V. 6. Prædiker ikke! de skulle see] Her tales altsaa til Jøderne; og Advarslen mod at prædike ligger allerede implicite i V. 5, hvortil saaledes V. 6 knytter sig. I הטיף (ogsaa V. 11 om at spaae) ligger der vel noget Nedsættende, hvilket Micha strax giver dem tilbage. Ikke skulle de prædike om Sligt] Talen, der først var Tiltale til flere Propheter, bliver her Samtale mellem Jøderne indbyrdes. כאלה] om disse Ting, nemlig Folkets Bortførelse og hvad dermed staaer i Forbindelse; derom maa slet ikke tales. Forsmædelsen haver ingen Ende] Udbrud af Uvillie over slige Yttringer, som V. 1 f. I denne Forstokkelse paastaae de, det er Forhaanelse. Paa denne Tid virkede flere Seere, navnlig ogsaa Esaias. — V. 7 svarer Micha dem, at til de Retskafne pleier Jehova at tale ganske andre Ord. Punktationen opfatter הֶאָמוֹר som Spørgsmaal: num dicendum? tør man sige det? er det ogsaa rigtigt? Umiddelbart iforveien gaaer et אִמְרֵי af Folkene, af Jakobs Huus, nemlig Beskyldningen for Forhaanelse. Et Spørgsmaal bliver her allerede derved sandsynligt, at den følgende Sætning ogsaa fremsætter et Spørgsmaal. Den sædvanlige Fortolkning: Du, der kaldes Jakobs Huus, lader sig ikke retfærdiggjøre ved Es. 8, 12. Er Jehova vredagtig? saa at Ærgrelse, vieblikkelig Uvillie kunde henrive ham til at skjælde paa en uretfærdig Maade? Ere disse hans Idrætter? Ere disse Idrætter, som han forkynder ved mig, hans sædvanlige Idrætter? Handle ikke meget mere hans Ord kjærligt imod o. s. v.? Forsaavidt det, som Jehova forkynder, nødvendig skeer, forkynder ikke blot Ordet Velsignelsen, men bevirker den tillige; Handlingen ledsager Ordet. — V. 8 f. Kjærligt handler Jehova mod de Retskafne; men til at handle saaledes mod eder, give I ham ingen Anledning, tværtimod give eders Handlemaade Grund til mine Bebreidelser. Sædvanlig oversættes: forlængst har mit Folk opreist sig som Fiende, men da der ikke angives som hvis Fiende, og עמי i Jehovas eller Prophetens Mund her ikke er saa passende som 6, 3, maatte snarere oversættes: igaar, eller: forhen pleiede

mmit Folk. Hermed betegnedes da de samme, som V. 9. Mod dhvem man optraadte som Fjende, fremlyser af det Følgende: mod idem, der drage ubekymret forbi, til hvilke „mit Folks Quinder" V. 9 ligeledes høre. Herefter er עמי V. 8 neppe Subjekt, men mman optraadte som Fjende imod עמי; og vi maae supponere en ftil denne Mening passende Præposition foran עמי. Nu giver idet efterfølgende מִמּוּל et Vink som om מדל i אֶתְמוֹל kunde dvære den bekjendte Præpos., som Hieron. her oversætter som Adverbium e contrario. Men אתמול i Analogi med אֶתְ־פְּנֵי offorekommer ikke; og Modsætningen ממול indbyder til at læse אֶל־מוּמִּים, og dette forauledigede Micha paa Grund af Modsætninngen til ממול istedetfor מעל 3, 2. Men imod mit Folk dopreiser man sig som Fjende; Subjektet er ubestemt, fordi dhan ikke kan navngive de Enkelte, der gjøre det. Den emphatiske Form bruges for רקים, fordi de allevegne stillede sig i Veien ofor de flygtende Israeliter, for at plyndre dem. Da der ved עמי ikke kan menes Judæerne, maa det betegne Israel. 1, 15 dl komme Israeliterne til Adullam; og Krigen, hvorfra de her undslippe, idet de nu drage sorgløst til Broderfolkets Land, herfker rs endnu i Israel. שׁוּבִי intrans. Partic.: som have vendt sig fra Krigen. — V. 8 skildrede Micha deres Adfærd mod Mænd dene. De flygtende Quinder, som, af svagere Bygning og bed byrdede med Omsorg for Børnene, ville udhvile i Juda indtil id deres Skæbne har decideret sig: dem forjage de fra det Sted, id hvor de saa gjerne vilde blive. Derved bereve de Jehova, der ti ikke vil lade Nogen af sit Folk gaae tilgrunde, hans Undersaatter, dt thi uddrevne af Jehovas Land ere disse Israelitindernes Børn id anviste til fremmede Guders Dyrkelse 1 S. 26, 19. At være E Jehovas Folk, stolt af ham Am. 8, 7, er jo netop Israels eiendommelige Fortrin, hvilket den Enkelte bærer som et Gevant eller rs en anden Prydelse. — V. 10. De ubarmhjertige Jøders Ord, m med hvilke de twinge dem til at drage videre jf. Es. 28, 12. s Af dette Sted, der hører til samme Tid, som vort, fremlyser, at 2 Ordene her ere sagte til Udmattede, og at Seerne, der vare

gjennemtrængte af Broderkjærlighedens Pligt, forgjæves opfordrede Judæerne til at taale deres ulykkelige Landsmænd hos sig. קוּמוּ til. Quinderne med deres Børn. — מְנוּחָה Hvilested, ikke Hvile. Formedelst Ureenhed, der stifter Fordærvelse, og skrækkelig Fordærvelse.] Hyklerne vilde ikke gjøre sig urene mellem dem, de betragtede deres Brødre som Hedninger, ligesom den senere Jødedom betragtede Samaritanerne, og foregav religiøs Scrupel for deres Ubarmhjertighed. — Derved, at de drive Israeliterne videre, vare de Propheterne ulydige; de ville ikke lade sig irettesætte eller høre tale om Syndens Følger (V. 6); men hvis (V. 11) o. s. v. — Hvis en Mand gik hen — Vind og Svig løi han] d. e. ikke: som løi, men: og løi. Med Rette have Punktatorerne forbundet שֶׁקֶר og det synonyme רוּחַ ved ו; at man kunde sige הָלַךְ רוּחַ, lader sig hverken bevise af Es. 33, 15 eller af Hos. 12, 2. Ez. 13, 3 og כָּזַב i denne Forbindelse er prægnant = fremføre Svig og derved lyve. Jeg spaaer dig om Viin] Denne Pseudoprophets Tale til Folket, hvilket fremgaaer af Eftersætningen. Dette vilde være en שֶׁקֶר; thi til at spaae derom havde han ingen Ordre; og det vilde altsaa ikke være en sand Spaadom. לַיַּיִן] ikke: til Viin, men jf. V. 6. — V. 12 f. Nogle lade her den af Folket yndede Pseudoprophets Tale fortsættes; hvorfor der kan anføres Tiltalen i 2 Pers. sing., ligesom man ogsaa i hele Stedet kunde finde forsætlig Bombast. Men paa Grund af Følgesætningen V. 11 maa det antages at Talen er tilende med לִשְׁבָר; og Indholdet V. 12 f. egner sig ikke meget til at fortsætte hin Forkyndelse; især naar man rigtigt fortolker „om Viin og Mjød;" thi V. 12 f. vilde da handle om noget ganske Forskjelligt. Endelig er den her udtalte Idee en fælles for de sande Propheter Hos. 2, 2. Mi. 4, 6.; til at udtrykke den her, dertil foranledigedes Micha ved den V. 9 f. lastede Kjendsgjerning, at Juda bortjog de Flygtende, saa at de maatte adsprede sig i Udlandet, istedetfor at beholde dem hos sig. Hvad de, Judæerne, ikke vilde gjøre, siger Micha, det vil Jehova gjøre. Han vil efter den Katastrophe, der ogsaa rammer Juda V. 3. 4. 1, 9 atter samle hele Israel,

alle de endnu Tiloversblevne. — Jakob og Israel ere ikke for-
skjellige; יהוּדָה betyder derfor heller ikke: dem tillige, men er
Tingsobjektet for אשרים. Foldens Faar] בצרה, som Appellativ
et mere segt Udtryk, maa forstaaes om den midt paa Græsgan-
gen staaende Fold, hvori Hjorden bliver bragt i Sikkerhed for
Rovdyr og Tyve (Ex. 22, 11). De skulle larme af Menne-
sker] Subjektet er Fold og Græsgang; det er altsaa klart, at
Ordene: som en Hjord midt paa sin Græsgang, ikke høre
herhen, men til det Foregaaende. Af Mennesker d. e. af
deres Mængde. — Denne Fold er Billede for Samlingspladsen,
hvorfra hele Israel bryder op under Anførsel af Jehova, for at
vende tilbage til Hjemmet; Billedet bibeholdes V. 13, derfor הפרץ.
Denne er den i Spidsen gaaende, anførende Buk, ingen פֹּרֵץ גָּדֵר
(Prædk. 10, 8) men, da de, der følge efter den, bryde ud til
Porten, den der optrykker eller sprænger Foldens Dør. De
bryde igjennem og strømme gjennem Porten og
rage ud af den] Betydningen af פרצו er saameget mindre
tvivlsom, som Acc. שער kun kan styres af dette. De bryde ud
af Skranken som en oversvømmende Strøm. ויעבר bagefter
maa oversættes: og han drager igjennem. Vil man ud-
tyde „Gjennembryderen," da svarer dertil ikke Jehova — som er
Hyrden V. 12, men Kongen „der drager igjennem foran dem,"
hvilken er af samme Slægt som בּאן. Hele Israel skal da være
forenet under een Konge (Hos. 2, 2).

Kap. 3.

Orakel om Jerusalems Ødelæggelse for Regenternes og Propheternes Ondskabs Skyld.

Indholdet af 2, 1—4 udbreder sig her til et heelt Kap., der ligeledes falder i tre Dele. Men Spaadommen der vinder her saavel i Omfang, som i Tydelighed og Bestemthed. Den henvender sig til de samme Folk, hvilke den ikke mere blot anty-der ved at angive deres Handlemaade, men opregner de forskjellige

Classer af dem. De tre Afsnit, der Kap. 2 vare utydelige, fremstille sig her umiskjendeligt; og hvad der antydedes 2, 3 f., siges her V. 12 med rene Ord. — V. 1—4. Dette første Afsnit viser ved ואמר V. 1 tilbage til noget Foregaaende og ved אז V. 4 til 2, 3. Til Slutningen af K. 2 knytter det sig ved Skildringen V. 2 f., hvortil Billedet om Hjorden 2, 12 f. endnu ligger til Grund. „Jakob" nden כלך og „Israel" (der erindrer om 2, 12) restringerer sig til Juda, jf. V. 9. m. V. 10. 12. Jakobs Hoveder ere identiske med Dommerne: det er de dømmende שרים, Hyrderne Jer. 2, 8, hvem det fornemmelig paalaae at vide hvad Ret er. At משפט er Ret, quatenus ad forum spectat, fremgaaer af det Følgende, hvor Handlemaaden 2, 2 skildres med grelle Farver. V. 2. Apposition til Fyrsterne i Jacobs Huus; V. 3, hvor Appositionen, fjerner sig fra Hovedordet, forandres den til en relativ Sætning. Som have det Gode] ikke: den Gode. רַע V. 1. 7, 3 er Ondt; רעה vilde være et Onde, en Ulykke, og derved kunde menes den forkyndte Straf, hvilken de ligeledes elske, fordi Synden er dens Aarsag. Men denne søgte Mening kan Micha ikke vel have villet udtrykke. K'tib רָעָה er ægte, og betyder ifølge Modsætningen Ondskab. Til de følgende Hyperboler jf. Am. 2, 7. — V. 3 Forsættelse Folket er ligesom Hjorden, der flaaes og slagtes. Ligesom Fedt kan staae tropisk for Rigdom, saaledes er Folkets Kjød her dets Eiendom; Huden og Stykkerne, der lægges i Gryden, er Billede paa pantsatte Klædningsstykker (Am. 2, 8) og røvede Jorder 2, 2. For Fuldstændigheds Skyld gjentages Hudens Aftrækning fra V. 2, heller ikke forglemmes Benenes Sønderbrydning, efterat der paany begyndes med Angivelse af det Vigtigste, at de nemlig æde Folkets Kjød. Hvad der i Tiden indtræder sidst, træder som Hovedsag, som de øvrige Handlingers Endemaal, i Spidsen. — V. 4. אז gaaer ikke tilbage til 2, 12, da hin Samlen af Israels Levninger først skal finde Sted i en fildig Tid, men det refererer sig til 2, 3. „Paa hin Tid" er lig „hin Dag" 2, 4, nemlig hin onde Tid 2, 3. כאשר til Løn for at o. s. v. — Det andet Afsnit V. 5—8 truer Pseudopropheterne. Micha stiller sig og

sin Virksomhed i Modsætning til dem, og der udtales saaledes en Modsætning som virkelig tilstedeværende, hvilken 2, 11 var berørt som en mulig. Han anklager dem for at de føre Folket vild og at de gjøre Indholdet af deres Spaadom afhængig af Betaling. De førte Folket vild, idet de ikke som Micha (V. 8) henviste det til sin Synd, sammes Straf og Nødvendigheden af Forbedring, men, talende efter deres Hu lovede שלום Ez. 13, 10. Det følgende Træk: som bide o. s. v. charakteriserer nærmest deres Forhold mod Enkelte af Folket; ogsaa regnes V. 6 f. Sandsigerne med til Propheterne. Imidlertid kunne de ikke forkynde en Privatperson egentlig „Krig," men kun noget Lignende, det maatte da være mod hele Folket; og deres Forhold mod hele Folket var uden Tvivl analog med det imod Enkelte. Ogsaa naar de af Enkelte, t. Ex. Magnater, adspurgtes om almindelige Anliggender, lode de sig mæske, og forsikkrede med veltilfreds Smadsken, at der skulde være Fred. Som bide med deres Tænder, og da raabe de] Ordene involvere, som Modsætningen viser, at de virkelig bide Noget. Rigtigere: som, naar deres Tænder have Noget at bide, raabe. — Den V. 6 bebudede Nat er aabenbart en aandelig, ligesom חזון er en aandelig Skuen. Naar det hedder: Solen gaaer ned for dem, da menes Lykkens Sol (Jer. 15, 9. Am. 8, 9); den Dag, der bliver mørk for dem, er hin Dommedag 2, 4, hvilken er Mørkhed og ikke Lys Am. 5, 18. Naar da det Modsatte af deres Spaadom, de uventede Ædsler indtræde, da vide de ikke mere Raad. Den politiske Nat, der bryder ind over Folket, bliver dets aandelige; thi det skal ikke besidde noget חזון Begr. 2, 9; Jehova giver ingen Besked V. 7. Straffede for Løgn ved Udfaldet, blive de saaledes tilskamme, da Gud ikke ved noget Aabenbaringsord redder dem af Noden. מחזון] En Hebræer kunde kun forstaae dette מִן privative, hvilken Mening ogsaa Sammenhængen og Slutningen af V. 7 forlanger. De skal skjule deres Overskjæg] Ikke som om dette lig Haarkappen Sach. 13, 5 eller Philosophernes Skjæg hørte til Dragten, eller som Antydning af at Munden var stopper paa dem. Men de skulle skjule Hovedet af Skam og Bedrøvelse, tilhylle Ansigtet lige til Næsen Lev. 13, 45. Ez. 24, 17. —

Men derimod jeg] Propheten mener ikke: paa hin Dag, men: nu og overhoved. I ædel Selvfølelse stiller han sig lige= over for hine feige Uslinger som En, der er opfyldt af כח, den til= strækkelige Kraft til at forvalte Prophetembedet. Men den er ikke Andet, end Guds Aand selv, hvilken alene gjør Propheten. Deraf Appositionen. Fremdeles er han opfyldt af מִשְׁפָּט — dette, noget Indvortes, Subjektivt, er Følelsen for det Rette — og גְּבוּרָה, om moralsk Mod og mandig Energi. — V. 9—12. Med dette Afsnit vender Slutningen tilbage til Begyndelsen; i temmelig lignende Udtryk henvender V. 9 sig til de Samme, som V. 1. De to foregaaende Afsnit ere kun de Forberedelsestrin, ad hvilke Draklets tredie Deel stiger frem. Folkets Høvdinger og Propheter, til hvilke Micha endnu føier Propheterne, sammen= fattes her V. 6, tillige viser Talen sig extensiv forstærket (jf. V. 9. m. V. 1); og tilsidst slynger han det skjæbnesvangre Vaa= ben V. 12. — Ved Opfordringen V. 9 knytter Afsnittet sig til Slutningen af det foregaaende. De skulle høre. Jakobs Synd (jf. V. 11. ogsaa V. 9 f.), men tillige sammes Straf V. 12. V. 10 skrider Talen fra pl. videre, ikke til en bestemt Enkelt, om hvilke man kunde opstille Formodninger, men בנה hvor der bygges, er collectiv og — som pl. V. 2 — Apposition. — Blod er ligesom den Muurkalk, hvormed de bygge. Som Sam= menhængen med V. 9 og det parallele עִוְלָה viser, betegner det deres Blod, hvem man (saasom Naboth 1, K. 21 myrdede efter Dom, for at bemægtige sig deres Gods. Men de opbygge paa denne Maade ikke virkelig Jerusalem, men bygge sig Ruiner, ødelægge Staden jf. V. 12. — V. 11. Is. 7, 3. Man tog Be= stikkelse t. Ex. mod en Uskyldig, for at styrte ham Ez. 12, 12. Præsterne vare de egentlige Ihændehavere af Loven, af den skrevne, til Grund for Theokratiet liggende Jehovas Aabenbaring Jer. 18, 18, i hvilken de skulde undervise Israeliterne Lev. 10, 11. — som sees af vort Sted — uden Betaling. Men de gjorde det til en Erhvervsgreen; og paa samme Maadr fornedrede Pro= pheten sig til at spaae for Penge V. 5. — Derfor skal for eders Skyld o. s. v. לָכֵן refererer sig til hele V. 11: derfor,

fordi I saaledes formere Synd i daarlig Tillid til Jehova, skal tværtimod v. s. v. „Zion" er Stedet, Grunden, hvorpaa Jerusalem staaer; „Jerusalem" Husene og Muurværket sammesteds. At Tempelbjerget ikke ogsaa skal ploies til Ager, men blive til Orken, har vel blot en rhethorisk Grund. Særskilt omtalt tildeles det ogsaa en særskilt Lod; og passende nævnes Templet, hvorpaa de pukkede Jer. 7, 4 tilsidst.

Kap. 4, 1—7.

Spaadom, at Jehovas Rige skal engang fra Zion af omfatte alle Folk.

Imod den 3, 12 udtalte Tanke om Templets Ødelæggelse oprørte sig enhver Israelits Følelse, endog dens, der udtalte den. At Jehovas, den eneste sande Guds Tempel kunde blive ødelagt for stedse, var aldeles utænkeligt. Derfor iler Micha med at sige, ikke at det paany vil reise sig af sin Aske til sin forrige Glands, men at det engang vil opstaae i langt større Herlighed som et Velfartssted for hele Verden. Umiddelbart til Thesis knytter Propheten Antithesen, lægger alt det mindre Væsentlige tilside, og overspringer det Mellemrum, indenfor hvilket Modsætningen først medierer sig. — V. 1—4. I de sidste Dage d. e. i den seneste Fremtid, udover hvilken Øiet ikke rækker. Paa Bjergenes Top] staaende ovenpaa som det første; ikke: grundet paa Bjergenes Hoved, saa at disse, der løb sammen under det, bar det paa sine Skuldre; men ragende frem over dem, saa at det faldt Folkene i Øinene, ligesom opstillet som Banner Es. 5, 26. וְנָהֲרוּ] og de skulle strømme d. e. gjøre Valfart i lange Tog, „i Strømme." Om sine Veie egl. fra sine Veie (skal han lære os), saa at disse blive den Gjenstand, hvorom de erholde Kundskab. De følgende Ord siges ikke om Hedningerne, Meningen er ikke: i Zion flyder en Kilde af Belæring, men derfra skal den udgaae, nemlig derved, at Hedninger øse den af Kilden og udføre den til deres Lande jf. Es. 42, 1. 3. Heller ikke det følgende Vers tænker sig Hedningerne

i Jerusalem, men som tilbagevendte til Hjemmet. De have underkastet sig Jehova, og erkjende ham som øverste Voldgiftsmand, saa at hans Kjendelse, og ikke længer Vaabenmagten afgjør Stridighederne mellem Folkene. Selve Ordene forudsætte en fremdeles Bestaaen af forskjellige Folk som saadanne, men en fredelig under en fælles Konge, Jehova, hvilken imidlertid V. 7 beholder sit peculium og sin Bolig i Zion. Og de smedde deres Sværd] Da der ikke er Udsigt til, at der igjen vil udbryde Krig, forandre de deres Sværd til fredelige Markredskaber. S. det Modsatte Jo. 4, 10. יִשְׂאוּ] Subjektet er גּוֹיִם; det følgende גּוֹי er underordnet. Folkene, der dyrke deres Marker, skulle sidde enhver (ikke ethvert) Enkelt o. s. v. Denne Formel synes at være et Ordsprog for at betegne den dybeste Fred.

Dette lille Afsnit, der med flere Afvigelser forekommer Es. 2, 2--4, har hos Micha uden Tvivl vedligeholdt sig i sin oprindelige Skikkelse. Hos Esaias mangler det til det Heles Afrunding uundværlige sidste Vers; og de tre andre, der der ere citerede efter Hukommelsen, fristede det udenadlærte Vers's Skæbne. Hvad der nemlig ikke stod i Tankens, men i Skjønhedens og Proportionens Tjeneste, er hos Esaias udeladt eller forvandsket. Micha maa følgelig ikke gjøres afhængig af Esaias, men heller ikke denne af hin, da Es. K. 2 falder under Achas; og naar vi ikke ville ansee hine Ord hos Esaias for senere Indskud, hvortil der ikke er Grund, bliver der kun tilbage at statuere en tredie ældre Forf., af hvem baade Micha og Esaias have laant. Virkelig har Stedet ogsaa hos Micha et fremmed Udseende. Vel lader sig Intet udsætte paa Forbindelsen af V. 1 med 3, 12; men Overgangen til V. 5 har noget Misligt og synes at være tilveiebragt med Besvær. Istedetfor Vaabnenes Forvandling vilde Micha snarere have omtalt Jerusalems ny Skikkelse. V. 1 f. forudsætter Staden og Templet, hvor Jehova throner, som bestaaende paa hin Tid. V. 6 f. derimod vil Jehova „paa hin Dag" først gjenoprette Riget og paany indtage (ikke have indtaget) sit Sæde i Zion. Fremdeles staaer den evige Fred V. 3 f. i Modsigelse med 5, 4 f. og Afsnittet 5, 6—8; og endelig er Rhytmus i de

fire Vers noget for afmaalt, taktmæssig og majestætisk for Micha og Esaias.

Stykkets virkelige Forf. lader sig endnu eftervise; det er Joel. Denne forbinder 1, 7. 12. 2, 22, ligesom her V. 4, Viinstok og Figentræ, skriver 2, 2 עם רב ועצום, jf. 4; 3. lader 4, 2. 12 Gud holde Dom over Hedningerne. Ligesom her V. 2 en Lov udgaaer fra Templet, udgaaer Jo. 4, 18 en Kilde derfra; og Jo. 4, 10 smedde Hedningerne deres Hakker om til Sværd og deres Segle til Landser. Tanke og Udtryk lobe her parallel med Mi. 4, 3, ja først ved Mi. 4. 1 ff. vinder Joels Drakel sin fuldkomne Afrunding og en passende Slutning, idet status quo ante bellum først derved er gjenoprettet, at Krigsvaabnene atter omdannes til de fredelige Markredskaber. Formodentlig bortfaldt Stykket i Slutningen af Joel, fordi det stod i Enden, medens det hos Esaias sikkredes ved Overskriften, hos Micha ved Fortsættelsen. Med de Ord „thi Jehova sagde det" slutter Jo. 4, 8 en Afdeling af Drablet, her derimod slutter selve Drablet med „thi Jehova Zebaoths Mund sagde det;" og Ordene „Jehova boer i Zion" kunne Jo. 4, 20 saa meget mindre slutte det Hele, som denne Tanke, der Jo. 4, 17 blot slutter et Afsnit, der rigtignok er større end V. 18—20, er udtrykt langt høitideligere med en Fylde af Ord.

V. 5. Forbindelsen skeer ved כי; ogsaa staaer her ved איש det samme Subjekt, som V. 4. ירכיח maa forstaaes paa samme Maade, som כי i den adversative Sætning. Det sidste refererer sig til Fremtiden; i den første Sætning omtales noget virkelig Bestaaende, der ligeledes udstrækker sig til Fremtiden, kun ikke til hin sildige Tid. Causalsætningen melder: nemlig endnu forholder Sagen sig anderledes, en saadan Tilstand vil først indtræde i den fjerne Fremtid. Nu og i den nærmest paafølgende Tid dyrker ethvert Folk sin egen Gud Jer. 2, 11; men vi ville endnu i hine fjerne Dage tilbede Jehova, at ogsaa da Jehovas Bolig Zion, kan blive deelagtig i saadan Udmærkelse (V. 1 f.). — — V. 6 f. Paa hiin Dag refererer sig til „de sidste Dage" V. 1. Jehova har ved denne Tid allerede slaaet Folket med

Plager og vil nu atter læge; Jerusalems Ødelæggelse er „paa hin Dag" noget Forbigangent. Bindende sig til et Tidspunkt for Opfyldelsen staaer iøvrigt Spaadommen her paa samme Standpunkt, som 2, 12 f. Fem. sing. i Participierne maa forstaaes collectiv; der betegnes ikke flere Subjekter, men forskjellige Prædikater til det samme Subjekt, til Folket, hele Israel, hoilke tilkomme dette efter dets forskjellige Individer. Det Haltende] Israelitas dolentes et male sese habentes (Rosenm.) Jehova vil gjøre det til en Levning d. e. bevare denne Levning, saa at de Haltende ikke falde d. e. omkomme. Hvad der er bleven fordreven langt bort, til fjerne Lande, jf. V. 10. m. Es. 39, 3. — מֵעַתָּה fra den Tid af, ikke: fra nu af.

Kap. 4, 8—5, 14.

Det tidligere Riges Gjenoprettelse efter Exilet. Messias og hans Tid.

Overgangen danner V. 6 f.: til Gjenopreisningen af Jehovas Throne knytter sig V. 8 Gjenoprettelsen af Israels politiske Magt. Ligesom V. 6 forudsætter ogsaa det „tilbagevendende forrige Herredømme" V. 8 sammes foregaaende Tilintetgjørelse, altsaa Stedet 3, 12; og Propheten formidler nu Modsigelsen mellem hin Trudsel og Forjættelsen 4, 1 ff. Hin grundede sig paa Folkets Fordærvelse 7, 13, der ikke maa blive ustraffet og støttede sig paa Straffemidlets Tilstædeværelse i Samaria; Forjættelsen derimod var et meddeelt prophetisk Ord, der fremgik af den Idee, at Israels particulære Gud tillige er den eneste sande. Begges Indhold var for Propheten lige vis, og saaledes udtaler han sig her overeensstemmende med hint „i de sidste Dage" V. 1, derhen, at der rigtignok først forestaaer en Bortførelse af Folket, V. 10. 5, 2; men siden skal dette udfries og blive Herre over sine Fjender. Tilligemed Riget selv skal ogsaa Davids Dynasti gjenoprettes 5, 1—5. Hin Frelse udfører den ideale Konge af Davids Slægt. Dette Herredømmes Periode, den gyldne Tid, skildrer det tredie Afsnit, der falder i to Underafdelinger (5, 6—8 og V. 9—14) og indledet ved V. 3 ff., tildeels er anteciperet.

— V. 8. Zions Datters Høi] Denne Apposition viser, at Hjordens Taarn her ikke er identisk med hint ved Bethlehem. Gen. 35, 21. Man maa ikke fortolke som 5, 1; thi begge Steder løbe parallel, men udsige ikke det samme. Ligesom Udtrykkene Hyrde, Hjord, græsse, saaledes er — hvortil netop Davids Historie indbød jf. 2 S. 7, 8 — ogsaa Hjordens Taarn overført, og navnlig paa בֹּהַן, jf. Es. 32, 14, hvor Høi og Vagttaarn sammenstilles ligesom her Hjordens Taarn og Høi. Denne sidste er her ikke den sydostlige Deel af Staden Zion, der ellers fortrinsviis heed Ophel, men Høien Zion selv, hvor Zions Datter boer, (ellers מִצַּדַּת צִיּוֹן 2 S. 5, 7). Her residerede David og hans Efterfølgere (2 S. anf. St.); בהן var Kongeborgens Taarn, hvorfra Kongen saae ud, om der truede Jehovas Eder (Jer. 13, 17) nogen Fare. Da Taarnet stod paa Høien og selv udgjorde dennes høieste Punkt, var Apposition mulig. Kongedømme over Zions Datter] Zions Datter synes her at adskilles fra Jerusalems Datter; hin er den indre Stads, Davids Stads, Kongeborgens Befolkning; hvorimod den egentlige Stad Jerusalem laae nordlig paa en lavere Høi, der løb flatt ud. Jerusalem blev virkelig „behersket" af Høien Zion. — V. 9 f. De Handlinger der bestemmes ved עתה V. 2 ff., passe til hin tidligere Periode for den truende Katastrophe; kun spørges, om denne allerede var indtruffen eller om ikke Micha tager sit Standpunkt i Fremtiden som Nutid. Spørgsmaalet er: havde det virkelig allerede Udseende, som om Jerusalem snart skulde beleires, eller ikke? At Propheten for at holde en sildigere og en tidligere Fremtid desto bedre ud fra hinanden, hensatte sig i den tidligere som om den var nærværende, er uden Exempel og usandsynlig. Heller ikke er עתה V. 9, saaledes som V. 7, tydeligt som relativt nu, og en hebr. Læser kunde kun forstaae Ordene om Prophetens virkelige Nutid. Nu er en assyrisk Invasion, der imidlertid paafulgte A. 714, først mulig 5, 4; paa den anden Side er det utroligt, at Salmanassar for eller i A. 722 uden Anledning har gjort Mine til at angribe, og dog ikke angrebet det skatskyldige Juda. Vort Orakel kan herefter kun falde i Mellem-

tiden mellem begge Epocher, hvori det assyriske Felttog mod Philisterne falder Es. 20, 1. 14, 31., og, samtidig med Es. 10, 5—34, maa det forklares i Analogi dermed. Hvorfor opløfter du Skrig] Tiltalen gjælder, som V. 10, Zions Datter V. 8. Ligesom Gallims Datter Es. 10, 30 skriger høit, saaledes var Hovedstaden opfyldt med Klageskrig ved Assyrernes Anmarsch, som den troede rettet mod sig. Umiddelbar Aarsag til Skriget er Angesten הרך, men om Grunden til denne sporger Micha videre. Spørgsmaalet: har du ingen Konge, ingen Raadgiver? (saa at Raad og Magt til Krig mangler nu, da denne truer) er ironisk. En Raadgiver er der rigtignok, men han kan ikke give Raad. Denne Raadgiver er den samme som Kongen i det parallele Led; מלך belyder paa Aramaisk give Raad. Lid (Fødselssmerter) og lad (Livsfrugten) bryde-frem. Propheten opfordrer hende til at gjøre, hvad hun deels allerede gjør, deels efter hans Mening vil gjøre. Under saadanne Veer fødes den ny Tingenes Orden, nemlig at Jerusalem vil overgive sig og Folket bortføres. Thi nu skal du gaae ud] Beleiret af Fjenderne V. 14 skal du nu gaae ud til dem, d. e. overgive dig, skal udenfor Staden tilligemed de øvrige Fanger, maaskee under Telte (Hos. 12, 10) campere indtil du bortføres til Babel. En saadan Udvikling af Begivenhederne havde al Sandsynlighed for sig; og Micha besad ikke den freidige Tro, som Esaias 10, 12 ff. yttrer; dog lever hans Tillid til Gud igjen op V. 12. At Micha i den assyriske Periode spaaer en Bortførelse til Babel, maa frappere; og Es. 39, 6 frembyder ingen Analogi, da det ikke hidrører fra Esaias selv. Imidlertid hørte Babel dengang til det assyriske Rige; Staden var den ældre og berømte Hovedstad, tildeels beliggende paa denne Side af Euphrat, medens Ninive laae paa hin Side af Tigris. Naar senere Chaldæerne, og ved dem ogsaa Jøderne, fik Boliger anviste der, da er denne Omstændighed Bevis for en sparsom Befolkning; et Forhold, der vel senere, men ikke tidligere maa have været anderledes. Assyrerne søgte altsaa at befolke dette Land. Norden for Babylonien ved Chaboras (2 K. 17, 6) vare Ephraimiterne for nylig blevne henflyttede. Der var altsaa Pladsen

besat, og efterat være forte til Babylonien vilde Judæerne atter have havt Ephraim til deres nordlige Nabo. — V. 11—13. De sidste Ord af V. 10 skuede ud i Fremtiden; V. 11 vender Micha tilbage til det Nærværende. Nu have vel mange Folk samlet sig imod dig] Der menes Assyrerne, i hvis Hær der tjente forskjellige Folkeslag; de rykke frem, som ogsaa Esaias mener 10, 32, imod Jerusalem. Til de Ord, de her sige, jf. Es. 10, 8 ff. תחנף] Subjektet er Zion. Ikke: hun er besmittet, nemlig ved Synder, ved Blodsudgydelse (Jer. 2, 2. Es. 24, 5), thi denne Bebreidelse mod Zion er i Hedningernes Mund ilde anbragt, og Sammenhæng med det Følgende savnes. Rigtigere: hun blive besmittet!, da der følger et Optativ efter. Der menes; בדמים (Num. 35, 33) ved Blodbad, som vi ville anrette over hende. — Jehova har fattet en Raadslutning imod dem, nemlig at tilintetgjøre deres, og lade dem falde ud til deres Fordærvelse. Ikke: thi han vil samle dem, men: at han har samlet dem. Det er nemlig Jehovas Raad, som de ikke kjende; idet de forsamlede sig til at opnaae deres Hensigt, har Jehova forsamlet dem i en anden Hensigt Som Neeg til Loen.] Han har sanket dem i Knipper, for at tærske d. e. knuse dem. Billedet laae nær, da man undertiden lagde overvundne Fjender under Tærskeslæden 2 S. 12, 31. Dom. 8, 16. Tærskningen skete ved Oxne, der trak Tærskeslæden over Sæden eller uden denne blot med Fødderne udtraadte Kornet. Som en saadan tærskende Oxe optræder her V. 13 Zions Folk. Hertil udruster Jehova det med den fornødne Kraft; Hornene, der vel intet nytte til Tærskningen, men ofte bruges billedlig som Oxens egentlige Vaaben (Am. 6, 13) gjør han til Jern (1 K. 22, 11), Kloerne til Kobber; saameget mere passende, som Krigsvaabnene forfærdiges af Jern og Kobber, hvorvel de to Metaller her ikke nævnes med Hensyn herpaa, men kun for deres ubetvingelige Haardheds Skyld. Dit Korn staaer i sing., naar det som Symbol paa Styrke tillægges et Folk eller en Enkelt Jer. 48, 25. 1 S. 2, 10. — Med והדקית gaaer Billedet over til egentlig Tale. והחרמתי som 1 Pers. kunde

kun have Jehova til Subjekt, men herimod strider baade Mening og Sammenhæng. Enten maa ˀ— betragtes som blot etymologisk Skrivemaade, eller det maa antages at den mod Enden henstræbende Tone har i en utvetydig Sætning foranlediget det oprindelige ˀ—. — Spaadommen V. 12 f. stemmer fuldkommen overeens med Es. 10, 16. 33. Sach. 12, 6 ff., men involverer en Modsigelse mod V. 10, der som umiddelbart paafølgende er paafaldende. Den forudsætter en rask Omskiften af Følelser og Anskuelser, saaledes som det truende critiske Moment maatte foraarsage. Micha kan aabenbart ikke mene: Hedningerne vilde erobre Jrrusalem og føre Folket i Exil, men der i Babylonien overvindes af det. Da vilde de dog iforveien see deres Lyst jf. 7, 10 paa Zion, medens V 12 viser. at de ikke ville opnaae deres Hensigt. Ogsaa vise, קִבְצוּ og נֶאֶסְפוּ hen til den samme Forsamling, saa at selve Staden Zion maa ansees for Loen. Vendt tilbage til Hjemmet gaaer den fjendtlige Hær fra hinauden; og Exilet kunde ikke ret tænkes saa kortvarigt, at Fjendens Hær endnu ikke havde opløst sig ved dets Dyhør. — V. 14 vender Forf., ligesom V. 9 og 11. tilbage til det Nærværende. בַּת גְּדוּד] Da גָּדַד ellers ikke bruges om dem, der frygtsomt trække sig sammen, men kun om angribende eller plyndrende Krigerskarer lader man her Fjenden være tiltalt. Rigtignok er denne Subjekt i det følgende שָׂם, og staaer der i 3 Pers. masc., og det andet Versled tilknyttes lettere, naar Zions Folk tiltales i det første. Heller ikke omtales i dette Afsnit nogen anden Datter end Zions, der ligeledes tiltales V. 8, 10. 13. הִתְגֹּדְדִי maa her være samle sig i Skarer. Enten mener Forf. at Stadens og Landets Befolkning trækker sig sammen indenfor Ringmurene (Jer. 35, 11), eller snarere, at der af den til Grændsen ankomne assyriske Hær skal danne sig enkelte Skarer til Streifetog. Tiltalen gjaldt da Fjenden: nu samler du dig som Skarens Folk. Disse Skarer overskride Grændsen til Jerusalem; og deri bestaaer den haanende Behandling af Juda's Konge (2 S. 15, 4), der levede i Fred med Assur. Paa det, som Forf. med Sikkerhed formoder som nær forestaaende, lægger han

ved Valget af pers. Visbedens Eftertryk; for det, der foregik for hans Øine, var Sligt overflødigt.

Kap. 5, 1–5. Forudsat at Texten V. 1 er rigtig, vil Forf. sige: af Bethlehem, der er altfor lille, til at have en egen אַלְפֵי (Sach. 9, 7) skal endog fremgaae Kongen over det hele Israel. Men man maa ikke fortolke; du er for liden; — af dig skal udgaae. Rettere maatte צָעִיר være Apposition, og det første Hemistich betragtes som een Sætning. Men som Apposition skulde צָעִיר have Artiklen, og לִהְיוֹת kan ikke staae istedetfor מִהְיוֹת. En אֶלֶף kunde være stærkere og svagere Dom. 6, 15; Bethlehem synes rigtignok at have dannet en משפחה d. e. en אֶלֶף, (1 S. 20, 6. 29), og om ikke alene, men først tilsammen med andre Stæder, havde den dog været בְּאַלְפֵי. Som Ordene nu staae, maatte man oversætte: du er liden, saa at du maa være o. s. v. Men dertil udfordredes snarere en stor end en lille Størrelse. לִהְיוֹת synes ved det følgende לִהְיוֹת ved en Feiltagelse at være trængt ind i Texten; og fra אֶפְרָתָה maa Endeconsonanten ה trækkes over til det Følgende: Og du, B. E. du den mindste blandt J. o. s. v. — Og hans Herkomst ligger i Fortiden egl. daterer sig fra fordum. Det sædvanlige מִימֵי קֶדֶם (7, 20. Es. 23, 7. 37, 26) forekommer her med eensbetydende Fordobling: At Formelen ikke udsiger en Oprindelse fra Evighed, fremlyser af de anførte Steder. Til Spaadommen om det tilkommende Herredomme 4, 8 knytter sig her en saadan om en tilkommende Hersker, der skal udgaae fra Bethlehem. Dette udlægges Mth. 2, 5 f. saaledes, at Messias skulde fødes i Bethlehem, en Mening for hvilken Micha ikke kunde have nogen Bestemmelsesgrund. Bethlehem var derimod Davids Fødeby 1 S. 17, 12, og efter Propheternes Vidnesbyrd skal den ideale Konge høre til det bestaaende davidiske Regenthuus, skal være en ny David. Ligesom hans Herkomst Es. 11, 1 føres tilbage umiddelbart til Isai, saaledes her til Bethlehem, og tillige flyttes den ned i Urtiden, hvortil Davids Slægt rigtignok lod sig historisk forfølge s. Ru. 4, 18. — V. 2 f.

hvilke dertil vare udkaarede af Folket og indviede ved Salvelse. Disse Hyrder drage med Hjorde gjennem det fjendtlige Land, og afæde det med Sværdet. — Nimrods Land kan være Babylonien (4, 10) eller ogsaa ved en Exegese Assyrien selv. I dets Porte] nemlig Landets, i Indgangene til samme, hvor Assyriens Forsvarsmagt tænkes samlet, jf. 2 K. 3, 21. — V. 6—8. Denne første Deel af det tredie Afsnit er forberedet i det Foregaaende. Seerens opflammede Phantasi tager nu en høiere Flugt og udstrækker i en iltfuld Skildring det, der er sagt om Assur, til alle Hedninger. Naar V. 5 søgte at blive parallel med V. 4, da ere VV. 6. 7 virkelig parallele ved de samme Begyndelsesord. V. 8 afunder disse. — For Sammenligningen med Duggen søger man tertium enten i Mængden (Ps. 110, 3) eller i den Vederquægelse, som Israel skal skjænke Folkene (Deut. 32, 2) eller i begge Dele. Hvorledes Israel skal vederquæge Hedningerne, angiver V. 7. Da Sammenligningen kan modtage forskjellig Forklaring, giver Forf. selv et Vink om, at Sammenlignidgspunktet er det Uformodede, Pludselige; dog ikke det Uventede i den guddommelige Frelse, men den Pludselighed, hvormed Israeliterne, uden at lade vente paa sig falde over Hedningerne, som Dug paa Græsset, jf. 2 S. 17, 12. Angrebet skal altsaa skee pludselig, og være uimodstaaeligt, ødelæggende V. 7. V. 8 ledsager Propheten Spaadommen med det Ønske: saaledes skee det! — V. 9—14. Efterat det ideale Theokraties seirrige udadvendte Magt er bleven skildret, beskriver Forf. her udførlig Gjenoprettelsen af den indvortes, hvilken jo er Betingelsen for den udvortes glimrende Tilstand. Naar der saaledes er tilveiebragt en varig Fred (V. 4) da blive de unyttige Krigsredskaber afskaffede V. 9 f. Dette Lod træffer Heste og Vogne, hvilke her ikke anføres som Pragtgjenstande, men (s. V. 10) som Krigsudstyr jf. Sach. 9, 10; ligeledes Fæstningerne og Stæderne d. e. forsaavidt de ere forsynede med Mure og Porte. De skulle da boe i aabne Flækker (Sach. 2, 8) i en idyllisk Tilstand, som den beskrives Dom. 18, 7. Ez. 38, 11. — Endvidere udryddes al Magi og Afgudsdyrkelse V. 11 ff. Af din Haand] Det er altsaa Manipulationer, Gjøglerkonster som man øvede med Haanden. Tegnsudlæggerne havde siden Achas' Tid (Es. 2, 6) formeret sig

Derfor skal han give dem til Priis indtil den Tid da den Fødende har født] Propheten taler; Jehova er Subjekt; Suff. (dem) refererer sig til Collectivet Israel V. 1. Yttrende sig med passende Varsomhed om dunkle hemmelighedsfulde Ting, kan Micha alligevel med den Fødende kun mene Messias' Moder, ligesom Suff. i אחיו refererer sig til Messias. „Derfor," fordi Sligt skal skee, fordi han er stemt saaledes, som V. 1 forkynder, vil han give Israel i Fjendens Haand, indtil Befrieren er født. Vendingen selv turde være afhængig af Hos. 13, 13. Tillige haaber Forf., ligesom Hosea (3, 5) og Esaias (11, 13), at til hin Tid vilde Israels Indbyggere forene sig med Juda; thi hin Hersker skal jo være Konge over hele Folket 2, 12. De kaldes Messias' Brødre saasom af fælles Herkomst 2 S. 5, 1. „Israels Børn" ere her Judæerne, hvilke nu allene danne et Folk. Og han skal staae og føde] Han, Messias, staaer, røgtende sit Hyrdekald, medens Faarene hvile. Han føder Hjorden som Jehovas Repræsentant med den af Jehova forlehnede Kraft og Magtfuldkommenhed. Derved skal Jehovas Høihed omstraale ham. — Causalsætningen angiver egentlig ikke nogen Grund til וישבו: de skulle boe trygt, fordi deres Hyrde skal være stor indtil Jordens Ender; men retfærdiggjør den forherligende Skildring af Hyrden. Der siges ikke, som Sach. 9, 10, at han skal regjere indtil Jordens Ender, jf. herimod V. 4 f. 4, 3, men at han skal blive stor, hans Navn skal lig Jehovas blive helligt blandt de fjerneste Hedninger jf. 2 S. 7, 9. — V. 4 f. Rigtigt Michaelis: eritque hic pax. h, e. pacis autor, jf. Eph. 2, 14. Formelen maa ikke forstaaes som 1 S. 25, 6; Esaias havde allerede 9, 5 betegnet Messias som Fredsfyrste, og først nu ved disse Ord suppleres וישבו V. 3 med Begrebet Tryghed. Han vil skaffe Landet Fred for udvortes Fjender derved, at han overvinder disse. Som den, hvorfra der kunde true Fare, nævnes Assyrien, en fjendtlig sindet og dengang den eneste frygtelige Magt. Derefter tænker Forf. paa Kongens Feltherrer, ved hvilke han sender Redning. Syv Hyrder og otte Salvede af Menneskene] d. e. ikke Anførere (s. t. Am. 1, 3),

betydeligt i Landet. נתש her evellere, da det af Deut. 16, 21 sees, at אֲשֵׁרָה ogsaa kunde være et Træ. Vistnok var et Træ et passende Symbol for Naturgudinden; og formodentlig troede man, at i dette, der selv har Liv, boede Guddommen, hvis Navn det bar. Saaledes holde Perserne store, gamle Træer for Opholdssted for Hellige, og kalde dem selv Pèr eller Scheich eller Imam, s. della Valle III, 141. Ved Siden af disse Astarter (d. e. Træer eller Støtter, der vare hende helligede) maa עריך i det parallele Led frappere. Stæderne ere allerede blevne omtalte V. 10, saa at Slutningen vilde her vende tilbage til Begyndelsen, men uden Forberedelse abrupt, medens ellers fra V. 9 den noieste Parallelisme iagttages. Targ.: dine Fjender, hvorved vi fik en Overgang til V. 14. Men i denne Forbindelse omtales Hedningerne ikke V. 14; Israels Fjender ere affærdigede i det forrige Afsnit. Det laae nær, ogsaa her at tænke paa Træer. Men da er Læsemaaden יְעָרֶיךָ uantagelig. Da hine Træer sædvanlig plantedes ved Altrene Deut. 16, 21, Dom. 6, 25 ff., og Jos. 22, 27 f. forekommer et Alter med den udtrykkelige og udelukkende Bestemmelse, at være Vidne, maatte man helst læse עֵדֶיךָ og kunde ved slige Vidner ogsaa forstaae Støtter, og Steenmonumenter, afgudiske Mindesmærker overhoved jf. Es. 19, 20. Gen. 31, 44. 48. — V. 14. Ifølge V. 9—13 udgaaer hin Dag ogsaa over Israel en Dom, ved hvilken det har at bestaae sin Luttring jf. Es. 4, 4. Derfor tilføier Forf., en langt haardere Lod skal ramme Hedningerne, over hvem Jehova udøser sin Vrede. Hvilke ikke have lydt] De fra Begyndelsen Frafaldne, d. e. med Undtagelse af begge de israelitiske Folk alle andre. Urigtigt: hvilke ikke lyde, nemlig i Fremtiden.

Kap. 6.

Efterat Propheten Kap. 4 f. har aabnet Udsigter til en glimrende Fremtid, føres han ved at omtale den endnu i Fremtiden bestaaende Afgudsdyrkelse (5, 12 f.) tilbage til Folkets nærværende sædeligreligiose Tilstand. Afsnittet falder i to sammenhængende

Halvdele. Den første foreholder Folket dets Utaknemmelighed, der viser sig i dets Ringeagt mod Guds Villie, og slutter V. 8 med en Replik paa Hyklernes sloue Forsvar. — V. 1 f. Indgang. Ligesom V. 3, 1. 9 fordre Micha Gehør for sine Ord! og שִׁמְעוּ staaer neppe i Forbindelse med det foregaaende עִמְעוּ. De skulle høre Ord, som Jehova taler til Propheten, nemlig den til ham udgaaede Opfordring קוּם o. s. v.; V. 2 følge de Prophetens Ord, hvormed han opfordrer Bjergene til at høre efter. Træt med Bjergene]. Da denne Mening maa bibeholdes, og altsaa Bjergene optræde V. 1 som Anklagere, V. 2 som Vidner, finder Michaelis, saafremt de samme Bjerge menes, V. 1 en Metonymi, Israels Bjerge istedetfor dets Beboere, Folket, men V. 2 en Personification. Upaatvivlelig ere de Høie, som V. 1 skulle høre Michas Røst, de samme, hvem han V. 2 tilraaber: hører!; men Antagelsen af en Metonymi gjendrives ved V. 2. Derimod har Jehova Trætte med Folket (jf. Hos. 4, 1) og i hans Navn skal Propheten trætte med samme, og hans Anklage skulle Bjergene høre som Vidner. Til at begynde Trætte med Bjergene mangler baade Grund og Hensigt; og det følgende: lad Høiene høre din Røst! — hører I Bjerge Jehovas Trætte med sit Folk, viser hvortil denne Trætte med Bjergene maa restringeres. Nemlig han skal raabe høit til dem, som den gjør, der trætter. Da Bjerget svarer ved Echo, opstaaer en gjensidig Stoi, der tager sig ud som Strid. I Urokkelige, I Jordens Grundvolde jf. Jer. 49, 19. Job. 9, 6. — V. 3—5 Jehovas Tale. Han spørger, hvorved han har bragt det dertil, at Israel er bleven kjed af ham; herved menes ved hvilke overdrevne Fordringer (Es. 43, 23), ved hvilke uopfyldte Tilsagn (Jer. 2, 31). Siig frem imod mig, anklag mig! V. 4 f. vedbliver han: ja med Velgjerninger har jeg overvældet eder. Af saadanne nævnes først Udførelsen af Ægypten, Trældommens Land, (Ex. 20,2) og Veiledningen gennem den uveisomme Ørken (Jer. 2, 6). „Jeg sendte det dueligere Ledere," som det andensteds hedder: „min Engel" Ex. 23, 20. Aarons Søster nævnes med, fordi hun var en Prophetinde Ex. 15, 20. — V. 5. Baluks Raadslutning var at lade Bileam lyse Forbandelse over Israel,

for derefter at overfalde samme Num. 22, 6. Bileams Svar kunde man finde anf. St. V. 13; men ifølge den paafølgende Stedsbestemmelse er עכה snarere det Drakel (Gen. 41, 16), hvormed Bileam svarede Balak. Fra Sittim til Gilgal] Hin var den sidste Leirepladsʼ i Moab Num. 25, 1, Gilgal den første i Kanaan Jos. 5, 9 f. Disse Ord forbinder man sædvanlig med זכר נא og fortolker: recordare, quæ a Sittim ad Gilgalem usque in te contulerim bona, ut cognosceres beneficia Jovæ. Men en saadan Construktion af זכר er uden Exempel; og netop i Sittim havde Jehova sendt en haard Straf over Israel. Ogsaa falder Sihons og Ogs Undertvingelse udenfor (Num. 21), Kanaans Erobring mod Slutningen af dette Tidsrum. Efter Diesynet at domme, høre Ordene til den umiddelbart foregaaende Sætning: og det er overleveret os, at Bileam, for at erholde et til sine Ønsker svarende Indtryk hos Folket, stedse har forandret sit Standpunkt Num. 22, 41. 23, 14. 28. Vel nævnes paa disse Steder andre Punkter; men hvor langt de laae fra Sittim og Gilgal, vide vi ikke; og om end Micha kjendte dette Sagn om Bileam, kjendte han dog derfor ikke dets skriftlige Affattelse Num. 22—24. למען דעת fortolke man: fordi han kjente Jehovas Naadesbeviisninger: Jehova siger: kom ihu, hvorledes jeg tvang Bileam til at velsigne dig, fordi han kjendte Jehovas fremtidige Naadesbeviisninger imod dig, idet disse bleve ham aabenbarede, og han ikke kjendte Andet, end hvad jeg aabenbarede ham Num. 22, 38. 23, 8. 20. — V. 6 f. Det Menneskes (V. 8) Spørgsmaal, hvem der svares V. 8. Talen foranlediget ved V. 3—5 vender sig dog ikke til Jehova, men til hans Ordfører, Propheten. Fortrydeligt spørger Folket: hvad forlanger da Jehova? hvormed skulle vi stille ham, den Utilfredse, tilfreds? Folket indføres som overveiende de tunge Byrder, som Jehova vilde paalægge det, og det antyder sin Redebonhed til at bære dem. Med aarsgamle Kalve] nemlig for at bringe disse som Brændoffre; thi der maatte slet ikke offres andre end aarsgamle Lev. 9, 3. — V. 7 stiger Talen først ved Tallene, dernæst ved

Offringens Gjenstand. Myriader Oliebække] Olie var en Bestanddeel af den daglige Mincha Lev. 2, 1. 15. Oliebække- figurligt for Mængden. Den Førstefødte af Menneskene til adhørte ogsaa Jehova, men maatte los jøb es Ex. 13, 13. — פשׁע mmodificerer her sit Begreb efter חטאת: som Æqvivalent, som Udsoning for min Overtrædelse. פרי בטן] jf Deut. 7, 13. 28, 4. Heller ikke Job. 19, 17 er בטן Moderliv. — V. 8. De tænke kun paa Offre, paa den udvortes Værk- helligheds Gjenstande. Disse forkaster Propheten og til- bageviser tillige deres Spørgsmaal, da det er dem bekjendt, at Jehova fordrer ganske andre Ting af dem. הגיד] Da Jehova udtrykkelig er nævnet i den afhængige Sætning, er han vel ikke tænkt som Subjekt til Hovedverbet, men: man (f. Ex. Moses Deut. 5, 5) har forkyndt dig. S. Deut. 30, 11 ff. — ומה יהוה ikke: quid requirit, men: requirat. כי אם kun, foran hvilket maa suppleres nemlig. — Tre Ting forlanges, at gjøre Ret, at øve Retfærdighed og Kjærlighed. חסד forbunden med משׂגב er ikke Kjærlighed til Gud, men Menneskekjærlighed. I Forbindelse med Retfærdigheden maa Kjærligheden omtales; og nu følger hvorledes man har at for- holde sig imod Gud. אהבת Infin., parallel med עשׂות og לכת, med hvilket sidste הצנע forbindes adverbialiter.

Med V. 9 begynder et nyt Afsnit, der forsaavidt ligner det foregaaende, som Jehova ogsaa her indføres talende. Ogsaa er der nogen Sammenhæng mellem begge Stykkerne. V. 9—16 bliver dels forudsat, dels udtalt, at man ikke har efterkommet de i V. 8 opstillede Fordringer, hvorfor der trues med Straf. I de hebr. HSS. begyndte allerede paa Hieron.'s Tid et nyt Kapitel med V. 9. — Ligesom Jehova V. 3 taler til Fol- ket, saaledes tilraaber han her V. 9 Staden d. e. Jerusalem. Viisdom er det at frygte dit Navn, en af Propheten indstrøet Bemærkning, der maa supplerrs saaledes: Viisdom er det, i ærefrygtsfuld Tausked at høre paa hans, den Talendes,

Ord. Alle Verss. tænke ved יראה paa Roden ירא; kun Masoreterne have punkteret Fut. af ראה. Michaelis: nam tu quidem, o deus, rem respicis et cultum realem. Ogsaa kunde oversættes hvo som har [agter paa) dit Navn, den er Viisdom, d. e. viis. Men „frygter Jehovas Navn" er virkelig en hebraisk Sentens; og יִרְאָה שְׁמֶךָ staaer ogsaa Ps. 8. 6, 11. Tillæget מי יעדה afholder fra at opfatte מַטֵּה som Vocativ, Stamme, tribus, eller Scepter = Konge. Det korte Udtryk vil ikke sige Andet, end: hører Budskabet om et Riis, at et saadant truer os. Ved dette Riis forstaaer Micha ifølge V. 14 ff. en fjendtlig Hær, ifølge hin Tids politiske Situationer, Assyrernes, hvilken ogsaa hos den samtidige Essaias forekommer som Jehovas Svøbe. Hvo der har bestilt Riset fremgaaer ikke klart af det Følgende. Hvis der istedetfor מי stod מה, da var Synden meent. men nu menes vel Jehova selv, der ogsaa Jer. 47, 7 har „bestilt" Sværdet til Philistæa. V. 10 f. den Talende er i det Følgende Jehova. Denne spørger om Ugudelighedens Vinding og Vold, som hvor de forefindes vidne om Skyld, ikke endnu, da Hævneren Jehova nærmer sig (V. 9) ere bortskafede עוד האש] Hieron. læste הָאֵשׁ og oversatte: adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitalis. Men at uretfærdigt Gods uden videre kaldes Ild, er ikke troligt. At עוד staaer først i Sætningen foran Spørgsmaalspartiklen, er ikke paafaldende (Gen. 19, 12), og Stedet 2 S. 14, 19, viser, at יֵשׁ kunde siges istedetfor אש. — Den forbandede magre Epha d. e. altfor lille Epha, jf. Am. 8, 5. האזכה Hieron. numquid justificabo stateram impiam; urigtigt; og ved Oversættelsen: kan jeg frikjende ved urigtig Vægt? savner man Objektets Accus. Den masoret. Punktation fortjener Fortrinet. Men den Talende er neppe Folket, som ikke først spørger, men har levet i denne forkeerte Tro V. 11, derimod Jehova, der taler ud af Menneskets bedre Bevidsthed. „Kan jeg være reen" o. s. v. istedetfor „kan Nogen være reen" kan ogsaa være Jehovas Ord, da det i Grunden er Propheten, der taler

det. — I Posen bar man foruden Penge (Osp. 7, 20) ogsaa Vægtstenene Osp. 16, 11. Deut. 25, 13. — V. 12. Spørgsmaalet V. 10 besvarer Jehova sig derhen, at Synden virkelig forefindes i Staden. אשר egl. at, indleder Svaret. המס er det Sind (jf. 3, 8.), hvormed de have revet Skatte (V. 10) til sig. Medens saaledes de Rige ove Uret og Vold, er Massen indvaanerne i Almindelighed Løgnere og Bedragere. Udsagnet her refererer sig i Almindelighed til deres Forhold i Handelssager. Deres Tunge er Svig i deres Mund] en Forbindelse lig Gen. 29, 2. — V. 13—15. Jehova vil derfor tugte dem paa det Strængeste. החליתי] at præt. her betegner den visse Fremtid, fremlyser af V. 14 f., der udvikle V. 13. הָשֹּׁמֵם adverbial Bestemmelse; ikke obstupescendo (Winer), men devastando. Det masculine suff., hvilket refererer sig til Folket, godtgjøres som rigtigt ved V. 14 f. Om Tilstedeværelsen af en fjendtlig Hær i Landet gruppere sig de enkelte Træk af Billedet: 1) Sammentrængte og beleirede i Fæstninger, erholde de kun sparsomt Brød, der ikke formaaer at stille deres Hunger. 2) Forgjæves skulle de søge at redde noget af deres Gods fra Fjenden, men han vil finde og borttage Alt. וְתַסֵּג og du skal flytte, nemlig Effecter fra deres Sted, for at bringe dem til et sikkrere, men du skal ikke virkelig bringe dem i Sikkerhed. Forfatteren siger: I skal intet redde; men hvad I bjerge, falder ved Fæstningens Indtagelse for Sværdet. הַנִּכָּרִים er overhoved bringe i Sikkerhed, פָּלַט redde Levende. Der menes nærmest Qvinder og Børn, paa hvis Redning man først og derfor med rimeligst Haab er betænkt. 3) Fjenden, der er bleven Herre over Landet og de faste Stæder, bemægtiger sig ogsaa det endnu staaende Korn og selv de forborgneste Skatte. — V. 16 afrunder; til VV. 10—12 svarer det første, til VV. 13—15 det andet Hemistich, hvert med tre Led til de tre Vers. וישתמר]-man tager sig omhyggelig i Agt. — Omri's Forordninger d. e. Jehovas. Af Omri findes ingen særegne Forordninger og han nævnes fornemmelig som Achabs Fader

og som Stifter af et afskyet Dynasti; dog berettes 1 K. 16, 25, at Omri overgik sine Forgængere i Slethed. Al Achabs Huses Gjerning] Achab indførte Baals og Astartes Dyrkelse, lod de sande Propheter fængsle (1 K. 22, 27) og ombringe (18, 4) og bemægtigede sig fremmed Eiendom ved at myrde Eiermanden. Og I indrette eders Vandel derefter, — idet Jagttagelsen af hine Forordninger ikke bliver en blot theoretisk, ufrugtbar. — I vandre i deres Rænker, paa deres krumme Veie. — Det gjøre I, ligesom I dermed havde til Hensigt, at o. s. v. Naar Forf. netop nævner Achabs Huus, skeer det fordi denne Familie ikke blot var det stærkeste Exempel paa Ryggesløshed, men tillige leverede et skrækkeligt Exempel paa Himlens Hævn. Tiltalen i sing. gjælder de samme, som V. 12 adskilles fra Indbyggerne. Det er de Rige og Mægtige i Modsætning til Folket i Almindelighed (Staden V. 9). Mit Folks Forsmædelse skal I bære] Denne Tiltale i pl. indbefatter begge Klasser. Der menes ikke, de skulde bære deres Landsmænds Forhaanelser; heller ikke: de skulde bære Folkets Forhaanelse mod Jehova (Hos. 12; 15). Men Jehovas Folks Forsmædelse maae dettes enkelte Borgere og navnlig Hovedstadens Indbyggere bære.

Kap. 7.

Klage over Menneskenes Fordervelse, Folkets Haab til Jehova og Forjættelsen til dette.

Dette Kap. deler sig i flere Afsnit, der ikke staae i nøie Sammenhæng, da dets Indhold lægges forskjellige Personer i Munden. Vel lader det første Afsnit V. 1—6 sig knytte til 6, 16 a, hvoraf det danner en Exposition; men V. 7—10, hvor Folket taler, maa der først bringes en Forbindelse tilveie. Derimod knytte de følgende tre Vers sig til hine; og V. 14—20, hvor Micha henvender sig til sin Gud, danner et Heelt for sig, saa at Kapitlet falder i tre Dele. I den første optræder Propheten allene, i den anden tilligemed Folket, i den tredie tilligemed Jehova. — V. 1—6. Forf. klager over Menneskenes almindelige Fordervelse og skildrer en Tilstand, hvor alle Samfundets Baand

ere opløste. Dog gjælder hans Anklage ikke hele Menneskeslægten, men (s. V. 3 f.) kun hans judaiske Landsmænd. Stod ikke V. 1 det for Jehova upassende Udraab vee mig!, kunde Ordene ogsaa lægges Jehova i Munden, hvilken anstillede Efterforskning, om der endnu var en From at finde. כאספי egl. lig Frugtens Indsamling. Med Rette finder Punktationen i de to Lignelser ingen Participier; עוֹלֵלוֹת betyder altid Efterſamlingen eller Tiden for samme. Nu staae begge Lignelser saa stærkt parallele, at endog אֶשְׁכּוֹל træder i plur., hvilket gaaer an, da dette Tidsrum indbefatter flere Dage. Til den første refererer sig det sidste Vers led. Ved den egentlige Figentid (Mth. 21, 19) er det forbi med den tidlige Figen Es. 28, 4. Hos. 9,10. Forøvrigt viser Udviklingen af V. 1 i V. 2, at Sammenligningen ikke maa forklares analog med Es. 17, 5 f., at Druen og den tidlige Figen ikke betegne et Menneske overhoved, men en Retskaffen. — Til V. 2, hvor Talen afklædes Billedet, jf. Ps. 12, 2. Es. 57, 1, hvilke Steder vise, at חסיד ikke betegner den Gudfrygtige, men den Kjærlige, Trofaste. אבד] er borte, ikke just omkommen, hvortil det Følgende kunde indbyde. — V. 3. Forisættelsen ved Specialia. Kun det Onde gjøre de tilgavns. עַל הָרַע] ikke: rettet paa det Onde, i hvilket Tilfælde der istedetfor Hænder vilde staae Hjerte og Øine; heller ikke: ved det Onde, beskjæftigede dermed; men: til det Onde er der Hænder, medens de ingen har, naar det gjælder om at gjøre noget Godt. Oplysningen følger ved et Exempel. Reglen til Fortolkningen giver וּרְעֵבָתוֹה, der betyder sammensnoe, hvorved udtrykkes en for de tre nævnte Subjekter fælles Handling; thi disse Subjekter ere omtrent eensbetydende. Og Dommeren for Gjengjældelse]. Dette betyder שלום ogsaa Hos. 3, 7, ikke Betaling. Altsaa: Dommeren er at faae, eller dømmer for en Gjentjeneste. שׁאל betyder ikke spørge men forlange, og den, af hvem שׁר forlanger Noget, er netop Dommeren. Den Mægtige udtaler sin onde Begjærlighed. Den Mægtige, der adskilles fra de to andre, er den

Rige. שר opfordrer Dommeren til uretfærdig Kjendelse, og det hedder: manus manum lavat. Den Rige bringer endnu en tredie, sin הַוָּה frem, og nu sammensnoe de den tredobbelte הַוַּוָּה d. e. gjøre deres særskilte Interesser til en fælles og forfølge denne. הַוָּה er det Onde, som de paa denne Maade gjøre tilgavns, thi den tredobbelte Snor sønderrives ikke saa let Prædk. 4, 12. — V. 4. Fortsættelse. Selv den Bedste iblandt dem er intet værd, men skader kun. Betydningen af מִן fremlyser af Sammenhængen: hau er over et Tjørnegjærde, værre end dette. Denne Folkets yderste Fordærvelse fører af sig selv Prophetens Blik hen paa Straffens Dag; thi den dybt saarede sædelige Følelse fordrer Fyldestgjørelse. Dine Vægteres Dag, den som dine Propheter (jf. Hab. 2, 1) saa ofte have truet dig med, uden at du forbedrede Dig. Da skal deres Forvirring være; hvor Dagen allerede er frembrudt, hedder den ogsaa יוֹם מְבוּכָה. Her er den endnu tilkommende, jf. יִהְיֶה V. 10. — V. 5 f. Forf. gaaer tilbage til det første Hemistich af V. 4 og gjentager det i en anden Mening V. 6 som Causalsætning. Derfor altsaa troer ikke o. s. v. יִבְגֹּד Sædvanlig: behandler med Ringeagt. Begrebet fremgaaer af de parallele Ord Deut. 32, 15. Jer. 14, 21; jf. Osp. 19, 26.; s. iøvrigt t. Nah. 3, 6. Hans Huusfolk, Subjekt; der menes de af Husets Beboere, der ikke hørte til Familien, Tyendet. — V. 7—10. V. 9 ny Begyndelse, skjøndt den samme Person taler V. 9 f. og V. 7 f.; det er ikke Propheten i sit eget Navn, paa hvem Indholdet ikke lader sig anvende, men Folket, der har syndet mod Jehova, og V. 11 aabenbart tiltales af Propheten. At et Folk, der V. 1—6 blev skildret saaledes, forlader sig paa Jehova, er paafaldende. Men afseet fra, at det i sine væsentlige Træk tro Billede ikke er fri for orientalsk Overdrivelse, have vi her ikke en nærværende, men en tilkommende Tale af Folket, som er falden V. 8 og sidder i Mørke V. 9. Naar hin Dag engang kommer V. 4, skulle de tale saaledes; i selve Trængslen skulle de bekjende deres Synd og vende sig til Jehova. Israel, her i Modsætning til Hedningen, er endnu relativ god, og opfattes fra det ringe

Folks, ikke fra de hovmodige Synderes (V 3) Side, hvilke til den Tid skulle udryddes. Fra den fraſtedende Nutid vender Seeren sig gjerne til hin nær foreſtaaende Tid, hvilken — det kan han ikke miskjende — allene formaaer at føre Folket tilbage til dets Gud, og yder saaledes det Haab, som er en Trang for Israelitens Hjerte, og som han udtaler gjennem Folkets Mund. — Min Frelſes Gud] fra hvem min Redning ogsaa tidligere kom, og af hvem den alene afhænger, jf. Es. 17, 10. Ps. 27, 9. — V. 8. Du behøver altsaa ikke at glæde dig o. s. v. Min Modſtanderinde = בַּת אַשּׁוּר 4, 14. כִּי נָפַלְתִּי] Rigtigt Michaelis: cum enim cecidi, naar jeg, hvad rigtignok er Tilfældet, er falden, da staaer jeg op igjen. Mørket er Billede for Ulykke. Jehova oplyſer samme, dog ikke realt, saa at det ikke var mørkt for Israel, men Tanken om ham holder opret i Ulykken, Haabet paa ham gjør Sindet freidigt. Imidlertid seer rigtignok (V. 9) Israels Lys med mørkt Blik ned paa Folket, men Haabet føder Taalmodighed. Hans Retfærdighed, hvilken viser sig derved, at han realiſerer min Ret overfor min Modſtander. Denne „Modſtanderſke" skal see, hvorledes hendes Forehavende strander, og skamme sig; og istedetfor at hun skulde see sin Lyst paa Zion (4, 11) skal dette mætte sine Øine ved hendes Undergang. — V. 11 ff. Propheten bekræfter det V. 9 udtrykte Haab, og udtaler her V. 13 Forudsætningen fra V. 7—10. Forbindelsen med det Foregaaende skeer ved den Bemærkning, at Gjenopbyggelsesdagen V. 11 falder sammen med Fjendens Undergang V. 10. Hin Dag flytter Skranken sig langt bort. de Wette: oversætter: fjernt er Maalet, som Parenthes, saa at Tidsbestemmelsen V. 12 tredie Gang indledte Efterſætningen. Rosenm. Winer.: longe discedet statutum, h. e. hostis divinitus immissus; en temmelig overflødig Tanke, der ikke staaer i Sammenhæng med V. 12. Ogsaa er der allerede V. 10 sagt Mere, og vel kan Straffen, men ikke dens Middel kaldes חֹק. Ogsaa med Hensyn til Rummets Begreb er חֹק Skranke, Grændse Osp. 8, 29. Jer. 5, 22. Paa hin Dag, da Murene skulle gjenopbygges, skal den Grændse, der netop

dannes ved Murene, flottes vidt ud, at der kan være Plads for de Tilstrømmende V. 12. Fra Assyrien og Ægypten skulle paa hin Dag de, der have mistet deres Hjem, vende tilbage, jf. Es. 27, 13. 11, 15. Sach. 10, 10. Hos. 11, 11. Efter 4, 10 siger Forf. intetsteds mere, at Zions Folk, den judaiske Befolknings Kjærne, skal bortføres i Fangenskab, men antyder det 6, 16. 7, 13. At en saadan Skæbne vilde ramme Enkelte, maatte han i hvert Tilfælde antage. Ephraimiterne vare allerede bortførte, og i Ægypten tænker han sig Flygtninge og Adspredte jf. 1 K. 11, 40. 18. Jer. 46, 21. 41, 17. Fra Assur og de befæstede Stæder] Disse „befæstede Stæder" leverer Traditionen i Verss.; og kun saaledes kunde en Hebræer forstaae עָרֵי מָצוֹר 2 Kr. 8, 5. 11, 5, om just ikke om beleirede Stæder. Ligesaa er יְאֹרֵי מָצוֹר Es. 19, 6. 37, 25 Ægyptens Floder. Paa vort Sted betegner מָצוֹר Ægypten, men dog er עָרֵי מָצוֹר ikke Ægyptens Stæder. Textens Rigtighed bliver fremdeles mistænkt derved, at de to her nævnte Retninger strax efter træde hinanden i omvendt Orden correlativ imøde, og at לִמְנִי foran to Nomina lader vente et רִיק. Læs — וְעַדֵי „fra Assur indtil Mazor" og s. t. 5, 13. Og til den sjeldnere, forlængede Form לִמְנִי svarer וְעַדֵי, der siden afløses af רִיק. Veien fra Assur til Ægypten bliver her tilbagelagt; Meningen er: fra disse Lande selv og alle mellemliggende. Og til Hav fra Hav s. t. Sach. 9, 10. Til Bjerg fra Bjerg] Bjergene danne tilligemed Floderne de naturlige Grændser. Ved הַר הָהָר maa ikke tænkes paa Bjerget Hor; og den eneste Vanskelighed er den, at her udelades ogsaa den anden correlate Præposition, ligesom ved יָם den første; alligevel holdes begge Ordene udfra hinanden ved den udeladte og hosføiede Artikel. וְהָיְתָה] og skal være. At Propheten mener, at Landet iforveien skal blive øde, sees af V. 11; det er altsaa unødvendigt at opfatte ־ som blot Copula og præt. som fut. exact. Formedelst deres Handlingers Frugt. Denne Frugt er Handlingerne selv Jer. 17, 10. — V. 14—20. Nu indlægger Propheten, der træder frem for Jehova en Forbøn for sit Folk, hvis Opfyldelse han ahner i Aanden.

Hans Haab hæver sig til lyrisk Flugt, og han slutter med en begeistret Bøn. — V. 14. Med din Stav s. Lev. 27, 32. Ps. 23, 4. Du, som boer eensom i Skoven midt paa Karmel. Urigtigt forstaaer man שכנ־ om Jehovas Hjord, Folket; og Movers (Chronik 131) forklarer Verset efter 2 Kr. 26, 10 deraf, at i forrige d. e. Usias' Dage besad Joderne Jord og Græsningsret paa Karmel! Men der befandt sig vel en Hjord, der tilhørte Usias, men ingen menneskelig Hjord, der tilhørte Jehova. Joderne boede ikke paa Karmel, endnu mindre i Skoven sammesteds; og selv figurlige Faar vil ingen fornuftig Skribent drive ud i Skoven. Er denne Fortolkning urigtig, bliver kun tilbage, at referere שכנ־ til Jehova, jf. Lev. 33, 16. Lig Bjerget Basan Ps. 68, 16 og Horeb 1 K. 19, 8 var ogsaa Karmel, Landets høieste Punkt, et Guds Bjerg, hvor denne i ensom Majestæt boede i den hellige Lund. Derfor indbød ogsaa Elias Folket til Jehova paa Karmel 1 K. 18, 19; og Carmeli Dei oraculum adspørger endnu Vespasian (Sueton. 5). Forbjerget Karmel, Syd for Bugten ved Akko, havde Navn af sin Frugtbarhed. יער er egentlig en Modsætning til Appellativet כרמל Es. 29, 17, og formodentlig befandt Skoven sig paa Toppen af det indtil samme opdyrkede Bjerg. Dette synes at fremgaae af Høis. 7, 6; ved Libanon var dette Tilfældet Es. 37, 24; og sædvanlig bære kun Bjergtoppene Skove. Basan og Gilead, det Østjordanske, det blottede, hvor ingen Israeliter levede mere paa Michas Tid, jf. Sach. 10, 10. Micha kunde vel ogsaa nævne Landet Ephraim, men i Billedet mere passende hine siden Phul og Tiglathpilesers blottede Egne, hvor fordum nogle Stammer bleve tilbage paa Grund af de fortræffelige Græsgange (s. t. Am. 4, 1). — V. 15. Jehovas Saar. For at opfylde Prophetens Bøn behovedes Undere, der knække Hedningernes Magt. Disse, ønsker Propheten, skulle Hedningerne see, og „beskæmmes for al deres Styrke" d. e. blive tilskamme med al deres Magt. Deres Øren skulle blive døve ved hans Kraftgjerningers Torden" Job. 26, 14. — Da V. 17, der fortsætter V. 16, maa være sagt af Seeren selv eller af Folket, maa det samme antages om V. 16. Som

Slangen] jf. Gen. 3, 14. Ef. 49, 23. De ſkulle til Tegn paa Underkaſtelſe, ſom det Følgende viſer, kaſte ſig til Jorden for Jehova. Som de, der krybe paa Jorden d. e. Slanger Deut. 32, 24. For Concinnitetens Skyld forbinder Accentuationen Ordene med det Følgende. Ligeſom Slanger, hvilke man uddriver af deres Skjul, ſkye og zittrende krybe frem, ſaaledes ſkal denne Ogleæt bævende gaae frem af deres Indelukker til Seirherren, ſ. t. 4, 10. — מִבֵּיתֹו] for Jehova. Beruſet af at ſtue Guds Naade, udbryder Seeren V. 18. Ikke evig holder han faſt ved ſin Vrede] jf. Pſ. 103, 9. Det følgende כִּי er ikke men, men thi. — Ifølge denne ſin Egenſkab at være en naadig Gud, vil han atter forbarme ſig over os, og vor Skyld, ſom han vil betragte ſom affonet ved vor Ulykke, vil han for evig overgive til Forglemmelſen, jf. Ef. 43, 25. יִכְבֹּושׁ han vil undertrykke, egl. træde under Fødder til Tegn paa at han ikke agter dem. Du ſkal beviſe dem Miſkundhed og Sandhed, Indholdet af Frelſens Pagt Num. 25, 12, ſom du har ſkjænket dem. תִּתֵּן udviſe, tilſtæde at nyde. Efter Jakob følger Abraham iſtedetfor hans Slægt jf. Ef. 41, 8. — Denne Slutning ligner i det Hele den til Hoſea, 14, 2 ff.

Nahum.

Indledning.

At Juda tidligere er bleven bekriget af Assyrerne forudsættes 2, 1; men Historien kjender kun eet saadant Indfald, nemlig Sanheribs mislykkede Felttog 2 K. 18, 13 ff. Nahums Drakel falder saaledes indenfor Ezechias' 14 Regjeringsaar paa den ene Side; og af Tilbageblikket paa No-Ammons Erobring 3, 8 ff synes omtrent den samme terminus a quo at fremgaae. Propheten truer det assyriske Rige og sammes Hovedstad med Undergang. Raadslutningen angaaende Ninive er allerede fattet 1, 14; Fjenderne rykke frem 2, 2 og stille sig i Slagorden 2, 4, og med en Tillidsfuldhed, der ikke lader Tvivl Rum, venter Nahum Ninives Beleiring 2, 2. 3, 14 og eudelige Ødelæggelse. Sikkerheden i hans Tone, ja at han overhoved tør haabe en saa uhyre Omvæltning af det Bestaaende, maa forklares af de givne Tidsforhold; men først efter Cyarares Regjering i Medien fik Tingene en saadan Skikkelse. Pharaortes Angreb (Herod. 1, 102) giver ingen tilstrækkelig Motivering. Assyrerne gjorde Ende paa ham og hele hans Hær; for selve Hovedstaden syntes Faren dengang endnu ikke at være saa nær; og Budskabet om denne Krig udbredte sig maaskee samtidig med Budskabet om dens Udfald, saafremt ellers Efterretning derom naaede til Forasien. Endnu mindre kan Pharao Nechos Felttog 2 K. 23, 29 have foranlediget nærværende Drakel. Juda, nu oversvømmet og brandskattet af Ægypterne, istedetfor som tidligere af Assur, kunde ikke op-

fordres til at glæde sig over at Assyrien ikke mere vil bekrige det 2, 1. Ogsaa synes det hos Nahum, som om Tigris ikke er nogen Hindring for Fjenderne, men at disse snarere komme fra Osten 2, 7; og den sandsynlige Omtale af Segelvogne V. 4 udelukker en ægyptisk Krigsmagt. Saaledes bliver der kun tilbage de to, idetmindste 28 Aar fra hinanden liggende, Beleiringer ved Cyaxares, af hvilke den sidste endte med Ninives Ødelæggelse Herod. 1, 103: 106. Til denne lader Nahums Skrift sig paa ingen Maade referere. Det omtaler kun een Fjende 2, 2. 4, tyder intetsteds hen paa Chaldæerne, hvilke dog ved den anden Beleiring gjorde fælles Sag med Mederne. Ikke to Gange, hedder det, skal Trængslen komme. Havde nu Nahum skrevet netop, da den indfandt sig den anden Gang, maatte der staae: ikke tre Gange osv. Endelig var ved den anden Beleiring al Juda's Frygt for Assyrerne for længe siden forsvunden og havde derimod yttret sig mod en anden Side. Den anden Beleiring kan nemlig ikke have begyndt før A. 603. Af Herod. 1, 214 og Ptol., der lader Cyrus regjere indtil A 529 over Babylon, fremlyser, at Cyrus besteeg Thronen A. 558. Astyages blev da Konge A. 593, og Cyaxares A. 633 (Herod. 1, 130. 106), saa at den anden, 28 Aar efter den første foretagne Beleiring i det tidligste var mulig A. 605. Men dengang, efter Slaget ved Karkemisch A. 606 (Jer. 46, 2) var Chaldæeren ifærd med at forfølge Ægypterne (Jer. 36, 9. jf. 35, 11), hvilke han forfulgte lige til deres Grændser 2 K. 24, 7, idet han ogsaa underkastede sig Juda; og Nebukadnezar stod endnu A. 604, da hans Fader døde, med sin Hær i Forasien. Man har nu Valget mellem at ansætte Beleiringen, der efter Ctesias varede paa tredie Aar, før eller efter Felttoget mod Jojachin. Det første, til hvilket allene Nahum kan referere sig, falder ikke efter 621; hvis Ctesias angiver Tiden, hvori det andet varede, rigtigt, ikke efter 623, men maa heller ikke rykkes for nær op til 633, da Cyaxares, som det synes, betegnede sin Regerings Begyndelse med en Reform.

Angaaende Spørgsmaalet om Nahums Hjemstand, da staae to Meninger ligeoverfor hinanden. Enten finder man den i

Elkosch, en By i Nærheden af Mosul og det gamle Ninive ved den østlige Bred af Tigris. Assemani (bibl. or. I. 525) og Niebuhr (Reisen II, 352) berette, at endnu paa deres Tid blev der Nahums Grav besøgt af Valfarende, — eller man gjør ham til en Galilæer, idet man især støtter sig paa Hieron.s Yttring: quum Elcesi usque hodie in Galilæa viculus sit, parvus quidem et vix ruinis veterum ædificiorum indicans vestigia, sed tamen notus Judæis et mihi quoque a circumducente monstratus. Derfor dette Udsagn tabe Vidnesbyrdene for det assyriske Elkosch i høi Alder og Troværdighed. Den masoretiske Punktation og Pesch.s kan ikke regnes dertil, og endnu mindre Vers. Chald., thi Derivationen af לקש og Skrivemaaden אלקש, beroede nærmest paa den grammatiske Analogi; og den, der læste האלקשי, maa, om der end ikke gaves et andet Elkosch end det assyriske, dog ikke nødvendig have havt hint i Tankerne. Men da er det ogsaa begribeligt, at de senere Efterkommeres Uvidenhed tænkte sig den Mands Opholdssted, der spaaede imod Ninive, i denne Byes Nærhed. Ogsaa vises ved Ninive Jonas Grav, og efter Nahums Navn fulgte Navnet Elkosch for den derved opstaaede By; saafremt ikke det blotte Tilfælde herskede. Fremdeles erindrer Knobel (Prophetism. d. Hebr. II. 208) om, at ingen Exulanter bragtes til det egentlige Assyrien (Kurdistan), ligesom intet Spor i Draklet tyder paa, at Forf. boede i Assyrien, snarere tyder 1, 4 hen paa Palæstina. Skildringerne 2, 4 f. 3, 2 f. forraade intet Øienvidne, men vidne kun om en levende Phantasi; og 2, 7 udviser ingen nøiere Lokalkundskab, end man kunde have om den berømte Stad i hele Forasien. Endelig vilde Nahum, hvis han havde boet der, tilligemed sine Landsmænd have været udsat for den største Fare og Nød, da den fjendtlige Hær havde leiret sig i Elkosch og Omegnen. Hans retfærdige Uvillie, hans Haab om den kommende Dom vilde Angest og Forsagthed have gjennemkrydset. Saa ubekymret og udeelt hengive sig til Glæden kunde kun en Saadan, der uden Fare betragtede Katastrophen i større eller ringere Frastand.

Hieron.s Vidnesbyrd understøttes derved, at der forekommer en galilæisk By *Καφαρναούμ* (Kapernaum, כְּפַר נַחוּם i Pesch.) d. e. Nahums By. Fortolkningen Trøstens By er vistnok falsk, da נַחוּם, hvor det ikke forekommer som Egennavn, men som Appellativ, staaer som Adjektiv. Stedet har faaet dette Navn efter en indflydelsesrig Medborger, som ikke har været den paa Titus' Tid levende Nahum den Meder. Da imidlertid Kapharnaum maatte antages for det sildigere Navn paa Elkese, men Hieron. endnu kjender Elkese under dette Navn, maa man slutte, at Propheten, født i Elkese, sædvanlig opholdt sig i det siden saakaldte Kapharnaum, hvilket derfor blev betragtet som hans *ἰδία πολις* (jf. Mt. 9, 1). I andet Fald kunde Masoreternes Punktation være rigtig; og Elkosch, forskjellig fra Elkese, vilde være det ældre Navn paa Kapharnaum. Endnu møder den Vanskelighed, at paa den Tid, da — efter vor Formening — Nahum levede, vare de 10 Stammer for længe siden førte i Landflygtighed. Denne Bortførelse maae vi ikke tænke os som en fuldstændig. En saadan Bortførelse af Jøderne tilsigtede heller ikke Chaldæerne (2 K. 25, 12), og efter Assyrernes Afmarsch maatte Flygtninge have samlet sig og vendt tilbage, jf. Jer. 40, 12. Virkelig finde vi paa Maccabæernes og det N. T.s Tid i Galilæa Brødre til Jøderne, hvilke stode disse ligesaa nær, som Cuthæerne stode vidt fra dem, og som man paa Grund af deres nationale Eiendommeligheder er berettiget til at holde for Levninger af de 10 Stammers Folk eller for meget tidligt, maaskee kort efter Rigets Opløsning, nedsatte Judæer.

Erholder saaledes Nahum sin Plads anviist ved Siden, bliver meget Eiendommeligt i hans Udtryk mindre paafaldende. Herhen regne vi Skrivemaaden שְׂעָרָה 1, 3 (ellers kun Job 9, 17), Udtalen קַנּוֹא og נָפְשׁוֹ 1, 2. 3, 8. Betydningen af נְבָל 3, 6. Som en sildig Forfatter giver han sig tilkjende 2, 11. Saaledes som her forekomme Rødderne בקק og בלק igjen combineret ikkun Es. 24, 1, et endnu yngre Sted. Som Pilpel senere bliver hyppigere, saaledes findes הלהלה (2, 11) ellers kun Es. 21, 3. Ez. 30, 4. 9; og det sidste Vers-led er næsten

ra ordret laant fra Jo. 2, 6. Ikke sjelden støder Nahum sammen
m med Jeremias, især i Drablet mod Babel, jf. 3, 13. 17. 2,
;I 13 f., og berører i det sidste Vers og 3, 5 tillige Ezechiels Stil
3E 38, 3. 39, 1. 29; hvorimod f. Ex. Es. 52, 7. maa være afhæn-
jg gigt af Nah. 2, 1. Billedet om Bolersken 3, 4 er ikke anvendt
)g ganske, som Es. 23, 15 ff; men ==:=== 3, 10 staaer ganske
ɔf saaledes, som Es. 23, 9. Heller ikke er Nahums Hebraisme
ɔr reen. מכסר 3, 17 er neppe semitisk; מכר V. 4 staaer i den
ra arab., נהג 2, 8 i den syriske Betydning, ogsaa דהר 3, 2 (Dom.
,c 5, 23 i Deboras Sang) og formodenlig פלדת 2, 4 er syrisk.
L Men disse Phænomener forklares tilfredsstillende, naar Deboras
Q Hjemstand tillige var Nahums Fødeland, et tildeels af Ikke-Is-
ɔr raeliter bevoet, til Syrien grændsende Land.

Kap. 1, 1.

Overskrift. Den siger nærmest, mod hvem Drablet er ret-
ɜt tet, dernæst, i Apposition, fra hvem det er udgaaet. Der er ingen
D Grund til at antage den for urgte, i hvilket Tilfælde dens Ud-
ɔf sagn alligevel kunne være sande. Udsagnet over Ninive]
ɟi jf. Es. 13, 1. Sach. 9, 1. Hab. 1, 1, נשא Ex. 20, 7. Ps.
I 15, 3 og 2 K. 9, 25. האלקשי] τοῦ Ἐλκεσαίου LXX,
H Elcesaei Vulg., altsaa af אֶלְקֹשִׁא eller אלקשה, hvorimod
ף Punktationen og de aram. Dstt. anerkjende et Stedsnavn אלקוש.

V. 2—14.

Jehova tager Hævn over sine Fjender; og saaledes vil heller ikke denne hans Fjende undgaae Fordærvelsen.

Hele Skriftet indeholder kun eet Drakel, hvori der dog la-
d der sig vine Sammenføininger, der ere rigtigt angivne ved Ka-
q pitelinddelingen. — Kap. 1. Jehova, Hævneren, der vel er langmo-
n modig, men ikke lader Noget ustraffet, den Almægtige, hvem In-
B gen kan modstaae, skal ødelægge den Stad, hvorfra hans Fjender
ʃ fremgik; han skal tage hans Aag fra Israels Nakke og tilintet-
e gjøre ham trods al Modstand. — V. 2 f. Meget smukt begyn-

der Nahum med en almindelig Sentens, der omtrent lader gjætte, hvad der skal komme. Han skildrer Jehova efter de Egenskaber, ved hvilke Ninives Undergang bevirkes. [En nidkjær Gud.] I Forbindelse med נקם er קנוא ikke Skinsyge, heller ikke Nidkjærhed for sit Folk og Land, men udtrykker i Almindelighed, at han er ømfindtlig og ikke bliver ligegyldig ved de ham vederfarede Krænkelser. Derfor tager han ogsaa Hævn. Men i Fortsættelsen forekommer קנוא igjen som den, der bærer Vrede i sig, hvilken han nærer mod sine Fjender, og endelig udgyder over dem. Es. 59, 18. I det andet Hemistich faaer נקם en bestemt Retning, og i נוטר fuldendes hint קנוא; han er ømfindtlig, han fatter Vrede og bevarer denne. Til נוטר knytter sig V. 3 [ארך אפים egl. forlængende sig Breden, hvis Vrede varer længe, inden den bryder frem. At Jehova er langmodig, maatte udtrykkelig anføres, fordi han, Hævneren, i dette concrete Tilfælde havde bevist Langmodighed. כח er ifærdelseshed den udholdende Kraft Job. 6, 11 ff. Hans Langmodighed er moralsk Kraft, og ikke at forklare af physisk Afmagt. — Med det andet Hemistich forlader Forf. Begrebernes Udvikling for at skildre Hævneren Jehovas Aabenbarelse. Hin כערה, Jehovas Aabenbarelse, efter dens Virkning og det Indtryk, som den frembringer. Han skjælder paa Have] nemlig med sin Tordenstemme. גער er ikke blot ἐπιτιμᾶν (Luc. 8, 24), men, som dens Følge, Udtørringen, viser, synonym med דהרים Es. 11, 15, jf. Mr. 11, 21. Partic. viser, at Forf. ikke mener hin engang skete Udtørring af det røde Hav, men vel har denne foranlediget Optagelsen af denne Hyperbol blandt de øvrige Træk i Billedet. Ellers lod der sig om Stormvinden kun sige, at den driver Havet tilbage fra Kysten, og gjør denne tør og lader vandløse Bække hentørres; virkelig fremtræder Hentydningen til Uveiret først V. 5 tydeligt. אמלל kan ikke siges om et Affald af Træernes Blade bevirket ved Hvirvelvinden, og „alle Strømmene gjør han tørre" sigter viensynligt til en Tørke (Jo. 1, 20. 1 K. 17, 7), et bekjendt Tegn paa den guddommelige Vrede V. 6, hvorved Basans og

Karmels Skove og Enge, og Libanons yppige Vegetation visner. Efterat V. 4 flere Bjerge ere nævnte, vedbliver Forf.: Bjerge skjælve for ham, men hverken dette Træk, eller noget andet i V. 5 maa forstaaes om det sjælne Phænomen Jordskjælvet, men om Uveiret. Jorden hæver sig] Den synes at løfte sig fra sit Sted, idet Jordsmonnet zittrer ved de voldsomme Tordenslag Ps. 29, 8. — V. 6—8. For denne Guds Vrede, der i sine Virkninger ligner den fortærende Ild, kan Ingen bestaae, men den retter sig ikke imod de Fromme; thi Jehova kjender Sine, og udfører dem af Faren, medens han bestikker Fordærvelsen over sine Fjender. נִתְּכָה Den udbrydende guddommelige Vrede sammenlignes hyppigt med en Ildregn Jer. 7, 20. 2 Kr. 34, 25. Indfattet af de stærkeste Udtryk V. 6 og V. 8 træder Modsætningen V. 7 i et desto klarere Lys. Jf. Ps 34, 9. 46, 2. — Suff. i מִקוֹמָהּ refererer sig ttl Ninive, Jehovas Fjenders Stad. Dens „Sted" er ikke den Plads, hvorpaa den staaer, thi ikke denne, men Staden, der er bygget paa den, vil Jehova gjøre Ende paa. Ninive selv, personificeret som Dronning (2, 8. 3, 4), adskilles fra dens Kongesæde, hvilket sidste Jehova vil bortfeie ved „en overskyllende Flod" d. e. en fjendtlig Hær. V. 9—11. Det er daarligt, at sætte sig op imod Jehova, der betvinger selv den stærkeste Modstand; og ex saadan Fjende har Ninive bragt Jehova, „Hans Fjender" V. 8 tiltales V. 9. Hvad tænke I imod Jehova? Urigtigt Rosenm. hvad mene I om Gud? at han ikke kan fuldføre sin Trudsel. Michaelis: quid excogitabitis adversus dominum (nemlig til at modstaae ham); men Ordene udtrykke ikke en Optænken til sit Forsvar overfor en Angriber, men betegne den offensive Plan, eller det positive fjendtlige Sindelag. At et saadant existerede fra Fjendens Side, maa Forf. forudsætte; han sperger kun om hvilke מְהוּמִים de nære. Ikke to Gange skal Trængslen indtræde. Det nylig med Eftertryk gientagne „han gjør Ende paa" bestemmer Meningen derhen, at det vil være ufornødent at beskikke en ny Trængsel jf. V. 12. Andre: non resurget iterum inimica, nemlig som efter den første Ødelæggelse

ved Arbaces! Da stod פְּעָמִים overfladigt. Sammenslyngede som Torne] saa at man næsten ikke kan komme dem nær. Sammenligningen mellem Fjenderne og Torne er saameget mere passende, som Tornene ere et Brændematerial Prædik. 7, 6. עַד] eo usque, ut spinas perplexitate æquent Michael. Og fugtige som deres Viin, כְּבָא betyder Viin, og er foranlediget ved כַּבְּכִים, og ved Sardanapals Hof, i Babylons Søsterstad, laae det nær at tænke sig Fraadseri og Drukkenskab. Rigtigheden af denne Fortolkning understøttes ved Modsætningen כקש יבש Job. 13, 25. Forf. siger: ere de end sammenslyngede som Torne og — tilføier han vittigt — saa fugtige som deres Viin selv, skulle de dog fortæres som tørt Straa (af Ilden). Fra dig udgik] just ikke: af dine (Stadens) Porte, men: du, Dronningen Ninive, har født ham, jf. Gen. 17, 6. Participierne skulle ikke nødvendigviis restringeres til en Bestemt, Sanherib eller snarere Salmanasser, men omfatte de historisk bekjendte Flere, som Prædikatet tilkommer. — V. 12—14. Jehova har sagt, at han vil ødelægge Ninive og bryde dens Aag, der hviler paa Israel. Den Forventning, som Propheten V. 9 f. udtalte i sit eget Navn, bekræfter her Jehova i Draflet. I det første Hemistich løber V. 12 parallel med V. 10, i det andet med Slutningen af V. 9. Deres Mængde vil ikke være nogen Hindring for Jehova. Endskjøndt talrige, nemlig eftersom de ere fuldtallige, skulle de afskjæres. Til Grund ligger endnu Billedet af Halmstubben V. 10, ligesom זָרַד ogsaa bruges om Høsletten. וְעָבַר] Saaledes afskaaren flyver Straaet bort. וְעָנְתָה] umiddelbar Fortsættelse, der ligeledes refererer sig til Fremtiden. Altsaa tiltales ikke Israel, dette skeer først V. 13, hvor en anden Akt ved וְעָתָה udtrykkelig indføres som samtidig, og Ordene maae forklares efter V. 9: jeg tugter dig, dog saaledes at jeg ikke gjentager Tugtelsen, som unødvendig. V. 13 vender Forf. sig til det undertrykte Israel, der fremstilles som Quinde overfor Manden, Assyreren. Hans Aag retfærdiggjør Punktationen יְכֹלֶךָּ V. 14, hvorfra יְכֹלֶיךָ V. 13 adskiller sig

som Feminin. Da der 2, 1 siges לעבור, ikke לעבוד (jf. Jer. 30. 8. m. Sach. 9, 8), taler Forf. her V. 13 ikke til Juda, men overeensstemmende med det historiske Forhold, til Israel, der smægtede i Exil som Slave. מטהר] LXX og Vulg. מִטֶּהָר, men upassende vilde Stolken ligge paa Israel. מיטהר retfærdiggjøres ved Ez. 34, 27. Lev. 26, 13. — וצידה gaaer tilbage i Tiden, Sæd af dit Navn. – Accenterne forbinde אשרים med det Foregaaende; og de aram. Dystt. lade Forf. sige, at Jehova vil gjøre Assyrerens Tempel til hans Grav. Men den, der her spaaer, levede efter Sanherib; denne blev rigtignok dræbt, men neppe begravet i Templet. Der menes intet bestemt Individ, men den personificerede Assur, der døer (jf. Am. 2, 2) og bliver begravet. Thi du har været (for let] Vulg. quia inhonoratus es; Andre: nam vilis factus es. Ingen tilstrækkelig Grund til at begrave En. Men Jehova har veiet ham efter hans moralske Værd (Job. 31, 6), og der var han for let, jf. Dan. 5, 27.

Kap. 2.

Ninive beleires og indtages trods al Modstand; Løvens Hule ødelægges.

Forf. skildrer her det Enkelte, og lader Akterne i det store Dràma successiv passere for vore Øine. Overspringende alle Tvivl og Hindringer, der maatte overvindes før det kunde komme til en Beleiring af Hovedstaden, iler han umiddelbart til Hovedsagen, og beretter jublende Ninives Ødelæggelse. — V. 1—3. Forf. stiller sig strax ved Enden af Katastrophen. Fra Ninives Fald skuer han frem mod de for Israel saa lykkelige Følger af denne Begivenhed. Sendebudene opfordres ikke først, saaledes som Es. 40, 9, men han seer dem allerede løbe paa Bjergene, der skille Assur fra Juda. I Modsætning til Es. 52, 7 befinder Juda's Folk sig her endnu i sit Hjem. Erindringen om at det skal betale sine Løfter, involverer, at Budet ikke blot melder en fremmarscherende mægtig Fiende af Assyrerne, men sammes fuldstændige Triumph. נברה er præt., medens בליעל hører til

יסיף דגי kan tænkes som Budets Tilraab, men ogsaa som Prophetens Ord. Denne taler V. 2 til Ninive, egl. til Belial V. 1, der ikke mere skal bekrige Juda, thi selv angreben maa han nu tænke paa sit eget Forsvar. Denne Sammenhæng overse Verss., uden at agte paa, hvor uophørlig den tiltalte Person skifter, og de jødiske Fortolkere lade Juda være tiltalt, fra hvilken Fortolkning ogsaa מִפָּנֶיךָ hidrører istedetfor מִפָּנַיִךְ, hvilket de følgende Imperativer i Masc. kræve. En Stridshammer stiger dig til Ansigtet.] Folket Asur var עַם־פְּזוּרִים (Deut. 28, 50), dets Ansigt var som en Klippe, jf. Ez. 3, 7—9; og denne skal en Stridshammer (Osp. 25, 18) sønderslaae, hvorved Nahum tænker paa Mederne, der allerede ere i Anmarsch. Derved motiveres det følgende ironiske Opraab: bevar Fæstningen! Forf. vedbliver: see speidende hen ad Veien, hvorfra Fjenderne skulle komme, omgjord Lænderne med Sværdet og sæt dig i Positur! V. 3. Det andet Hemistich angiver Grunden til det første, og dette kunde coordineres det andet V. 1, skjøndt det ikke er nødvendigt, at gaae saa langt tilbage; Jehovas Hensigt er Grund til Medernes Indfald; at Jehova restaurerer Israels gamle Glands, er den indre Side af Sagen, Ninives Fald er den deraf afhængige Yderside. Jakob,. Ob. 18 sammenstillet med Joseph, staaer for Juda. Thi Plyndrere have plyndret dem.] Plyndrerne ere עֹכְרִים (2 K 17, 20) der gjorde Israel fattigt (Dom. 6, 4. 6.) og ødelagde dets Viinranker. Viinbjerget er Landet Jer. 12, 10. Es. 5, 1; Viinstokkene Familierne, Rankerne disses enkelte Led. Ved 3 Pers.s suff. tager Nahum sit Standpunkt udenfor Juda og Israel, uagtet han efter sin Herkomst hører til et af Folkene. V. 4 f. Den fremrykkende Hærs Udrustning, først dens Opstilling, derefter, hvorledes den sætter sig i Bevægelse til Angreb. Hans Heltes Skjold er rødt] Suff. refererer sig til Jehova V. 3. Skjoldene blinke røde, som af Kobber, i Solstraalerne, 1 Macc. 6, 39. Krigerne ere klædte i Carmesin] jf. 2 S. 11 16. 17, 10. De gamle Folks Sagum var omtrent af Blodets Farve (Es. 9, 5); Farvestoffet var Coccus Mt. 27, 28. I

Seglernes Ild staae Vognene.] Her maa tænkes paa Segelvogne*), (Xenoph. Cyrop. I. 8, 10; andet Vognbeslag blev neppe forfærdiget af Staal. Naar Herod. (1, 103) ikke omtaler Segelvognene, er det fordi han overhoved ikke omtaler Vogne. כִּרּוּסִים er Landserne; men הַרְעָלִים er ikke: svinges (til Indfald? som Kastespyd?) men sættes i zittrende Bevægelse af den Haand, der holder dem. Forf. udhæver især V. 5 Vognene, der — hvis det var Segelvogne — maatte imponere meest. Paa Fællederne] jf. Job. 5, 10. Dsp. 8, 26. Ligesom יְרֵכָה danner ogsaa הֹרִין en Modsætning til יָרֵךְ, og staaer ogsaa Dsp. 1, 20 parallel med רְחֹבוֹת. Disse sidste betegne i Modsætning til de orientalske Stæders snevre Gader Pladser, udstrakt Rum overhoved, hvor Vognene kunne bevæge sig frit, altid udenfor Byen, i hvilken Segelvogne ikke kom ind. Den emphatiske Form הִזְּיִן betegner de forskjellige Retninger, Lynenes Zikzak. — V. 6 f. Assyrernes Modværge. Han kommer sine Fyrster ihu] Han, nemlig Kongen af Assur, jf. 3, 18. Kongen er ikke selv Folkets Hyrde, men Sardanapal, som dengang regjerede, erindrer sig, han har jo Feltherrer, som han kan sende. De snuble paa deres Skridt] idet de Slappedes Knæe, naar der pludselig kaldes til Vaaben, have tabt deres Spændkraft. Skridt poet. istdf. Fod. Og Forsvareren opstilles; der berettes fortsættende, hvad der skeer som Følge af deres Henilen til Muren, ogsaa V. 7 er Talen endnu om Forsvarsanstalter. Den, som bedækker] maa forstaaes collectiv om en Krigerskare = præsidium militare. LXX og

---

*) Disse Vogne vare besatte med Segler og Leer (currus falcati. Curt. 4, 9. 5, ἅρματα δρεπανηφόρα Xenoph. Anab. 1, 7. 10) for at saare eller ligefrem bortmeie de tilfods fægtende Krigere. Curt. anf. St. beskriver navnlig de persiske Segelvogne saaledes: Ex summo temone hastæ præfixæ terro eminebant, utrimque a jugo ternos direxerant gladios, et inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum; altæ inde falces summis rotarum orbibus hærebant et aliæ in terram demissæ, quicquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ.

de øvrige Vff. synes at forstaae Ordet om livløse Ting, maaskee saadanne, hvormed Muurrevnerne skülle tilstoppes, saa at Ordet blev et technisk Udtryk. Urigtigt forklarer man det om et Dække, hvorunder Fjenden angriber Muren, et Slags testudo eller vinea. Floderne Porte aabnes] En Følge af denne Aabning er det, naar Palladset synes at flyde sammen, jf. 1, 5. Am. 9, 13. Vandets Porte ere Sluser; og paa Grund af נהרות er שׁערי ikke sat som Dualis om Floidøren, men er ligeledes at betragte som pl. Floderne ere de fra Tigris udgaaende, formodenlig concentriske Canaler, ved hvilke ikke hele Staden, men, som vort Sted viser, Palladset kunde sættes under Vand. Ligesom Semiramis byggede sine Borge ved Euphrats Bredder, saaledes laae sandsynligviis ogsaa Ninives kongelige Pallads ved Tigris selv som „Vandstad" (2 S. 12, 27), dannende en Fæstning for sig, paa hvilken Fjenden rettede sin Hovedplan. Hieron. fortolker: Porte, hvorigjennem mange Folk strømmede ind og ud, jf. Hoiſ. 7, 5. Rosenm. og de Wette finde i „Floderne" indstrømmende Fjender. Men vilde Nahum forstaaes saaledes, maatte han istedetfor Palladset, hvilket man i første Hemistich ikke vil forstaae om dets Beboere, nævne Folket eller Kongen, (jf. Es. 14, 31) der „smeltede" af Frygt. At endelig Fjenden ikke først opbrød Vandportene, er indlysende; thi Ninive laae paa den østlige Bred. — V. 8—11: Erobringen efter dens enkelte Momenter. והצב drage Grimm og Gesen. tilbage til V. 7: (palatium dissolvetur) et diſſluet, hvorved der overfor נכתדה fremkommer et nimium, medens der V. 8 synes at mangle Noget, idet det begynder afbrudt. Var Talen V. 7 om Forsvarsanstalter og om Indtagelsen V. 8, da vente vi en Antydning af, hvorfor hine Anstalter ikke nytte. Denne giver והצב = men det er bestemt ved Henviisning til decretum divinum. Hun blottes og drages op] Bag hendes Mures og Graves Skjul, bliver hun opdaget og trukket op, ligesom med Angler og Fiskekroge Hab. 1, 15. Am. 4, 2. Der menes Dronningen Ninive, der betjenes af Piger, af Ninives Qvinder, hvilke beklage Ninives Skæbne. — V. 9. Ninives Folkemængde flyder fra hinanden; dens Folkesø udtørres, jf. Jer. 51, 36. Forf. siger:

i Ninive var fra første Færd en stor Conflux af Mennesker; disse „Vande" bortflyde hastigt, uden at lade sig opholde ved Bønner. Forsaavidt der menes Fremmede, som for Handelens Skyld opholdt sig der, ligesom i Babel, begynder Indvaanernes Flugt vel allerede ved Fjendens Nærmelse. Opraabet udgaaer vel ikke til Fisk, endskjøndt בִּרְכָּהּ maaskee (af mînas sanscr. Fisk) kan forklares ved mînavâ, Fiskerige. V. 10. Ninives Skatte røves. Seirherrerne opfordres til Plyndring. Uendelige ere Skatten e]. Deres Tilstedeværelse motiveres allerede i Opfordringen, her kommer som videre Bevæggrund til, at der er mange af dem; og Ordene kunne ligeledes betragtes som Opraab. Men חֶמְדַּת er egl. forskjellig fra Guld og Sølv og nærmest at forstaae om kostbare Klæder, hvorhos der endnu nævnes Kostbarheder, Klenodier af Guld og Sølv. — V. 11. Hvad der bliver tilbage, er Øde, Jammer og Fortvivlelse. Da det ikke kommer an paa den handlende Person, følge her Substantiver paa hinanden uden Verbum, jf, 3, 2 f., og først til Slutningen indtræder igjen Verbum finitum. Efterat der V. 10 blev handlet om Plyndring, stilles med Rette den Tanke i Spidsen: Alt er udtømt, og hvad der ikke kan tages med, er fordærvet og ødelagt. Det andet Hemistich skildrer de Overvundnes Sjælstilstand. Smeltet Hjerte (Mod) fordi deres Stilling er ganske haabløs. Knæernes Vaklen] idet de søge at holde sig paa Benene, og neppe formaae det for aandelig og vel ogsaa legemlig Afkræftelse. Smerte i alle Lænderne] ikke blot hos de Qvinder, der føde af Forskrækkelse; Billedet er altsaa laant af Barselkonernes Veer. — V. 12—14. — V. 11 saae Forf. Ninives Erobring fuldendt, her seer han sig om efter det Sted, hvor den engang stod; og et guddommeligt Ord V. 14 paatrykker Ninives Ødelæggelse, der forudsattes V. 12 Vishedens Segl, הוּא refererende sig til מִנִּין, udtrykker sammes Identitet med מִרְעֶה. — מִרְעֶה vil ikke ret passe for Lover; men hele Sætningen skal, som den følgende relative viser, sige, at de der ikke blot laae i Ro, men færdedes, ikke foruroliget af Nogen, fordi de selv indjoge Alle Skræk. Deraf, at אֵין מְהָרִיד netop staaer

ved den lille Løve, maa man ikke slutte at det kun refererer sig til denne, der er sikker under den gamle Løves Beskyttelse. Hvor den vorne Løve gik] bedre: opholdt sig. Man maa forbinde אשר med שכב, og skrive הלכה. Denne vorne Løve optages paany V. 13 ved אריה med Udeladelse af כביא. For sine Unger d. e. for deres Behov. Huller eller Huler have egentlig ikke Løverne, men vel Røverne, og som saadanne anføres Assyrerne ved Billedet om Løven. Med det Revne.] Dette Træk tilhører kun Billedet, da Assyrerne ikke bragte deres nedlagte Fjender med sig. Man lægge Mærke til Afverlingen V. 12 mellem den gamle og unge Løve, den Vorne og dens Unger, V. 13 mellem unge og gamle Løvinder. — בעשן] saa at de blive til Røg. Dine Bud d. e. Herolder, Overbringere af kongelige Befalinger, Es. 30, 4. Rigtigt fortolker Hieron.: nequaquam terras ultra vastabis, nec tributa exiges, nec audientur per provincias tuas emissarii tui.

Kap. 3.

Trods al sin Magt lider Ninive Nø Amons forsmædelige Skæbne.

Efterat Seeren har udtalt Stadens visse Ødelæggelse, besvarer han sig nu det Spørgsmaal, ved hvilke Betingelser denne Begivenhed bliver virkelig. Ninives Synder drage en retfærdig Straffedom over den V. 1—7, hvilket ikke er uden Exempel i Historien V. 8—11; dens Befæstninger vise sig unyttige og de, der skulde forsvare den, uduelige V. 12—19. — V. 1—3. I den blodskyldige Stad anrettes et Blodbad. V. 1 er motiveret ved 2, 14; V. 2 f. stiller Forf. sig paa det ved K. 2 vundne Moment, nemlig de myrdede Fjenders Indfald. Aldeles fyldt med Svig og Mord] פרק er egentlig Sønderriven, jf. Ps. 7, 3, hvor det bruges om Løven. כחש lod sig forklare om Hedninger overhoved, eller i Almindelighed om en saadan Befolknings Fordærvelse. Egl. betyder det Løgn, Dissimuleren, og forklares deraf, at man i Ninive kaldte Mord Krig, Rø-

veri Erobring og overſaae ſaavel egen Uret, ſom Provindſernes og de fremmede Folks Rettigheder, hvilke man vilde mishandle (3, 19). Som ikke lader af med Rov, ikke: ſom ikke ſlipper Byttet. — V. 2 f. Han hører først Pidſkeknald, der driver Hestene frem, og dernæst Rumlen af Vogne. Øiet vender sig efter Lydens Retning; han seer fremjagende Heste for Vogne, der hoppe i Veiret, idet de rives hen over den ujævne Vei. Han seer V. 3 Rytteri, seer Sværdene blinke og Fodfolkets skinnende Spyd, — og nu den afgjørende Kamp selv. גְּדִיָּה staaer første Gang collectiv, og er med Rette punkteret som sing. over deres (Assyrernes) Lig. [כִּבְשָׁלֹ] LXX og Vulg. oversætte Copula, derimod ikke de aram. Verss., og Sætningen, der ikke udtaler noget Fremskridende, men kun anskueliggjør Ligenes Mængde, staaer mere passende uden Copula. — V 4 f. Forf. angiver V. 4 Grunden til at Saadant skeer, men udvikler V. 5 igjen af V. 4 Følgen. Ogsaa viser V. 5 tilbage til Billedet V. 4. Skjøgen skal blive beskæmmet som en Skjøge. Denne megen Volen kan ikke forstaaes om Afgudsdyrkelse, men heller ikke blot om Forbindelse, f. Ex. Handelsforbindelse, men ligesom „Troldtomskonster" og tilligemed disse virkende til eet Resultat, betegner det i Forbindelse med disse det bedrageriske Venskab og den snedige Politik, hvormed den paa Erobringer udgaaende Volerske fangede de mindre Stater i sit Garn. Voleri er f. Ex. en saadan fordægtig Beskikkelse som Es. 39, 1; Trolddom er de skjulte Ænker, der lig magiske Konster ikke selv, men kun i deres Virkninger træde for Dagen. Den yndige.] At Skjøgen opererede med Held gjør dette Træk i Billedet nødvendigt, hvilket ogsaa Ninives Pragt retfærdiggjør. Som besnærede.] Sædvanlig: som fulgte; men da maatte = forstaaes om Prisen; thi følge med Voleri mangler indre Sammenhæng; heller ikke overleverede Assur disse Folk til Fremmede, men søgte at faae dem i sine Hænder. Slægter] jf. Am. 3, 1. — V. 6 f. Fortsættelse; men imidlertid slipper her Billedet V. 4. [שִׁקְּצִים] hvad man afskyer f. Ex. Skarn, 2 K. 10, 27, Aadsler. [וְהִבַּלְתִּיךְ] her gjøre En urein ved at kaste Aadsler paa

ham. Hertil slutter sig V. 7: Ingen vil have Medynk med Ninive og trøste den i dens Ulykke. — V. 8 f. Spørgsmaalet her er ikke mere lagt Vandreren V. 7 i Munden, men Forf. udtaler sin egen medynksløse Stemning. — No-Amon fremstiller Nahum som en betydelig Stad, da han paralleliserer den med Ninive; han beskriver den som beliggende ved Nilen og omgivet af Vand. Ez. 30, 14, 16. hvor den adskilles fra flere bekjendte Stæder, oversætter LXX *Διόσπολις*; og Jer. 46, 25 lader formode, at Amon i denne Forbindelse er Navnet paa Guden Amun (Hammon), som havde et Tempel i det berømte Diospolis, det overægyptiske Theben Herod. 1, 182. 2, 42. S. Winer RWb. Ved Nilstrømmene] den laae ved begge Nilens Bredder; pl. forklares, som ogsaa det følgende „Vand trint omkring den" antyder, af Nilkanalerne, der omgave Staden. Havets Fæstning] יָם ogsaa Es. 19, 5 om Nilen; men חֵיל er her saa lidet som Obad. 20 et Fæstningsværk, men et befæstet Sted, et Fort. מִיָּם] ikke: ragende frem af Havet, men bestaaende deraf. Navnet *Αἴγυπτος*, d. e. âguptas, sanscr. — den Beskyttede, førte oprindelig Staden Theben paa Grund af sin naturlige Befæstning Herod. 2, 15. — V. 9. Fortsættelse. De levende Volde nævnes. עֻזָּהּ] Vers. fortolke: dens Styrke, hvorved de to forstnævnte Hjælpefolk skjelnes fra de to sidste. Men en saadan Sprogbrug af עֹז lader sig ikke paavise; og Thebens Styrke var foruden dens naturlige Befæstning nærmest Indbyggernes, Pathrositernes (Ez. 29, 14) Mod, og disse nævnes ikke her, hvor kun Hjælpefolkene anføres. Man lægge Mærke til det parallele יאֵין קֵצֶה. Egentlig Infin. staaer Ordet her adverbialt istedetfor det sædvanlige הַרְבֵּה. — פוּט] Vulg. der ellers overalt oversættes: Libyes, sætter her Africa, for ved Libyes at betegne לוּבִים; men לוּב er Nubien. Din Hjælp] Den Tiltalte er No-Amon; בְּ er בְּ essent. — V. 10 f. Forf. sperger; Er du bedre end No-Amon, hvilken trods sin Befæstning og sine Bundsforvandtes Hjælp blev erobret, saa at du turde haabe? Nei, No Amons Skæbne er en Spaadom om din. גַּם הִיא V. 10 svarer til גַּם אַתְּ V. 11.

Det er ikke vitterligt, naar Erobringen af No-Amon har fundet Sted. Dog kunne vi med temmelig Sandsynlighed tillægge Assyrerne samme. Es. 18 forlanger et ved Nilen beliggende Naboland til Æthioperne Krigshjælp af disse. Es. 20 ere Assyrerne paa et Felttog mod Ægypten og Æthiopien, og Esaias venter et saadant Udfald, som factisk foreligger Nahum. Hiin Katastrophe med No-Amon maatte da ansættes mellem A. 722 og 714. At den udgik fra Assyrerne, fra Ninive, antyde Ordene V. 10 ikke, men det maatte de heller ikke. [בַּשֶּׁבִי] ikke: inter captivos, men Ordet er coordineret לַגֹּלָה: ogsaa den brød op til at vandre i Exil. [בְּזִקִּים] LXX rigtigt: *χείροπέδαις*, thi saaledes bundne skulde de vandre, Du skal blive drukken] s. t. Hab. 2, 16. Du skal blive omtaaget d. e. ligge i Afmagt. Du skal søge, men ikke finde osv. — V. 12 ff. Hvad der skal afholde Fjenden fra at trænge ind i det assyriske Gebeet, bliver overvældet; og saaledes maa Hovedstaden holde sig fattet paa en Beleiring. מִבְצָרִים V. 11 erindrer om מִבְצָרִים, hvor den egentlig skulde finde Beskyttelse, men de yde ingen. Figener og tidlige Figener] Saaledes maatte en Hebræer forstaae Ordene og saaledes have de aram. Dysstt. forstaaet dem; LXX og Vulg derimod urigtigt: Figentræer med tidlige Figener. Endelig falde Fæstningerne, men det rystede Figentræ bliver staaende. Ellers vilde det være passende, naar den rystede Fæstning sammenliignedes med et Figentræes Rysten, og de feige Krigere, der danne dens Besætning og som overgive sig til Fjendens Discretion, sammenlignedes med Figener, der falde En i Munden. [נֹפְלִים—נֹפֵל] Naar den nedad eller opad gaaende, mod en Gjenstand rettede Bevægelse tillige er indadgaaende, bliver det sidste underforstaaet og der skrives blot נֹפֵל 1 S. 31, 4. At Landets Porte d. e. de til samme førende Passer aabnes V. 13, skeer ifølge Sammenhængen som en Følge af „dit Folks" Feighed, hvilket vi ligesaa lidet maae søge i Ninive selv som „dine Skodder", men maae tænke os som Assurs Krigsfolk. Begreberne Ninive og Assur gaae over i hinanden, og בְּקִרְבֵּךְ indbefatter baade Staden og Landet. „Skodderne" ere

de paa hine Landets Porte. d. e. מבצרים V. 12, de Casteller, hvormed disse Passer ere lukkede; hvorimod מבצרים V. 14, hvilke efter hines Fald maae sættes istand, ere Fæstningsværkerne, selve Stadens Værn. לאויביך] hører til første Led; de ere Qvinder overfor dine Fjender. Beleirings Vand] Forsyn dig med Vand for det Tilfælde, at du afskjæres fra at hente Vand ved Tigris. Forbedre dine Fæstningsværker; strax fortsættes med det, der udfordres til Fæstningsværkernes Istandsættelse. De skal stampe Leer, for derefter at forme og brænde Teglsteen, med hvilke Muurrevnerne lukkes og nye Afsnit bag samme anlægges. — V. 15—17. Det skal gaae dig som Græshopperne. — V. 15. En sindrig Vending: der, ved din brændende Teglovn, skal Ilden fortære dig, nemlig Staden som en Masse af Huse, medens den som Befolkning ødelægges ved Sværdet. Skal æde dig, som Skarnbassen] Subjekt er Sværdet, der ofte siges at æde (Hos. 11, 6). Men, som det Følgende viser: ut bruchum, bedre: ut attelabum, ikke: ut bruchus. ילק s. t. Jo. 2, 25; den hedder Jer. 51, 27 סמר fordi dens Vinger endnu ere hyllede i raae, hornagtige Skeder; disse afkaster den endelig, og den kan da istedetfor blot at hoppe, flyve som en fuldkommen Græshoppe. At der V. 16 ved ירק menes Kræmmerne, er klart, og Meningen af Verset utvivlsom. Det beretter som skeet det, hvortil Slutningen af V. 15. ironisk opfordrer. נסכה skal Jer. 51, 27 maaskee betyde en Befalingsmand. Da Mesopotamien danner Sproggrændsen, tor vi vel combinere סר med det pers. ser. = Overhoved, Anfører, og ved נגיד tænke paa طَرَف (pars Mesopotamiæ eminentior vicinâ parte Arabiæ et Chaldææ latus, ora). Pagsende kunde i Forbindelse med Feltherrerne nævnes Raadgivere, Vise, imidlertid er Versets Sentens lig den V. 16, og med Græshoppesværme skulde ikke Feltherrer og Vise sammenlignes, hvilke altid ere forholdsvis faa, men Saadanne, hvoraf der, som af hine Kræmmere, var et stort Antal. Ogsaa betegne begge Ordene ifølge V. 18 „Folket". LXX giver נסכה ved ὁ συμ-

μικτός. I Kuldens Tid, nemlig, som Forf. selv siger, før Solens Opgang, om Natten. Da stivne deres Vinger og de opsøge sig Steder, hvor de kunne være sikkre for den skarpe Træk-luft. רִכּוּדָה] Passiv: og det gaaer videre. — V. 18 f. Saaledes vil Folket løbe fra hinanden formedelst dets Øverstes Sorgløshed, og Riget til Enhvers Glæde gaae tilgrunde for bestandig. Dine, af dig indsatte Hyrder over Hjorden. Det jublende Udbrud: dødeligt erdit Saar, som Propheten istemmer, idet han veed sig i Overeensstemmelse med hele Verden, er tilstrækkelig forberedet ved alt det Foregaaende. שִׁמְעֵךְ] Genit. obj. Rygtet om dig. — Thi over hvem udgik ikke osv. Hvem havde ikke Aarsag til at glæde sig over din Undergang, formedelst den af dig tilføiede Uret? Nahum mener just ikke den nuværende Konges Person, men Kongen forsaavidt som han ikke døer, forsaavidt han under Individernes Skiften repræsenterer Kongedømmet.

Zephanja.

Indledning.

Ifølge Overskriften propheterede Zephanja under Josias, hvilken regjerede fra 642—611 f. Chr. Da der 1, 4 endnu findes en Levning af Afgudsdyrkelse og endnu existere afgudiske Præster og Tjenere, falder denne Prophets Skrift i Tidsrummet før Cultusreformen var fuldendt jf. 2 K. 23, 5 ff. 20, efterat den allerede havde vundet en god Begyndelse, d. e. mellem hin Konges 12 og 18 Regieringsaar. Thi Angivelsen i 2 Kg., der sætter Cultusrenselsen mellem det Tidspunkt, da Lovbogen fandtes og Paaskefesten og henlægger Alt dette i det 18 Aar (22, 8. 23, 23), maa ifølge Krr. berigtiges derhen, at Afgudsdyrkelsens Afskaffelse allerede begyndte i Josias 12 Aar og Reformerne sluttedes i det 18 Aar efter den fundne Lovbogs Forskrift med en Paaskefest 2 Kr. 34, 3. 8. 35, 19. Draklet falder altsaa i Tidsrummet fra 630—24.

Propheten forudsiger som nær forestaaende 1, 7. 14 Jehovas store Dommedag over Israel og Hedningerne. Den skal fremkaldes ved en fjendtlig Hær, 1, 12 f. 16., hvilken Jehova 3, 15 skaffer ud af Landet, og som virkelig kom til Palæstina. Hermed kan ikke menes Ægypterne; thi Cuschiterne, der trues 2, 12, høre selv Jer. 46, 9 til den ægyptiske Hær, og Psammetich beleirede kun Asdod, hvilken han ogsaa indtog, uden at fare videre i sit Skjold. Necho viste sig i Palæstina først i A.

611, slog Judæerne, og fra hin Tid toner Jer. 15, 1—9 en ganske anden Stemme, end Zeph. 3, 14 ff. Chaldæerne komme endnu mindre i Betragtning, da de først A. 625 grunde et selvstændigt Rige og først efter Josias Død truede Judæa. Derimod er den paalidelige Efterretning opbevaret os, at Scytherne omtrent paa denne Tid ogsaa oversvømmede Palæstina. Herodot fortæller (1, 105), at Scytherne, efterat have angrebet Cyaxares ved Ninives Beleiring, have vendt sig mod Ægypten; da de vare komne til Palæstina, lode de sig af Psammetich bevæge til at vende om, og paa Tilbageveien plyndrede de et Tempel i Askalon. I Palæstina viste de sig ikke efter A. 617, i hvilket Aar Psammetich døde; deres Angreb mod Cyaxares falder ikke før 633, paa hvilken Tid de for dem flygtende Cimmerier optræde i Lilleasien Herod. 1, 15; men mod det sydvestlige Asien vendte de sig først fra Ninive, altsaa — da Cyaxares ikke strax efter sin Regjerings Tiltrædelse laae for Ninive — neppe før A. 630, og — som vi see af Jeremias — ikke før 629.

At Scytherne have viist sig i Palæstina — og paa hvilken anden Tid, end den af Herodot angivne? — stadfæstes ved Navnet *Σκυθῶν πόλις* (Dom. 1, 27. LXX, hvoraf Joseph. Ant. XII. 8, 5 *Σκυθόπολις*) som בֵּית שְׁאָן kaldtes efter dem; og af Zephanjas Samtidige Jeremias omtales deres Streiftog til Palæstina, og umiskjendelig er det Scytherne, der skildres. Man lægge kun liden Vægt paa, at han kalder dem et gammelt Folk 5, 15, medens Chaldæernes Oprindelse Es. 23, 13 ikke er gammel. Scytherne selv ansaae sig for det yngste Folk, medens det dog var grundet 1000 Aar før Darius Herod. 4, 5. 7. Men Jer. 6, 22 komme de ikke blot, som Chaldæerne, fra Norden overhoved, men ligesom Gog Ez. 38, 6. 15 fra det yderste Norden. Ifølge V. 23 samstds. er det en Hær til Hest, og som Ryttere føre de vel Bue og Kogger saavelsom Kastespyd, jf. 4, 13. 5, 16, men ikke Landse. Saaledes skildrer Arrian (Exped Alex. 3, 9) Scytherne i Darius' Hær med de Ord: *αὐτοὶ δὲ ἱπποτοξόται ἦσαν*; og Ezechiel siger 38, 3 om Gogs Hær: de ride alle paa Heste,

hvilket han 23, 12 kun siger om de Øverste blandt Chaldæerne, hvilke ogsaa havde Rytteri, men ikke vilde have erobret Stæder med dette allene. Da nu fremdeles Jeremias optraadte A. 629 (1, 2. 25, 3) og fra 3, 6 af hans første Drakler maa ansættes til Josias Tid, og navnlig før dennes 18 R. Aar — thi han ivrer endnu imod Afguderi 3, 22. 5, 19 — og da de omtalte Skildringer af det fjendtlige Folk netop falde i den Tid, da Scytherne virkelig indfandt sig i Palæstina, medens Chaldæerne maaskee endnu ikke existerede som selvstændigt Folk i Babel og endnu for Habakuk gjælde som en Nyhed, er det kun Gjenstridighed, naar man i det af Jeremias skildrede Folk vil erkjende Chaldæerne. Med Hensyn til Zephanja vilde Chaldæerne paa Grund af 3, 15 være en umulig Antagelse; hvorimod Scytherne pludselig forlode Landet, uden at anrette den befrygtede Skade — da Rytteri ikke indtager Fæstninger — saa at Guds Straffedom dennegang gik Israel forbi.

Kap. 1, 1.

Overskrift. I sine Angivelser overhoved paalidelig, og tildeels retfærdiggjort ved Draklet, hidrører den sandsynligt fra Forf. selv. Naar den imod Propheternes Sædvane fører Genealogien tilbage udover Bedstefaderen, da maa dette være skeet paa Grund af det sidste Navn i Ordenen. Blandt Prophetens Forfædre maa denne Ezechias have raget frem, og formodenlig er han identisk med Kongen af samme Navn, da ingen anden Ezechias er historisk bekjendt, og tillige Tiden passer. Dette nægtes af Mange, fordi Ezechias kun fremstiller den fjerde Generation fra Josias af. Men Manasse, der blev Konge i sit 12 Aar, regjerede i 55 Aar (2 K. 21, 1), og Amarja var maaskee hans ældre Broder, født af en Medhustru. Den Indvending, at Ezechias maatte være betegnet som den judaiske Konge, har Vægt, jf. Dsp. 25, 1; men den samme Betegnelse var uomgængelig nødvendig ved Josias, og blev derfor, for at undgaae Gjentagelse, udeladt der, hvor den var mindre nødvendig.

V. 2—18.

Juda og dens Hovedstad trues med Ødelæggelse paa Jehovas Dommedag.

V. 2—7. Straffedommen udgaaer nærmest formedelst Frafald fra Jehova. V. 2 f. danner Indgangen; כל V. 2 udvikles V. 3. Da det især er om Menneskenes Ødelæggelse at gjøre, vender אדם fra Begyndelsen af V. 3 tilbage mod Slutningen. Indstyrtning tilligemed de Ugudelige] nemlig dem, der boe deri. Denne Benævnelse for Husene, „hvilke ere bestemte til Steenhobe" (Job. 15, 28) er laant fra Es. 3, 6. — V. 4 f. Efterat hele Jorden er bleven truet, vender Propheten sig først imod Juda. Levningen af Baal d. e. af Afgudsdyrkelsen overhoved. Heraf fremlyser, at Afgudsdyrkelsen dengang ikke mere var herskende, og maaskee bestod den, som 1 S. 28, 3 Sandsigerkonsten, kun hemmelig og som Privatcultus. הַכְּמָרִים] Det er Baals Tjenere, dog ikke Præster, snarere Propheter, Hieron. *τεμνίτους* i. e. ædituos vel fanaticos. Deres Navn udslettes, idet de selv, „ligesom Præsterne", udryddes. Til Præsterne slutte sig nu V. 5 Lægfolkene, der, fordi de dyrke Stjernerne, ogsaa ere Baalsdyrkere. Dyrkelsen paa Tagene bestod i Regelser Jer. 19, 13. Es. 65, 3. Og som sværge ved Milkom] LXX og Punktationen: ved deres Konge. Men de kunde vel bande mod den reformatoriske Konge, hvilket נשבע ב ikke betyder; men under hans lykkelige Regjering kunde der ikke være taget nogen שבועה af hans Navn. Ved Particip. med Artiklen er Sætningen coordineret den foregaaende: som tilsværge sig Jehova, og med denne underordnet ואת המשתחוים. Altsaa ere de, der sværge til Jehova, ikke de samme som de, der sværge ved Milkom, og nu opstaaer den Vanskelighed, hvorfor de Første ogsaa skulle udryddes. Det, hvorpaa det netop kom an, nemlig at de brød Troskabseden Jer. 5, 7, tør ikke stiltiende forudsættes, og fra Saadanne synes Zeph. netop at adskille dem. Paa Tagene for Himlens Hær der sig ikke supplere efter det andet משתחוים, fordi der i det 1

Hemist. ikke udtrykkelig nævnes saadanne Bedende, der hverken vare Jehovas eller Milkoms Dyrkere. Og blot at supplere „paa Tagene", saa at der meentes de der regte for Jehova paa Tagene (Høiene), har Vanskelighed; og de der havde tilsvoret sig Jehova, kunde dog ikke ryge blot for ham, men tillige for Himlens Hær. Det andet ואת המשתחוים synes ved en Skrivfeil at have indsneget sig i Texten; og Stjernedyrkerne sorteres altsaa her i to Slags; saadanne, der ved Siden af eller over dem tilbade Hærskarernes Gud, og saadanne, der dyrkede Moloch. Jehovadyrkelse og Naturtilbedelse mødtes saaledes i Sabaismen. — V. 6. To andre Classer, hvilke Forf. kun beskriver negativt: de, der ikke følge Jehovas Veie d. e. Befalinger, og de, der ikke bede til ham, og overhoved ikke bekymre sig om ham: de Lastefulde og Irreligiøse. — V. 7. Den herskende Stilhed resulterer af det Foregaaende; men Grunden angives her bestemtere derhen, at Jehovas Dag er nær forestaaende, og før den hellige Offerhandling fordres den ærefrygtsfulde, religiøse Stilhed jf. Jer. 46, 10. Es. 34, 6. Slagtofferet, som han har beredt, er det judaiske Folk, de Indbudne ere vel ikke Rovdyr og Rovfugle, men Jehovas מְקֻדָּשָׁיו (Es. 13, 3), der skulle fortære Jakob, jf. Jer. 10, 25. — V. 8—11. Jehova straffer dernæst Opgivelsen af den hebr. Nationalitet. Og Kongesønnerne] Disse, der her nævnes i Forbindelse med שרים, havde ved deres Fødsel Krav paa denne Værdighed og synes ogsaa sædvanlig at have beklædt den, Ps. 45, 17. 1 K. 22, 26. Josias Sønner (1 Kr. 3, 14), der dengang vare i den spæde Alder, hvis de ellers vare fødte, kunne ikke være meente, men kun hans Brødre eller Onkler, jf. 2 Kr. 22, 11. I udenlandske, altsaa kostbare Stoffer klædte sig overhoved Rige og Fornemme, altsaa de Øverste og Prindserne. Det (som det synes) ægyptiske Tøi שעטנז forbød udtrykkelig Loven Lev. 19, 19. Ikke blot Brugen af udenlandske Klæder straffer Jehova, men ogsaa V. 9 udenlandsk Overtro. Den, der springer over Dørtærskelen] for ikke at berøre den. Saaledes vogtede man sig for at træde paa Tærskelen til Dagons Tempel i Asdod 1. S.

5, 5. Dog her er det Tærskelen til „deres Herres Huus", ikke „deres Herrers". Forf. kan nemlig ikke have almindelige Slaver for Øie, men de, der her øve המכ og hylde udenlandske Skikke, ere de samme som V. 9: עדרים d. e. Kongens Betjente. Ogsaa i Persien ansaaes det kongelige Palladses Tærskel for hellig, og det var en stor Synd at træde paa den. — V. 11 kaster Forf. for det tredie et mishageligt Blik paa de Fremmede, der for Handelens Skyld opholdt sig i Jerusalem. V. 10 opfatter Dommens Dag efter det Indtryk, som denne Jehovas Fremfærd frembringer i Jerusalem. Og Hylen fra den anden Stad] jf. 2 K. 22, 14. Da Fiskeporten, der befandt sig Nord for Faareporten, selv var en Port til den ydre Stad, og denne laae paa en af Høiene, fra hvilke משנה her adskilles, kan משנה ikke være den ydre Stad. Tvertimod synes Navnet at betegne en ny Deel af Staden indenfor hin ydre Muur, hvilken Manasse opførte fra den vestlige Dal sydlig omkring Ophel indtil Fiskerporten 2 Kr. 33, 14. Dette ny Qvarteer statuere vi mod Vesten, i Dalen, hvorved de nødvendige Modsætninger fremlyse. Men משנה kan 2 K. 22, 14 ikke være Navn paa en Port. משבר] Uden Tvivl staaer Ordet om Lyden, dog neppe om Braget af sammenstyrtende Bygninger, men snarere istedetfor זעקת שבר Es. 15, 5. ממבתש] Trods Causalsætningen maa dette Sted søges i eller ved Jerusalem, og ikke udenfor Landet, saasom i Phœnicien; thi ligesom V. 10, saaledes dvæler Forf. ogsaa V. 12 ff. ved Jerusalem, og kun Kap. 2 befatter han sig med fremmede Folk. Naar nu Targ. oversætter: I, som boe i Kedrons Dal, da har denne Fortolkning et traditionelt Præg; ogsaa passer Navnet Hule, Udhuling ligesaa vel for Dalen mellem Zion og Oliebjerget, som til Dom. 15, 19, hvor ממחש ligeledes indeholder Vand. Fremdeles erholde vi derved et Punkt af Staden, der endnu ikke er omtalt, og endelig bliver ogsaa Causalsætningen forklaret. Thi her, udenfor den egentlige Stad, ved Tempelbjergets østlige Fod, maae hine Kjøbmænd, meest virkelige Kananiter, have boet, hvilke (Sach. 14, 21) handlede ved Templet. Disse skulle klage fordi hele Kanaans Folk

d. e. tilligemed Philisterne 2, 5 deres Landsmænd, Phoenicerne (Es. 23, 11) og de selv skulle omkomme. Maaskee skal der ved Betoning af כי ogsaa indbefattes Judæerne. כנעני] Det er de med Penge til Indkjøb og fra Salg belæssede cananitiske Kjøbmænd. V. 12--18. Skildring af Dommens Dag efter dens Virkelighed og Virkning. Jeg randsager Jerusalem med Lygter] ikke for Mørkets Skyld, hvorom først V. 15, og ikke forat søge efter en Gudfrygtig (Jer. 5, 1). Men Jehova gjør dette ved Fjendens Haand (3, 15), der vil gjennemlede de mørkeste Kroge efter forborgne Skatte (V. 13). Som sidde paa deres Bærme egenl. fortykkes. Billedet er laant fra Vinen, der staaer med Bærme, og uden paany at aftappes fortykkes til en Sirup, jf. Jer. 48, 11. קפאים revser den aandelige Forstokkelse hos dem, der nægte Guds Styrelse i Verden og leve fra en Dag til den anden i den Mening, at Tilfældet regierer Verden, og foragte al Formaning og Advarsel. — Som Følge af hin Randsagelse blive V. 13 deres Skatte rovede osv. Og de skal bygge Huse] Mon hurtigt før Katastrophen? Nei de ere allerede byggede; men Efterssætningen, der udtaler noget Tilkommende, virker tilbage paa Forsætningen, egl. de skulle have bygget. — V. 14. Og hastende saare] Desto hurtigere vil den have tilbagelagt den ringe Frastand og indfinde sig. מהר er Partic. Bitterlig skriger da Helten, jf. Es. 33, 7. Meningen er ikke, at denne de Vældiges Skrig selv udgjør en Bestanddeel af „Herrens Dags Lyd", men denne er den Lyd, der forkynder den „hastende" Dags Ankomst, ved hvilken Forkyndelse Helten oplefte høit Skrig. — V. 15. Fortsættelse. Dagen skildres paa en Maade, som retfærdiggjør Klageskriget V. 14. Det andet Hemistich udvikler עברה efter dens Yttringer. — V. 16 slutter Skildringen, ved at antyde, at denne Dag skal fremkaldes ved en fjendtlig Hær. — V. 17 knytter sig nærmest til צרה V. 15, og udvikler tilligemed V. 18 den uundgaaelige Skæbne, der paa den Dag vil ramme Menneskene. Og de skal vandre som de Blinde] nemlig søge og ikke finde en Udvei af Faren. Hin Dag er jo og-

saa en Mørkheds Dag V. 15. מֵחֲמֵיהֶם d. e. deres Indvolde. Jf. 1 K. 14. 10. Job. 20, 7. — V. 18. Deres Skatte, som reves V. 13, kunne ikke redde deres Liv, men ved hans Vredes Ild skal o. s. v.

Kap. 2.

Phropheten formaner Folket, og truer Hedningerne.

Den stærke Opfordring til Bod er motiveret ved det foregaaende Kap., og Affini tet V. 1—4 knytter sig ved de tre første Vers til K. 1, medens det ved V. 4 baner Vei til det Følgende. Propheten haaber, at de Fromme skal kunne reddes fra Undergangen V. 3; en Levning af Juda vil blive tilbage V. 9, hvorimod de anforte hedenske Riger, ikke alle Hedninger, skulle udryddes. — V. 1 f. Folket i det Hele maa forbedre sig, saalænge den korte Frist varer. Af V. 2 fremlyser den Retning, i hvilken Formaningen V. 1 udgaaer; de opfordres til en Handling, der vilde være skikket til at stille Jehovas Vrede imod dem. Ogsaa er det klart, at לֹא נִכְסָף maa staae i Relation til Opfordringen, da det meer eller mindre nøiagtig betegner den Tilstand, hvoraf de opfordres til at udtræde. הִתְקוֹשְׁשׁוּ Urigtigt Vers. forsamler eder; men ogsaa de Nyeres: Raadsager eder ligger ikke i Ordene og heller ikke er en Selvprøvelse tilstrækkelig til afvende Guds Provelse. Snarere: Samler, fatter eder. I Refler. kunde i det høieste ligge Begrebet af en Samlen af Kræfterne, af en alvorlig Villies Beslutning, men afseet fra at Beviset mangler, vilde Refler. da staae i anden Betydning end Kal. נכסף | Beslægtet med אכס betyder egl. indtrage (sin Glands, Skjønhed) og altsaa blegne, deraf כֶּסֶף Solv. Men Folk som ikke blegner skal ikke betyde Folk, som ikke er Solv (Es. 48, 10. Jer. 6, 28), som er besmittet med Synd, men: som ikke forfærdes, medens det skulde forskrækkes ved at høre Jehovas Ord. LXX: τὸ ἔθνος τὸ ἀπαίδευτον. De Nyere tænke paa en Blegnen af Skamfuldhed, hvilket ikke passer til Sammenhængen. Førend det beskikkede Raad fødes d. e. inden den guddommelige Raadslutning føder sin Udførelse. Forklaringen ligger i det 2 Hemist.

Parenthesen: Dagen farer forbi som Avn, siger at dette „Forend" snart vil være udløbet. — V. 3 f. De Fromme i Særdeleshed maae beflitte sig paa, ved Bøn og Fromhed at afvende den Skæbne fra sig, som rammer Hedningerne, f. Ex. deres nærmeste Naboer. Søger Jehova] nemlig i Bønnen 1, 6. Alle Landets Ydmyge d. e. dem, der hidtil have bøiet sig under Gud og hans Lov. De skulle ikke bønfalde Gud om Retfærdighed og Naade, men selv ivrigere end hidtil beflitte sig paa Retskaffenhed og Ydmyghed. Af de fire philistæiske Stæders Navne frembøde to sig til Paronomasien, og ved אשדוד tænkte Forf. paa שׁוֹדֵד, der fornemmelig driver sit Væsen om Middagen, ligesom Tyvene om Natten. Men ved Askalon har neppe nogen Etymologi foresvævet ham. — V. 5—7. V. 4 er Indgang; til disse Philistere vender han sig nu. Indholdet af V. 4 sammenfattes kort i Trudslen om fuldstændig Undergang. I Philistæas udryddede Indbyggeres Sted træde Hjorde af Dvæg, og senere den judaiske Nabo. Egnen ved Havet] jf. Ez 25, 16. Cretensernes Folk] Saaledes kaldes Philisterne ogsaa 1 S. 30, 14. Ez. 25, 16. Philisterne vare Efterkommere af Barbarerne, som fra gammel Tid havde Creta i Besiddelse, hvorfra de satte over til forskjellige Kyster af Fastlandet, s. Am. 9, 7. Kanaan, Philisternes Land] Kanaan er her indskrænket til Philistæa, hvorimod Palæstina d. e. Philistæa senere omfattede hele Kannaan. כְּנַעַן d. e. Lavland, der sædvanlig betyder Phœnicien, passer ligesaa vel som Betegnelse for Philistæa, der kun er en Fortsættelse af Phœnicien mod Syd. Ogsaa forbindes begge Folk Jer. 47, 4, og Num. 13, 29 indbefatter Navne „Kananiter" ogsaa Philisterne. Til Hyrdernes Enge og Fælleder] כְּרֹת betyder egl. Hyrdernes Huus, Es. 33, 20 sammenstilles det med אֹהֶל, der Gen. 4, 20 er Hyrdens Bolig. Dernæst indbefatter det ogsaa den Plads, hvor samme staaer, Græsgangen Ez. 34, 14. Hos. 9, 12. Denne omtales nu her særskilt, idet begge tildeles, ikke Hjorden, men Hyrden; dog skal כרת derfor ikke udelukke Græsgangene, men Ordene staae coordinerede som Synonymer. כְּרִית] sædvanlig: af כָּרָה Grav,

eller: effossio, urigtigt. חֶבֶל er Prædikat: den skal være en Egn for. — Da V. 6 Philistæa bliver en Hyrdesteppe, hvor virkelige נְאוֹת, ikke נְאוֹת אָדָם, græsse, skulde רָעָה være sagt om Hyrden, der vogter Faarene. Men til Causalsætningen passer det ikke saa vel, at der udsiges en Vogten om dem, som at han lader dem selv forgløst græsse og hvile. Heller ikke vilde en Stads Huse være en passende נְוֵה for virkelige Faar, hvilke ifølge V. 6 bekomme deres גְּבוּל. I en sildigere Tid end den, hvortil V. 6 refererer sig, skulle de fra Fangenskabet tilbagevendte Levninger af Juda foruden deres eget Land ogsaa tage Philistæa i Besiddelse. — V. 8—11. Trudsel mod Lots Sønner. Formedelst deres Forhaanelse mod Jehóvas Folk skal det gaae dem ligesom Naboslæderne; og de skulle tugtes af Jehovas Folk. — [Lader man sig lede af Parallelismen eller af V. 10, synes Forf. at forekaste dem et Overmod i Munden (E. 35, 13) saaledes at de staaende paa deres Grændser havde kastet Haansord over. Men עַל efter הִגְדִּיל betegner altid sammes fjendtlige Retning, saa at man ikke tør supplere עָלֵינוּ (Ps. 41, 10) og tænke paa en Springen over Grændsen. Dog strøbte netop Ammon og Moab bestandig efter at udvide deres Grændser imod Israel (Am. 1, 13. Es. 15, 4 ff., hvor Moab boer i israelitiske Stæder) og efter Israels Bortførelse havde de virkelig taget Landet Osten for Jordan i Besiddelse, Jer. 49, 1. Suff. i גְּבוּלָם maa da refereres til עַמִּי: og at de overmodig krænkede deres Grændse, hvilket tillige sigter til røveriske Indfald (2 K. 13, 20). — V. 9. Forbittret ved Erindringen om Forhaanelse truer Forf. disse Folk langt haardere end Philistæa og V. 14 Ninive. Enhed i Tanken lader sig kun tilveiebringe ved at antage, at Plyndringen og Indtagelsen ved den V. 7 tilbageventde Levning af Israel falder tidligere, end denne fuldkomne Ødelæggelse, hvilken heller ikke endnu skal iværksættes. En Tjørnebesiddelse og Saltgrav osv.] Dette er Indholdet af Sammenligningen, hvilket har noget Uoverensstemmende, forsaavidt to Landes Skæbne sammenstilles med hine Stæder. Derimod blev rigtigvek Landet omkring Sedoma og

Gomorra en Tjørnebesiddelse osv., forsaavidt det døde Hav ikke bedækker det. מִכְרֵה מֶלַח altsaa ikke blot et Salt-Land Jer. 17, 6. Syd for det døde Hav findes ikke blot en Saltsteppe (2 S. 8, 13), men ogsaa Lag og Masser af Steensalt. יִבְזְרֵם] nemlig Ammons og Moabs Folk og ligesaa maa Suff. i יִנְחָלוּם forstaaes, da Landet ikke qualificerer sig til en נַחֲלָה for Israel. Ikke: de skulle arve dem ved Plyndringen, men: de skulle gjøre dem til deres Eiendom, til deres Slaver. שְׁאֵרִית mit Folk. Af de to sammenstødende ר blev kun det ene skrevet. — V. 10 knytter sig til V. 8 og afslutter; V. 11 begynder Forf. paany, for at fremstille Ammons Undertvingelse som en Deel af en almindelig Straffedom over Hedningerne, og baner sig paa denne Maade Overgang til det Følgende. Forfærdelig er Jehova over dem] Saaledes Vulg. Paa Grund af Sammenhængen med V. 10 kan Suff. ikke referere sig til Jehovas Folk. Thi han tilintetgjør alle Jordens Guder] nemlig derved at han fuldkaster de Riger, hvorover de regjere, og gjør sig, der hidtil kun var Israels Nationalgud, deres Folk underdanige. Saaledes vil Jehova, idet han ved Nederlag bringer Folkene til at anerkjende ham, for sin Deel sprænge Particularismens Baand. Afvigende fra Sach. 14, 16. Mich. 4, 1 lader vort Sted ikke Folkene først drage til Jerusalem, for at tilbede. Det distributive אִישׁ refererer sig til אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, ikke: hvert enkelt Folk, men hvert enkelt Individ. — V. 12 f. Som Exempel nævner Forf. blandt „alle Hedningernes Lande" det sydligste Land og det store Rige mod Nord. Selv de fjerne Æthioper ere mit Sværds Hjelslagne. Til V. 13 jf. 1, 4. Men naar saaledes Assyriens Hovedstad bliver (ikke blot til en Græsgang, men) til en tør, øde Ørken, da skal ikke Hjorde af Smaaquæg, men Hjorde af Ørkenens Dyr der tage Ophold. כָּל חַיְתוֹ er Appositionen til נָהָרִים; egenlig betyder Ordene kun ethvert Dyr af et Folk, men Meningen er aabenbar: Dyr af enhver Art. Ordene maae være en Forkortning af כָּל חַיְתוֹ כָּל גּוֹי. Pelikan og Pindsviin skulle have Herberg paa deres Knapper]

paa de paa Jorden liggende Kapitæler af deres ødelagte Templer og Palladser. Knappene vare især konstige og pragtfulde Arbeider. Pelikanen, en Sumpfugl, nævnes her passende, da Ninive laae ved Vandet. Istedetfor קִפּוֹד og הֹרֶם staaer Es. 34, 11 יַנְשׁוּף og עֹרֵב; LXX og Vulg. finde ogsaa her Ravnen; og קִפּוֹד oversætter hin ἐρημία. Nu er הֹרֶם vistnok ikke Ravnen, men ligesaa usikkert er Vulg.'s vox canentis in fenestra. שָׁרַר betyder blot: synge, men paa Sangen som saadan uden nærmere Bestemmelse vil der da blive gjort en Ende. Uden Tvivl maa man vente Navne paa Ørkenens Dyr. „Vindue", der var høit oppe paa Huset, danner en Modsætning til Dørtærskelen, og שָׁרַר synes at være fælles Verbum for de to Subjekter. Rigtigst forstaaer man קִפּוֹד om Uglen, hvorved de aram. Vss. oversætte יַנְשׁוּף Es. 34, 11. Den opholder sig gjerne i ødelagt Muurværk og ynder et temmelig ophøiet Standpunkt. Da den om Dagen holder sig skjult, mærker man meest kun dens Stemme, og af dens hylende Sang fører den jo ogsaa Navnet ulula d. e. Hylen. I Modsætning til den maatte vel הֹרֶם paa Grund af יְשֹׁרֵר ogsaa være en Fugl, som ikke flyver høit, men sædvanlig bliver paa Jorden, maaskee הֹרֶם. Trappegaas otis tarda, en (Xenoph. Cyrop. l. 5. 2 i Forbindelse med Strudsen nævnt) Fugl, der opholder sig i Ørkener, ogsaa i Mesopotamien. עָרָה er uden Tvivl Verbum; thi den ødelægger, blotter. אֲרָרָה er 3 Pers. præt. Hiph. = רוּם V. 11. Sædvanlig: dens Cederpaneel. Men dette blottes ikke, hvorimod man blotter Væggene ved at afrive det. Ogsaa fremkommer ved denne Fortolkning en daarlig Causalsætning. – V. 15 afslutter V. 13 f. og hele Kapitlet. „Saaledes gaaer det den stolte Stad" osv. עַלִּיזָה om Mennesknes Stolen, hvis Plads nu Ørkenens Dyr indtage. — Han vil slynge fra sig, for dermed at udtrykke: bort med et saadant Syn!

Kap. 3.

V. 1—13.

Den ubodfærdige Stad skal, ligesom Hedningerne, luttres ved en Straffedom og ydmyges.

Fra Ninive vender Propheten sig nu igjen til Jerusalem. Imidlertid maa han have overbeviist sig om det Frugtesløse i hans Formaninger. Deraf den affectfulde Tale strax i V. 1, og Retningen af de guddommelige Forholdsregler for at gjøre Ende paa Folkets hovmodige Trods. Tiltalen V. 1 sammentrænger de Prædikater, over hvilke V. 2—7 commenterer. Ha, Gjenstridige og Besmittede, du roveriske Stad!] Det egentlige Vokativ, der betegnes ved Artiklen, er הָעִיר הַיּוֹנָה, de forudgaaende Particpp. ere de Prædikater, som Forf. vil udsige over Staden. Besmittede] nemlig ved alle Slags Synder, hvorfor Es. 1, 21 har som eensbetydende זוֹנָה. — V. 2—4. Den agter ikke paa Jehovas Bud: V. 2 den selv i Almindelighed, V. 3 f. dens verslige og geistlige Overste. Den forlader sig ikke paa Jehova] Denne Mangel paa Tillid fremgaaer nemlig ikke allene af Bevidstheden om, at man ved sin Syndeskyld har tabt Krav paa Guds Bistand, men, som Es. 7 ved Achas, fornemmelig af en Miskjendelse af hans Magt og Virksomhed i Verden, jf. 1, 12, og er derfor Synd. Men idet de nu ikke haabe nogen Frelse af Jehova, der dog er deres Gud, træde de heller ikke frem for ham for at bede ham derom. Brølende Løver] De brøle ad den Ringe og Fattige for at nedsluge, d. e. ødelægge ham. Ulve om Aftenen] hvilke om Aftenen gaae ud paa Rov. Der Intet spare til Morgenen] Sammenligningspunktet ligger i deres Umættelighed. Propheterne ere בֹּגְדִים, Bedragere, nærmest imod deres Udsender Hos 6, 7. De forvanske Aabenbaringen, idet de udgive egen Viisdom for Herrens Ord; men dertil forleder dem deres פַּחֲזוּת Egenkjærlighedens Kildren. Istedetfor i selvfornægtende Ydmyghed som blotte Overbringere af Guds Befalinger at udføre deres Pligt, søge de ved Siden af og i Strid med Guds Ord at gjøre deres Sub-

jektivitet og deres subjektive Meninger gjældende som Aabenbaringer. Vanhellige det Hellige] Dette Hellige bestemmes ikke nærmere. De gjorde ingen Forskjel mellem det Hellige og Profane (Ez. 22, 26), og netop derved traadte de Loven, der har bestemt denne Forskjel under Fedder. — V. 5—7. Den agter ikke paa Jehovas Exempel, ikke paa de advarende Exempler, han har opstillet. Jehova er retfærdig midt i den] med Hensyn til Constructionen jf. Hos. 11, 9. Han, boende midt iblandt Judæerne i Jerusalem. Forf. oplyser strax efter, i hvilken Henseende han just her tillægger Gud Retfærdighed, nemlig ikke, forsaavidt han straffer Uretfærdigheden, men forsaavidt han selv ingen begaaer. Han er dem et lysende Forbillede til at være hellige, ligesom han er hellig, og, vedbliver Forf., daglig holder han dem dette sit Forbillede for Øine, men uden at det gjør Indtryk, uden at de skamme sig over deres egen saa aldeles modsatte Handlemaade. Stiller han sin Ret for Lyset] sin retfærdige Fremfærd, hvilken de skulde lægge paa Hjerte og tage til Exempel. Der menes ikke: ved ligefrem Lærdom, men praktisk, idet han belønner Dyd og straffer Ugudelighed. Han lader sig ikke mangle, udebliver ingen Morgen. Saaledes har Jehova ofte øvet straffende Retfærdighed imod Hedninger, f. Ex. mod Sodoma, Samaria, No Amon og Gath, i den Mening, at Judas Folk vil lade sig advare og befrie ham fra den Nødvendighed ogsaa at straffe det. Deres Hjørner ere ødelagte] d. e. Gadehjørner, det Sted hvor en Gade støder sammen med en anden eller med en aaben Plads, hvor der lettest samlede sig en større Folkehob for Rummets og Udsigtens Skyld, jf. Dsp. 1, 21. Vil du blot frygte mig] Fut. istedetfor Imper. betager Formaningen det Bydende. מִיְּרוּשָׁלִַם] Den Tilkalte var Jerusalems Befolkning, hvis מָדוֹן Staden er som en Masse af Huse. Alt, hvad jeg har befalet imod dig.] Ordene staae i Apposition til יִכָּרֵת מְעוֹנָהּ; Forf. siger: dem skal ikke ramme deres Boligs Forstyrrelse, Alt hvad osv. כִּי, fordi denne Ødelæggelse indbefatter en Sum af Ulykker. הִשְׁכִּימוּ] Som Hjælpeverbum tager det הִשְׁחִיתוּ, hvorved det først faaer

sit Indhold, umiddelbart til sig. Her staaer det i sin Grundbetydning: handle med Iver. — Fra V. 8–13 staaer Alt i nøie Sammenhæng. Fordi Nationen ikke lod sig advare, skal Straffedommen endelig ramme den. Denne tøver dog fordi Jehova først vil samle alle Folk sammen, for at holde Dom over dem alle paa engang. Derfor V. 8 det ironiske: Bier kun efter mig! Denne Betragtning af Sagen laae Propheten nær, da allerede eet stort Folk var blevet anført, og grundede sig paa Hebraismens supranaturalistiske Charakteer, og fandt sin Stadfæstelse: Jo. 4, 2. Sach. 14, 2. לְיוֹם קוּמִי לָעַד] paa den Dag, da jeg opstaaer til Vidne. Hieron. in die resurrectionis meæ in futurum, altsaa לָעַד, Men om Jesu Opstandelse kan her ikke være Tale, og ved enhver anden Relation giver denne Læsemaade en utilfredsstillende Mening. Mange MSS. לַעַד til Rov. Men Jehova har en ganske anden Hensigt; den upassende Mening lader sig ikke forsvare ved Es. 9, 5. LXX læser לָעַד. — קוּם om et Vidne s. Ps. 27, 12. 35, 11. Ved selve Straffen vidner Jehova om Menneskene, og i hans Person er baade Anklager og Dommer forenet med Vidnet. Thi min Billie er osv.] מִשְׁפָּט betegner hverken Dommerens Skik eller Mening, men den Maade, hvorpaa En vil have det, hvorpaa han selv eller en Anden for ham afgjør Sagen. לִשְׁפֹּךְ afhænger af לְקַבְּצִי: for at udgyde. — V. 9 f. כִּי אָז staaer her i samme Betydning som V. 11, hvor det betyder thi da. Sætningen involverer, at Hedningerne indtil da befindes med urene Læber, hvorover just Jehovas Vrede optændes, og den angiver Hensigten af denne endelige Dom, nemlig at tilintetgjøre Synden ved Straffen, og derved at bortskaffe Hindringen for det almindelige Theokrati. Jeg vender rene Læber til Folkene] Hvorvidt, viser det Følgende. Deres Læber ere besmittede ved de Afguders Navne, som de tilbede. Construktionen er her prægnant; egl. jeg skaffer dem ved Forandring af deres Læbe en reen. Endrægtigen] egl. med eet Ryk. Enheden er tilveiebragt derved, at de lære det samme Aag, nemlig Jehovas. Til כֻּלָּם føier V. 10 den nærmere Bestemmelse: selv de fjerneste

Folk. _Fra hin Side af Cusch's Floder] Det egentlige Æthiopien, Meroe, indesluttes næsten ganske af disse Floder, Astapus (Nilen) og Astaboras (Athar, Tacazze), og til dem kommer (fra Vesten) Astasobas (Bahr el Abjadh), Strab. XVII, 1. 2. Forf. siger altsaa: selv fra det fjerne Æthiopien osv. Mine Tilbedere, mine Adspredte] Supplices mei, filii dispersorum meorum Vulg. Til עתרי staaer בת ב in Apposition. Ikke just: sammes Sønner, men: de af mine Adspredte bestaaende בת. Det er פליטיהם Es. 66, 19, der vare flygtede fra det store Slag V. 8 i alle Retninger til deres Hjem f. Ex. til Cusch. Da begge Udtryk ifølge V. 8 f. kunne gjælde om Hedningerne, var det for en uhildet Læser umuligt at tage dem som Accusativer og forstaae dem om de adspredte Judæere, hvilke man skal bringe som Skjænk til Jehova. Rigtignok er dette Meningen Es. 66, 20; men her strider det mod Sammenhængen, da der først V. 11 er Talen om Juda. De skulle fremføre min Skjænk] den mig tilkommende. Denne מנחה bringe de til Tegn paa deres Underkastelse og paa at de anerkjende ham som Konge, dog ikke nødvendigviis til Jerusalem, jf. 2, 11 m. Ps. 68, 30. — V. 11—13. Man kunde vente, at V. 11 forudsagde, at Jerusalem paa hin Dag vil høste Skam af sine Synder, men Texten lader sig ikke angribe. Propheten skjelner mellem de Ugudelige blandt Folket og Folket selv. Hine, der have vakt Jehovas Vrede, skulle beskæmmes og omkomme, hvorimod den uvidende Mængde, der blev vildledt af hine, sparer Jehova V. 12 en bedre Tingenes Tilstand, der da skal tage sin Begyndelse. Dine overmodige Pralere] Dommerne, Præsterne osv. Et Folk, fortrykt og ringe] עני og דל ere Synonymer. Jehova lader dem forblive עניי, for at de ikke igjen ved Lykken skulle blive overmodige og glemme Gud. Han følger saaledes en lignende Plan, som den chaldaiske Konge. Ez. 17, 13 f. Men de skal græsse osv.] Modsætningen er ikke strax indlysende. _Forf. siger: de skulle ikke gjøre hinanden Uret, ikke bedrage hverandre eller forbittre hverandre Livet, men føre et idylliskt Liv, uden at krænkes eller forstyrres af hinanden.

Kap. 3, 14—20.

Glæde over Straffens Udeblivelse og Bebudelse af endnu større Naade.

Dette Afsnit er affattet rum Tid efter de foregaaende. Hist 1, 7. 4. nærmer Dommens Dag sig med hurtige Skridt; her V. 15 rykker Jehova den igjen langt bort og skaffer Dommens Redskab, Judas Fjende, ud af Landet. V. 14—17 taler Zephanja som patriotisk Hebræer; fri for prophetisk Egoisme glædes han sig over at Jehova ikke udfører de Trudsler, som han lod forkynde ved Propheten. V. 15 angiver Grunden til hiin Jubel. Bortrydder din Fjende] egl. bortfeier ham. Da der V. 16 ikke siges הַהֹלֵךְ הָדַּהּ, synes det, som Fjenderne endnu ikke ere forsvundne, men først ifærd med at drage bort. Paa hin Dag, naar nemlig den Begivenhed, der nu udvikler sig, er afsluttet, vil man sige osv. Israels Konge er Jehova midt i dig. Efterat det ved Tingenes nylig truende Vending er blevet tvivlsomt, om der er en Gud i Israel, eller om Jehova har forladt Zion, udtaler Forf. denne Sætning, fordi den nyeste Erfaring har bekræftet Guds Nærværelse og Virksomhed i Israel, jf. V. 17. — תִּרְאִי rigtigere end תִּירְאִי; thi for en ugrundet Frygt kan Kongen ikke beskytte den, men vel for en virkelig. רָאָה — erfare, fornemme Jer. 5, 12. Es. 44, 16. Meningen V. 16 er ikke, at Jerusalem, naar Frelsen fuldkommes, skal erholde et nyt, betydningsfuldt Navn (Es. 65, 15). „Zion" er Vocativ, ikke = לְצִיּוֹן. Han glæder sig over dig med Lyst, nemlig: han glæder sig ved din Lykke, og frelser dig derfor. Men forsaavidt Jehova i andre Henseender ikke kan glæde sig over Zion, tier han i sin Kjærlighed, hvilken skjuler Syndernes Mangfoldighed. V. 18—20 taler Propheten atter i Jehovas Navn. I den almindelige Glæde kommer han de i Udlandet som Fangne sørgende Landsmænd ihu, og forjætter dem Tilbagekomst. De Bedrøvede fjernt fra Forsamlingen]. Der menes den festlige Forsamling, hvor hele Israel kom sammen at fryde sig for Jehova, maaskee specielt den gladeste Fest, Løvsalernes. Paa hvilke Forsmædelse hviler jf.

V. 19; nemlig Slaveriets Forsmædelse. Ordene maae forklares efter Analogien Mich. 6, 16. 1 S. 11, 2. Men disse Fanger befinde sig nu i mægtige Fjenders Vold, hvorfra kun Jehova kan udfrie dem. Derfor V. 19: jeg vil gjøre med dine Undertrykkere, med alle de Folk, der have bekriget dig og taget Fanger af dig. אה er ikke Accus.s Mærke: jeg vil tilberede dem som Spise eller Offer; men Tanken er ufuldstændig og maa suppleres, som Mich. 5, 14. Begyndelsen af det andet Hemistich skriver sig fra Mich. 4, 6, Slutningsordene maae ikke fortolkes: hvis Forsmædelse var paa hele Jorden, men efter V. 20 og Jer. 33, 9, hvilket sidste Sted tillige viser, i hvilken Henseende de skulle prises af Hedningerne; man oversætte: i alle Lande deres Forsmædelse. — Paa den Tid fører jeg eder] Tiltale til Exulanterne. Paa den Tid d. e. hin Dag V. 16, fører jeg eder til eders Hjem (Es. 14, 2). Og paa den Tid samler jeg eder]. Med ubetydelig Modification gjentages Tanken fra 1 Led, med eftertrykkelig Betoning. En Følge af denne Betoning er Bestræbelsen efter Sætningernes Conformitet. For eders Øine] ikke først eders Børn, naar eders Øine ere lukkede. I skulle selv skue Frelsen (jf. Luc. 2, 30).

Habakuk.

Indledning.

Punktationen חֲבַקּוּק afleder Navnet af בקק, idet den betragter ח som en Agglutination, der ikke hører til Roden. Nærmere ligger imidlertid Derivationen af חבק, og da maa skrives הַחְבִקּוּק. Som et Lettelsesforsøg fremgik heraf Udtalen חֲבַקּוּק. hvoraf LXX's *Ἀμβακούμ*; idet Dagesch blev opløst i Liquida, jf. *Βεελζεβούλ* for *Βεελζεβούβ*, for at Stavelsen ikke skulde begynde og ende med det samme Bogstav.

Habakuk fremstiller Chaldæerne for sine Læsere som et nyt, hidtil ukjendt Syn, han har altsaa formodentlig propheteret, da de første Gang kom til Palæstina, nemlig under Jojakims Regjering (2 K. 24, 2), og til ham henvender ogsaa Draklet sig, 2, 9—14. Fjenderne rykke frem fra Vesten 1, 9; K. 3 ere de ankomne. Deres Kampskrig lyder, de gjøre Jagt paa Judæeren 3, 14, trække hans Dræg ud af Staldene V. 17. I Jojakims 4 Aar, d. e. 606 havde de leveret Slaget ved Carkemisch Jer. 46, 2. Efterretning om sin Faders Død (604) modtog Nebukadnezar i Forasien. Altsaa falder Chaldæernes Ankomst til Palæstina og nærværende Drakels Affattelse i Mellemtiden. Da nu en Mængde Folk strømmer sammen fra Judas Stæder til Jerusalem i December 605 Jer. 36, 9 og der anordnes en almindelig Faste, er det at formode, at den chaldaiske Hær dengang var i Anmarsch. En anden Anledning til at komme sammen i

Regntiden, lader sig ikke antage; Jer. 35, 11 ere ogsaa Rechabiterne flygtet for Chaldæerne til Jerusalem, hvorhen det var Skik at flygte, naar et fjendtligt Indfald truede Jer. 4, 6. Rigtigst sætter man derfor Habakuks Skrift i Begyndelsen af A. C04, og Kap. 3 noget senere end K. 1, paa den Tid, da Træerne skulde springe ud og Kornet allerede er guult, V. 17.

Af Chaldæernes Navn, hvilket vi først møde her, har Grundformen Kard vedligeholdt sig i *Καρδοῦχοι*, hvilke Xenoph. (Anab. V, 5. 17) nævner i Forbindelse med dem. Efter bekjendte Regler gik nemlig paa den ene Side det lydelige R over til den sibyllerende Lyd (כשׂדים), paa den anden Side den haardere Liquida over til den blødere (*Χαλδαῖοι*). Men naar nu denne Derivation af Navnet henviser Casdim til Norden, i Nærheden af Armenien, da stemme hermed ikke blot Grækernes Efterretninger, men ogsaa Ur Casdim Gen. 11, 28 laae idetmindste i det nordlige Mesopotamien, hvorimod de i det G. T.s sildigere Skrifter optræde som Indbyggere i Babylon, hvorhen de — dog kun for en Deel — forplantedes ved Assyrerne, jf. Es. 23, 13 Nu spørges, naar fandt denne Kolonisation Sted? Naar der bemærkes om Nabopolassar, at han var en Chaldæer (Euseb. chron. p. 44), hvorved han skal adskilles fra sine Forgængere, og naar Ez. 1, 1 en Æra knytter sig til hans Thronbestigelse, er det klart, at i A. 625 er det chaldaiske Monarchi i Babylon først stiftet. Vel kunde Chaldæerne være forplantede til Babylonien langt tidligere; men Es. 23, der er forfattet efter Slaget ved Carkemisch, er hin Kolonisation V. 13 endnu ikke gammel. Og Deut. 32, 21 kaldes de endnu לא עם, fordi de nylig vare uden faste Boliger og ordnet Regjering; og i A. 633 vare Assyrerne blottede for Bundsforvandte Herod. 1, 102, saa at Chaldæerne dengang endnu ikke havde givet sig under deres Herredømme. Altsaa falder Chaldæernes Nedsættelse i Syden i Perioden mellem A. 633 og 625, og vel turde Scythernes Indfald, der falder i denne Tid, staae i en Causalforbindelse med samme.

Kap. 1, 1.

Overskriften synes som overordnet den i Kap. 3, at referere sig til hele Bogen. Begge charakterisere sig derved, at de føie Prædikatet הנביא til Egennavnet; og da Habakuk ifølge 3, 19 selv udgav sit Skrift, maae de begge ansees for ægte.

V. 2—14.

Klage. Fordærvelsen straffer Jehova ved Chaldæerne, hvilke dog selv ikke skulde skalte og valte ustraffede.

Propheten klager V. 2—4 over Jehovas Nølen med at straffe Undertrykkelsen, og Jehova svarer V. 5—11, at han sender de frygtelige og uimodstaaelige Chaldæere som Straffens Redskab. Men, sperger Propheten V. 12—17, skulle nu disse ustraffede tillade sig enhver Ugudelighed? Afsnittet falder saaledes i tre Dele. Den valgte Form for Spørgsmaalet og Svaret er blot Indklædning til en Tanke, af hvis Sandhed Seerens Sind forud var opfyldt; og de skulle kun indlede det andet Spørgsmaal V. 13 ff., der dybt bekymrede ham, og hvorpaa han K. 2 venter et guddommeligt Svar. — V. 2—4. Forf. spørger, hvorlænge Jehova endnu vil bie V. 2, hvorfor han bier V. 3, og nævner ham V. 4 de skadelige Følger af en saadan Efterladenhed. Den velordnede Tale maa, som det Følgende viser, ikke betragtes som et Skrig midt i Nøden, men reflecterende hensætter Forf. sig i nylig oplevede Tilstande. Beklag dig over Vold]. חמס er det Ord, som han skriger: Vold! nemlig: saadan vederfares mig. Og du skuer Uret] jf. V. 5. 13. 2, 15; til hele Stedet jf. Num. 23, 21. Der opstaaer Strid og reiser sig Trætte] som Følge af den skete Uretfærdighed Ps. 65, 10. Forf. viser sig V. 3 kun som Dienvidne til hint Uvæsen, V. 2 som den, der lider under samme, og han taler formodenlig i de Undertryktes Navn overhoved. Derfor slappes Loven] Fordi du rolig seer til og overlader Menneskene ttl deres Tragten, uden at statuere et Exempel paa din Retfærdighed, saa bliver det hos os jo længer, jo værre. Ikke

udgaaer nogensinde Ret] der bliver ingen retfærdig Dom fældet mere. Thi den Ugudelige omringer den Retfærdige] saa at enhver Vei til at komme til sin Ret, spærres ham. Da חמס og עמל V. 9. 13 imputeres Chaldæerne, og disse menes V. 13 ved רשע, kunde man forstaae V. 2—4 som Klage over Folkets Undertrykkelse og Mishandling ved Chaldæerne. Men vare Chaldæerne allerede i længere Tid bekjendte der, da taber Bebudelsen V. 6 og Skildringen af dem V. 6—10 al Betydning, og refererer man V. 11 til Chaldæernes Skæbne, da er 2, 6 ff. anteciperet. Det andet Spørgsmaal maatte være stillet anderledes og det i V. 17 vilde allerede være besvaret. Judæeren er V. 13 ikke overhoved, men kun med Hensyn til Hedningerne, en „Retfærdig", V. 4 lader sig kun med Tvang opfatte som en Beskrivelse af Tilstanden under Chaldæernes Herredømme, og V. 2 ff. indeholde Intet, som kunde nøde til en saadan Forklaring, hvilken tværtimod forstyrrer det hele Afsnits planmæssige Anlæg. — V. 5—7. Jehova taler til Propheten og til Judæerne overhoved. Indledningen V. 5 vækker og spænder Opmærksomheden. Seer eder om iblandt Folkene] nemlig, om nogensteds noget Lignende foregaaer eller er bekjendt. Undrer eder og forundres] S. Es. 29, 9. Zeph. 2, 1. תּמהוּ Particip., Personen er den ubestemte tredie istdf. den første, ligesom 2 S. 6, 3. 2, 24 istdf. den anden: man gjør en Gjerning i eders Dage] Ez. 12, 25. I vilde ikke troe det, naar det blev fortalt] som skeet paa andet Sted og anden Tid, naar I ikke selv saae det. V. 6. Angivelse af, hvori denne Gjerning bestaaer; Skildring af Chaldæerne, hvilken fortsættes V. 7. Efter Jordens Vidde] efter sammes hele Udstrækning. ל betegner ikke Retningen, men den indskrænkende Norm. יר—לא, jf. om Hebræerne selv Deut. 6, 10 f. Fra det udgaaer dets Lov og dets Høihed] Det erkjender ingen Dommer over sig og bekymrer sig ikke om Nogen. Ligesaa udgaaer deres δόξα (1 Cor. 11, 7) fremfor alle andre Folk fra dem selv, da deres høie Haand (Deut. 32, 27) har skaffet dem en saadan. V. 8 Beskrivelse af Toget. Heftigere end Ulve om Af-

tenen]. Lignelsen udtrykker deres Iver og Kraft, hvormed de ile til Slaget. Og deres Heste kneise] פרש sammenstillet med סוס betegner Stridsheften i Modsætning til Ridehesten. Ordet gjentages kun, fordi det strax følger i en anden Betydning. Paa det andet Sted maa det nemlig betyde Rytere, thi kun deres Komme kan underlægges en Hensigt parallel med Ørnens, המיט V. 19. De komme, siger Forf., langt fra, men ere der snart. — V. 9 f. Hensigten af deres Komme, og i hvilken Grad de opnaae den. Det 1 Led af V. 9 knytter sig til V. 8. המיט siges ogsaa mellem Folk og Folk. Deres Ansigts, Attraa er mod Osten] מגמת (af גָּמָה quæsivit, petiit) Attraa, Længsel. Chaldæerne vare altsaa fra Norden dragne langs med Kysten, og rykkede nu frem fra Vesten. Det var just Ulykken, thi derved kunde Intet undgaae deres Garn; Alt var ligesom forud fanget. מִשְׂחָק] Gjenstand for Latter. Han leer over enhver Modstand, som Fyrster eller faste Punkter stille imod ham, som over en aldeles frugtesløs. Han sanker Jord og indtager den], „sanke Jord" d. e. nedrive en Angrebsvold, jf. 2 S. 20, 15. Denne, der efterhaanden hævede sig fra Circumvallationslinien henimod Stadens Muur, blev nedrevet, indtil den naaede denne og kom den lig i Høide. Forf. betegner deres Angrebsmiddel som ubetydeligt, men ufeilbart; Chaldæeren leer over enhver nok saa stærk Befæstning, fordi dens Indtagelse er for ham en Leg. — V. 11. Da iler hen, et Puft, og farer forbi, og den straffes, hvis Kraft er hans Gud. רוּחַ er Billede paa det Forgængelige Job. 7, 7, og חָלַף betyder forsvinde, gaae tilgrunde Hos. 2, 11. Hvis Kraft er hans Gud] Refereres Ordene til Chaldæerne, bliver Verset uforstaaeligt, men der menes de, der øvede Vold og Uret blandt deres eget Folk, hvilke kun spurgte om de vare istand til at gjøre Noget, ikke, om det ogsaa er ret, og som nu straffes ved Chaldæerne. V. 12 f. Hvad der ligger i V. 11, at Chaldæerne udføre en guddommelig Straffedom, udtaler V. 12, og dertil, at Jehova er Israels

Gud, knytter Seeren det Haab, at Israel ikke aldeles skal gaae tilgrunde ved denne Dom Men hvorledes kan den Hellige taale, at Chaldæerne, der forholdsvis ere grovere Synder end Juda's Folk, undertrykke dette? Er du ikke fra fordum Jehova, min Gud, min Hellige]. Jehova er ikke Vokativ, men Jehova, min Gud, min Hellige ere tre coordinerede Prædikater, hvortil מִקֶּדֶם giver en fælles Bestemmelse. Spørgsmaalet er: er du ikke fra gammel Tid Jehova, d. e. den sande uforanderlige Gud, der tillige er vor Nationalgud? Da מִקֶּדֶם tillige hører til אֱלֹהַי, taler Seeren aabenbart i sit Folks Navn; Jehova er Israels Gud Es. 21, 10, Israels Hellige Es. 30, 11. Vi skulle ikke døe.] Denne Sætning, der afledes som Følge af den foregaaende, maae vi ikke coordinere med den og den følgende som en uafhængig Sætning, men den er underordnet den første Sætning. Til Dom har du plantet ham] nemlig Chaldæeren. Ikke, saa at han er Dommen eller Dommeren, men for at dømme ved ham. Hvis Øine ere for rene til at see Ondt] d. e. hvis Sind er helligt, saa at Jagttagelsen af det sædelig Urene saarer hans Øine, Es. 3, 8. Dette første Vers led danner ingen Sætning, da sammes Subjekt vilde mangle, og heller ikke i det andet Vers led gaaer Talen over til direkte Sætning, da maatte מִמַּה have Præfixet וְ; hvorimod מֵהֵיר der behandles som Particip. og involverer אֲשֶׁר, fortsættes med Verbum finit. וְתַעֲשֶׂה] ikke: og du gjorde, da maatte der staae perf., men: saa at du gjør. Nemlig, naar Gud seer rolig paa Uretfærdigheden, og ikke vil høre Raabet om Hjælp, da er det det samme som om man ingen Gud, ingen Konge havde; ligesom Fiske og Dyr ere uden Regenter. — V. 15 f. Tagende utallige tilfange, berøver han, begunstiget ved denne Jehovas Sorgløshed, ham hans Undersaatter, fisker hans Fiskedam ud og bringer sin Gud Takoffer for det lykkelige Udfald. V. 16 Fortsættelse af V. 15. Han giver ikke Gud, men sine Vaaben Æren derfor, Targ. Men Forfs Udtryk er altfor individuelt, til at Meningen dermed kunde være udtømt. Til Vaad og Garn svare Sværd og Bue (Gen. 48, 22. 2 K. 6, 22). Nu var ifølge

Herod. 4, 59 hos Scytherne Sværdet Billede paa Mars, for hvem der ene opreistes Billeder, Altere og Templer; og Mirrich, som Mars hed hos Babylonierne, betyder i det Arab. en Piil. V. 17. „Derfor", trods denne Ugudelighed. Han vilde, efterat være kommen hjem, udtomme sit Garn, ved at sondre og fordele Fangerne. Altsaa: skal han fravende Fædrelandet alle Fangerne og føre dem bort med sig?

Kap. 2.

Prophezie. Tilsidst skal Straffen ogsaa ramme Chaldæerne, ligesom Synderne i Juda.

Propheten seer sig nu om efter et Svar fra Jehova, og fornemmer Guds Tale V. 4—8, hvortil de tre første Vers danne Indledningen. Til dette Jehovas Ord knytter han derefter V. 9—20 Udtrykket af sine egne Følelser og Tanker. Denne anden Deel af Kapitlet falder i fire eens begyndende Stropher, hvoraf de to første ere rettede til Jojakim, de to sidste atter til Chaldæerne. De to første bestaae hver af 3 Vers, de to sidste tilsammen af 6. Ogsaa den tredie Strophe nemlig istræber at afslutte sig med V. 17, men for tidligt, og det som Anhang tilføiede V. 18 rykkes fra den fjerde Strophe. Og ligesom Slutningen af V. 8 igjenkommer V. 17, saaledes retter Begyndelsen af Strophерne sig efter Begyndelsen af Apostrophen V. 6. — V. 1—3. Propheten indfører sig selv i en Monolog, og beretter de Ord, hvormed Jehova ledsagede Draklet. Jeg vil træde op paa min Vare] Han havde altsaa en saadan, hvorhen han pleiede at gaae, og denne var en מִצְפֶּה, et høit, steilt Punkt, maaskee et Taarn. Paa dette eensomme Standpunkt, fjernt fra Menneskenes Larm, med Blikket henvendt til Himlen og Sjælen til Gud, skuer han ud efter en Aabenbaring. En saadan aandelig Vægter skuede gjennem Aabenbaringen den fjerne Fremtid, ligesom den egentlige מִצְפֶּה skuede hvad der i Rummet var fjernt. Es. 21, 6 ff. benyttes den Vending, at Propheten udstiller en saadan Vægter, som seer med legemlige Øine. Araberinden Zerka skal i en Afstand af tre Dagsreiser have seet en fjendtlig

Hær i Anmarsch. מה אשיב] jf. 2 S. 24, 13, hvor Seeren bringer Davids Svar til Jehova. Da Hab. her maa bringe det til sig selv, er Meningen: hvad jeg vilde erholde til Svar. Paa min Klage[s. 1, 13—17, hvor han gaaer irette med Jehova. At man kan læse det rask] egl. at den, der læser derpaa, kan komme rask afsted dermed. Dette er Hensigten, hvorfor Draklet skal indgraves paa Tavler, ikke blot paa een, som Es. 8, 1, fordi det ikke bestaaer blot af et Par Ord, saasom V. 4. — V. 3 følger som Grund, hvorfor han overhoved skal nedskrive det, at det refererer sig til Fremtiden. Det skal forfattes i Skrift, at det ikke skal forstumme og for at Modet i den tunge Mellemtid kan holde sig opret ved dets trøstefulde Indhold, og Haabet, der ikke skal skuffes, paany kan oplives. Da Befalingen כתב ikke er suppleret ved אל ספר, og כתב ogsaa Es. 30, 8 er skrive paa en Tavle med Griffel, finde vi her ikke den dobbelte Befaling, først at nedskrive Draklet og derefter at indgrave det i Tavler; men: han skal optegne det, nemlig med Griffel paa Tavler. עוד הודן]. Ved עוד tages Standpunktet i den vedvarende Nutid, og לְ selv udtrykker, at מועד er tilkommende. Det er endnu ikke naaet til מועד, men er i Retningen derhen. „Thi endnu er Draklet henimod den bestemte Tid.“ Denne dets bestemte Tid er det afstukne Maal, er just Enden, קץ. Det higer mod Enden] ikke: det iler til Enden, thi det siges strax efter at tøve, men det skulde ile til Enden. Den sande Spaadom er ligesom besjælet af en Drift til at gaae i Opfyldelse; fra dens Undfangelse af higer den efter Fødselen: en Higen, som det falske Orakel aldeles ikke fornemmer. Det indtræffer visselig, det udebliver ikke] jf. 1 S. 9, 6. Jer. 28, 9. — V. 4 f. Med V. 4 begynder selve Draklet. See han formaster sig, hans Sjæl er ikke ret i ham, men den Retfærdige skal leve ved sin Redelighed] Det første Hemistich refererer sig til Chaldæeren, medens det andet forvisser den Retfærdige om det 1, 12 udtalte Haab. Hin bliver først blot charakteriseret; V. 5 f. udleder hans endelige Skæbne af hans Charakteer. Ret, egl. lige, jævn, er Dens Sjæl, der ikke hæver sig til høje Ting, men har lagt

Haanden paa dens Mund Dsp. 30, 32. Den modsættes den Sjæl, der svulmer af stolte Forhaabninger og trístige Planer. בְּאֱמוּנָתוֹ] Det kunde ogsaa hedde בצדקתו; men det modsættes den Utro V. 5, den der ikke anerkjender Gud og en guddommelig Lov. LXX urigtigt: ἐκ πίστεώς μου. Falsk fortolker man paa Grund af Rom. 1, 17. 5, 1 i Analogi med Gen. 15, 6: den Retfærdige ved Troen. — Dg virkelig, naar Vinen er ugudelig, da er den Hovmodige, som ikke hviler osv.] Fordi man i Nydelsen af Vin let glemmer Skaberen og hans Bud, hedder Vinen Dsp. 20, 1 לֵיץ. Forf. siger: naar Vindrankeren bliver eller er ugudelig, da gjælder det ogsaa om Drukkenskaben; som den forudgaaende Normaltilstand. — Den Ugudelige kan ikke blive i Landet, ikke hvile, hans Hovmod og Begjærlighed tillade ham ikke at blive hjemme, men drive ham stedse videre frem. Dg ikke mættes] Netop i Umættetigheden ligner han Døden Dsp. 30, 15 f. — V. 6–8. Chaldæerens Skæbne antydes allerede i det Udsagn V. 4 f., at Redelighed virker Liv, men Chaldæeren er det Modsatte af redelig; hvilket her udtrykkelig angives. „Mørke Taler" ere de skadefroe Smædeord, der i Ordspil og Lignelser forkynde Chaldæerens Fald. Passende tillægges de dem, der meest have Aarsag til at glæde sig. Deres Ord ere ikke et Suk under det bestaaende Tryk, men en Jubel ved sammes Ophør. Meningen af עַד מָתַי er altsaa ikke; quousque hoc impune faciet, eller possidebit illæd? men: han, som sankede fremmed Gods i hvor lang Tid! עֲבֹטִים] Vægt af Skyld, egl. Masse af Panter. Med saadanne sammenligner „Ordsproget" Chaldæerens opdyngede Skatte, for at udtrykke, at han, som det pleier at skee med Panter, maatte give dem tilbage. I V. 7. er det endnu tilkommende, som allerede er skeet i Spottesangen V. 6. Dette fortsættes altsaa ikke i V. 7, men Spaadommen slutter sig her i sin Udvikling til samme. נְשֹׁכֶיךָ] ilrigtigt: bide. Heller ikke: foeneratores tui, men: dine Skyldnere. Thi Chaldæeren er Creditor, da han har Panterne. Da Billedet om Creditoren, der intet Vederlag gav for

Panterne, snart forlades, antage vi, at Tanken V. 6 har foranlediget det paafaldende נשך, men i Betydningen bide. Desuden er V. 8 disse נשׁבים Andre, end de, fra hvem han har revet. V. 8. Og det er kun retfærdig Gjengjældelse. Thi du har plyndret —, dig skal plyndre, o. s. v., en skarp Modsætning. Ogsaa ventes Chaldæernes Fald med Rette ikke af de underkastede, men af de endnu selvstændig bestaaende Folk, ligesom den ogsaa bevirkedes ved disse. „Staden"] ikke Jerusalem, overhoved ingen bestemt enkelt Stad, jf. Jer. 46, 8. Talen er her overhoved om den mod Menneskene øvede Vold, jf. V. 5. — V. 9—14. Disse to Stropher refererer man ligeledes til Chaldæeren, og Indgangen V. 9: ha, den der skaffer sit Huus slet Vinding, lader formode, at der endnu tales om ham. Men Nebukadnezar foretog sine store Bygninger, f. Ex. en anden Kongeborg, først efterat have endt sine Krige, og til Værn imod Fjender byggede han ikke denne Borg, men de tre Mure om den indre og de tre om den ydre Stad. Men forstaaer man „Reden" V. 9 om Staden V. 12, da opstaaer den Uovereensstemmelse, at Babylon ikke laae høit, men paa en Slette. Man maatte da antage en i den hebr. Prophezie exempellos Forudsigelse. Ogsaa maae de omtalte Forsvarsanstalter af hin uovervindelige Seirherre og Verdenserobrer synes paafaldende. Hvad Forf. her omtaler som nærværende, foregik virkelig for hans Øine; og naar hans Orakel desuden kan falde i Jojakims Tid, lader det sig ved at jævnføre Jer. 22, 13—17 og V. 18 f. ikke betvivle, at her menes Jojakim, hvis Øie og Hjerte kun vare rettede paa hans „Vinding". Prædikatet slet hører ikke til sit Huus d. e. af skadelige Følger for dette. Denne Dom af Propheten følger først V. 10. Anlægge sin Rede i det Høie] Jojakim byggede efter en stor Maalestok videre til den høitliggende Kongeborg. Du raadslog Skam for dit Huus] Skam bragte du det Davidiske Huus ved dine מוֹעֲצוֹת. Mange Folks Ende] jf. 1 K. 12, 31, d. e de mange Folk, fra det Yderste af dem, deres hele Antal. Urigtigt: exscindendo, da Talen ikke er om Chaldæeren. Og forbryder din Sjæl], hvilket

du har paa din Samvittighed. Dette er Præsens, hvilken først fuldføres i Fremtiden. — V. 11. Thi dine Bygninger, hvortil du har udpresset Midlerne (V. 9), hvori enhver Steen vidner om din Strænghed, om den af dig forholdte Løn, raabe om Hævn over dig. Og Sparren af Træværket svarer den] neml. Stenen; de forene sig i deres Skrig imod Kongen. כְּפִיס synes at være Noget, der befinder sig i Bjælkeværket eller Panelet paa samme Maade, som Stenen i Muren. LXX urigtigt ἀνδαρος, Torbist. — V. 12. „Raabet" V. 12 lader let tænke paa udgydt Blod. Ogsaa Jeremias 22, 17 bebreider Jojakim for Mord og Undertrykkelse. עֲוָלָה] Fra dette Sted Jer. 51, 58 overført paa Babel. Det er just bestikket af Jehova, at Bygningsfolkene i Jerusalem arbeide for Ilden, d. e. for intet. Det er tænkeligt, at en Mængde Folk dengang var drevet sammen for at befæste Jerusalem imod Chaldæeren. Thi Landet skal blive fuldt] jf. Es. 11, 9 Landet skal lære at kjende Jehovas Herlighed, naar han møder til Dommen (1, 12), 3, 3 ff. V. 15—18. Talen vender sig nu igjen til den grovere Synder, Chaldæeren Hans Ondskab straffes, og hans Afguder formaae ikke at beskytte ham mod Jehovas Gjengjældelse. Billedet V. 15 er laant fra det lavere Samfundsliv, hvor En skjænker for en Anden til han bliver beruset, for da at udøse sin Vrede over ham. Saaledes skjænker Chaldæeren sin Vrede for Andre, denne kunne de ikke modstaae, men maae foie sig efter hans Vilkaar og hans Forhaanelse. Dette Vredesbæger er tillige Jehovas, hvilket dennes Tjener, Chaldæeren, rækker dem. Isskjænkende din glødende Vrede til Berusselse] אַף forbunden med חֵמָה er synonym dermed; שֵׁכָר er Genitiv. Du skal mætte dig med Skam istedetfor med Ære] Hermed motiveres הוֹי, jf. V. 13. וְהֵעָרֵל] viis dig som Uomskaaren, liggende der i din Nøgenhed, i din Afmagt en Gjenstand for Spot og Mishandling. קִיקָלוֹן] Vulg. vomitus ignominiæ, Justi. Schandgespei, hvilket skal betyde Skam, der virker Spy. Rigtigst antager man, at קִלּוֹן skulde være Hovedbegrebet, i forstærket Form istf. קִלְקָלוֹן, og saaledes beira teres det af

Maſoreterne, der ſtrev det ſom eet Ord. יַע] over, bedækkende din Herlighed jf. V. 17. Den Vold imod Libanon ſkal ſkjule dig] idet den falder tilbage paa dit Hoved. Libanon ſtaaer iſtedetfor det israelitiſke Gebeet Ez. 17, 3, Dyrene ere Landets Indbyggere. Det andet Hemiſtich forſtærker og opfatter Grunden til Straffen mere almindelig. Som blot Refrain af det forſte Hemiſt. i Meningen coordineret, er det tilligemed dette afhængigt af V. 16: paa Grund af Juda's Mishandling, og dernæſt paa Grund af Menneſkeſlægtens overhoved. — רִחַתְן] Medens Vulg. overſætter: vastitas jumentorum deterrebit ea de sanguinibus, læſer Hieron. rigtigt וְהַרְתָּה. Hvad gavner et udſkaaret Billede?] hvad nytter en Afgud, ſaa at man kan forlade ſig paa den, og derfor forfærdige en? Den ſom lærer Bedrag] ikke: ſom lærer at bedrage, men: ſom bedrager ved Lærdom. Stedet ſelv, ſaavelſom V. 19, fraraade at tænke paa den falſke Prophet. Ligeſom om Propheter, kan det ogſaa ſiges om Gud: han lærer (Pſ. 25, 8). Paſſende ſtaaer dette Prædikat i Enden af Sætningen: hvad gavner den, der lærer falſk, ſom ved ſine Præſter og Propheter, der kundgjøre falſke Drakler, vildleder og ſtyrter i Fordærvelſe? Stumme Afguder] 1 Cor. 12, 2. — V. 19 f. Fortſættelſe. Den i det Foregaaende forberedte Modſætning mellem Jehova og Afguderne træder nu mere frem. „Vee derfor Afgudsdyrkeren, f. Ex. Chaldæeren, ſom ſætter ſig op imod Jehova". Vaagn op! nemlig, for at hjælpe mig. Staa op, til den ſtumme Steen] ſom intet Svar giver. Skulde den lære?] viſe Vei, Udvei? Ja, hvis den havde en Sjæl, men: Den er indfattet i Guld] jf. Jer. 10, 4.

Kap. 3.

Hymne. Jehova træder ſelv frem og holder Dom over ſit Folks Fiende.

Først foranlediget ved Aabenbaringen 2, 4—8, knytter Digtet ſig til Kap. 2, og viſer i ſin Indgang V. 2 tilbage til det modtagne Drakel. Dette Afſnit falder i tre Dele. Den forſte

V. 2—7 skildrer Guds Aabenbarelse efter dens almindelige Kjendetegn og det umiddelbare Indtryk af samme. Den anden V. 8—15 individualiserer Theophanien, knytter Hensigten til det Særegne derved, og beretter Jehovas underlige Gjerninger. Den tredie, der egentlig ikke hører til Digtet selv, beretter det blandede Indtryk, som Budskabet efterlod i Forf.s Sjæl. — V. 1. Overskrift. Betragter man Afsnittets hele Indhold, kan det egentlig ikke kaldes תְּפִלָּה, da kun V. 1 udtaler en Bøn. Men den sig selv forglemmende Sjæls ufravendte Henskuen til Gud, Aandens Nedsænkelse i sin eneste Tanke: Jehova, er her den samme, som i en inderlig Bøn, og det tilsvarende Verbum staaer ogsaa 2 S. 1, 1. Efter Klagesangene] Forf. kalder ikke sit Digt selv en שִׁגְיוֹן, saa at det var nødvendigt at tænke paa שׁגה (magnificavit), men det skal blot foredrages paa samme — os ubekjendte — Maade, som שִׁגְיוֹנוֹת. Derimod er Ps. 7 en שִׁגָּיוֹן, og ingen Hymne, thi David beklager sig over en Forfølger. — V. 2. I Spidsen stilles det Faktum, der har gjort sit Indtryk og foranlediget denne Hymne. Den meddeelte Forjættelse ledsager Forf. med sin bange Sjæls Ønsker. Jeg har hørt din Tidende, jeg er forfærdet] jf. V. 16, hvor Frygten nærmere udvikles. Aabenbart er han saaledes forfærdet over Tidenden om Jehova, hvilken ikke kan være Rygtet om Jehovas fordum udførte underlige Gjerninger, som jo dengang bragte Hedningerne til at skjælve Ex. 15, 14. שִׁמְעָ er heller ikke Draklet selv, men den i Tilsigelsen af en Straffedom over Chaldæeren indeholdte nuncius adventantis Dei. „Tidenden om Jehova" er Tidenden om en Handling, Jehova vil udføre i Fremtiden. — Forf. vedbliver: skee saaledes, som du har besluttet! Din Gjerning i Aarene skab den!] Der menes ikke den פֹּעַל, der allerede er i Gang 1, 6, og netop gjør denne ny פֹּעַל fornøden. הַחֲיֵהוּ] egl. vivifica illud lad det træde for Dagen, og gjør det til en Gjenstand for Erfaring. Da Tidsbestemmelsen ikke betyder i Rækken af Aarene, men knytter הַחֲיֵהוּ i Aarenes Løb til et Tidspunkt, er vivum conservato illud urigtigt. Endnu urigtigere er: væk det paany, fornye det, thi man betragtede

vel ikke det Forbigangne ligefrem som dødt. I Fortørnelse kom Barmhjertighed ihu.] Han beder ikke om Barmhjertighed for Chaldæerne, men at Jehova ikke i sin Vrede vil tilintetgjøre den Retfærdige med den Ugudelige. Han maa ogsaa vise Barmhjertighed, eftersom Ingen er reen for ham og Ingen kan bestaae for ham, hvis han ikke tilgiver. Derfor forskrækkedes ogsaa Propheten over en Tidende, som han iøvrigt ønskede. V. 3—5. Jehovas Opbrud fra sit Opholdssted (Mi. 1, 3) i al den Majestæt, der pleier at omgive hans Aabenbarelse. Hele Skildringen af Theophanien er en Udvikling af hin „Tidende." V. 2. Det ubetydelige, ganske almindelige Indhold, samme frembød, bemægtiger den fyrige Phantasi sig og bygger det ved Traditionens Haand, disponerende over egne Anskuelser, og i Retningen af sin Flugt ledet af Jehovas Hensigt, til et herligt Tempel. Gud kommer fra Syden] jf. Deut. 33, 2. Dom. 5, 4. Han kommer nemlig fra Sinai, fra sammes Top Horeb, som selv, efterat Jerusalems Tempel var bygget, vedblev at være Guds Bjerg (1 K. 19, 8. jf. Ex. 3, 1) LXX: fra Theman. Men fra Staden Theman kan han ikke komme, og da Landskabet Theman ligger i det østlige Edom, kan han heller ikke komme derfra, eftersom han ogsaa kommer fra Pharan, og han ikke kan udgaae fra to forskjellige Punkter. Men Jehova vandrer i et Uveir fra Syden, hvilken Egn bestemmes nærmere som Pharans Bjerg, der laae Vesten for Edom, Syden for Juda Gen. 21, 21. Over dette maa han komme, naar han drager fra Sinai til Juda. Og Jorden bliver fuld af hans Pragt] Urigtigt: hans Priis. Verden og dens Beboere zittre netop V. 7 i bange Forventning; og overhoved handler V. 4 f. endnu ikke om den Maade, hvorpaa Jehovas Aabenbarelse modtages. Ligesom Glandsen af hans Fremtræden her beskrives efter dens extensive Udstrækning, saaledes skildres den V. 4 efter dens intensive Styrke. Og den (nemlig הוֹדֶהָ) skal være Glands som Solen.] Eller ogsaa נגה bliver Subjekt og kem. Da er כאור: som Lysets, hvorved kun kan forstaaes Solen selv, eller dens Lys. קְרָנַיִם] Maa fortolkes analog med Ex. 34,

29 f., og betyder Straaler; angaaende Dualis ſ. t. Sach. 3, 9. Der menes Lynſtraalerne, ſom gniſtre fra hans Haand. יָדָיִם] Og der (er hans Styrkes Skjul), nemlig i ſaadan Glands. Men da Glandſen ſelv vilde være Bedækningen, ſtod der rigtigere: der er Gud ſelv. de Wette: og det er hans Magts Skjul, grammatiſk urigtigt. Ogſaa ſiges vel Jehova at iføre ſig den Glands, hvori han boer, ſom et Klædebon, men naar han fremtræder i Uveir, har det mørke Skytarpve nærmeſt Krav paa at kaldes hans חֲבִיוֹן, d. e. Slør, bag hvilket han ſkjuler ſig. Med LXX og flere Dvſtt. læſe vi חֲבִיוֹ: han vender frem ſin Magts Skjul, jf. Job. 24, 15 (han drager et Slør for ſit Ansigt). Foran ham gaaer Peſt] Jehovas Fremtræden er ikke blot majeſtætiſk, men tillige frygtelig, thi han kommer jo for at bringe Fordærvelſe. Maaſkee vil Forf. ved det tilhyllede Ansigt V 4 forberede Guds Vrede, hvorpaa det ellers er Tegn Eſ. 1, 15. דֶּבֶר Glød, Brand, her Sygdom, den Ild, ſom Gud ſender i det menneſkelige Legeme, for at fortære det. Begge tænkte ſom Princip for Virkningerne, ere her perſoniſicerede; hin gaaer ligeſom Skjoldtrager (1 S. 17, 7) eller Leder (2 S. 15, 1) foran ham, denne vandrer ſom Tjener (1 S. 25, 42) bagefter ham. — V. 6 f. Det Judtryk, ſom Jehovas Fremtræden gjør paa Verden og dens Beboere. Han ſtaaer og maaler Jorden] Til Grund ligger her den tilſyneladende Stilleſtaaen af det paa den fjerne Horizont optrukne Uveir, ſaalænge Retningen, ſom det vil tage, endnu ikke lader ſig ſkjønne. Da Jehova endnu ikke er ankommen, men først drager frem, er hin Maalen ikke den 2 S. 8, 2, men en Maalen med Øinene. וַיְתַר] Han faaer dem ved ſit Blik opſkræmmede i deres Bekymring for, at han nu ogſaa kommer ad den Vei, hvorhen han ſaae. Egenlig betyder Ordet: faae til at ſpringe, derpaa ſolvere; ikke: diſſolvere, diſſipare. Ellers ſ. t. Nah. 1, 5. Mich. 1, 4. Hvilke ere hans gamle Veie] Sætningen er relativ: Høiene kaldes Guds „evige Veie", ikke fordi han træder paa Jordens Høie (Am. 4, 13; ligeſom paa Havets (Job. 9, 8) og Himlens

(Job. 22, 14); men „evige Veie" ere Fortidens, Oldtidens Gjerninger Job. 22, 15. Jer. 18, 15. Den iforveien stadte Viisdom saldes derfor Osp. 8, 22 hans Veis Begyndelse; og de „evige" Hoie ere, som herende til den allerforste Skabelse, Guds urgamle Veie. Ligesom tilintetgjorte saae jeg Cusans Telte] Dette 1 Hemistich maa sammenholdes med det andet og V. 6. Forf. beskriver fremdeles Indtrykket af Theophanien, og anforer nu exempelviis et Par af hine בגוים V. 6), nemlig dem, som laae Jehova nærmest og havde meest at frygte. Midian, Pharans ostlige Grændse, strakte sig lige til Sinai Ex. 3, 1; Moses midianitiske Hustru Num. 12, 1 var en Cuschiterinde. Midianiterne ere altsaa Cuschiter, og כושן her er formodentlig = Cusch, ligesom Lotan Gen. 36, 29 = Lot. Jeg saae] Den Begeistredes Skuen, ligesom Jer. 4, 23. 1 K. 22, 17. תחת ר maa forklares analog med Job. 34, 26. Gen. 30, 2. אין betegner ikke den objektive Ikke-Varen, som om Jehovas Vrede udgjod sig over Cusch; men de ere som tilintetgjorte af Frygt. Teltene nævnes istedetfor deres Beboere, der betegnes som Nomader. — V. 8. Propheten giver endelig sit angstede Hjerte Luft, idet han vover det Spørgsmaal hvem Jehovas truende Udrustning gjalder. Han sporger, som om han ikke vidste det, om brusende Floder eller Havets Bølger have fortornet Naturens Herre, jf. Job. 12, 15. Nah. 1, 4. Ja, han er fortornet paa Chaldæernes Folkehav, paa den af sit Leie udtraadte Flod, jf. Es. 8, 8. t. Nah. 2, 9. Sædvanlig: er Jehova optændt? Urigtigt. יהוה er Vocativ, Subj. til חרה er אפך. — Paa din Seiersvogn] paa din seirvante Krigsvogn. — V. 9. Fortsættelse. Klar blotter sig din Bue] Jf. t. Mich. 1, 11. Idet Gud fremtager Buen, blotter han den ved at aftrække dens Hylster. Det er hans Krigsbue (Ps. 7, 13), Regnbuen (Gen. 9, 13), som nu straaler klar i Tordenskyen. Den erindrer nu Digteren om, at der med dens første Tilsynekomst blev forbunden en høitidelig Forsikring af Jehova. Dette benytter han og vedbliver: Svorne ere Ordets Sveber] Jf. Deut. 23, 17 f., hvor der steder

האמיר for השביע; vi antage en indre Sammenhæng mellem אמר og שבעות. Svøberne er Billede for Tugtelser, Straffedomme. De ere Tilsagnets (d. e. tilsagte 2, 4) Svøber; og Digteren kalder dem Eeder, d. e. beseglede med Eed, thi derved at Jehova nu bereder sig til at fuldbyrde dem, viser han hvor alvorlig hans Ord vare meente. Floder kløver du til Jord] jf. Job 28, 10. ארץ er Accus. og betegner Retningen, og ikke Subjekt; da der mere passende berettes en Handling af Jehova, der ogsaa tiltales i Begyndelsen af Verset, end af Jorden. Kilder, der bryde frem af Jorden, hvad ogsaa Gen. 7, 11 urigtigt statueres, er intet væsenligt Træk i Beskrivelsen af Uveiret, og som en Følge af den stærke Regn, skulde samme ikke omtales før denne. Skal der fortælles Noget om Jorden, da var først V. 10 Stedet hertil, og hvad der skulde berettes, maatte tydeligt fremstille sig som frembragt ved Indtrykket af Uveiret. — V. 10 f. Fortsættelse. Nu skildres det Øieblik, da Uveiret bryder løs. Fra Bjergene, der rage op over de sig nedsænkende Skyer, er Jehova synlig; og de bæve ved Synet. Strøm af Vand styrter frem] jf. Nah. 3, 19, irruit. Ikke: farer forbi, hvilket vel Ps. 18, 13 kan siges om Skyer. Heller ikke: svulmer over eller træder ud af Leiet, hvilket kan siges om en Flod, men ikke om Pladsregn. Hvis fremdeles תהום skulde forstaaes om Havet, da vilde Forf. i det sidste Versled med de opløftede Hænder kun mene fluctus tempestate sæviente in altum sublati exaggeratique (Schnurrer). Men da תהום ogsaa betyder Himmeloceanet (Gen. 7, 11. 8, 2) og der ikke andensteds er talt om Tordenen, men strax efter V. 11 om Lynilden, maa man iforklare Stedet om det bragende Tordenveir. Ellers kaldes Tordenen Jehovas Rest (Ps. 18, 14), men Forf. vil, efterat han nylig har omtalt Regnen, medindbefatte קול המים (1 K. 18, 41. Jer. 10, 13). De opløftede Hænder lade sig ikke forklare om Skyerne, da disse tværtimod nedsænke sig til Jorden; men de ere opløftede til Slag, hvilket, naar det falder, frembringer Tordenen. קול er heller ikke Gen. 3, 8 Muntens Rest; og Armene, hvormed man ellers slaaer, tillægges her med

Grund Tordenens Slag. Solen, Maanen træder i Bolig] Vi vilde sige: de træde i Skyggen, i Baggrunden, idet Lynenes Skin fordunkler deres. Forf. lægger ikke Eftertryk derpaa, at Sol og Maane skulle staae paa samme Tid paa Himlen, men Maanen følger ligesom mekanisk efter Solen, jf. Ps. 121, 6. Urigtigt: de blive i deres Bolig; hvorved man erindrer om Jos. 10, 12 f., hvor dog begge standse i deres Gang udenfor deres Bolig. Ved Lyset af dine Lyn, som flyve.] Naar strax efter Jehovas Spyd siges at lyne, da er Lynet egentlig selv dette Spyd; iøvrigt bekræftes den her givne Opfattelse af V. 10 f. ved Efterligneren Ps. 77, 18. — V. 12—15. Hidtil har Forf. dvælet ved Skildringen af Phænomenerne paa Himlen, men har tilsidst omtalt den eftertrykkelige Begyndelse af Krigen fra Jehovas Side. Nu lader han ham drage over Jorden og angiver, med hvem hans Pile ere rettede; for hvem og paa hvilken Maade han kæmper. אֶרֶץ er ikke Endemaalet, men Længdemaalet af Veien. Han skrider hen over Jorden og søndertræder Folkene, idet han drager hen over dem i Uveiret. At frelse din Salvede] Denne kan ikke være Jojakim, men er det udvalgte Folk. Du slaaer Hovedet af den Ugudeliges Huus] „Huus" staaer her i egentlig Betydning, saa at „Hovedet" er den øverste Tinde af samme. Denne slaaer han ned, og tillige blotter han ved den af Regnen optaarnede Vandflod Husets Grundvold, saa at det naaer Én til Halsen. Huset er Billede paa det oprettede chaldaiske Rige, efter dets hele lykkelige Bestaaen. — V. 14. Fortsættelse. Han ødelægger det fjendtlige Rige ved at tilintetgjøre dets Krigsmagt. Som hans Vrede rammer Husets Tinde, saaledes og den Høieste af dets Beboere, Kongen; og derefter V. 15 tilintetgjør han dennes Herr. Du gjennemborer med dets Spyd Hovedet for hans Feltherrer] Suff. i בִּמְחִיצָיו refererer sig til רֹאשׁ, det i בְּרָזָיו til רֹאשׁ V. 13. Forf. mener ikke: Feltherrernes Hoveder skulde gjennemhores med deres Krigeres Vaaben, men: Jehova vil ramme Kongen med hans egne Vaaben. רֹאשׁ betegner ikke Feltherrernes Hoveder, men deres Overster. מָחֳצָה er ikke Svøbe, der ikke

duede til Gjennemboren; altsaa heller ikke Scepter, hvoraf Kongen desuden ikke har flere; ei heller Piil, hvilke bæres i Kogger, ikke i Haanden, og for lidet ligne Kjæppe; men det betyder Spyd. Af dem har ogsaa Joab 2 S. 18, 14 flere, hvilke hans Vaabendragere holde beredte for ham. Jovrigt støder han dem i Hjertet, ikke i Hovedet paa Absalon. בְּרֹדְךָ | LXX δυναστῶν; Vulg. bellatorum ejus. De storme frem, for at adsprede mig] Propheten taler her, ligesom V. 18, i Folkets Navn, hvilket Chaldæerne syntes at ville forjage til alle Sider. Deres Frydeskrig er, som til at æde, d. e. de opleste et Skrig, som om det gjaldt at fortære mig, den elendige, d. e. det judaiske Folk, ikke: i dets Skjul, men som en Løve i sit. Du søndertræder Havet med dine Heste, de mange Vandes Dynd] Ved Havet forstaaes den fiendtlige Hær. Det sidste, fuldendende Træk, Forfølgelsen og Tilintetgjørelsen af den fiendtlige Hær efter dens Anførers Død, vilde Billedet ellers mangle. Himmeloceanet har ingen רַבִּים, og over det virkelige Hav maatte Gud drage paa Vandspeilet. Han søndertræder dette Hav ved sine Hestes Hov, som man træder Vinpersen Es. 63, 2. De mange Vande d. e. Fjenderne, ere selv רַבִּים, der er Apposition til יָם; uden Tvivl har Digteren havt endnu et andet Billede for Die. Den fiendtlige Hær er ikke et klart Vand, men aqua coenosa, רַבִּים, og kun med Møie og langsomt arbeider Seirherren sig derigjennem. De aram. Dvslt. Hob. כִּסְאֲךָ] Apposition til Subj. i דֹּרֶכֶת, da Handlingen ligesaavel kan feres tilbage til Jehova, som til hans Redskab, Hestene. — V. 16. Objektet for שָׁמַעְתִּי maa suppleres fra V. 2, og er ikke Afsnittet V. 2—15, da dette ikke indeholder et Drakel, som Propheten havde erholdt, men Digteren i samme anstueliggjør sig Indholdet af שְׁמוּעָה og aflægger sig Regnskab derangaaende. Naar hver Læberne, ikke Ørene, bæve ved Lyden, da er הֵיפָה dog ikke deres Rest, men den, som han fornemmer; de bævende Læber stamme uvilkaarligt det Ord efter, som han hører. Idet saaledes Benene, hvilke give Legemet Holdning, true med at brydes, bliver dets opreiste Stilling vaklende. Idet jeg taus

venter paa Nedens Dag, at den maa komme til Folket, der tvinger den] יכה staaer f. Ex. 1 S. 9, 26 om Morgenrøden; נכף Job. 25, 3 om Lyset; Dagen er nedsunket i et mørkt Dyb, hvorfra Gud henter den op Job. 3, 4. De tvinge den, til at skynde sig, ved deres Misgjerninger. Skynurrer: fordi jeg skal bie paa Trængslens Dag, at den skal drage med mit Folk, som tvinger det. For Tydeligheds Skyld maatte der da staae בעמי. Fremdeles er denne Dag allerede forhaanden (V. 17, 14. 1, 9); og paa Draklets Opfyldelse, d. e. paa Dommedagen over Chaldæerne, skal han vente med Taalmodighed 2, 3, hvilket han her lover at gjøre, efterat han før har klaget utaalmodig. Causalsætningen V. 17 kan ikke være afhængig af אשר אמרה; thi hvad den siger, var tværtimod en Grund til Utaalmodighed, og Ordene kunne ikke betyde „jeg som glæder mig til osv.", men maae forklares efter Ps. 116, 7. — Thi Figentræet vil ikke blomstre] Altsaa var det ikke udsprungen, da Forf. skrev; og herefter lader sig Aarstiden for Affattelsen bestemme. Fjenderne ombuggede til Brændsel, eller til Brug ved Beleiringen, Træerne, endog Frugttræerne, eller huggede idetmindste Grene ned; de ødelagte Vinbjergene, nedtraadte Sæden osv. Es. 16, 8. 2 K. 3, 25. יבול] ikke just den modne Drue, men Druen før Blomstringen. Oliventræets Frugt slaaer feil] fordi dets מעשה ikke mere er istand til at blive עשות דבש. — שדמות] Det er Sæden, naar den er blevet guul. גדר] er ikke intrans., og Subj. er יי V. 16, Chaldæeren. Krigerne forlære Alt op, og tage Huusbyrene med. — V. 18 f. Ligesom V. 14, synes Forf. ogsaa her at tale i sit Folks Navn, hvilket skal glæde sig ved Jehova, som vil frelse det, og som allerede nu hjælper det. V. 18 synes dannet efter Mi. 7, 7, og V. 19 efter Ps. 18, 33 f., hvor הרגי er forklaret. „Han gjør mine Fødder som Hindenes" synes her, ligesom hist, at maatte forstaaes om behændig og lykkelig Flugt paa Bjergene. — Til Forsangeren af mine Strængelege] Denne Notits refererer sig til Kap.

3, idet den angiver, i hvis Hænder samme skal komme. Det selv er nemlig et נְגִינָה, et lyrisk Digt, af Forf. bestemt til at foredrages til Strængespil. Sandsynligviis hidrører Efterskriften fra Habakuk selv, og i al Fald fra Forfatteren til Overskriften og det gjentagne Sela V. 3, 9. 13. Præpos. בְּ maa forklares, som Gen. 45, 2.

Haggai og Sacharja.

Indledning.

Alex. Polyhistors (Euseb. Chron. 1, 45) og den Ptolemæiske Kanons overeensstemmende Angivelse, at Cyrus regjerede 9 Aar over Babylon, sætter Begyndelsen af hans Regjering i A. 538, og saa langt naaer ogsaa virkelig den chaldaiske Kongerække. I hans første Regjeringsaar gav han Jøderne Tilladelse til at vende tilbage og til at gjenopbygge Templet Esr. 1, 1 ff. En Mængde Israeliter droge under Anførsel af Serubabel og Josva tilbage og i den anden Maaned, efterat de vare ankomne i den 7de Maaned i det foregaaende Aar Esr. 3, 1, blev Grundstenen lagt til den ny Tempelbygning Esr. 3, 8 ff. Men dette Foretagende stødte paa Hindringer fra de i Landet boende Cuthæers Side, hvilke, da de vare udelukkede fra Deeltagelse i Bygningen, søgte at forhindre samme Esr. 4, 1—5, hvilket lykkedes dem under Cyrus og Cambyses (V. 5 f.) og Pseudosmerdes (V. 7 f.) forbød udtrykkelig at fortsætte samme V. 21 ff. Saaledes standsede Værket indtil Darius Hystaspis 2det R.-Aar (V. 24. 5.).

Nu efter hin Usurpators Død, fra hvem hint Forbud var udgaaet, da en gunstigere Stemning lod sig vente af en ny Herster, optraadte først Haggai, for at opmuntre til at fortsætte Templets Opbyggelse, og vidste ogsaa at bringe Folket og dets Øverste til at paabegynde Værket paany Hagg. 1, 14. Jeter-

nes Fjender berettede det til Kongen; men indtil Svaret indtraf, fortsattes imidlertid Bygningen, og Svaret selv faldt, da Cyrus's Edict forefandtes i Archivet, gunstig ud Esr. 5, 5 ff. 6, 2 ff. Kort efter Haggai var ogsaa Sacharja optraadt; der ligeledes fremmede Bygningen, hvilken blev fuldfort i 3 Aar i Darius's 6 R.-Aar, d. e. i Marts A. 515. Begge Propheter nævnes i Forbindelse med hinanden, Haggai som den første Esr. 5, 1. 6, 14. Begge have ledsaget deres Orakler, især i Indledningen, med historiske, fornemmelig chronologiske Notitser.

Haggai.

Kap. 1.

Formaning til at opbygge Templet, og sammes Resultat.

Propheten afleder den Misvæxt, der rammede Juda, og Kolonіens usle Tilstand overhoved fra Forsemmelsen med Hensyn til Templets Opbyggelse, og opmuntrer til at begynde den paany. Derefter beretter han V. 12—14, at hans Opfordring har fundet Gehør. V. 1 orienteres vi med Hensyn til Tidsforhold og Personer. Tidsangivelsen, jf. Esr. 4, 24, hensætter os i Elul, d. e. September, i A. 520. Der angives nemlig ikke Maanederne af Kongens Regjering, altsaa her den 18, men Maanederne af det hebraiske Aar; og Tallet paa enhver Maaned er uafhængigt af Regjeringsaaret. Deraf en Ordstilling, som 2, 1. 10. Darjavesch] Denne Form svarer temmelig nøie til Kileindskrifternes DARJaVUSch eller vel rigtigere DARaJaVUSch. Deriveres Navnet af dhârajâmi (sanscr. jeg sammenholder), lod det sig oversætte ved ἐρξείης = coercitor Herod. 6, 98. שאלתיאל] Saaledes skrives Navnet ogsaa 2, 23 og hos andre Autorer; V. 12. 14, 2, 2 staaer den contraherede Form. Ifølge 1 Kr. 3, 17 f. var han Jechonjas Sønneson og Serubabels Bedstefader, saa at בֵּן er brugt i videre Betydning. Som Judæ פֶּחָה forekommer under Cyrus en Scheschbazar Esr. 5, 14. 1, 8, men da der om ham fortælles Esr. 5, 16 det

samme, som Esr. 3, 8. 10 om Serubabel, synes hint at have været det chaldaiske Navn paa Serubabel. יהוּשׁע] Istedetfor dette staaer Esr. 3, 2. 8. יֵשׁוּעַ, som ogsaa Nuns Søn kaldes Neh. 8, 17. Appositionen Ypperstepræst hører til Josva; men Jozadak, som Nebukadnezar bortførte 1 Kr. 5, 41, har uden Tvivl efter Faderens, Serajas Død, beklædt Embedet, der gik over til Sønnesønnen. — Propheten henvender sig saaledes til Jødernes verslige og geistlige Overhoved. V. 2—6. Den tvungne Vending V. 2, hvor Jehova siger dem, hvad Folket hidtil har sagt, gjør Gjentagelsen af det 1ste Hemistich nødvendig V. 3, hvilket ikke maa betragtes som udtalt af Jehova (= og saaledes skeer mit Ord osv.). לֹא עֵת בֹּא עֵת] Hvad de Talende ville sige, er klart, men Punktationen vækker Betænkelighed. „Det er ikke Tiden for Tidens Komme", saaledes vil Ingen sige. בֹּא tages som Infinitiv, men dette skrives altid בּוֹא; og her maa בֹּא, der ikke kan være Imper., læses בָּא. Nu kan man ikke efter det tvivlsomme Sted 2 K 13, 20 combinere עֵת בֹּא; men man maatte forstaae det andet עֵת som Reassumtion: Tiden er ikke kommen, nemlig Tiden osv. Men בֹּא stod da paa urigtig Plads. Læs: לֹא עֵת בָּא עֵת = endnu er ikke Tiden kommen osv. עֵת er skrevet som Ps. 74, 6; לֹא involverer ligesom Gen. 2, 5 vort endnu; jf. Es. 29, 22. 2 K. 5, 22. — V. 4 ff. I Davids Stemning (2 S. 7, 2) svarer Propheten, om det for dem er Tid til at bo i Huse, saalænge Jehovas Huus er i ubeboelig Tilstand, og hvis de maaskee udskylde deres Efterladenhed mod Tempelbygningen med deres egen Nød og Tidernes Tryk, da udleder han deres slette Tilstand af hin Lunkenhed. — V. 5. Rigtigt J. H. Michaelis: ad consilia et actiones vestras earumque eventus. V. 6. Som en Følge af Landets Ufrugtbarhed vovede man ikke at spise sig mæt eller drikke efter Behag, og da Landmanden kun kunde sælge Lidet eller Intet af Jordens Produkter, formaaede han kun at anskaffe sig de nødvendigste Klædningsstykker. Derfor fandtes der ogsaa paa den Tid mange fattige Folk, der toge Dagleie,

men formedelst den herskende Dyrtid svandt den knappe Fortjeneste snart hen, som om Pungen havde et Hul. כּוֹר] כּוֹר = ham, hver Enkelt, der klæder sig — V. 7—11. Efterat Forf. i det Foregaaende har stillet Jøderne det factiske Forhold for Øine, siger han sin Mening om Grunden til samme og formaner til at hæve den. — V. 8. Bjerget nævnes overhoved som det Sted, hvor der findes Træer eller Tømmer jf. Neh. 8, 15; og Forf. tænker ikke paa Libanon, hvis Tømmer Jøderne ikke hentede paa Stedet selv, men lode sig det tilføre tilsøes til Joppe Esr. 3, 7. At der kun omtales Tømmeret, maa forklares deraf, at Murene til Templet, hvilket V. 4 existerer i Ruiner, størstedeels stode endnu. At jeg kan have Velbehag ved det] ikke ved Bygningen, men ved Huset. וְאֶכָּבֵד] og føle mig æret. Ordet maa, ligesom אֶרְצֶה, opfattes subjektiv. Hidtil følte han sig krænket ved slig Efterladenhed. — V. 9. De følgende VV. vise, at her handles om noget Forbigangent, der vedvarer endnu. Forf. lægger dem paa Hjerte, hvorledes det hidtil stedse er gaaet.) I haabede paa Meget] egl. I saae ud efter Meget. Og see! det blev Lidet] הִנֵּה gjør kun opmærksom paa Resultatet, og maa ikke oversættes: det er Lidet. Dette Lidet bringe de hjem, da blæser Jehova paa det, d. e. gjør, at det svinder hen. Medens I løbe osv.] Medens for Enhver af eder hans eget Huus er Maalet for hans øvrige Bestræbelser. — V. 10, עֲלֵיכֶם] Vulg. super vos. Men super (superne) maatte hedde מִמֶּנִּי. De aram. Dvstt. for eders Skyld. Men da maatte der staae andre Ord for עָלֵינוּ og עֲלֵיכֶם; derimod have vi her en dat. incommodi. בְּלֹא] ikke: clausi sunt, eller cohibuerunt, sese, men maa forklares ligesom בְּלֹא. — מִן i מִטַּל er ikke partitiv, d. e. de holde Duggen for en Deel tilbage. Men Personens Accus. mangler, og מִן staaer foran Tingens omtrent som Num. 24, 11. — V. 11. Og jeg kaldte Tørke] ved at tilbageholde Duggen, som meest falder paa Bjergene. Da חֹרֶב ogsaa betyder Ødelæggelse, er det rimeligt, at Ordet her alluderer til Templets חָרְבָּה, saa at Straffen er

adæquat. Over Menneſker og Quæg]. Til denne Beſtemmelſe vilde LXX's הַר־ passe, men ikke til de foregaaende. Derimod, naar הַר־ kommer over alle Livets Fornødenheder, rammer den ogſaa dem, hvis Fornødenheder hine ere; og Ordet lader ſig her i det andet Verſled tage i Betydningen af Ødelæggelſe. Menneſker og Quæg vanſmægtede, og ſaaledes ogſaa „alle Hænders Arbeide", d. e. Korn, Viinſtok, Figentræ oſv. — V. 12—15. Hiſtoriſk Indhold. V. 12 ſiger Propheten, at hans Ord fandt Gehør og gjorde dybt Indtryk. V. 13 giver han et ſaadant Sindelag den guddommelige Velſignelſe og beretter V. 14 f., hvorledes dette Sindelag blev til Handling. Alt det Overblevne af Folket] jf. Sach. 8, 6; ikke: de Øvrige foruden hine To. בְּאֲשֶׁר] ifølge det, at deres Gud havde ſendt ham. Sætningen refererer ſig til דִּבְרֵי, hvilke han havde talt efter guddommeligt Mandat. Ved Jehovas Budſkab] בְּמַלְאֲכוּת er ikke = בְּמַלְאָךְ, men deriveret af מַלְאָךְ: Budſkab. מַלְאָךְ her ſtaaer iſtdf. א ::: og hine Ord iſtdf. בִּדְבַר יְהוָה. Altſaa ikke blot i Jehovas Navn, men tillige i dennes Ærinde. - Angaaende de Bekymringer, der kunde afſkrække fra at paabegynde Bygningen paany, ſ. Indledningen. Og Jeh. opvakte S.'s Aand] רוּחַ er Aanden ſom villende, villig til Noget. Denne Villiens Redebonhed havde imidlertid ſlumret, men nu, efterat Propheten havde givet Impulſen, modnede ved Raadſlagninger den Beſlutning, paany at tage fat paa Bygningen, og 24 Dage efter blev den iværkſat V. 15. — Nogle Udgaver overføre V. 15 til K. 2; men da ſtode de to Tidsangivelſer i indbyrdes Modſigelſe, medens hine Ez. 1, 1 f. i Virkeligheden kun udgjøre een.

Kap. 2, 1—9.

Spaadom om det ny Tempels tilkommende Herlighed.

Dralket udgik 4 Uger efterat Arbeidet var begyndt. Formodentlig var der i denne Mellemtid (Esr. 5, 3) gjort Indſigelſe mod Fortſættelſen af Bygningen og Sagen bragt til Afgjø-

relse hos Kongen. Det er tænkeligt, at man havde holdt inde med Arbeidet, indtil Afgjørelsen indtraf. Ogsaa den Betragtning, hvorlangt den fuldførte Bygning vil staae tilbage for den tidligere i Pragt og Størrelse, saa at man dog altsaa foretager sig et ufuldkomment og utilfredsstillende Værk, kunde knække Modet. Det kom da an paa, ikke at lade Iveren kølnes; Propheten forsikrer paany om Guds Bistand og lover, at det ny Tempels Herlighed skal overgaae det forriges. V. 3—5. I A. 537 levede endnu mange gamle Folk, der erindrede det forrige Tempel; nu i October A. 520, næsten 70 Aar efter dets Ødelæggelse, var deres Antal vistnok smeltet sammen til meget Faa. כמוה] coordineret Spørgsmaal, rettet til de Overlevende: et qualem videtis. Er ikke dets Lige som Intet i eders Øine] כְּמוֹהִי er Subject = saadan som det er, jf. 2 S. 9, 8. את־הדבר] er ikke Objekt for עשו. Men V. 4 f. vil Forf. styrke deres Mod, ikke deres Gudsfrygt; de skulle heller ikke nu gjøre det, som de lovede ved Udvandringen af Ægypten, men det, hvormed de nylig gjorde en Begyndelse. Desuden viser den relative Sætning, at הדבר er den af Jehova, ikke den af dem indgaaede Forpligtelse. הדבר er Epexegese til את V. 4, og את fremhæver det et foregaaende letsagende Nomen som Nominativ. ברתי] jf. Ps. 105, 9. Hvad jeg har talt med eder i Pagten, det staaer fast. Og min Aand] Ikke denne, forsaavidt den lever i deres Indre, men Gud selv, forsaavidt han virker i Verden og regierer den. — V. 6—9. Deri vil Guds Aands mod Jøderne gunstige Virksomhed yttre sig og derved Gud tilfeels opfylde sit Løfte, at han lader en Bevægelse komme blandt Folkene, saa at de med kostbare Skjænk drage til Jerusalem, for at tilbede. עוד אחת] sædvanlig: endnu engang; efter LXX Hebr. 12, 26. Men hvilken var da den første Gang? Idetmindste synes Skildringen, der maaskee støtter sig paa Es. 13, 13, ikke at passe til den sinaitiske Lovgivning. Men ved Tillægget מעט היא betegnes אחת som et lille Tidsrum, efter hvis Forløb den gyldne Tidsalder begynder. Endnu een Tid, en lille, der selv ikke falder i flere Tidsrum, skal forløbe, indtil osv. Be-

vægelsen af Himmel og Jord er kun Forbud og Begyndelse til deres Tilintetgjørelse, hvorefter en ny Himmel og en ny Jord skabes Es. 65, 17. 66, 22. Ved slige Tegn og Undere opskræmmes Folkene af deres Ligegyldighed mod Jehova; de springe op, og komme for at forsone den sande Gud med Skjænk Sach. 8, 22. — De ædleste af alle Folk komme] LXX: τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν. Nemlig Alle frygte, men kun de relativ bedste iblandt dem give Gud Æren. Det forstaaer sig af sig selv, at Hedningerne ikke møde med tomme Hænder; derfor Udsagnet i det andet Versled. — V. 8 antyder, hvori saadan כבוד skal bestaae, nemlig i Gaver af Guld og og Sølv. Thi, siger Jehova, Sølvet og Guldet er min Eiendom, saa at jeg da kun tager til mig, hvad jeg eier. Og saaledes vil det skee V. 9, at den tilkommende Herlighed osv. Af V. 3 sees, at האחרון hører til כבוד, hvorimod de fleste Fortolkere tænke paa et sildigere Tempel i Modsætning til et tidligere, for da at opkaste det Spørgsmaal, om der menes det andet, eller snarere det tredie af Herodes byggede Tempel, hvilket Jesus forherligede ved sin Lærervirksomhed. — Og jeg giver Fred] jf. Mich. 5, 4. Jo. 4, 17.

V. 10—19.

Følgerne af Bygningens Afbrydelse og dens Fortsættelse.

Ved en træffende Sammenligning gjør Propheten det anskueligt, at al anden Efterkommen af Guds Villie, Folkets priselige Vandel i det Hele, ikke kunde gjøre den ene Synd, Forsømmelsen af Bygningen, god. Tværtimod har denne ene Synd berøvet alle deres gode Handlinger deres Værd i Guds Øine, jf. Jac. 2, 10; og han har i hele den Tid, da Arbeidet hvilede, hjemsøgt dem med Tugtelser. Men ligesaa vist vil han fra nu af velsigne deres Hænders Arbeide. Haggai forkyndte dette mod Slutningen af December, altsaa efterat den tidlige Regn var indtruffen, hvilken lovede et frugtbart Aar, naar den faldt rigelig. [הוֹרֶה] Han erkyndiger sig V. 12 om en enkelt Lovbestemmelse, hvilken ogsaa kaldes תורה Neh. 13, 3. Lev. 6, 7 ff. Da

han skal spørge de egentlige Iværndehavere af Loven, betyder Ordet ikke Belæring, men Jehova siger: stil et Lovspørgsmaal til Præsterne. — V. 12. Helligt Kjød] jf. Jer. 11, 15. Kjød af et til Jehova slagtet Offerdyr. I sit Klædebons Flig] jf. 1. S. 15, 27. Deut. 22, 12. Denne Flig blev, ved at berøre Kjødet, selv hellig (Lev. 6, 20), men kunde ikke meddele denne Hellighed videre. — V. 13. Corresponderende Modsætningsspørgsmaal. נטמא־נפש] Staaer som Exempel for hvilkensomhelst נטמא. Jf. Lev. 22, 4. 21, 1. Udtrykket maa ikke forklares efter Num. 19, 22, saa at hans egen Sjæl var det Urene; men Sjælen er נפש מת, og מת Genitiv, jf. Lev. 21, 11, ifølge hvilket Sted eet Liig kan have נפשות i pl. En saadan Sjæl er altsaa det Modsatte af נפש חי, det døde Legemes Sjæl, ved hvilken de Paarørende sædvanlig i Dødsstunden gjøre sig urene, og som giver sig tilkjende som Udunstning i Forraadnelsen. Ureenheden fremkommer nærmest ved Indaandingen, og saaledes bliver rigtignok Sjælen af נטמא־נפש selv ureen, hvilket er Meningen af denne Formel. — V. 14. Anvendelse. Med Eftertryk optages עם paany ved גוי, hvilket Ord antyder, at Israel betragtes af Jehova som et hedensk, d. e. urent Folk. Af deres Hænders Gjerning] ikke, som V. 17, Gjenstanden for deres Arbeide, men jf. Ps. 28, 4. Jer. 25, 14. שם] der, paa det allerede i Cyrus' 1ste Aar byggede Alter Esr. 3, 3. Den stærkeste Paastand følger tilsidst. Der skulde egentlig, i Modsætning f. Ex. til Es. 66, 3. 1, Offrene gjælde som rene og være behagelige for Jehova. — V. 15—18. Historisk Efterviisning af, hvorledes Folket hidtil har været Gud mishageligt. Og nu vender eders Hjerte] d. e. eders Opmærksomhed. Forf. mener ikke: til eders Vandel, hvilket her maatte betyde: til eders Skæbne. Udgangspunktet og Retningen for deres Opmærksomhed er udtrykkelig angivet. Rigtigt J. H. Michaelis: retro ad anteriora tempora. מִטֶּרֶם] fra hint Endnuikke af, da der blev lagt, d. e. fra det Tidspunkt af, da man endnu ikke havde lagt osv. — V. 16 f. Angivelse af det, som de ved Opmærksomhed maa finde og sige sig selv.

מהיותם] fra den Tid de vare, nemlig de Dage, som de skulle agte paa. Man kom til en Hob Neeg paa tyve] scil. modiorum Vulg., σάτα LXX. Man maa supplere et Ord, der ogsaa kan passe til עשרה, altsaa ikke Neeg; thi disse kunde kun svinde saaledes sammen ved Tyveri. Heller ikke Epha; thi i saa uhyre Hobe stillede man neppe Regene; og med Epha blev der vel maalt, hvorimod man ikke tællede efter Epha, men efter Sea, og man regnede tre Sea (Gen. 18, 6. Mth. 13, 33) paa een Epha (Dom. 6, 19). Sæden gav saa slet Udbytte, at der af en Hob, som man efter Regenes Antal taxerede til 20 Skjepper, ved Tærskningen kun udbragtes 10. גרה] Es. 63, 3 er Ordet = גת, Persekar, her et Maal for flydende Varer LXX. μετρητής, altsaa = בת, det sædvanlige Maal for flydende Varer Es. 5, 10. Egl. Udbyttet af een Persning, hvortil der hvergang tages et bestemt Antal Drucr. En Grund, hvorfor ogsaa dette Haab skuffede, Hagel, der ødelagde Druerne, angiver V. 17, til hvilket jf. Am. 4, 9. — Al eders Hænders Gjerning] ikke Epexegese til אתכם, men anden Accus., der nævner den af Slaget trufne Deel. ואין־אתכם] אין styrer Accus. Meningen af denne Formel fremlyser af Am. 4, 9 jf. Sach. 1, 3. Hos. 3, 3. Vulg: et non fuit in vobis, qui reverteretur, men saa stærkt vil Haggai neppe udtrykke sig. — V. 18 f. Sædvanlig fortolker man med J. H. Michaelis i Henhold til V. 15 saaledes: considerate modo tempus elapsum inter hunc diem 24 et diem primæ fundationis templi, hvorom berettes Esr. 3, 10. 12. Men af V. 19 skulde man snarere slutte, at V. 18 opfordrer til at skue ud i Fremtiden; og „fra denne Dag" V. 19, der gjentages fra V. 18, refererer sig tilige til det nærmest staaende „den Dag da" osv. V. 18. Denne Grundlægningsdag er saaledes selv den 24de i den 9de Maaned, hvilket udtrykkelig bemærkes V. 18, thi כסלו er eensbetydende med בן, og det Modsatte af, ikke = ועד. — ויסד־היכל] fremdeles. Vulg. oversætter det V. 15 et supra, her derimod: in futurum. „Den Dag, paa hvilken Templet blev grundlagt" er = „den Dag, da man lagde Steen paa Steen til Templet" V. 15. Dengang

Esr. 3, 12 indskrænkede Bygningen sig til den lagte Grundsteen, jf. derimod her V. 15; men nu var Mellemtiden af et Fjerdingaar (1, 15) anvendt til at skaffe Materiale, tilhugge Stenene osv. Heller ikke Esr. anf. St. skjelnes der mellem הֵיכָל og בַּיִת; og af det hele Huus byggede man vel הֵיכָל først. Altsaa maa man ikke tænke, at man i hint Fjerdingaar allerede har bygget paa בַּיִת, hvilket jo ogsaa vilde have været fortjenstligt og maatte lade Jøderne staae i et gunstigere Lys for Jehova, end det skeer V. 14. Er der endnu Udsæd i Laden?] Spørgsmaal istdf. Opfordringen: saaer nu med freidigt Mod! Sommerfrugten, som man begynder at saae i Januar, befandt sig dengang endnu i Laden. Til de Frugter, man saaer, føier Forf. endnu Træfrugterne. לֹא נִשָּׂא er ikke Verbum i en Hovedsætning, men en relativ Sætning; thi det synes upassende, at Propheten beretter, hvad Folk vel vidste. Men Forf. siger: jeg vil velsigne, nemlig מִן הַזֶּרַע וְעַד הַתְּאֵנָה jf. Gen. 6, 7. Sæden er allerede antecipiret, derfor udebliver מִן הַזֶּרַע. Indtil Viinstokken, osv. med Indbegreb af denne skal Velsignelsen strække sig.

V. 20—23.

Orakel om en gunstig Forandring af det Bestaaende.

Denne Prophezie, der er rettet til Serubabel, og udtalt paa samme Dag som den foregaaende, supplerer denne. Om end Jøderne ved nu indtræffende frugtbare Tider høve sig til Velstand, ere de dog endnu Trælle (Esr. 9, 9), og Hedningerne have Overmagten. Ogsaa dette skal blive anderledes, de hedenske Rigers Magt skal knækkes ved Hedningerne selv, hvorimod det judaiske skal opreises. Forf. optager paany Tanken fra V. 6, og gjennemfører den paa anden Maade. Ifølge V. 6 er denne Epoche nær; og paa den Tid, da Haggai skriver, rustede Babylonierne sig til Affald fra den persiske Konge, jf. t. Sach. 6, 8. Hedningernes Krigsmagt angives som fornemmelig bestaaende af Rytteri og Vogne. Hver ved den Andens Sværd] jf. Sach. 14, 13. — אקחך] J. H. Michaelis: in meam sidem

et protectionem assumam te; men dermed skal blot den følgende Handling indledes. Dg sætte dig som Signetringen] ikke: sætte dig paa som en Signetring, men: skatte dig saa høit og bevare dig saa omhyggelig som en Signetring. Hertil refererer sig Sir. 49, 11. Jovrigt forkyndes dette ham, ikke som en Efterkommer af David, men som Jødernes daværende Overhoved (jf. V. 21); om hvilke Lignende siges Sach. 2, 12.

Sacharja.

Første Deel.

Kap. 1, 1—6.

Opfordring til Omvendelse.

Af en almindelig Charakteer, navnlig i Formaningen V. 3, egner dette Afsnit sig vel til, som en Indledning at træde i Spidsen for Samlingen. Men Opfordringen V. 3 udgaaer gjennem en Prophet V. 1; paa hvilken Maade man skal omvende sig, det var Propheternes Sag at lære (Mal. 3, 7) og til disse tager V. 4 ff. Hensyn. Saaledes antager Indholdet Skikkelse af en Formaning, til at adlyde det prophetiske Ord. Da imidlertid Sacharja i den anden Deel intetsteds formaner Folket, men kun aabner glimrende Udsigter, kan han ikke mene dette sit Ord. Tværtimod understøtter han den før ham optraadte Haggai, i Forbindelse med hvilken han Esr. 5, 1 f. 6, 14 nævnes som Befordrer af Templets Opførelse, og navnlig paa en Tid, da selve Bygningen endnu ikke var begyndt (Hagg. 2, 10. 18). Til den Antagelse, at dette Stykke blev først senere stillet som Indledning foran det Hele, mangler tilstrækkelig Grund; selvstændigt ved sit Indhold, staaer det med egen Overskrift (jf. 1, 7. 7, 1) coordineret de to følgende Dele. — I den ottende Maaned] Fordi Dagen imod Sædvane ikke er angivet, vil man fortolke paa den 8 Nymaanedag, saa at Sacharja skulde have talt

„in sacra novilunii panegyri" (Michael.). Men naar חדש skal betegne Dagen, maa dette enten være udtrykkelig bemærket (Ex. 19, 1) eller fremlyse af Sammenhængen (1 S. 20, 5. 24). Iddos Søns] Her og V. 7 det Nøiagtigere, end Esr, 5, 1. 6, 14. Han er uden Tvivl den Neh. 12, 16 omtalte Sacharja af Iddos (V. 4) Familie, som paa Jojvas Søns Tid (Neh. 12, 10. 12) blev et af de præstelige Overhoveder. „Propheten" hører uden Tvivl til „Sacharja"; ivrigt s. t. Hagg. 1, 1. — V. 2—4. Naar t. Ex. Es. 38, 5 slutter sig til הִנֵּה, da slutter ראה sig her til Angivelsen af en Kjendsgjerning; nemlig at Jehova har fattet Forternelse imod den nulevende Slægts Fædre. Sammenhængen fremlyser af V. 4: „Mod. eders Fædre, hvilke ikke omvendte sig"; naar jeg altsaa ikke skal nære Vrede mod eder, som mod eders Fædre, da gjører det Modsatte af det, som hine gjorde, omvender eder! Selve Opfordringen udhæves eftertrykkelig ved sin Indsatning, medens Udtrykket varieres i de tre Sætninger. De forrige Propheter] jf. 7, 7. 12. — V. 5 f. Ifølge det andet Spørgemaal og V. 6 kan det første ikke, som Jer. 37, 19, være et triumpherende. Man kunde da svare ham: de vare, ligesom Propheterne selv, døde overeensstemmende med Menneskehedens almindelige Lod. Heller ikke vil han antyde, at man skulde forbedre sig, saalænge Livet varer og Propheterne endnu leve. „Propheterne" ere her, som V. 6, ikke Haggai og Sacharja, men de tidligere. Han siger: Nu ja! eders Fædre ere døde, og Propheterne, mit Ords Tjenere, kunne heller ikke leve evig. Men mit Ord selv lever evig, og har naaet Synderne endnu i levende Live. Hele denne Vending støtter sig paa Forf.s Følelse, at han taler til sine Tilhørere om længst forglemte (Personer og) Ting, hvilken han derfor V. 6 paa hensigtsmæssig Maade tilbagekalder i deres Erindring. אַךְ] = πλήν. וְהָשִׁיבוּ] ikke: og de omvendte sig; Ordet udtrykker kun en Vending, Bøining, og, hvorvidt denne strakte sig, angives strax efter, nemlig saa at de anerkjendte, at Jehova har tilskikket dem den retfærdige Gjengjældelse, hvormed han havde truet dem; jf. 4, 1. 5, 1. 6, 1.

Kap. 1, 7—6, 15.

Dette andet Afsnit indbefatter en Række af Visioner, hvilke alle foregaae i een Nat, tilligemed et Anhang 6, 10—15. Handlingerne, der drage forbi Seerens Blik, danne ikke Indholdet af Spaadommen selv, men ere betydningsfulde, og erholde hver Gang deres Forklaring, hvilken kan falde ud i den egentlige prophetiske Tale, 1, 14 ff. 2, 10—17. Ifølge 1, 8 ere disse Visioner „Nattens Syner", d. e. Drømmebilleder, ikke Producter af Ekstase, af den prophetiske Sovn; og forsaavidt de komme vilkaarlig og fra først af ere uklare, ligne de rigtignok Drømmens regelløse dog forunderlige Fostre, uden dog at være saadanne. Tværtimod ere de med deres Handlings vel bevidste Reflexion udtænkte og ordnede; knyttende sig til Tidshistorien, en tildeels forbigangen, beskrive de den fuldstændige Kreds af de messianske Forventninger; og enhver af de foregaaende forbereder den efterfølgende.

Kap. 1, 7—17.

Jehova bliver igjen sit Folk naadig.

Den første Vision gaaer ud fra den sidste Tid af Exilet V. 11, og griber paa dette Standpunct det Moment, da Jehovas Strænghed formildedes og en Forandring af den hidtilværende sørgelige Tilstand lod sig vente. Den angivne Datum, Schebat i Darius' 2det Aar, svarer omtrent til Februar i A. 519; Natten er, da den borgerlige Dag (*νυχθήμερον*) begynder med Solens Nedgang, den mellem 23 og 24 Dag i Maaneden. . Ekete Jehovas Ord — som følger] d. e. udgik følgende Aabenbaring, som først længere hen bliver et virkeligt, og kun middelbart, Jehovas Ord til Seeren. V. 8 er aabenbart ikke Jehovas Ord; לאמר anmelder altsaa ikke en efterfølgende Tale, men Indholdet, og דבר er Aabenbaring overhoved, ogsaa den, der fornemmes ved Øret, ligesom הדן staaer om den, der meddeles gjennem Øret. Am. 1, 1. Es. 2, 1 ff. — V. 8—11. Og han gjorde Holdt iblandt Myrterne ved Teltet.] Forf. angiver Stedet uden videre med Artiklen og uden nærmere Betegnelse af

מִצְלָה; hvad dette er, maatte Læserne vide-iforveien. Da nu de, der her gjøre Holdt, ere udsendte af Jehova V. 10, og aflægge deres Beretning til en Engel V. 11, synes de at være komne tilbage fra deres Sendelse til Jehova; og מִצְלָה er da Jehovas sædvanlige Opholdssted. Urigtigt læse altsaa Punktatorerne מִצְפָּה, = מִצְהָה, som Hieron. oversætter profundum og Chald. forklarer ved Babel. At Myrterne yndе Vandets Nærhed (Virgil Georg. 4,124 amantes littora myrti) kan ikke retfærdiggjøre מִצְפָּה. Derimod tænke LXX og Pesch. paa צֵל Skygge. Af מִצֵּל Beskyggen vilde Femininet være מִצְלָה, og dertil svarer صُظَلَّة umbraculum, tentorium. Altsaa, som Sammenhængen viser: Guds Telt. Man kan ikke sige: Himlen afbilder ogsaa heri den jordiske Situation, eftersom Templet endnu ikke var gjenopbygget. Jehova boede i Jerusalem dengang hverken i et Tempel, eller i et Telt; men ogsaa Tabernaklet synes, efterat det var forsvundet af Historien, tilligemed Pagtens Ark (Aab. 11, 19) og Mannakrukken (Aab. 2, 17.) at være flyttet til Himlen. Men Myrterne, en for sine dunkeltskinnende Blade og sin Vellugt yndet Plante, staae her istedetfor Oliventræer i Templets Forgaard. Da Ryttere gjøre Holdt imellem dem, høre de vel ikke til en παράδεισος, men staae med Mellemrum enkeltvis henimod Indgangen til Teltet. — Hin „Mand" er en Guds Mand Dom. 13, 8), en Engel (Dan. 9, 21), der, lig Andre (V. 10, Gen. 32, 3), gjennemstreifer Jorden for at anstille Undersøgelser, til Hest efter de persiske Jilbuds Forbillede (Herod. 8, 98. 3, 126). Som den Forreste, der rider en Hest i den første Række, og som den, der meddeler Underretning om de Andre V. 10, synes han at være Anføreren. [Og bag ham røde Heste o. s. v.] Ogsaa disse bære Ryttere, men for Ankomsten, hvor man svinger, falde Hestene først i Øinene, idet deres Forkrop tildeels skjuler Rytteren. Saameget mere falder Øiet paa dem, som det, der distinguerer Skarerne, ikke er knyttet til Rytterne, men til hine som Forskjel i deres Farve. Da iøvrigt Forf. nævner Hestene, ikke Rytterne, kunde man, naar.

ikke V. 10 var, referere Suff. i אחריו, saavelsom הוא עמד til כרכ. — De forskjellige Farver ere her og 6, 2 f. ikke at forstaae saaledes som Aab. 6. 2 ff., saa at f. Ex. den røde sigtede til Krig og Blodsudgydelse. Som tilbagevendende fra en Mission kunne Hestene ikke referere sig til Fremtiden, og שרקים lod sig ikke forklare specielt. Disse ere ikke blege hvidgule Heste (Aab. 6, 8), men *ψαροί* LXX. Foruden den skarpe røde Farve, omtales ogsaa en anden, nemlig af Druerne og det menneskelige Ansigt, hvilken i sine Nuancer her falder i det Graa; jf. t. 6, 3. — Der ere tre Rytterscorps, som her træffe sammen igjen, efterat være dragne ud i tre Retninger, i samme Retning Hestene af samme Farve. — Englen, som talte til mig] jf. V. 13. 2, 2. 4, 1. Det er forudsat, at Aabenbaringen meddeles umiddelbart, eller gjennem saadanne Media, som Num. 12, 6, men ved en Mellemmand, en Engel, der er forskjellig fra Jehova selv V. 12 f. Saaledes udgaaer ogsaa Draklet til Daniel ved en Engel, idet Gud, hos de Sildigere, mere og mere bortrykkedes fra umiddelbar Berøring med Menneskene; men Læren om Englene udannede sig. — Rytternes Anforer, er ifølge den forskjellige Betegnelse af ham V. 10, forskjellig fra Englen V. 9. Brugen af Artiklen forklares deraf, at Englen iforveien er Sacharja bekjendt; „Manden" derimod indføres V. 8 som en Ubekjendt; og saafremt Spørgsmaalet udgik til ham V. 9, skulde det lyde: hvem er du, Herre? Altsaa Rytternes Anforer har hørt Spørgsmaalet; idet han forekommer Englen, meddeler han Underretning om sine Folk og anmelder dem for Englen, hvorpaa de aflægge deres Beretning for denne. Rigtignok er det ubegvemt, at den Sidste V. 11 ligeledes betegnes som „staaende mellem Myrter"; imidlertid bliver han tænkt som staaende der, og Manden kan af den Grund ikke være meent, fordi det, de berette, er ham velbekjendt og gjælder om ham selv. Han har selv streifet om med og indhentet Efterretning; Beretning gives den, der ved Beretningen seer sig V. 12 foranlediget til at tale. Hele Jorden i dyb Ro] d. e. dens Beboere endnu ikke opskrømmede ved Krigen Med Uret vil man her finde Juda undtagen V. 12—17. Efterretningen involverer, at Guds Forfærdelse paa Juda ved-

varer endnu. Derfor indlægger Englen (Sacharjas V. 13) Forben, hvilken finder Bønhørelse, og byder Propheten at forkynde Guds forandrede, nu naadige Stemning. I 70 Aar] Saalænge og ikke længer skulde Chaldæernes Herredømme og Judas Ulykke vare Jer. 25, 12. Terminus, a quo, er Begyndelsen af Drablets Jer. 25 Opfyldelse, det Tidspunct, da Jojachim bortførtes; og det 70de Aar var saaledes forløbet A. 539, da Cyrus allerede var rykket i Marken. Her, og ikke i Darius' 2det Aar, tager Verset sit Standpunct. Hvilke disse „gode Ord" vare, erfare vi V. 14 ff., hvorfor de ikke her gjentages. קִרְאָ] her prophetere, prædike. אֲשֶׁר er thi. לִרְוָחָה] De hjalp Jehova, der ikke bruger Hjælpere, men kun Retskaber til Ulykke. Saaledes formerede de Ulykken ud over Maalet og over Jehovas Villie. „Derfor", paa Grund af saa gunstig Forandring af hans Stemning jf. V. 14. — Templet og Staden skulle gjenopbygges, og Lykken skal bøe i Juda's Stæder.

Kap. 2.

Hedningernes Herredømme knækkes, og Jerusalems Gjenopbyggelse paabegyndes.

I dette Afsnit, hvortil Slutningen af det forrige har gjort Overgangen, rykker Seerens Standpunkt sig videre, paa denne Side af Begyndelsen af Tingenes ny Udvikling. Jehovas Forbittrelse mod Hedningerne (1, 15) realiserer sig i deres Betvingelse V. 1—4, ligesom hans gjenopvakte Nidkjærhed for sit Folk realiserer sig i Opbyggelsen af et mægtigt Jerusalem V. 5—9. Da Staden paa Sacharjas Tid rigtignok var gjenopbygget, dog kun i ringe Omfang, indeholder dette Stykke, ligesom 1, 17, et prophetisk Moment; og, ligesom til Visionen 1, 8 ff., slutter sig ogsaa til denne V. 10—17 egentlig prophetisk Tale, hvilken støtter sig paa Forjættelsen V. 10 f., som den udfører videre. Begge Visionerne hænge nøie sammen, ligesom Jehovas Nidkjærhed for Juda hænger sammen med hans Nidkjærhed imod Hedningerne, idet denne danner ligesom Reversen af hin, jf. 1, 14 f. — V. 1—4. Første Vision, som falder i to Dele. Horn, ellers Symbol paa Magt, betyde her (jf. V. 2) fjendt-

lige Magter eller Kongeriger. Fiirtallet sigter til de fire Verdenshjørner (V. 10), ikke til tvende Dyre (Michael). Det er Juda's hetenske Fjender i alle Retninger, mod Syd Edom og Ægypten, mod Vest Philisterne, mod Øst Ammoniter og Moabiter, mod Nord Syrere, Assyrere og især Chaldæerne. „Israel", der her indskydes mellem Juda og Jerúsalem, kan ikke betegne de ti Stammer, og de enkelte israelitiske Individer, som sluttede sig til Juda, vilde neppe, saaledes som en Enhed, coordineres Juda. Men Juda deles i Israel og Jerusalem; af Landets Folk, d. e. Israel, fremhæves den betydeligste Hovedstadsbefolkning, jf. Jo. 4, 6, hvor Jerusalem nævnes ved Siden af Juda. — Disse fjendtlige Riger vare paa Sacharjas Tid allerede forstedeels undertvungne af Cyrus og Chambyses; men for Conformitetens Skyld lader Forf. nu ogsaa fire Smede optræde, hvilke afhugge Hornene, jf. Jer. 48, 25. [הרשים egl. Arbeidsmænd overhoved; men Hornene ere vel af Jern (Mich. 4, 13. 1 K. 22, 11) saa at her ikke kan menes Tømmermænd (Es. 44, 13). Paa den Maade, at Ingen opløftede sit Hoved] jf. Job 10, 15; t. Mich. 2, 3. [יבאו Præsens: og de komme. Til at forfærde] Forf. viger fra Billedet til sammes Betydning, men vender ved להדות tilbage til Billedet. Hidtil vare ogsaa Hedningerne selv Hornene; nu blive Hornene Atributer for Hedningerne; hvilke altsaa fremstilles som Bøffelerne eller Tyre, jf. Deut. 33, 15. Ps. 68, 31.

V. 5 begynder den anden Vision, der indledes ved den samme Formel, som den første; og i mange Udgaver begynder ogsaa Kap. 2 her. Forjættelsen 1, 16 opfyldes her. Men forsaavidt her Manden (V. 5) vil bestemme hele Stadens, ikke de enkelte Hus'es Dimensioner med Maalesnoren, saa at dens faste Grundskjel, hvor Ringmuren skulde drages, paa denne Maade fandtes, da fremstilles Maalesnorens Anlæg som hensigtsløs og Spaadommen løftes ud over sig selv. Englens Ord V. 8 viser, at der her handles om Planen til Gjenopbyggelsen; at Manden ikke paa unyttig Maade, om David tæller Folket, vil udmaale et allerede færdigt staaende Jerusalem. Altsaa ikke: hvor bred og hvor lang den er, men: — skal være. — Manden

V. 5 er ikke nærmere bestemt, og Regle antage ham for angelus collocutor V. 7. Men om denne, der forud var Sacharja bekjendt, kunde han ikke tale saa ubestemt, som om et nyt fremmed Syn; og Manden er allerede gaaet bort V. 6, medens angelus collocutor først gaaer V. 7. יצא] ikke ud af Myrthelunden, men fra sit Sted, = prodibat. Han er i Modsætning til andre Engle Jehovas Engel, den øverste Engel, og en af Skaren gaaer, da han faaer Die paa ham, ham imede, for at erfare og udføre hans Villie. Det er klart, at angelus collocutor V. 8 giver hiin Anden et Ærinde. Den almindelige Mening, at Ynglingen V. 8 er Sacharja, neder til at vende Forholdet mellem de Talende om; thi Sacharja erholder bestandig Meddelelser umiddelbart af hin angelus collocutor, som i enhver Henseende staaer ham nærmere end alle Andre. — Allerede ved denne Nødvendighed er Meningen selv gjendrevet; og den vilde kun da have Betydning, naar hin Maalen V. 8 erholdt sin Forklaring; naar Jerusalems umaadelige Størrelse var Indholdet for hin symbolske Handling, og ikke ligefrem det Modsatte. Tværtimod betyder det Manden med Maalesnoren V. 5, der V. 6 har givet sin Hensigt tilkiende, at han maa afstaae fra sit unyttige Forehavende. אמר, 1 S. 16, 18 brugt om Ynglingen David, udelukker ikke נער; men dette indeholder Bebreidelsen for Uforstandighed, ikke at vide ret Besked. Jerusalem skal ligge som en aaben Plads, saa at den bestaaer af ubefæstede Landsbyer 1 S. 6, 18, i Modsætning til יר בּצר. Dette venter Forf. ifølge ældre prophetiske Udsagn Ez. 38, 11. Mich. 5, 10 ff.; kun underlægges et andet, et gunstigt Motiv. Iøvrigt lader Stedet ahne, at Jerusalem dengang virkelig var uden Mure, ligesom Ringmuren endnu paa Nehemias Tid ikke var opstaaet af Gruset Neh. 1, 3. 2, 19. Men efterdi Folket alligevel behøver Beskyttelse, vil Jehova (V. 9), istedetfor en Muur, omgive det med Beskyttelse. Efterdi Jehova er denne Muur, er den gloende; jf. Es. 4, 5. והיתי jeg skal være ære, jf. Hagg. 1, 8. 2, 7. Ved V. 8 f. er Tilraabet V. 10 f. tilstrækkelig motiveret. Det har, ligesom det Foregaaende, sit Standpunct i den sidste Tid af Exilet, hvorfra det

gjenklinger her som Reminiscens, men ikke overflødigt, fordi ogsaa paa Sacharjas Tid mange Jøder endnu ikke vare vendt tilbage. פרשתי] Da det ikke hedder: efter de —, men: som de fire Vinde, maa man læse פִּרַשְׂתִּי jeg udbreder, saa at Opfordringen her, i Overensstemmelse med V. 8, understøttes ved det Løfte, at de Tilbagevendende skal udbredes Gen. 28, 14 mod alle Verdenshjørner. Vulg. dispersi vos; hvilken Opfattelse har givet Anledning til Varianten בארבע, men derved opstaaer en usammenhængende Mening, naar de, der ere adspredte til alle Verdenshjørner, skulle vende tilbage fra eet, Norden. Du, som boer hos Babels Datter] יוֹשֶׁבֶת; i saadan Forbindelse ellers synonym med בַּת, og man skulde her ansee det samme coordineret. Men de i Babylonien levende Jøder kunde umulig betegnes som Babels Datter d. e. Folk. בת er afhængigt af יושבת. — ישב med Personens Accus. er boe hos En; jf. 2 S. 6, 1. — V. 12 f Udtrykkelig Motivering af Udraabet V. 10 f. Jøderne skulle flye, for ikke at omkomme tillige i Babels Undergang, hvilken Englen anretter Jer. 51, 6. Standpunktet og den Talende ere de samme som før; den sidste er Jehovas Engel, udsendt af ham imod Hedningerne. Efter Ære sendte han mig] for at erholde Æren af Udfaldet. Rører ved hans Øiesteen] d. e. forgriber sig — og Hedningerne have altsaa forgrebet sig — paa hans dyrebareste Skat. At Jehova nu betragter Sagen saaledes, skal Hedningernes Afstraffelse bevise. בבת] Pupillen er Øiets Barn, og fordi Moderen, Øiet selv, er Feminin, er ogsaa Barnet en Pige. Hvad Jehova umiddelbart gjør Es. 11, 15. Zeph. 2, 13, gjør her hans Engel. — Zions Folk vil ikke erkjende, at den Talende virkelig er sendt af Jehova og er en sand Prophet; men det vil af hvad der skeer til dets Lykke, slutte at Jehova har sendt det sin Engel. Som sin Deel] jf. Deut. 32, 9. Paa den hellige Grund] Hellig Grund er den, hvor Jehova befinder sig; den hellige Grund er Jehovas Land, ligesom den hellige Stad (Neh. 11, 1). Jerusalem. S. det Modsatte Am. 7, 17.

Kap. 3.

Syndstilgivelse og Forjættelse om Messias.

Med dette Afsnit kommer Forf. til hvad der nylig er passeret siden Tilbagekomsten fra Exilet. Dets Indhold grupperer sig om den daværende Ypperstepræsts Person, hvorimod det verslige Overhoved fremhæves Kap. 4, og ievrigt Begge stilles ved Siden af hinanden. Saaledes supplerer den anden Vision den første, og de hænge ligesaa neie sammen, som de to i K. 2. Den historiske Baggrund danner K. 3 Folkets uhyggelige Stilling, som, forskyldt ved dets Synder, nu snart skal spore en Forandring. — V. 1 f. Ewald (theol. St. u. Kr. 1828) mener, at Josva er bleven sværtet ved det persiske Hof, og maaskee taget tilfange (paa Grund af V. 7). Det Historiske er, at Jøderne bleve anklagede hos Kongen af deres Naboer, fordi de havde nægtet dem at tage Deel i Tempelbygningen (Esr. 4, 1 ff. 6 ff.); og det lod sig antage, at Josva her fremtræder som Repræsentant for sit Folk. Men Folkets Repræsentant for den verslige Magt var Statholderen (Jer. 40, 10) Serubabel; til ham havde man først henvendt sig Esr. 4, 2; og han var den egentlige Leder af Bygningen (Sach. 4, 9. 7). Altsaa skulde snarere Serubabel være den Anklagede 3, 1. Men vi have her ikke nogen Anklage for den persiske Konge, men en Anklage for Jehova, hvilket ingenlunde blot afbilder Anklagen for den jordiske Regent. Men den, over hvem Ulykke, d. e Straf for Synder, bestikkes, har Satan anklaget for Jehova. — Josva staaer som Beskyldt for Jehovas Engel, sin Dommer, hvilken som saadan vel maa tankes siddende (Ps. 9, 5). Paa høire Side (jf. Ps. 109, 6) af den Anklagede staaer hans Vederpart, השטן fortrinsviis. Denne, en Efterligning af Ahriman, men ifølge det hebr. Princip underordnet Jehova, er ogsaa hos Job en Fiende af det Gode og de Gode, her af Israeliterne. Men efterdi Jehova udelukkende er Verdens og Skjæbnernes Styrer, maa han først hos Jehova søge at udvirke Tilfredsstillelse af sit Had, de Gudfrygtiges Ulykke. Og Jehova sagde] egl. Jehovas Engel. Men denne er den, paa særeget Sted, i bestemt Tid virkende Jehova selv, hvorfor begge

Betegnelser skifte med hinanden. גְּעַר] egl. increpet te compescens, han tvinge dig. For Eftertrykkets Skyld gientages Ordene. Klagen bliver altsaa afviist, fordi Jehova beier sig naadig til den af Fordærvelsen reddede שְׁאֵרִית af Folket — Billedet er laant fra Am. 4, 11 — ikke fordi Dommeren strax erkjender Josvas Uskyldighed, som Ewald mener, hvilken forstaaer de smudsige Klæder V. 3 f. om den Anklagedes habitus, som de ere hos Romerne. Hos Hebræerne derimod er Fortvivlelsens Tegn sønderrevne Klæder, Sorgens det sorte Gevandt; hvorimod Skarn er Billede paa Synd Osp. 30, 12. Es. 4, 4, og smudsige Klæder betyde Besmittelse ved Synd Aab. 3, 4. Ligesom Afførelsen af samme V. 4. betegner en Bortfjernen af עָוֹן. At fremstille Ypperstepræsten personlig som besmittet med Synd, var vistnok en grov Fornærmelse; og at der hvilede en særegen Skyld paa ham, at allerede dengang ikke han selv, men Sønner (d. e. Efterkommere) af ham skulde have ægtet fremmede Quinder (jf. Esr. 10, 18. Neh. 13, 28) er en usandsynlig Formodning. Men Ypperstepræsten repræsenterede Folket for Jehova, og Folkets Synder hvile paa ham Ps. 65, 4. Allerede V. 2 lader ahne, at Josva staaer for Retten som Repræsentant for sit Folk; Josvas Skyld (V. 4) er Landets Skyld V. 9; og Hagg. 2, 14 er lige indtil den nærværende Epoche Folket ureent for Jehova. Til dem, som stode foran ham] d. e. til sine Tjenere (i K. 10, 8. 2 K. 3, 14) underordnede Engle, jf. V. 7. 27. Ewald refererer Suff. i לִפְנֵיךָ til Josva; det skal være de øvrige Præster, der som Josvas Tjenere stode foran ham; men Suff. refererer sig til Subjectet i וַיַּעַן. Naar En, der ikke udtrykkelig nævnes, giver Tjenere en Befaling, da venter man forud, at det er hans egne Tjenere, ikke en Andens. Præsterne derimod ere ikke Ypperstepræstens Tjenere, men hans Venner V. 8, hvilke, siddende foran, adskilles fra de Staaende V. 7. Endelig var det upassende, at, naar Josva i Retten staaer for Englen, da atter Andre skulle staae for Josva d. e. mellem ham og Englen. Og iferer dig Høitidsklæder], for at ære dig, ikke egentlig, som Chald. vil, til Tegn paa din Uskyldighed, hvilken symboliseres ved hvide Klæ-

der (Luc. 23, 11. Aab. 3, 4). — V. 5. Det negative Udtryk for Frikjendelsen V. 4 bliver her positiv supplere. Paa Josva sættes en reen, d. e. ikke just aldeles hvid, men en ikke smudsig Turban, og tillige sluttes Aften ved Udførelse af Befalingen V. 4. ואמר] Vulg. og Pesch. udtrykke 3 Pers., medens LXX: καὶ ἐπίθετε κίδαριν. Men da der ved ואמר indledes noget Nyt, skulde = relat. følge efter; og da blev ואמר = og han skal sige. Andre lade dermed Englens Tale fortsættes. Men Seeren, der hidtil har seet Ypperstepræsten i saa usømmelige Klæder, bevidner her sin Deeltagelse og blander sig i Handlingen, men dog beskedent. Hans Attraa stemmer overeens med Englens allerede tilkjendegivne Villie; heller ikke befaler han som hin, i Imper., men vover at yttre et Ønske. Den 3 Person וישימו viser, at en Tredjemand taler, ikke Herren til Tjenerne. Jehovas Engel stod derved] Han stod, medens Josva blev omklædt. Det maa antages, at han har reist sig fra Stolen, efterat han har udtalt sin Kjendelse. — V. 6 f. Fortsættelse. Englens høitidelige Udsagn, rettet til Josva, og navnlig til hans ypperstepræstelige Person, idet Ideen om Folkets Repræsentation er opgivet efter Afførelsen af de smudsige Klæder og efterat Retten er hævet. Saa skal du ogsaa domme mit Huus] Jehovas Huus er Jehovas Familie, det jødiske Folk. Ellers trækker Accentuationen dette og det følgende Vers ind til Forsætningen. Og jeg giver dig Veie mellem de her Staaende] מהלכים er pl. af מַהֲלָךְ. Meningen er: jeg giver dig Udgang og Indgang, ikke med, men mellem dem, saa at du kan træde frem som Ypperstepræst for Jehova mellem dem, der staae for Jehova. Chald. mener, at dette vil skee ved de Dødes Opstandelse. Men denne er endnu intet Dogma; og det parallele Dømmen og Varetagen falder i Tiden paa denne Side af Graven. Præster og Propheter have i den ældigere Tid Engles Navn og Rang (Mal. 2, 7. Hagg. 1, 13); men om det jødiske Folks og dets Ypperstepræsts Værdighed opstod efterhaanden høiere Begreber, hvorefter Hyrkanus pleier Omgang med Guddommen (Joseph. B. J. 1. 2. 8) og Cajaphas propheterer som Ypperstepræst Joh. 11, 51. — V. 8—10. Til Forjættelsen V. 7 knytter sig

her det Løfte, at Messias og hans Tid skal komme. Thi de ere Sandsagnets Mænd] De ere det, ikke Josva, hvem Forjættelsen gives; og ere ikke i den Betydning בּוֹגֵד, som Es. 8, 18. Ez. 12, 6. Propheten selv. Rigtigt Ewald: stadfæstende Vidner, hvis Nærværelse tjener til Tegn paa Forjættelsens visse Opfyldelse. Jeg lader min Tjener Spire komme] Dette er det, som de skulle høre. Efter Mellemsætningen indføres Ordene som directe Tale ved כִּי, at, nemlig. Messias' Navn Spire, nemlig Davids, skriver sig fra Jer. 23, 5. 33, 15, ikke fra Es. 4, 2. — V. 9. Fortsættelse, coordineret det andet Hemistich af V. 8. Jehova lover sin Bistand. See jeg indgraver dens Sculptur] Ved Suff. optages det foregaaende Nominativ דְּאֶבֶן paany; hvortil Ordene: paa een Steen syv Dine danne en Exegese, idet de mere specielt betegne den Gjenstand, man skal lægge Mærke til. Simplere vilde det hedde: en eneste Steen, paa hvilken der ere syv Dine. De Fleste fortolke: „Dinene ere rettede paa Stenen, vaage over den", hvorfor Ps. 32, 8 lader sig anføre. Men da synes dog Modsætningen mellem een og syv mat; og en uhildet Læser vil vistnok fortolke, som f. Ex. Gen. 40, 16. Heller ikke den Steen, hvori Sculptur indgraves; Blyloddet, hvorpaa Dinene ere rettede 4, 10, men Templets Grundsteen V. 7, og de 7 Dine ere selve Stenens פְּתִחָה, som Jehova først er i Begreb med at indgrave, medens de 7 Dine allerede ere at see paa Stenen. Visionen om de syv Dine betyder nemlig, at Jehova vil indgrave פְּתִחָה, d. e. netop dem, idet han tilbereder Stenen til den høitidelige Grundlæggelse. Forf., der fra 1, 7 af recapitulerer det Forbigangne, har her sit Standpunkt i den Tid, da Grundstenen, der er lagt Esr. 3, 10. 12, netop skulde lægges. — Om Betydningen af de 7 Dine s. t. 4, 2. 6. Dual. staaer istdf. Plur., ligesom Es. 6, 2. Hab. 3, 4. Og jeg lader Skylden vige] Den Tid, da dette skal skee, er ifølge V. 10 den messianske, hvilken netop begynder med Syndsforladelsen. Hin var endnu ikke forhaanden i Darius' 2det Aar, altsaa Skylden, som Es. 40, 2 tænkes afsonet, endnu ikke veget bort; hvilket den ny Stats hidtil fortrykte Tilstand

nokſom beviſte. Ogſaa forkynder jo den foregaaende Viſion V. 4 f. noget Tilkommende. — Tanken V. 10 er baſeret paa Mich. 4, 4.

Kap. 4.

Der forjættes, at Serubabels Tempelbygning ſkal under Guds Biſtand lykkelig fores ſit Maal imode.

I dette Afſnit udvikler ſig Slutningen af det foregaaende. Som Josva ſpiller Hovedrollen i hint, ſaaledes Serubabel i dette. Til Templets Opbyggelſe hentydedes der allerede, V. 9, til Billedet om de 7 Øine ſammeſteds ſvare her de 7 Lyſeſtager; og ſom to Oliventræer fremſtilles Ypperſtepræſten og hin ideale Spire af Davids Rod her forenede. — V. 1—3. Angivelſe af Viſionen. — Modtageligheden for Viſionen vedvarer endnu efter denne Opvækkelſe. Han bliver altſaa ikke vækket af Søvnen overhoved (ſ. t. 1, 8), hvilket allerede ligger i Lignelſen, men af en ſovnagtig Tilſtand, nemlig af en ſtum Forundring, hvori han var henſunken under ſin viſionære Tilſtand. — V. 2. Det andet וירא er en urigtig Skrivemaade iſtdf. וַיַּרְא. — Propheten ſeer en Guldlyſeſtage, der har ſit Oliekar oveni. Fra dette ledes Olien gjennem 7 Piber og 7 Lamper. Paa hver Side af Lyſeſtagen ſtaaer eet Oliventræ. Forbilledet for denne Lyſeſtage er uden Tvivl den i Tabernaklet (Ex. 25, 31 ff. 37, 17 ff.), i hvis Sted der i Salomos Tempel traadte ti, hvilke, hvis de endnu fandtes eller igjen vare komne tilſtede, vandrede til Babel (Jer. 52, 19). Paa Sacharjas Tid, før Tempelbygningen var fuldendt, var Lyſeſtagen 1 Macc. 4, 49 vel endnu ikke færdig. Ogſaa faaer den ſyvende Lampe, ſom hiſt bæres af Lyſeſtagens Stang, her en egen Pibe og er anbragt i Kredſen af de andre omkring Lyſeſtagen. שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה | Egentlig 2 Gange 7. Men den diſtributive Betydning, hvorefter der kom 7 Piber til hver Lampe, ſtrider mod det mellemtrædende Copula. Heller ikke ſtemmer de 49, ſaa lidet ſom 14, med Originalen, ſom kun har een Pibe til hver Lampe. Det første שִׁבְעָה, der egentlig ſkulde være indledet ved Copula, overſætter LXX ikke, men formodentlig er det dog

ægte, hvorimod det maa elimineres foran בְּרֹתֶיהָ. Forf. vilde sige: og af dens Lamper paa den var der syv, ikke: og dens 7 Lamper vare paa den, fordi nemlig sammes Syvtal paa en Lysestage ikke forstaaer sig saaledes af sig selv, som at der maa være et Dlekar, og saa at man kunde forudsætte det. Ved וְשִׁבְעָה i Begyndelsen af det følgende Led, eller ved en lapsus calami af Forfatteren, kom det første שִׁבְעָה ind i Texten. — Endelig er det ret passende, at Seeren stiller det Træ, der leverer Olien til Lysestagen, ved Siden af denne. — V. 4--10. Forklaring af Synet om Lysestagen. Det er en til Serubabel rettet Spaadom (V. 6); men de 7 Lamper, der ere identiske med Jehovas 7 Øine (V. 10), er Symbol paa Guds Aand, d. e. Gud selv, forsaavidt han virker i Verden, altsaa Guds Forsyn. Det nærmeste Symbol paa samme er Øiet, paa Aanden Lyset, især naar Gud, som i Zendavesta, tænkes som Lysvæsen. Men da Forsynets Virksomhed i Verden yttrer sig i mange Retninger, statueres et Fleertal af disse Øine eller Lys, og navnlig det yndede Syvtal. Her betyde de 7 endnu Aanden som een, hvorimod den senere Jødedom med Perserne opfattede Aandens Yttringer som selvstændige; og de 7 Øine (Aab. 5, 6) eller Lamper (Aab. 4, 5) betegnede de 7 Øverste i Perserkongens Raad (Esr. 7, 14). — Meningen er altsaa: Gud har i Billedet ladet Den komme tilsyne, ved hvem det Værk, hvormed Serubabel er beskjæftiget (V. 10) og som ikke særskilt er angivet, skal komme istand. Denne Aand bortrydder Hindringerne V. 7, saa at Arbeidet kan føres lykkelig til Ende V. 8 f.; trods den neppe fjendelige Begyndelse og de ringe Midler V. 10. Da Vei og vandre bruges istf. Gjerning og handle, kunde Bjerget vel betyde de Hindringer, der stillede sig i Veien for Bygningen. Chald. forklarer det om det persiske Rige; bedre, naar man sammenholder Jer. 51, 25 med dette Sted: de fremmede Fjenders Magt overhoved, som foraarsagede Hindringerne. At han skal udføre Grundstenen] Serubabel, der leder Bygningen, skal udføre den af Værkstedet. V. 9 er Grundstenen allerede lagt; Grundlæggelsens Moment betegner Slutningen af V. 7. Under

det jublende Raab (jf. Esr. 3, 11)', at Gud maa være Grundstenen og hele Værket naadig, nedsænkes den. — Propheten, paa hvis Tid den længe afbrudte Opbyggelse paany fortsattes, udtaler V. 9 det Haab, at den ogsaa skal fuldføres. Den Talende kunde efter V. 8 være Jehova, men er ifølge V. 9 b Jehovas Engel. — V. 10. „Thi hvo vil foragte den ringe Begyndelse, som den der ikke lover betydelige Fremskridt, ingen lykkelig Ende, medens jo Guds Aand med Glæde iagttager Arbeidets Fremme?" De skal glæde sig og see] Her reflecteres ikke paa, at Glæden først fremkaldes ved Synet. Begge Handlinger ere samtidige og Glæden er ikke Enden paa Beskuelsen. „Disse Syv" hører til det Foregaaende, ikke til det Efterfølgende; thi ved den sidste Forklaring mangler Sammenhæng mellem begge Hemistikher, og Dinenes Prædikatisering i Slutningen gjør dem nødvendig til Subj. til יראו. Da ievrigt אלה ikke kan sigte til den foregaaende Vision, der er forbi, betegne de 7 Lamper de 7 Dine, ikke begge tilsammen, som i Apokalypsen, Guds 7 Aander. De gjennemstreife hele Jorden]. De see altsaa enhver Fare for Bygningen, fra hvilken Side den end maatte komme, og kunne forebygge den. Jehovas Dine] Man skulde vente et אשר foran המה. Derfor læser man rigtigere: עיני יהוה הם המ'. Jehovas Dine ere de, som osv. הם ansaaes af de Sildigere som obsolet; dog skriver Sacharja ogsaa 8, 6. 10 ההם. — V. 11—14. Forklaring af de to Oliventræer, der knytter sig til den mere bestemte Forklaring af Lamperne V. 10, og Propheten stiller sit Spørgsmaal V. 11 mere specielt i V. 12, og kun det sidste bliver besvaret. Oliventræets Grene ere nemlig — affect fra Forskjellen i Beskrivelsen — ikke Træerne, ellers var Adskillelsen i to uafhængige Spørgsmaal uden Grund; men at Træernes Forklaring allerede er givet, er urigtigt. שבלי] Ikke ulig Ax nævnes de to yderste Grene, der maae tænkes af buskagtig afsluttet Form, ved hvilke Træerne paa begge Sider næsten berøre Lysestagen. Disse Grene staae nærmest ved Lysestagen; de grændse tæt til de to יצהר־יהב. — זהב paa sidste Sted er flydende Guld, Olie, der af sin Guldglands ogsaa kaldes יצהר־

jf. V. 14. Det var ikke, som Michaelis vil, Grenene, der udgjøde Olien, men צִנֹּרוֹת, hvilke man kunde antage for de to af de 7 Piber (V. 2), som stode paa hvire og venstre Side og vare Grenene nærmest. Men da skulde det ikke hedde: ved de to Piber, som osv., men: ved to af de Piber, som osv. Hieron. fortolker: Rør, LXX oversætter: μυξωτῆρες. Der menes de to Haner, hvoraf hver forsynede Piberne paa sin Side (tre paa hver) med Olie. Oliens to Sønner] ikke: Jizhars Sønner (Ex. 6, 21. Num. 16, 1), men: de med Olie Salvede. Det er paafaldende, at Børnene af Oliens Fader, som Dom. 9, 8 f. ogsaa engang skulde salves, her blive Symboler paa Oliens Sønner. Men disse To ere hverken Sønnen og den hellige Aand, eller Loven og Evangelium, ei heller Haggai og Sacharja selv. Tillægget: som staae hos osv. leder til at antage den ene af dem for Ypperstepræsten; ikke just for Josva, saa at den Anden var Serubabel, hvilket er den sædvanlige Mening, men for Ypperstepræsten i sin Idee. Det er de Samme, for hvem der 6, 11 er bestemt Kroner: det geistlige Overhoved, i hvilken Egenskab Josva fungerer, og det ideale verslige, Davids Spire 6, 12, der ventes og forjættes 3, 8. Men den Første har ligesaa lidet, som den Sidste, endnu indtaget Pladsen ved Siden af Herren, jf. 3, 7; og Visionen bærer altsaa ogsaa heri en prophetisk Charakteer. Endelig Oliventræerne, hvoraf de ere de Gud nærmest staaende Duiste, betyde det jødiske Folk, der staaer for Herrens Ansigt (2 K. 17, 23). Istedetfor een er der to, fordi samme deeltes i to Halvdele, Præsteskabet og „Landets Folk" 7, 5.

Kap. 5.

Landets Strafskyld borttages.

Tanken 3, 9, at Jehova borttager Landets Skyld, optages her paany, og gjøres anskuelig i to Visioner; hvoraf den første forbereder den anden. — V. 1—4. Propheten seer en flyvende Bog, hvilken maa tænkes som Symbol paa den guddommelige Forbandelse V. 3, og altsaa beskrevet med Forbandelser. For-

bandelsen rammer Synderne, og naar den har tilintetgjort dem, ophører den selv at virke, d. e. Bogen, der flyver hen over Landet, flyver da udenfor dets Grændser. Men denne Forbandelsens Forsvinden benytter Forf. til den passende Vending, at Synderne forsvinde tilligemed Forbandelsen. — V. 1. Bogen kaldes rigtignok מְגִלָּה, men efter Beskrivelsen V. 2, som angiver, ikke Gjennemsnittet, men en Brede, og bestemmer denne til Halvdelen af Længden, er den neppe sammenrullet. Dimensionernes Forhold forekomme mere eller mindre i vore Bøgers Format. Man kunde antage, at der paa Sacharjas Tid, da Ægypten, der hørte til det persiske Rige, var aabnet for Fremmede, blev skrevet paa Papyrus, hvilket man ikke blot rullede, men bladviis heftede sammen. Ligesom סֵפֶר imod sin egenlige Bemærkelse ogsaa blev Benævnelse for Rullerne (Es. 34, 4), saaledes brugtes maaskee מְגִלָּה senere om Bøger, der ikke vare sammenrullede. Bogen er iøvrigt ualmindelig stor, fordi den indeholder den hele Sum af de guddommelige Forbandelser. Den tredie Dimension, der ikke falder Forf. i Øinene, maatte man efter den sædvanlige tænke sig forholdsviis mindre, end Breden. Men da den ikke er angivet, og מְגִלָּה jo flyver, tanker man sig den rigtigst som eet Blad, hvoraf den overordenlige Størrelse maa forklares. Profeten seer det udfoldet, da det jo nu lukker sit Indhold; men de indbøiede Rande vise, at det var sammenrullet, at det er en מְגִלָּה. Den Forbandelse, som udgaaer over hele Landet] Jehovas Bandstraale skal udgaae over hele det israelitiske Land. Thi hverden, som stjæler] Beviisfætningen. Exempelviis udhæves her og V. 4 to Slags Syndere, imod Næsten og imod Gud. מִזֶּה] „hvo som stjæler herfra", d. e. her, saa at han gjør det hellige Land til Stedet for sin Forbrydelse. Gjentagelsen af Ordet maa ikke frappere, da den skeer efter et stort Mellemrum. Tillægget V. 4: „ved mit Navn falskelig", maae vi ikke supplere ved הַנִּשְׁבָּע V. 3; men den efterexiliske Prophets religiøse Strænghed bekjender allerede her det N. T.s Grundsætning Mth. 5, 34 ff. Men er det forbudt at sværge overhoved, er det saameget mere forbudt at sværge falsk.

V. 5—11. Den anden Vision. Paa den Maade bortskaffes Landets Skyld, naar de, der paadrage det עון, aldeles ere udrydede. Men Andre kunde atter træde i hines Sted, saa at der paany blev væltet Skyld paa Landet. Derfor maa ogsaa Princippet, der som iboende Menneskets avler den onde Handling og derved reatus, d. e. Synden selv, udrydes af Landet. — V. 5 f. Hvad det er, som der kommer frem] Stedet, hvorfra Synet udgaaer, er ikke angivet. Det er vel det samme, hvorfra Englen kommer (jf. 2, 7), altsaa ikke Teltet (1, 8), men Rummet udenfor Scenen, jf. 6, 1. Det er den udgaaende Epha] Artiklen staaer her, fordi den er den eneste i sin Art, og er bestemt derved og er Englen, som ved Besked, bekjendt. Men dermed har han kun sagt, hvad den er, ikke hvad den betyder. Derfor vedbliver han: Det er deres Skyld i hele Landet.] Andre følge Læsemaaden עיניהם og oversætte: dette deres Syn eller Skuespil i hele Landet, jf. 1 Cor. 4, 9. Hebr. 10, 33. Synden, den omsider betvungne Fiende af det Hellige, udstilles offentlig til Skue og banlyses af Landet. Men Ordene V. 6 ere udtalte om Epha, ikke om Duinden, som først kommer tilsyne, efterat Laaget er hævet V. 7. Og skulde Synden udstilles til Spot for de Skuelystne, da maatte det skee i et Buur. At ikke denne Hensigt tilsigtes, men derimod den, at forvare den vel, fremlyser af Laagets Tyngde og hurtige Tillukning. Heller ikke var Sætningen da egentlig forklarende, da den kun udtalte en Relation til Yderverdenen, men ingen Egenskab eller Væsen Desuden maatte, naar Epha skulde opfattes saaledes uden Betydning og saa udvortes, Talen ikke dreie sig saameget om Epha, som om Synden. Endelig betyder עין vel det Udseende, som en Ting har, men ikke det, som den nyder af noget Andet. LXX og Pesch. forefandt endnu עיניהם; Vav og Jod ere allerede for Hieron. t. d. St. litteræ eadem forma, sed mensura diversæ. Syndeskylden er ogsaa Es. 1, 4 noget Tungt, Noget, der fyldes ligesom en Sum eller et Maal Gen. 15, 16. Om et Maal af Syndeskyld taler Mth. 23, 32; og Billedet er navnlig laant af Kornmaalet, d. e. af Epha. Ellers

ere de syndige Handlinger Kornene, hvormed Maalet fyldes. Her indtager Synden selv Pladsen, den er Sjælen, det Indre af קֶרֶב, og netop ved den iboende רִשְׁעָה bliver Epha istand til at være Billede for עָוֹן. — V. 7 f. For at Betydningen af Epha kan blive klar, maa dens Indhold sees, altsaa Laaget oplukkes. Synden er personificeret som Quinde, eftersom רִשְׁעָה er Femin., iøvrigt ansees Quinden i Orienten overhoved for mere syndefuld, end Manden, jf. Gen. 3. Laaget er af Bly, for at tynge svært, at den ikke skal stode det op. וְזֹאת] oversættes lettest som Adverb.: og der var en Quinde. — V. 9—11. Denne Epha bæres nu med dens Indhold til Babel, hvor den skal tage sit blivende Ophold. — De to Quinder maae ikke forklares om Juda og Benjamin, men deri ligger kun, at Quinden passende bæres bort af sine Lige. De ere to, idet de tage den tunge Vægt ved begge Sider. Dens Vinger ere Vinger af Storken, en ureen Fugl (Lev. 11, 19) d. e. vidt udspændte; og i Vingerne er Vind, d. e. baarne af Vinden, ile de hurtigt videre. At bygge hende et Huus] Dermed antydes, at hun (nemlig Skylden, Epha) skal tage varigt Ophold der. At hun kan blive sat af og nedsættes paa hendes Sted] Hendes מְכֻנָּה er Huset, som skal bygges. Husets Beboer befinder sig עַל־הַבַּיִת (Hos. 11, 11).

Kap. 6, 1—8.

Straffedom over Hedningerne.

Efterat Jehovas Nidkjærhed for Jerusalem har realiseret sig, staaer tilbage, at han udøver sin Vrede over Hedningerne, og navnlig straffer Landet i Norden (3, 10), Babel. Til dette sigtes her fornemmelig; derfor gaaer V. 6 to Vogne derhen, og V. 8 gjør i Særdeleshed opmærksom paa dem. Judas Straffskyld er ikke blot overhoved skaffet bort, men 5, 11 transporteret netop til Babel, over hvilket Guds Vrede nu bryder les, til tydeligt Tegn paa, at Babel ogsaa skal bære Juda's Skyld. Urigtigt angiver Ewald Visionens Idee derhen, at Jehova bestan-

dig vil hindre de fremmede Folk i at forurolige det hellige Land; s. t. V. 5 ff. — V. 1—3. Propheten seer fire Vogne, bespændte med Heste af forskjellig Farve, komme frem imellem „de to Kobber-Bjerge." De gaae altsaa, hvad der og er passende, paa den jævne Jord; og Bjergene danne Coulisserne til Scenen. Ifølge V. 5 maae disse Bjerge tænkes i Nærheden af Guds Bolig, og deres Forbilleder ere maaskee Zion og Tempelbjerget. Som faste og ubetvingelige ere de af Kobber: dette anmærker Forf. udtrykkelig som noget Særdeles, om endog den Forestilling, hvortil han refererer sig, som til noget Bekjendt — han skriver ikke שְׁנֵים הֶהָרִים — maatte indbefatte Saadant. — Det er altsaa ikke Heste med Ryttere, som 1, 8, der udsendes, men Vogne, hvilke distinguere sig ved Hestene af forskjellig Farve. — V. 4–7. Forklaring af Vognene og deres Bestemmelse. Her lader 2 K. 23, 11 sig ikke jævnføre, og Symboler paa Guds Forsorg ere Dinene 4. 10, men ikke Vognene, hvilke betegne de fire Vinde, som udtrykkelig siges V. 5. Naar Jehova f. Ex. Hab. 3, 8 kjører paa en Vogn, flyver han tillige paa Vindens Vinger Ps. 18, 11. Men her V. 8 skal Vinden stille Jehovas Vrede imod Landet Babel, altsaa er det Stormvinden. Men denne er selv atter kun Billede, saa at her indtræffer det Samme, som 4, 10, hvor det fjernere Symbol afbilder det, der ligger nærmere. — At der ikke ligger nogen dybere Betydning i Farverne, synes at fremgaae af den Skjødesløshed, som udelader אֲבִירִים efter אֲדֻמִּים (V. 2). De røde vilde ellers betyde Blodsudgydelse, der skulde anrettes paa Jorden, i de øvrige Lande. De rødsprættede derimod (LXX ποικίλοι ψαροί) ere ikke engang ψαροί, endsige χλωροί (Aab. 6, 8), og lade sig ikke forklare. Sandsynligere er det Betydningsfulde i Farven hos de Heste, der gaae til Landet imod Norden, hvilket det egentlig gjælder. De sorte vilde tyde paa Hungersnød efter en Beleiring, jf. Aab. 6, 5 f., de hvide, der ile efter hine, paa Erobring og Seir (Aab. 6, 2). I ethvert Tilfælde maa man lægge Mærke til, at Landet imod Norden fremstilles som dobbelt saa tungt, som det i Syden, d. e. Ægypten (Dom. 11, 5). Om de røde ytrer Forf. sig, efterat

han ikke uden Tvang har affærdiget de hvide, som om han ved dem var i Forlegenhed. Der anvises dem ingen bestemt Retning, intet fjerneget Land, de gjøre Forseg paa at vandre gjennem Jorden og faae Kræfter dertil. Englen vender V. 8 Seerens Blik fra de andre Spand til de to første. De stille min Vrede i Landet] de berolige ham ved at udføre hans Bud. Paa denne Tid vare Babylonierne efter Aars lange Rustninger afsaldne fra Darius; og et Felttog fra denne Side mod Babel lod sig vente Herod. 3, 150.

V. 10—15.

Der forkyndes, at Messias skal træde ved Siden af Ypperstepræsterne, og Templets Bygning skal faae et glædeligt Udfald.

Af V. 10 fremgaaer, at Afsendte fra de babyloniske Jøder vare indtrufne i Jerusalem med rige Gaver til Templet. Deri, erkjender Propheten et lykkeligt Forvarsel, et Exempel, som vil finde Efterligning V. 15. Han betragter disse Sendebuds Komme for den første Straale, som forkynder den messianske Morgens snarlige Frembrud; og i hans Hjertes Glæde opstaaer den Tanke, at man af en Deel af Guldet og Sølvet skulde forfærdige Kroner til Ypperstepræsten og Messias. Han vilde gjerne have ligesom et Pant af Skabnen, og ved den allerede færdige Krone styrke sit eget Haab om, at den Forventede ikke vil tøve længer. — V. 9 f. Til לקוּחַ er ikke den 2 Pers. Subjekt. Da vilde Befalingen V. 11 være en slæbende Gjentagelse, og Tankerne være ordnede urigtigt istedetfor: gaae i Huset — og tag hin Dag osv. Ogsaa kan det eftertrykkelige אתּה kun forklares ved Modsætning til Subjektet i לקוּחַ. Men de Afsendte, som en patriotisk Borger har optaget i sit Huus, have endnu ikke afleveret Gaverne, og der kunde være Spørgsmaal, om man ogsaa turde modtage dem. Gaverne kom fra et urent Land, paa Giverne hvilede den Bebreidelse, at de ikke havde skjænket Guds Opfordring til at vende tilbage noget Gehør; ogsaa Samaritanerne havde man nægtet Deeltagelse i Templets Op-

byggelse Esr. 4, 1. Men vare disse Jehovadyrkere, da vare hine de Tilbagevendtes Landsmænd; og Jehova afgiver den Kjendelse, at man skal modtage, hvad de have bragt. Af dem i Fangenskabet, af Cheldai] Mange Jøder vare blevne tilbage i Babylonien Es. 65, 11 f., med Esra kunde en ny Kolonivende tilbage Esr. 7, 6 f. men ogsaa dengang bleve Mange tilbage. הלדי] Istedetfor dette Ord staaer V. 14 הלם som Egennavn, saa at man V. 10 ikke tør conjicere מחלדי. Havde nu Manden ført to Navne, havde dog vor Forf. vistnok holdt sig til det ene. Ewald skriver efter V. 14 ogsaa her הלם; men Pesch. oversætter i begge Vers הלדי; og LXX, der V. 10 oversætter *παρὰ τῶν ἀρχόντων*, har V. 14 *τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν*, d. e. להלדי af הלה vedvare. Ogsaa finde vi 1 Kr. 27, 15 חֶלְדַּי som Egennavn, derimod ingensteds הלם. Paa hin Dag] paa hvilken nemlig Gaverne høitideligt modtages. Stod Templet allerede dengang, da vilde dette skee der, og ikke i de Afsendtes Quarteer. Hvorhen de ere komne fra V.] אשר, ligesom 1 K. 12, 2. — V. 11—13. Sølv og Guld.] Artiklen er udeladt, det er da klart, at han skal tage en Deel af det af dem medbragte Sølv og Guld. Paa Josvas Hoved] Kronerne staae i Flertal, altsaa vare der idetmindste to, maaskee den ene af Sølv, den anden af Guld; og det er urimelig, at Josva skulde bære dem begge. Men V. 13 siger udtrykkeligt, at der skal sidde To paa Throner, altsaa forstaaes der vel to Kronebærere. Den Udflugt, at Ypperstepræsten skal ved at paasætte Kronen forestilles som en Typus for Messias, hæver ikke disse Indvendinger, men gjendrives ved dem. Præsten og Messias adskilles skarpt V. 13; og den Sidste træder i Serubabels Sted, jf. 4, 9, saa at denne vilde være en mere passende Typus. De jødiske Fortolkere holde Serubabel selv for Zemach, og sætte den anden Krone paa hans Hoved; og Ewald troer, at וזרבבל ובראש er falden bort efter בראש. Denne Formodning fører atter den Hypothese efter sig, at יהושע er falden bort efter והיה V. 13; men er selv unødvendig og

betænkelig. Det bliver ved denne Emendation ikke klart, til hvem Sacharja taler V. 12, hvem han skal fremstille for-den Anden som Zemach; אֵלֶיךָ antyder, at V. 11 kun nævner een Person. Heller ikke findes noget Exempel paa, at en Prophet i en Samtidig skulde have seet den allerede fødte, tilkommende Messias. Lod det sig tilstæde ved et Barn, gaaer det ikke an at haabe Sligt af en Mand midt i hans Lobebane, fordi Virkeligheden stedse staaer tilbage for Idealet, og en Saadans Fortid er en Spaadom om hans Fremtid. Desuden omtaler 3, 8 ikke Serubabels Optræden som Messias, men dennes Person tænkes som tilkommende, og endelig hedder det V. 12 ikke: See der, Manden osv.: men: See, en Mand. Forf. antyder „Spiren" som en Tilkommende; og det var unødvendigt at skrive הִנֵּה אִישׁ בָּא. Vi mene altsaa med Grotius, at man efter וְשִׁמְתִּי maa tænke sig: unam scilicet earum. Og under ham skal det spire] skal Alt blomstre. Allusion til Navnet, jf. Pers. Sat. 2, 38: quidquid calcaverit hic, rosa fiat. I det Udsagn, at denne skal bygge Templet, synes at ligge en Modsigelse mod 4, 9, som kunde tale for den Fortolkning, der forklarer Zemach om Serubabel. Men V. 15 skulle ogsaa Andre bygge Templet; og efter at en Bygning er fuldendt saavidt, at den er bebolig, hvilket menes 4, 9, kan den endnu udvides og forskjønnes. Han skal bære Høihed d. e. kongelig Majestæt. Og der skal være en Præst] Det Urigtige i den sædvanlige Fortolkning: og han skal være Præst, fremlyser af Versets Slutning. Vistnok vilde der, naar det verdslige og geistlige Overhoved var een Person, herske den fuldkomneste Eendrægtighed mellem begge. Men ogsaa Tillæget: paa hin Stol vilde være mat og slæbende, hvis denne Stol ikke var forskjellig fra den foromtalte. Eller sætter han sig paa en anden Stol, eftersom han fungerer som verdslig eller geistlig? Men Stolen, der ikke staaer figurligt istedetfor fastigium, dignitas, tilkommer vel עִיר, men ikke עֲצָה. Freds Raad] Deres Villier skulle ikke krydse hinanden, men den Ene bliver i sine Bestræbelser den Andens אִישׁ עֲצָתוֹ (Ps. 41, 10). — V. 14 f. Jehovas Skjænk, der er forarbeidet til

Kroner, maa ikke unddrages Templet. Den med Messias samtidige Præsts Krone skal sættes paa Josva, og til et Hædersminde om Overbringerne, der maaskee ere de samme som Giverne, nedlægges i Templet. Og Zephanjas Søns Benlighed] hvilken med Gjæstfrihed optog de Nævnte i sit Huus, jf. V. 10. חֵן Gunst, omtrent = חֶסֶד. Med Rette forkaster Ewald den Mening, at חֵן skulde være Egennavn, saa at Josias førte to Navne. V. 15. I den fra 4, 9 her tilbagevendende Formel mener Propheten sig selv, hvilket ikke er Tilfældet 4, 9, hvor Serubabel ikke kan være den Tiltalte. וידעתם] nemlig: hvad jeg har sagt.

Kap. 7—8.

Dette sidste Afsnit indeholder en Række af Formaninger og Forjættelser, hvilke Propheten ved given Anledning lod udgaae. Først erklærer Jehova K. 7, at han ikke forlanger Faster, men at man skal holde hans Bud, hvilke Fædrene til deres egen Fordærvelse have undladt at efterleve. Derimod knytter Forf. K. 8 til Overholdelsen af Guds Villie Løftet om megen Lykke, saa at Fasterne skulle forvandles til Høitider V. 19. Ved denne Vending, samt ved den V. 16 f. tilbagevendende Formaning 7, 9 f. hænge begge Kapp. nøie sammen.

Kap. 7, 1—3. Den angivne Datum, der er eet eller næsten to Aar senere, end 1, 7, indtræffer mod Slutningen af A. 518. Den kongelige Tilladelse til Templets Opførelse var indløbet siden den Tid, og Arbeidet, der blev fuldført i Darius' 6te Aar (Esr. 6, 15), blev hurtigt fremmet; Staten var for en stor Deel paany opstaaet af sine Ruiner. Derfor var en Forespørgsel, om man skulde sørge længer i Anledning af Statens og Templets Brand, betimelig. Og Bethel sendte, Sarezer osv.] Sædvanlig: til Guds Huus, og man tager da de følgende Egennavne som Objekt og fortolker: man (nemlig Landets Folk V. 5) havde sendt. Men det ubestemte „man", som afsender bestemte Personer, er ikke paa sit Sted, da det ikke slutter sig til noget Foregaaende; og de bestemte Objekts-Accusa-

tiver skulde ved אֵת adskilles fra Retningens Accus. og staae foran samme. Ogsaa er Templet vel et Guds Huus, men hedder i Sprogbrugen kun בֵּית יְהוָה eller בֵּית הָאֱלֹהִים, hvorimod בֵּית־אֵל betyder den bekjendte Stad af dette Navn. Ordet staaer som Subjekt, men de følgende Navne ere ikke Objekt, da man neppe vilde have udskikket to Afsendte, hvoraf Een har et Gesandtskabspersonale med sig. Men det er en af de paany befolkede Steder, Bethel, d. e. Folket i Bethel, der bortskikker. Derfor Mascul. יִשְׁלַח. Men da Staden nævnes, bestemmes den nøiere i Apposition som Stadens Folk ved Angivelse af nogle fremragende Mænd tilligemed Andre, formodentlig tvende Ældste. Det første Navn, og som det synes ogsaa det andet, stammer fra Exilet. jf. 2 K. 19, 37. At stemme Jehova naadig] jf. 8, 21, ved Gaver Pf. 45, 13. Som רָאוּי v. 3 viser, bortskikke de dem, for at gjøre en Forespørgsel til Præsterne (og Profeterne) d. e. til Jehova; til den Ende medbringe de Skjænk, da man ikke fremtræder tomhændet for Jehova (Ex. 34, 20). Skal jeg græde?] jeg, Staden Bethel, jf. 8, 21. 1 S. 5, 10. I den femte Maaned] s. Grunden Jer. 52, 12 f. נְזֹר] afholdende mig fra Spise og Drikke, fastende, jf. V. 5. Meningen er ikke: den hele Maaned igjennem, men: paa en vis Tid i Maaneden, paa den tiende Dag, s. Jer. 52, 12 f. De forespørge allerede nu, fordi Fasten i den tiende Maaned (8, 19) nærmer sig, og med Afgjørelsen af hint afgjøres ogsaa dette. — V. 4—7. V. 4 gjentager V. 2 uden Tidsbestemmelse; V. 2 beretter uafhængigt af Overskriften. Jehova erklærer, at han fordrer Jagttagelse af sine forhen kundgjorte Bud. Som Mad og Drikke, saaledes er ogsaa Fasten alene deres Sag. De gjøre dermed det, hvortil det sørgfulde Sind opfordrer dem. Gud har ligesaa liden Fordeel deraf, som af Menneskets Gudsfrygt, men den sidste forlanger han. I den syvende Maaned] Der menes ikke den i Loven foreskrevne Faste (Lev. 23, 27), men Festen i Anledning af Gedaljas Mord (2 K. 25, 25. Jer. 41, 1 ff.), hvorved der blev gjort Ende paa det Overblevne af Juda (Jer. anf. St.) og Rigets Undergang blev be-

seglet. Og dette i 70 Aar] jf. 1, 12. Saamange vare forløbne efter hin Katastrophe. צמתני] have I ved at faste i nogen Henseende afficeret mig? הלוא את הדברים] Sætningen kan ikke betyde: numquid non ista sunt verba? (Hieron.) og את behøver ikke at tages som Nominativets Mærke. Vi have her, ligesom 4, 6, en Aposiopese, der maa suppleres fra V. 12: I skulle gjøre (8, 16). V. 8—14. Angivelse af disse Ord, som Jehova dengang talte V. 9 f., den Modtagelse, de fandt hos Folket V. 11 f. og den Gjengjældelse, hvormed Jehova straffede Ulydigheden V. 13 f. משפט אמת] virkelig, ikke blot formel, Ret, retfærdig Justits, som maa vise sig i sine Virkninger som „Freds Dom" 8, 16. De vendte Ryg modvillig] jf. Parallelismen Neh. 9, 29. Juda var som en gjenstridig Ko (Hos. 4, 16), der ikke taaler Aaget paa sin Nakke Jer. 2, 20. — Steenhjertet V. 12 er Billede paa det haarde umodtagelige Sind. אשר refererer sig uden Tvivl til begge de foregaaende Accusa. „Lærdommens Ord". Den dobbelte Midlen ved Aanden og ved Propheterne (Neh. 9, 30) svarer ganske til den, at Jehovas Engel i det andet Afsnit træder imellem Jehova og Seeren. Til Slutningen jf. 1, 2. 2 K. 3, 27. — Saaledes raabte de, men jeg hørte ikke] nemlig: i deres Nød Hos. 5, 15. — I Efterssætningen er Gjentagelsen udtrykkelig betegnet ved sut., og Betydningen af det Forbigangne vedbliver i Begyndelsen af V. 14. ואסערם] istf. אסערם. Men Handlingen skal ikke betragtes som en oftere gjentaget, men i det Høieste som ikke strax fuldendt. Over alle Folk, som osv.] jf. Jer. 22, 28. 16, 13. Saa at Ingen gik igjennem eller tilbage] s. t. 9, 8. Det herlige Land] jf. Jer. 3, 19. Hvad der var den nødvendige Følge af deres Handlemaade, tilregnes dem som deres egen Handling, jf. Ps. 9, 7.

Efterat Forf. K. 7 har argumenteret a contrario, at Frelsen afhænger af Lydigheden imod Guds Ord, udvikler han nu K. 8 denne Frelse i ti enkelte Udsagn, der indledes med samme Formel. I Spidsen stilles V. 1—3, i Modsætning til Slutningen af K. 7, den almindelige Tanke, at Jehova elsker Zion

og igjen vil tage sin Bolig der, jf. 1, 14 ff. Endnu boer han ikke der, da Templet endnu ikke er færdigt. חמה] Han er nidkjær for Zion med Vrede imod dens Fjender 1, 15. Den trofaste Stad] jf. Es. 1, 21. Saaledes skal Zion kaldes, fordi dens udvortes faste Bestaaen er Beviis for dens Troskab, ikke fordi den som saadan er tro imod sine Beboere. — V. 4 f. Under denne Jehovas Beskyttelse skal Livets uformærkede Aften og Ungdommens muntre Lyst igjen indfinde sig i Jerusalem. Til V. 4 jf. 1 Macc. 14, 9. V. 5 involverer en stor Mængde af den unge Afkom. Der menes רחבות, som lege paa Gaden Jer. 6, 11. 9, 20. — V. 6. For Jehova er Sligt ikke vanskeligt. Urigtigt tager man Sætningen som Spørgsmaal, jf. 1 S. 22, 7. — בימים ההם] nemlig: i hine Opfyldelsens. Dage (V. 23). „Hvis det da, naar I see det virkelig, endnu forekommer eder umuligt, da vil jeg ogsaa holde det for umuligt." Jf. Luc. 1, 37. Gen. 18, 14. — V. 7 f. De i Udlandet adspredte Jøder forer Jehova tilbage og blander dem med Jerusalems Befolkning. Begge Vers referere sig til V. 5. I Troskab og Retfærdighed] jf. Hos. 2, 21. — V. 9—13. Den Tid, der var forløbet efter Tilbagekomsten, havde ikke været af den Beskaffenhed, at man af den kunde hente saa glimrende Forhaabninger for Fremtiden. Derfor bemærker Forf. udtrykkelig, at den ny Tid skal blive en Modsætning til den tidligere; Folket skal i Fred nyde rige Frugter af sit Arbeide og i denne Henseende blive til et Ordsprog. Som forhen Haggai (2, 4), indgiver han V. 9 sine Tilhørere Mod: hvilken Opfordring, efterat den er bleven begrundet, vender tilbage V. 13. I som hørte i disse Dage] Disse Dage, til hvilke „hine Dage" V. 10 refererer sig, gaae tilbage til den Tid, da Templets Opbyggelse paany paabegyndtes. Ved hin første Grundlæggelse Esr. 3, 10 omtales ingen Profeter; heller ikke blev Templet dengang funderet „til at bygges", hvilket Forf. med Flid tilfoier, men til ikke at bygges; iligemaade lader Haggai den ulykkelige Tid strække sig til denne ny Paabegyndelse af Bygningen, og spaaer fra den Tid af om en bedre Tid 2, 15—19. Blev Menneskers

Løn ikke erholdt] Lønnen for deres Arbeide, et passende Udbytte af Jorden, jf. Hagg. 1, 6. Lønnen for Dyrene (Hagg. 1, 11), der medhjælpe til at dyrke Ageren, er godt og rigeligt Føder Es. 30, 24. For den Ind- og Udgaaende] Dermed betegnes Totaliteten af dem, der gik i deres Forretninger. Foruden Forstyrrelserne fra Naboernes Side (Esr. 4, 1) falder i denne Tid ogsaa Cambyses Gjennemtog til Ægypten Herod. 3, 7. 11, 64. זרע השלום] Urigtigt: Sæden skal være sikker. Udtrykket er en foran stillet Apposition til הגפן, hvilken kaldes Fredens Plante, fordi der i Druer er בְּרָכָה (= שָׁלוֹם Es. 36, 16). — V. 13. Og Israels Hus] Ikke blot vare tilstede Enkelte af de 10 Stammer vendt tilbage (Esr. 2, 59 ff.); men en almindelig Tilbagevenden blev ventet V. 7. Saaledes vil jeg hjælpe eder] i samme Grad, som jeg har gjort eder til en Forbandelse. En Velsignelse] ikke i den Betydning, som Ez. 34, 26. Gen. 12, 2, men: ders Navn skal blive en Velsignelsesformel iblandt Folk jf. Gen. 48, 20. — V. 14—17. Saadan Lykke skal blive Folket til Deel, fordi Jehovas Stemning er forandret, jf. V. 11; dog under den Betingelse, at man holder hans Bud. Thi Alt dette er Ting, som jeg hader] את maa forstaaes, som Jer. 45, 4, skjøndt את ellers ikke findes foran Nominativ hos Sacharja.

Afsnittet V. 18—23 lader sig betragte sem anden Deel af K. 8, hvilken indledes ved V. 18, der er parallel med V. 1. Forf. gaaer her tilbage til Anledningen til hans Prophezie; man skal bibeholde de omtvistede Faster, men som Glædesfester, og, som Spørgerne, skulle mange Hedninger komme at paakalde Jehova, sluttende sig til det Folk, hvis Gud er Jehova. — I den 4 Maaned af Zedekias 11 Regjeringsaar, paa den 9 Dag i Maaneden blev Jerusalem erobret Jer. 39, 2. 52, 6 f. I den 10 Maaned af Zedekias 9 Aar, paa den 10 Dag, var Belejringen begyndt Jer. 39, 1 52, 4; om de to andre Faster s. t. 7, 3. 5. Til Slutning indskjærper Forf. endnu engang Betingelsen. שלום] s. t. 7, 9. — V. 20—23. עד אשר] ikke: endnu skal

det ſkee, at —; men: at der endnu ſkal komme. Ogſaa jeg vil gaae med] jeg. nemlig Indbyggerne af den ene Stad, ſ. t. 7, 3. Forf. har vel fornemmelig de ſtore Høitider for Øie, jf. 14, 16 ff., til hvilke ogſaa Jøderne droge op fra deres Hjem. — V. 23. Jf. Eſ. 4, 1, og angaaende Titallet ſ. Gen. 31, 7. Lev. 26, 26. De ſkulle tage fat i en Jødes Kjoleflig, for at opholde ham (1 S. 15, 27), paa det at han ikke ſkal gaae allene, men tage dem med, og det af ſamme Grund, ſom 2 Kr. 15, 9.

Maleachi.

Indledning.

Maleachi propheterede paa en Tid, da Juda blev regieret af en Statholder (1, 8), altsaa under det persiske Overherredømme. Templet, for hvis Gjenopbyggelse Haggai og Sacharja virkede, var for længe siden færdigt (1, 10. 3, 1. 10) og Maleachis Levetid maa følgelig sættes sildigere, end hines. Da ogsaa Nehemias maatte paaanke, at Tempelafgifterne ikke udredes tilbørlig (13, 10. 12. 31. jf. Mal. 3, 8 ff.) og havde at kæmpe imod Ægteskaber, der indgikkes med hedenske Quinder (13, 23 ff. jf. Mal. 2, 10—16), sætter man ham sædvanlig samtidig med Nehemias. Da Statholderen efter eet-Aars Fraværelse (13, 6) forefandt hint Uvæsen i Artaxerxes den Langhaandedes 32 Aar, skulde vor Prophets Orakler være at ansætte lidt fra A. 433. Men at Nehemias virkelig blev understøttet af Propheter, saasom af Maleachi, lader sig ikke udlede af 6, 7.

Imidlertid synes den samme Uskik, at ægte hedenske Quinder, at have forekommet oftere, og havde navnlig 25 Aar tidligere, paa den Tid da Esra ankom (Esr. 9, 1 ff. jf. 7, 7. f.), grebet vidt om sig. Men dette Ægteskab med hedenske Quinder er ikke, som hos Mal., forbundet med den israelitiske Hustrues Forskydelse. Det vilde ikke blot være gjort Vedkommende til Pligt at stille sig ved den fremmede Hustru (Esr. 10, 3. 11. 19. Neh. 13, 27. 30), men tillige at antage den israelitiske igjen. Naar

man fremdeles Neh. 13, 10 forholdt Leviterne deres Gebyhrer, da synes det ikke, saaledes som den ufuldstændige Udredelse af Tienden, Mal. 3, 8 ff. at have havt sin Grund i Misvæxt og Forarmelse, og derfor beholdt man vel dengang ved Siden af den ny tillige den forrige Hustru, hvilken det maatte være vanskeligt at ernære foruden hin paa Malcachis Tid, hvis Armod de kummerlige Offre (1, 7 ff.) og utvetydige Udsagn (3, 9. 14. 1, 9) bevidne. Endelig synes den 1, 8 omtalte Statholder ikke at være en Israelit, allermindst Nehemias, der heller ikke vilde have modtaget selv passende Gaver (Neh. 5, 14), men en af hans hedenske Forgængere (V. 15) eller Eftermænd.

Kap. 1, 1.

Overskrift. Jf. t. Sach. 9, 1. 12, 1. Efter Overskrifternes Analogi maa מלאכי betragtes som Forf.s Egennavn; thi at tage det som Appellativ forbyder allerede den 1 Pers.s Suff.

V. 2—14.

Klage over den Foragt, der vistes Jehova ved Efterretjenesten.

Dette Afsnit lader sig let sondre i tre Dele. Propheten forudskikker V. 2—5 en Begrundelse af Jehovas Krav paa Israels taknemmelige Dyrkelse, udvikler dernæst V. 6—9, hvorledes man tværtimod bragte Jehova slette Offre. Derfor forsmaaer Jehova deres Gaver, da Hedningerne bringe ham bedre V. 10—14. Forf. fremstiller her V. 2—5, som Hedningerne overhoved, saaledes Edoms Exempel for Jederne, for at stille Jehovas Kjærlighed til Israel i Lyset. Esau stod i Værdighed ikke tilbage for Jakob, men Jehova hadede ham, og denne Stemning vil han udvise bestandig. — Efterviisning i Form af et Svar paa det de Tiltalte i Munden lagte Spørgsmaal: hvorledes? er et charakteristisk Kjendemærke paa Malcachis Stil, jf. V. 6, 7. 2, 17. 3, 8. 13. — Ligesom Stamfædrene vare Brødre, saaledes betragtede ogsaa Efterkommerne hinanden som Broderfolk Deut. 23, 9. Num. 20, 14. Am. 1, 11. — Jehovas Had imod Edom var for

Israeliterne en ved Historien bevist Kjendsgjerning og bliver her i det Følgende eftervist. Men den Mening, at V. 3 skulde handle om Anvisning paa et ufrugtbart Land (Gen. 27, 39), staaer i Strid med Sammenhængen af V. 4 saavel som med Udtrykket V. 3, jf. Jer. 49, 23. Edom var ikke fra Begyndelsen af bleven til en שממה, men skulde først blive det; jf. Jo. 4, 19. Ez. 35, 3. 4, 7. Ligesom Israels Bjerge Ez. 25, 3. 36, 34 ved Chaldæerne bleve til שממה, saaledes bleve de edomitiske her. Ved hvem og naar, er ubekjendt; men ifølge V. 4 daterer sig Begivenheden fra den sidste Tid, fordi ellers Edomiterne vilde have betænkt sig og igjen raadet Bod paa Skaden, jf. Es. 9, 8 f. רשעה] Passiv, ikke Intrans., og refererer sig fornemmelig til Bygningerne, jf. Jer. 5, 17. Ugudeligheds Landemærke] jf. Sach. 5, 8. 11. De ere Syndere i Jehovas Øine og erklæres af ham for saadanne ved uafladelig Hjemsøgelse. Stor udover Israels Grænse] jf. Mich. 5, 4, stormægtig; hans Magt er ikke indskrænket til Israels Grund. — V. 6—9. Hidtil var Talen, ligesom ogsaa 3, 9, rettet til hele Folket, men nu henvender den sig til dettes Repræsentanter for Jehova, nemlig Præsterne. Jehova spørger, hvor nu den (barnlige eller slaviske) Ærefrygt bliver af, som de ere ham skyldige for hans kjærlige Forsorg. Sønnen skal ære Faderen] jf. Ex. 20, 12. At ogsaa Tjeneren skal ære sin Herre, staaer ikke udtrykkelig i Loven, men forstod sig af sig selv, forsaavidt der indblander sig Frygt, hvilken kan tiltvinges. Forf. beraaber sig paa anerkjendte Sandheder, for deraf at argumentere for Jehova, hvem Israel anerkjendte baade som sin Herre og Fader. I som foragte mit Navn og sige osv.] og ikke ville Sandheden. Frembærende ureen Spise paa mit Alter] Da det, der strax efter og V. 12 kaldes Bord, her mere betegnende kaldes Alter, maa לחם tages i videre Betydning som Spise og forstaaes om Offerkjødet (jf. Lev. 21, 8. Num. 28, 2); V. 8 følge Exempler paa slige urene Spiser. Uden Tvivl indeholder nu dette første Led af V. 7 Svaret paa Spørgsmaalet i Slutningen af V. 6. Men i sin Iver knytter Forf. til מגאל

det paraflele ny Spørgsmaal af Præsterne: hvormed have vi besmittet dig? som om det at „frembære besmittet Kjød" og „besmitte Jehova" vare Synonymer, og svarer derpaa: derved, at I erklære Jehovas Bord for נבזה. Paa denne Maade bevarer Talen sig ved de sammensparrede Sætninger næsten i en Kredsgang, hvoraf den træder ud med V. 8; og til den fuldstændige Udvikling maa V. 12 f. jævnføres. Forelobig stiller Sagen sig saaledes: de besmitte Jehova derved, at de bringe ham i Berørelse med besmittet Spise, og dernæst kalde de Jehovas Bord נבזה, uagtet de dog selv have besat det saa slet. Altsaa skulde det V. 7 omvendt hedde: idet I besmitte mig (nemlig: foragte I mit Navn); og I sige: hvormed have vi besmittet dig? Svar: idet I frembære besmittet Kjød, og da sige: Jehovas Bord er נבזה. — V. 8. Fortsættelse. At Jehova maa anse slige Offre som en Ringeagt mod hans Person, fremlyser deraf, at endog en Landsfyrste vilde afslaae slige Gaver med Forternelse. Et blindt, et lamt (Deut. 15, 21) eller overhoved et med hvilkensomhelst Lyde eller Sygdom belagt (Lev. 22, 22 ff.) Dyr var det i Loven forbudt at offre til Jehova. Der er intet Ondt] d. e. der skeer intet Ondt dermed, nemlig efter hvad I mene eller sige. — V. 9. Slige Offre ere, som I (V. 8) let kunne indsee, en Fornærmelse, der kræver Affoning. Sligt er skeet af eders Haand] jf. Ps. 118, 23. Sætningen motiverer Opfordringen og danner en Parenthes, idet הישא osv. endnu er afhængig af הכזה נא, da det udtaler Hensigten deraf. Om han anseer (en) af eder] מכם staaer ligesom Deut. 8, 2. 13, 4. Rigtigt fortolker Hieron.: agite poenitentiam, si quo modo misereatur vestri deus. Sædvanlig finder man her et direkte Spørgsmaal. Men da blev Opfordringen en Ironi, hvilket den ikke kan være; eller og Forf. spurgte, om Jehova ansaae dem, der offrede saadan uren Spise, hvilket allerede er sat udenfor Spørgsmaal ved den Bemærkning, at de snarere skulde bede om Tilgivelse derfor. — V. 10—14. Er nu deres Offring hensigtsstridig, da er den ogsaa hensigtsløs, og de skulde saameget heller holde inde dermed,

som Hedningerne bringe rene Offre i Modsætning til Juda's Præster. Var der dog En iblandt eder, som tillukkede.] Ved גם skal ikke blot בכם, men hele Sætningen, den i samme liggende Opfordring fremhæves i Modsætning til den i V. 9. גם staaer i Begyndelsen istdf. וגם יכם, og tillukkede aldeles Fløiderrene til den indre Forgaard, hvor Brændofferalteret stod, paa hvilket ogsaa Madofferet antændtes. Dette kan Jehova, selv om det var ganske efter Forskriften, ikke lide af deres Haand, fordi han ikke kan lide de Offrende formedelst deres slette דרכים. Regelseoffer og reent Madoffer] altsaa ligesaa godt, som det I bringe. מנחה er ikke Gave i Almindelighed, men det med Regelseofferet analoge Madoffer, jf. Jer. 33, 18. Da Forfatteren taler om Hedningernes Gudsdyrkelse, maatte han i Særdeleshed nævne Regelsen (s. Winer RWb. u. Art. Räuchern). Men vi have ikke her, som man sædvanlig antager, en Spaadom, men נתנים maa forstaaes om den nærværende Tid. Skrivende i den persiske Periode, paa Rigets vestlige Grændse, nærer Malachi den Anskuelse, at Jehova, Ormuzd (jf. Es. 41, 25) Zeus og maaskee flere Andre kun ere forskjellige Navne paa den eneste og høieste Gud. Jehovas Bord er besmittet] Det var virkelig besmittet, men ved dem. Og dets Indkomst — foragtet er dets Spise] Denne Qualification af det, som kommer paa Jehovas Bord, indromme de selv V. 13. Selv forsmaae de at spise af Offerkjødet, men ikke destomindre frembære de saadant for Jehova, som om det var godt nok til ham. נבזה i deres Mund udtrykker altsaa deres egen Foragt derfor. Hvilken Møie! og I forsmaae det] nemlig: at spise det, koster Møie, og man er neppe istand dertil, jf. Ex. 7, 18. 21. Røvet] jf. Deut. 28, 31. At frembære „Røvet" er ikke udtrykkelig forbudt, men at røve selv er det. — V. 14. Tilsidst kaster Propheten, idet han seer bort fra Præsternes daglige Offer, endnu et Blik paa Lægfolkene, der bringe daarlige Offerdyr istedetfor de gode, som de lade slagte. Over-Saadanne, som af Gjerrighed ville bedrage Gud, lyser Propheten Forbandelser, jf. Act. 5, 4. 19. Medens der er en

Han i hans Hjord.] Ved Takoffret, hvorom der, ifølge det omtalte Løfte her er Tale (Lev. 22, 21), var Dyrets Kjøn overladt til frit Valg Lev. 3, 1. 6; dog ansaaes Hannen for fuldkomnere, og til mange Offre var den udelukkende befalet. — Denne Sætning er underordnet den efterfølgende og danner i Forbindelse med den Definitionen af נדבה. — בישהת] en daarlig Hun. For Modsætningens Skyld er Ordet punkteret som Femin.

Kap. 2, 1—9.

Straffeprædiken mod den udartede Præsteclasse.

Dette Afsnit er Fuldførelse af det foregaaende. Efterat Forf. har fremstillet Præsternes Synd, truer han dem her med Straf, dersom de ikke vilde forbedre sig. Straffens Beskaffenhed beskrives V. 2 f. 9., og V. 4 ff. nævnes Jehovas Hensigt, at føre de frafaldne Præster tilbage til deres Pligt, den som Levi engang saa tro opfyldte, samt at gjenoprette det tidligere Forhold imellem Gud og Præsteskabet. — V. 1. Anmeldelse. Da der i det Foregaaende 1, 14 taltes om Lægfolk, betegnes de her Tiltalte udtrykkelig som Præsterne. מצוה maa man, da ingen Befaling følger efter, forstaae som Erinde, hvilket Propheten modtog, og som han — idet han spaaer, som der blev ham paalagt — besørger til Præsterne. — V 2—4. Der kræves af dem V. 2 det Modsatte af hvad de nu gjøre (1, 6); Trudsler for det modsatte Tilfælde tydeliggjøres V. 3; Betingelsen for sammes Udførelse vender som muligviis indtrædende tilbage mod Slutningen, efterat den var rykket bort ved de mange Sætninger. Forbandelsen er her ikke, som Es. 55, 11, Ordet, personificeret, men, som 3, 10, Substans. ברכות, ere benedictiones reales (Gen. 49, 25 f. Es. 65, 8) f. Ex. Sæden (V. 3), hvoraf de haabe Velsignelse, men som Jehova skjælder, saa at den ikke vover at komme frem, d. e. nægter Velsignelse. Den omtales med Hensyn til Madofferet. [וגם אתיהם] en eftertrykkelig Gjentagelse: ja, jeg forbander dem, s. 1 S. 24, 12. Og strøer eder Møg i Ansigtet] Man kan her nærmest tænke

paa Offerdyrenes Meg. der Ex 29, 14 opbrantes udenfor Leiren. Til det (der, hvor det henkastes) skal man bringe eder] Meg skal kastes paa dem, og de skal kastes paa Meg, jf. Jer. 16, 4. 22, 19. Man fortolke ligesom Am. 4. 2. — Urigtigt Hieron. et assumet vos secum, nemlig Meget. Forf. individualiserer den Tanke: for eders Foragt mod Jehova skal han lade eder vederfares den haanligste Mishandling. Som Redskab for Udførelsen maa man tænke sig fjendtlige Krigsfolk, der vilde handle saaledes med de høit ansete Præster. Paa det at min Pagt maa være] at min Pagt med Levi maa bestaae fremdeles. Urigtigt opfatter man Sætningen som Causalsætning, saa at Tanken blev parallel med Am. 3, 2. Meningen er: naar Hensigten af Spaadommen strander paa deres Forstokkelse, og da ogsaa Jehova paa sin Side ophæver Pagtsforholdet, da vilde de for silde indsee, at Jehova har advaret dem saaledes, for at kunne bevare Pagten (hvilket dependerede af deres Forbedring). — V. 5—7. Denne Pagt, der bestod med Levi, d. e. Præsteclassen, beskrives passende især fra den Side, forsaavidt den paalagde Levi Forpligtelser, som denne har opfyldt, i hvem de nuværende Præster skulde speile sig. Men der forudsættes den modsatte Side, nemlig hvad Jehova yder, fordi dette er det, som han gjerne vilde fortsatte endnu længer. Livets og Fredens] s. Num. 25, 12, ifølge hvilket Sted disse Ord rigtigst betragtes som Genitiver, der ere skilte fra deres Regens. — V. 6 jf. t. Sach. 7, 9. Nemlig han forebyggede i Modsætning til hine Hos. 4, 8 mange Overtrædelser af Lægfolk ved sin Lovkundskab (V. 7), som han meddeelte. Dermed, siger Forf. V. 7, gjorde han sin Skyldighed. „Thi en Præsts Læber skulle, som det var Tilfældet hos Iam, bevare Kundskab osv." Thi han er Jehovas Sendebud] Som Livets og Guds Villies Fortolker er han Jehovas ordinære Sendebud, medens Propheterne kun ere hans overordentlige Sendebud i specielle Tilfælde, s. Hagg. 1, 13 cg t. 3. 1. — V. 8. Modsætning. Jf. Dom. 2, 17. I have for Mange gjort Loven til מִכְשׁוֹל, istedetfor til en Lygte paa Veien, nemlig ved eders Exempel, ved falsk Lærdom, som om Loven bød Ting, der virkelig ere Synd; og paa denne Maade

have I „forderret Leviternes Pagt". — V. 9. Jf. Db. 2. Og anſee Perſoner i Loven] Paa denne Maade øvede de f. Ex. hin Uret V. 6.

V. 10—16.

Trudſel imod Ægteſkab med hedenſke Qvinder og mod Skilsmisſe.

Her ſynes at være anført et Exempel paa hint Anſtød imod Loven V. 8; og til Tilintetgjørelſen af Levis Pagt (V. 8. 4) fra Præſternes Side knytter ſig her Overtrædelſen af Fædrenes Pagt (V. 10), af den ægteſkabelige Forbindelſe (V. 14). Skilsmisſen forekommer her kun ſom Følge af den Uſkik, at ægte fremmede Quinder, for hvis Skyld man da forſtjød den forrige Hustru, og den dadles her, forſaavidt den gik ud over Israelitinder til Fremmedes Favør. Det var en dobbelt Synd, Krænkelſe af det nationale Princip, og Forſyndelſe mod Medmenneſket. — V. 10—12. Af alle Folkets Medlemmers fælles Herkomſt udleder Forf. det Forkaſtelige i det, ſom han V. 11 betegner ſom en foreliggende Kjendegjerning, og ønſker V. 12 hine Gjerningsmænds Udryddelſe af Israel. — V. 10. Det første Led forklares ved det parallele andet jf. 1, 6. Der aſſees derfra, at Gud ogſaa har ſkabt Hedningerne, og alle Mennesker altſaa ere Brødre. Men selv opfattet i ſaadan Almindelighed, vilde Argumentet bevise den Sætning, ſom det ſkal bevise. Hvorfor handle vi troløſt, den Ene mod den Anden?] בְּאִישׁ paaſer ikke, endſkjøndt man i Ægteſkabet tillige krænkede hendes Fader og Brødre; men Forf. kunde endnu mindre ſige בְּאָחִיו. Hvor אִישׁ, ſom her, blot betyder Landsmand, kommer Kjendsgjerningen mindre i Betragtning. At vanhellige] idet vi vanhellige. Spørgsmaalet hvorledes? beſvares V. 11. Det er den Pagt, ſom Jehova har ſluttet med Fædrene, ved hvilken han udſondrede dem fra Hedningerne (Ex. 19, 5 f. Lev. 20, 24. 26) og ſom ogſaa efter Esras Forklaring 9, 1 ff. blev krænket ved Ægteſkab med hedenſke Quinder. — V. 11. Jf. Jer. 3, 8. — יְהוּדָה ſom Collectiv conſtrueres først ſom ſemin., Nationen handler tro-

løs, nemlig imod sin Gud. Derefter følger masc. הִחֵיל, der angiver de judaiske Mænds Handlemaade. Vanhelliger Jehovas Hellige, som han elsker] nemlig ved uværdig Behandling (Es 43, 28), ved Forskydelse. Jehovas קֹדֶשׁ var hele Israel Jer. 2, 3. (hvilket dog her er Subj.) og ethvert enkelt Medlem af Folket (Esr. 8, 28); at her menes den israelitiske Hustru, fremlyser af Modsætningen. Den sædvanlige Fortolkning: sanctitatem et dignitatem dei er søgt, og passer ikke til אשר אהב; jf. hertil Ps. 47, 5; hvorefter Venemas Forklaring: profanavit Judam, sanctum Jehovæ, qui dilexit et duxit etc., af sig selv bortfalder. En fremmed Guds Datter] d. e. En, der tilhører samme, jf. Hos. 2, 1. Da ikke blot hun selv anerkjender sig som saadan, men ogsaa Forf. betegner hende saaledes, maa man ikke referere sig til Jer. 2, 27. Forøvrigt skal den udenlandske Hustru skyes, ikke saameget fordi hun hører til et fremmed Folk, som fordi hun paa Grund heraf hører til en anden Religion. Den som vaager, og giver Lyd] Ifølge den Skik at beskrive Totaliteten ved forbundne Modsætninger (Sach. 9, 8. 1 K. 14, 10 ff.), skulde man vente et correl. Udtryk „inde petita locutione, quod vigiles nocturni adclamare sibi et respondere solent, cf. Es. 62, 6" Michaelis. Men עֵר er derfor endnu ingen עוֹנֶה, og det skulde da snarere hedde: den der kalder og som svarer. Den, der giver Lyd, er selv vaagen; som omvendt den der ikke svarer 1 K. 18, 26 f. sover; altsaa heller = den der giver et Livstegn fra sig, i Modsætning til hine, som ikke opvaagne Job. 14, 12, det stille Lands Indvaanere Ps. 94, 17. — Det sidste Versled her og V. 13 sigter til Præstekasten (jf. 1, 7. 10), som ifølge Esr 9, 1 ligeledes gjorde sig skyldig i den Vederstyggelighed, der maa tilregnes dem i høiere Grad, end Lægfolk. — V. 13—16. Ligesom Ægteskabet med den fremmede Quinde, saaledes vækker ogsaa Forskydelsen af den forrige Hustru Jehovas Mishag, da han var Vidne ved Afslutningen af deres ægteskabelige Pagt. En saadan Forskydelse af sin Hustru er en Hjerteløshed, som ikke lader sig retfærdiggjøre ved Abrahams Exempel, og er overhoved Jehova

forhadt. At I skjule med Taarer osv.] nemlig ved de forstudte Hustruers, hvilke klage deres Ned for Gud, deres eneste Tilflugt, jf. 1 S. 1, 10. בכית er Accus., anmeldt ved זאת. בארן עוד] saa at der ikke mere er en Sæn til osv., nemlig fra Jehovas Side. רצון] Velbehageligt, saa at Gaven bliver velbehagelig. Fordi Jehova har været Vidne] Jehova, som har hørt de gjensidige Tilsagn, hvilke den ene Part nu saa uretteligen har brudt, jf. Gen. 31, 49 f. I dette Sted ligger det religiøse Moment af Ægteskabet udtalt. — Jf. Es. 54, 6. Osp. 5, 18. Da hun dog var dig tilsvoret] Undersætning til: mod hvem du har handlet troløs. Talen er indtrængende; Propheten taler til Hjertet, og vedbliver V. 15 i denne Tone. Ordet: og ikke Een har gjort det, og en Rest af Fornuft var for ham]. Det andet Led maa fortolkes efter 1 K. 10, 5 og רוח er her den moralske Følelse. „Det har endnu Ingen gjort, som ikke har mistet al Følelse for hvad der er ret og godt." Idet man lader sig lede af Ez. 33, 24. Es. 51, 2, vil man sædvanlig forklare אחד ved den Eneste, d. e. Abraham. Men אחד, der paa hine Steder er Prædikat, maa som Subjekt og som Surrogat for Egennavnet hedde האחד; og rigtignok bliver det ved hine Steder begribeligt, at der med האחד kunde betegnes Abraham, hvilket strax efter skeer. Og hvad gjorde den Eneste, idet han søgte Guds Sæd?] אחד] har neppe foranlediget האחד; men formodentlig beraabte man sig paa Abr., der forskjød sin Hustru (Gen. 16, 3, Hagar. Derimod leder Forf. ved Ordene følgende Guds Sæd til den rigtige Forklaring. Sin Ungdoms Hustru Sara, forskjød han ikke, men derimod senere sin anden Hustru, Ægypterinden Hagar. Guds Sæd betegner Isak, som den af Gud Forjættede, og som ikke var skjænket Abr. κατα σάρκα, jf Gal 4, 23. 28 f. בְּרוּחֶכֶם] Da רוח og נפש ellers ogsaa bruges ilæng, turde Udtrykket her forklares analog med Jer. 17, 21. Deut. 4, 15, vogter eder for den, „at den ikke farer ud" Ps. 146, 4. Og Ingen handle troløs.

mod din Ungdoms Hustru] Personskiftet kan gaae an, fordi ingen bestemt Person er tiltalt, men kun den tredie er potenseret til den anden, jf. iøvrigt V. 16. Thi han hader Forskydelse] Subjektet maa søges i det følgende til אבר; saa at Sætningerne faae Skin af indirecte Tale: thi at han hader F., siger —. At forskyde sin Hustru var tilladt ved Loven (Deut. 24, 1 ff.), men var i Almindelighed Noget, som Gud ikke kunde see med Velbehag, og i det foreliggende Tilfælde havde det ved sin Hyppighed noget heist Odiøst. Maaskee have vi her allerede en Begyndelse til det N. Ts strængere Lære Mth. 5, 32. Og den, der dækker Uret over sit Klædebon] Meningen kan vel ikke være: hvo der overhoved besmitter sig med חמס; thi det vilde være paafaldende, at Klædet blev nævnt, hvor det var Hustruen, som blev bedækket (Hab. 2, 17) med følelig, skrigende חמס, der skulde nævnes. Da man ellers ikke hyller Noget over Klædet, men Klædet over Noget, er en tropisk Betydning af כסוי sandsynlig, men saaledes at det betegner Hustruen. אשת חרקו, Hustruen, der staaer Manden saameget nærmere, end selv den Nærmeste, som „Skjorten er ham nærmere end Kjolen", kunde (jf. Pf. 65, 14) her træffende kaldes hans בגד; og i Koran Sur. 2, 183 hedder det, at Quinden er Mandens لباس.

Kap. 2, 17 – 3, 6.

Spaadom om den tilkommende Dom og dennes Forløber.

Kort iforveien V. 15 f. har Forf. advaret mod Synd og foreholdt Straf derfor, her spaaer han, at Jehova snart vil holde dem alvorlig til Forbedring, og derefter holde Dom. Til det Foregaaende knytter han Traaden, idet han refererer sig V. 17 til en Folkesnak, der stod i Veien for et gunstigt Resultat af hans Advarsel V. 15 f. — V. 17. Hvormed have vi gjort dig Vie?) med hvilke Ord, som vi have talet? Deraf, at han tøver med at straffe Synden, slutte de, at han aldeles ikke straffer den; og den meest plausible Grund herfor er den, at han

selv finder Glæde i Synden, han bærer da over med den saa lange, forti han gierne seer den Job. 10, 3.

K. 3, 1. Just fordi hine Ord have trættet Jehova, vil han hvem de savne, nu endelig komme. Ligesom Jehova Ex. 23 20 sender en Engel foran Folket, saaledes lader han her sin Engel gaae foran ham selv, for at bane Veien for ham, hvilket naturligviis maa forstaaes figurlig om Bortrydelsen af Alt det, som Jehova ikke ønsker at foresinde, saasom at ordne det Forstyrrede osv. Dette er nu V. 23 f. Elias' Forretning, og synes V. 3 at være „Pagtens Engels". Som Sammenhængen mellem V. 5 og det Foregaaende, saavelsom הנה בא V. 1 i Modsætning til אבי־ viser, gaaer ogsaa Pagtens Engel forud for Herren, og han er uden Tvivl identisk med מלאכי. Pagtens Sendebud, som I længes efter] אשר refererer sig ikke til Pagten, men til Personen Længselen efter Guds Dom er en almeengyldig, stedse tilbagevendende, og blev udtalt V. 17. Længselen efter Pagtens Bud synes Forf. strax at kunne forudsætte, forsaavidt han derved mener Messias. Dette er den sædvanlige Mening, selv deres, som ogsaa lade האדון være Messias, hvilken skal kaldes Pagtens Bud som den ny Pagts Mægler. Men det ideale Theokratiets Hersker, Messias, vente Propheterne ingensteds for Dommer, men umiddelbart efter samme. V. 23 er Elias fremstillet som Forløber, ikke for Messias, men for Herrens Dag; og om og Maleachi, ligesom Andre, venter et idealt Theokrati V. 20. 4, venter han det dog ikke nødvendigviis under et synligt, værdigt Overhoved; og det saameget mindre, som det virkelige Theokrati dengang ikke mere stod under en Konge og ikke, som endnu paa Sacharjas Tid, havde en Styrer af Davids Slægt. Om en ny Pagt veed Maleachi Intet. Denne מלאך 'er' derimod, hvilket fremgaaer af Forretningens Identitet. Propheten (s. t. Hagg. 1 13) Elias V. 23. I disse sildige Tider, da Pentateuchens Anseelse bestandig steeg høiere, ventede man den Deut. 18, 15. 18 forjættede Prophets Tidsalder, og som en saadan Prophet navnlig Elias, s. t. V. 23; מלאך הברית hedder han ikke som den ved Pagten, contrakt-

mæssig forjættede; thi dette var aldeles ikke Tilfældet; Jehova gav tværtimod et ganske frit Tilsagn. Heller ikke er הַבְּרִית = τῆς ἐπαγγελίας. Snarere kunde man ifølge Dan. 11, 22. 28. 30 tage Ordet collectiv = Pagtens Folk, saa at denne מַלְאָךְ blev Israels שַׂר, jf Dan. 10, 21. 12, 1, en rigtignok tvivlsom og ubeviislig Forestilling. I Modsætning til נִבְרָא, der udtaler, hvad Gud har sagt, er מַלְאָךְ ellers den, der udretter det, som Gud har befalet, den, der besørger et מְלָאכָה. Dette מְלָאכָה er her netop Pagten, hvilken paa den ene Parts Side מַלְאָךְ skal bringe i Stand paany ved gjennemgribende Forholdsregler V. 3. 24, for at den ogsaa fra Jehovas Side kan opretholdes fremdeles, jf. 2, 4. Saaledes havde det ogsaa været Moses, dennes Forbillede (Deut. 18, 15. 18) overdraget at stifte og opretholde Pagten som „μεσίτης τοῦ νόμου" (Gal. 3, 19), hvilket Udtryk siger omtrent det samme som vort. — V. 2—4. Hans Sendelse er, lig Budskabet 2, 4, en Naade, som vil formindske Syndernes Skyld og Mængde før Dommens Indtræden, men paa Grund af Folkets Fordærvelse vil den fremtræde i en streng Form, saa at man i denne Henseende har ligesaa liden Grund til at glæde sig over den, som hine Am. 5, 18. „Bestaae" vilde kun den, som vidste sig fri for al Synd Ps. 130, 3, alle Andre maae underkaste sig ligesom en Renselsesild, et Bad i skarp Lud, der kan aftvætte deres Synder. Kun den første Lignelse fortsættes V. 3 som et Billede. מַלְאָךְ smelter ligesom Sølv, hvormed Leviterne betegnes. Es. 48, 10 er Israel ikke Sølv, Jer. 6, 28 er det uædelt Metal; Es. 1, 22. 25 ere Zions Metalskover de slette Individer, her derimod ere de disses Feil og Brøst; iøvrigt jf. Sach. 13, 9. Ps. 12, 7. Hensigten og Resultatet er deres Fremstilling som reent Sølv, som צַדִּיקִים, saa at de igjen vare værdige til at forrette Jehovatjenesten, og Jehova igjen med Velbehag vil modtage Gaven, der bragtes af rene Hænder. Nedstigende i sit Tempel V. 1 fuldbyrder da Jehova derfra Dommen over de uforbederlige Individer, over de grove Syndere (jf. Es. 1, 28. Am. 9, 10). Et hastende Vidne] efter lang Tøven

før den fattede Beslutning er han hastig til at udføre den. Dg J, Jakobs Sønner, ere ikke fortærede]. Naar den heri udtalte Kjendsgjerning coordineres med Jehovas Uforanderlighed, da hænger den nøie sammen med denne, nemlig som en Følge deraf og som et Bevis derpaa. Betydningen af כִּי i denne Forbindelse tillader ikke, at sætte Sætningen i nøiere Relation med V. 7. Dommen rammer ikke „Jakobs Sønner", hvilke 2, 17 tværtimod ønske den, men de Ugudelige V. 5, der ligesom vilde fortære og ruinere det virkelige Folk, hvis den uforanderlige Gud, den retfærdige Dommer, ikke var. Ordene: „jeg har ikke forandret mig" referere sig til deres Klage 2, 17, hvilken involverer, at Jehova har forandret sig.

V. 7—12.

Bebreidelse for de udeblevne Tempelafgifter.

Jøderne ere vel ikke fortærede (V. 6), men befinde sig dog i en beklagelsesværdig Forfatning V. 9, hvilken Propheten udleder derfra, at de med nedarvet Slethed bedrage Jehova for hvad der tilkom ham. Det maa komme an paa en Prøve, om ikke Himlens Velsignelse rigelig vil tilflyde dem ved en tro Udredelse af Afgifterne. Forf. udtaler atter Noget, som han har paa Hjertet imod sine Medborgere, og supplerer det foregaaende Afsnit ved at udvikle den V. 4 kortelig berørte udvortes Retfærdighed. — V. 7—9. Til V. 7 jf. Hos. 10, 9. Es. 43, 27. Bedrager vel et Menneske Gud?] Et Spørgsmaal lig det Jer. 16, 20. Der menes: virkelig bedrage, saaledes at Gud ikke mærker det. At J bedrage mig] saavidt det beror paa eder, idet J under det Foregivende, at det er det fulde Beløb, dog ikke bringe det hele V. 10. Deres Gjenspørgsmaal viser, at han beskylder dem for virkelig at have bedraget; men Modsigelsen mellem begge Sætningerne udjævne sig paa den angivne Maade. Spørgsmaalet, hvormed han V. 8 svarer, træffer deres Forstokkelse, hvilken ikke mere vil være sig nogen Synd bevidst. — Med Tiende og Hæve-Offer] jf: Lev. 27, 30. Deut. 12, 6 med 18, 4. — V. 9. De coordinerede Sætningers Orden er

den omvendte af den V. 6. Der gaaes ud fra den foreliggende Kjendsgjerning og tilbage til sammes Grund. Rigtignok forledte Armoden til saadant Bedrag. Jf. iøvrigt 2, 2. Forf. refererer sig ikke til dette Sted; den der forkyndte Forbandelse er her ikke blot en udtalt, men har (V. 10) allerede yttret sin Virkning. Prøven med Bedraget er allerede gjort. — V. 10—12. Til Forraadshuset] jf. Neh. 10, 38 f. 13, 5. 12 f. עד בלי־די] jf. Es. 5, 14. Hieron. usque ad abundantiam, som Sammenhængen ogsaa ustridigt kræver. דַּי, det rigtige Maal, her דַּי בְּרָכָה krænkes ligesaa vel ved at overskride det, som ved ikke at fyldes. Men endnu kunde denne Velsignelse fordærves; derfor V. 11. — Ved „Ederen" (Dom. 14, 14) menes her fornemmelig Græshoppen. Og Viinstokken skal ikke slaae feil for eder] Der kunde hænge mange Druer paa Viinstokken, og dog kunde den forholde sin בֶּכֶר Sødmen, og vilde saaledes bære Aborter, בַּאֲשִׁים Es. 5, 2. — Til V. 12 jf. Sach. 8, 13. Et behageligt Land] jf. Es. 54, 12. Ikke blot for Jehova (Es. 62, 4), men overhoved.

V. 13—24.

Spaadom om de Ugudeliges Straf og de Gudfrygtiges Løn paa Dommens Dag.

Dette Afsnit løber parallel med hint 2, 17—3, 6. Af den samme Kjendsgjerning tager Forf. Anledning til at fremsætte den samme Spaadom om Dommen og dens Forløber; men istedetfor den specielle Relation til Levi og de Ugudelige blandt Folket selv, træde her de Gudfrygtige og de Ugudelige overhoved, d. e. Israel og Hedningerne, i Modsætning til hinanden. — V. 13—15. Her vender Tanken fra 2, 17 tilbage, men med særegen Udmaling, hvilken den erholder ved 3, 7—12. Forf., der har opfordret Folket til Omvendelse, til at prøve Gud, og ladet Hedningerne prise dem salige, erindrer sig en ganske modsat Tale af hans Landsmænd: at deres Dyd dog ikke har hjulpet dem, hvorimod de Ugudelige bestandig ustraffet satte Gud paa Prøve; at

disse maae prises lykkelige. — V. 14. Jf. Pf. 73, 13. Job 31, 2. - Dg at vi gik i Sørgeklæder] at vi gjorde Bod klædte i Sort (Pf. 35, 13), naar vi i et eller andet Stykke ikke havde holdt משמרת. — מִפְּנֵי יְהוָה] ikke for ham, men: fra ham af, d. e. for hans Skyld, foranlediget ved en af ham tilskikket Ulykke, som dog da ikke forlod os. דרים] Disse ere de mod Gud Ulydige, der overmodigen følge deres egen חק, og til hvilke især Hedningerne høre Es. 13, 11. Det andet Hemistich angiver i to coordinerede Led Grunden, hvorfor de skulle prises lykkelige. De opbygges] Billedet er taget af et Huus; d. e. de have sig til stedse større Lykke. — V. 16—18. At denne Klage indeholder megen Sandhed, kan Propheten ikke nægte; men han giver den Trost, at Jehova, der har givet Agt paa deres Ord (V. 13), har mærket sig deres Nød, og er betænkt paa at afhjælpe den. Han vil blive dem en beskjærmende Fader, og da tillige gjøre Forskjel mellem dem og de Ugudelige. — Urigtigt er den sædvanlige Opfattelse, at de Gudfrygtiges Tale her modstilles de Ugudeliges Ord V. 14 f. For det Første er det paafaldende, at, hvad de Gudfrygtige skulle have sagt, ikke angives V. 16; dette jævner sig, naar V. 14 f. er deres Tale. Fremdeles antyder V. 18 f., at de Gudfrygtiges og Ugudeliges Skæbne, hvilken først i Fremtiden skal træde i det omvendte, d. e. rette Forhold, endnu forholder sig saaledes, som paastaaes V. 14 f. Den Jagttagelse, istedetfor hvilken de Gudfrygtige engang skulle gjøre en anden V. 18, kan ikke være nogen anden, end den, hvorover klages V. 14 f., denne saavelsom Klagen derover er altsaa deres. Dernæst charakterisere de V. 14 f. Klagende sig selv som hidtil Gudfrygtige, og stille sig og deres Færd i Modsætning til דרים, ligesom Jehova paa hin Dag vil gjøre Forskjel V. 17. 19 imellem disse og de Gudfrygtige (V. 16). Endelig indsees det ikke, hvorledes man for en Klages Skyld, hvilken ogsaa Job, Jeremias og Psalmisten istemme, strax skal være en זו, da man tværtimod udtaler sig med Utilfredshed over dennes Lykke. Da iøvrigt de Gudfrygtiges Ord V. 13 lægges hele Folket i Munden, nemlig de samme som V. 7, og da der V. 23

f. blandt de Gudfrygtige endnu saa lidet herster en tilfredsstillende social Tilstand, som deres Knurren V. 14 f. beviser en fuldkommen, fast Dyd, skal aabenbart med denne Betegnelse ikke Kjærnen af Folket adskilles fra den store Hob, men efter en almindelig Sprogbrug (Ps. 34, 8. 10. 15, 4) Folket, hvis Gud er Jehova, adskilles fra Hedningerne; og V. 19 f. have vi altsaa en Spaadom, hvis Grundtanke er den samme som Sach. 2, 12 f. Hagg. 2, 22 f. — V. 16. Jehovas Agtpaagivenhed falder sammen med deres Tale: da de talede, gav han Agt. Og en Mindeskrift blev skrevet] egl. beskrevet blev Bogen, ikke med det, som Jehova havde hørt, men, som det Følgende viser, med deres Navne, som de der endnu skulle faae deres Ret, for at tilbagekalde dem i deres Ihukommelse, jf. Gen. 9, 15. לִפְנֵיו] paa hans Befaling af en af dem, der „staaer hos ham." Ogsaa skal det vel blive for hans Øine jf. Num. 10, 10. Paa Grund af dette Ord og fordi en saadan Skrift blandt Mennesker ikke skrives af Kongen, men af מִדְבִּיר, maa man ikke læse וַיִּכְתֹּב (han, Jehova, skrev). For dem, som frygte Jehova] Dativus commodi, afhængig af וַיִּכְתֹּב. Dersom זִכָּרוֹן ikke var Genitivet til יִרְאֵי, kunde man ogsaa konstruere: til Erindring for ham om dem, som frygte ham. Og som holde hans Navn i Ære.]. Dette gjorde hine ikke ved deres Klage, men vel ved deres hidtil førte Vandel, medens זֵדִים agte Jehovas Navn for Intet. — V. 17 f. angives, hvorfor Jehova vil bevare deres Ihukommelse. Paa den Dag], jf. V. 21. „Og jeg vil handle skaansom med dem, som en Fader med en god og lydig Søn" (jf. V. 1 S. 14. Luc. 15, 29); „og de skulde da bemærke en Forskjel mellem den Retfærdige og den Ugudelige i Hensende til Begges udvortes Skæbne." בֵּין, egl. Mellemrum (Es. 44, 4, er iøvrigt ogsaa her Præpos., jf. 2 S. 19, 36: I skulle flue ind imellem dem, d. e. finde dem skilte, forskjellige. V. 19—21. Beskrivelse af denne forskjellige Skæbne paa hin Dag. V. 17. Polyglotterne og mange andre Udgaver begynde et fjerde Kap. med V. 19. Som en Ovn] jf. Hos. 7, 4. Saa at den ikke lader dem Rod og Green til-

bage] Ikke de Enkelte ere Træer, men tilsammen udgjøre de Træet, hvilket ganske opbrændes. — V. 20 f. skildres de Gudfrygtiges modsatte Skæbne først efter deres Forhold til sig selv, dernæst efter Forholdet til deres Fjender. Retfærdighedens Sol] Retfærdigheden, hvilken strax efter betegnes som den udvortes, er selv den for dem opgaaende Sol, den er et skinnende Lys, ligesom Ulykken er Mørke og Nat, jf. Mich. 3, 6. Jer. 15, 9. Under dens Vinger] Paa Grund af dens Hurtighed har Solen, ligesom Ps. 139, 9 Morgenrøden, Vinger; egl. i disse med hvilke den skjuler de Gudfrygtige, bringer dem Lægedom. Og I skulle gaae ud og hoppe] enhver frem af sit Indelukke i det Frie, til Dands, til almindelig Lystighed Jer. 30, 19. 31, 13. Paa denne samme Dag skulle de Ugudelige forvandles til Aske V. 19. — V. 22—24. Formaning til at opfylde Betingelsen for denne Frelse, og Løfte om Medvirkning hertil ved et Sendebud. LXX stiller upassende V. 22 i Enden af Kapitlet. — V. 22. Ikke: hvilken jeg har befikket over Israel (Neh. 7, 2), hvilket rigtignok skete paa Horeb Ex. 3. Denne Tanke hører ikke herhen; og det sidste Versled byder at referere אשר til תּוֹרַת. De to Constructioner: give En et Ærinde (1 S. 21, 3) og give Ærinde angaaende En (2 S. 14, 8) have her forenet sig. Propheten Elias] Af Historien kjende vi kun een af dette Navn, om hvilken ogsaa Sir. 48, 10 vort Sted forstaaes, nemlig *τὸν Θεσβίτην*, som LXX tilføier. Grunden til at man ventede hans Gjenkomst maa søges i Forjættelsen Deut. 18, 15. 18. I mægtige Gjerninger kom blandt alle Profeter Elias, der ogsaa talede med Gud paa Horeb 1 K. 19, 8, Moses nærmest, saa at han først frembød sig ved Angivelsen af en Prophet, der var Moses lig, ogsaa nævnes begge sammen Mth. 17, 3. Aab. 11, 3. Trods Yttringen Deut. 34, 10. kunde hin Forjættelse gjælde som allerede opfyldt ved Elias' første Optræden. Men selve hin Spaadom, der først er udtalt efter Elias' Tid, havde neppe til Hensigt, blot at være et saadant vaticinium ex eventu. Med det saaledes vakte Haab forbandt sig som Bekræftelse den Betragtning, at Elias, der er faret til Himlen og endnu lever hos Gud, altsaa var sendt fra

Gud, kan vende tilbage. Til det andet Hemistich jf. V. 2. Jo. 2, 11. At han kan vende Fædrenes Hjerte til Børnene], שׁרב על, jf. Dsp. 26, 11. 2 Kr. 30, 9. En saadan Tvist i Familierne, som Ordene forudsætte, maatte navnlig være opstaaet af Ægteskabsskilsmisserne (2, 10 ff.). „At jeg ikke, naar jeg kommer og foresinder Landet i en saa ulykkelig Tilstand, skal slaae det som et hedensk Land (1 K. 20, 42. 1 S. 15, 2 ff.) med Band."

Obadja.

Indledning.

Overskriften allene giver os Prophetens Navn, og kun dette, hvilket ogsaa ellers hyppigt forekommer som tilhørende andre Personer. Istedetfor den oprindelige Form עבדיהו (LXX Ἀβδίας 2 Kr. 34, 12., Ἀβδιού 1 K. 18, 3) staaer her den sildigere עבדיה, for hvilken LXX ellers skriver Ἀβδία (1 Kr. 8, 38) eller Ἀβαδίας Esr. 8, 9. Her vakle LXX's kritiske Vidner mellem Ἀβδιού, Ἀβδείου, Ὀβδιού. Den sidste Form, der der har de bedste Vidner for sig, faaer sin *O*-Lyd ved ע, der ogsaa i Grækernes Alphabet er blevet til *O*. Masoreternes Udtale anseer עוֹבֵד, LXX עֹבֵד som den første Bestanddeel af Navnet. Da der intetsteds staaer skrevet עובדיהו, og da efter Masoreternes Mening begge Ordene forekomme som Egennavne (Esr. 8, 6. 1 Kr 2, 12), lader Navnets rigtige Udtale sig ikke mere udfinde.

Oraklet forkynder: Edom, som fryder sig ved Jerusalems Undergang og har medvirket til Broderfolkets Ulykke, skal paa Jehovas nærforestaaende Dommedag straffes ved Juda's Haand, hvorimod Jehova vil gjenoprette Israels Rige. Det er altsaa klart, at dette Orakel, ligesom Begr. 4, 21 f. og Ezech. 35, først er forfattet efter Jerusalems Ødelæggelse, og dermed er ogsaa det Spørgsmaal afgjort, om Spaadommen Jer. 49, 7—22 her er afskrevet, eller om Jeremias har benyttet Obadja. Det

ommeldte Afsnit hos Jeremias, der intet veed om hin Udaad af Edom og ellers ikke vilde have fortiet den, falder tilligemed hele Rækken af Drakler K. 46—49 i Jojakims fjerde Aar Jer. 46, 2; jf. 45, 1. med 36, 32. De udgjorde den anden Deel af den af Baruch foranstaltede Udgave, til hvilken Kap. 25 danner Indledningen, jf. 25, 1. 19—26. I den anden Halvdeel af sit Skrift viser Ob. sig afhængig af Joel i en større Grad end Jerem. af nogen Forgænger; at Ob. ligeledes i den første Halvdeel, hvor han gaaer parallel med Jeremias, viser sig som uselvstændig Efterligner, s. Forklaringen af det Enkelte. Her er det tilstrækkeligt exempelvis at erindre om, at Obadja V. 3 har udeladt det vanskelige תפלצתך Jer. 49, 16. Ligesom אשריך Deut. 33, 29 er det et Udraab: Skræk over dig! Det betyder ikke terror tuus (quem tu injicis), men staaer ligesom פַּחַדְכֶם Osp. 1, 26 f. De daarlige Grunde, hvormed man søger at vindicere Obadja Originaliteten, behøve for største Delen ingen Gjendrivelse; og nu, da det er hævet over al Tvivl, at Obadjas Skrift er affattet efter Jerusalems Ødelæggelse, kan denne Hypothese betragtes som äfærdiget, efterat Tiden for Jer. 49, 7 ff. er bleven fixeret ved Movers, og Beliggenheden af Sepharad Ob. 20 er opdaget.

Idet Obad. saaledes skriver efter A. 588, regner han sig V. 20 selv til en Skare af bortførte Israeliter, uden at dog Exilets Periode tør betragtes som hans Tidsalder. V. 20 viser utvetydigt hen til en sildigere Periode, og kan føre os ned indtil Tiden efter Alexander. Ob. nævner en Bortførelse af Jerusalem, medens Jerusalem og Landet dengang allerede paany var beboet. Dermed stemmer V. 19 overeens, hvor han rigtignok taler om Jakobs Huus som et saadant, der foresvæver ham efter dets Besiddelse i Hjemmet. Deraf, at Jerusalem allerede er beboet, maa det forklares, at de Bortførte ikke igjen skulle nedsætte sig indenfor Staden, men i Omegnen. Paa samme Maade turde ogsaa de tilkommende Beboere af det phoeniciske Gebeet — thi en anden Grund til netop denne Fordeling lader sig ikke indsee — være blevne bortførte fra Phoeniciens Nabolag, fra Galilæa, Samaritis, eller Saronas.

Naar Omtalen af Sepharad overhovedet fører os til en sildigere Tid, da erindrer Udtrykket גלות החל הזה om Bortførelsen af mange palæstinensiske Jøder til Ægyptens Castteller ved Ptolemæus Lagi, jf. Joseph. Ant. XII. 1, 1. Ptolemæus hærjede dengang, især fra Øke af, Kysten i. A. 312; og strax efter hans Tilbagekomst til Ægypten befalede Antigonus Felttoget mod Petra; og ved Rygtet herom (Ob. 1) kunde vort Orakel være foranlediget. Turde vi herefter antage, at Obadja har skrevet i Ægypten, vilde Orakket have det samme Fædreland og samme Tid tilfælles med den følgende Bog, Jona, s. t. Jon. Indl. Formodentlig forefandt Samleren begge Skrifter paa een Sepher, og anviste dem Plads umiddelbart efter Amos, fordi denne slutter med Trudsler imod Edom (Am. 9, 12. jf. Ob. 19) og paa Grund af Ligheden mellem Am. 9, 2. og Ob. 4. — Ogsaa lader et Orakel imod Edom sig forstaae fra en saa sildig Tid, jf. Sir. 50, 26, uden at man ved Jerusalems Dag V. 12 behøvede at tænke paa dens Indtagelse ved Ptolemæus. Meget mere see vi her, ligesom Ps. 137, 7 f. 1 Macc. 5, 4., Notitsen om Idumæernes forhadte Deeltagelse i Juda's ved Chaldæerne bevirkede Undergang i hin bestemtere Skikkelse, som den havde antaget i Tidens Løb.

Overskrift og Indgang V. 1. Imod den ferstes Ægthed lader sig Intet anføre. Den henfører Orakket, ikke til en bekjendt Prophet efter en Formodning, men til en saadan, om hvem ellers enhver Efterretning mangler; og vi have ingen Grund til at betvivle Rigtigheden af at Forf. hed Obadja. Hvad der følger nærmest efter, danner ikke en anden Overskrift, til hvilken man kunde anføre Nah. 1, 1; og som man derfor kunde forkaste, men det er Indledningsord, og saameget mere ægte, som Edom, hvortil Suff. i עבדיה refererer sig, og som stedse tiltales V. 2—5, ellers ikke vilde være nævnt. לאדום] i Henseende til Edom. At stryge de øvrige Indledningsord som uægte, og lade לאדום staae, vilde være Vilkaarlighed; og en Forbindelse som חזון עבדיה לאדום stred imod al Sprogbrug. — Jehova kan nu

rigtignok ikke vel sige vi have hørt af Jehova o. s. v., men denne Urigtighed beviser ikke, at Indgangen er uægte. Naar Interpolatoren ikke følte den, kunne den ogsaa undgaae Obadja, der som Forf. til Indledningsordene forholder sig til Originalen Jer. 49, 14, som en anden, der havde skrevet Indgangen, vilde forholde sig til Obadjas Ord. Jeremias skriver שמעתי: jeg, en Prophet, for hvis Øre Jehova har aabenbaret sig (Es. 22, 14), har hørt. שמועה, noget Hørt, Noget, nemlig at et Bud skal gaae igjennem Landene med Opraabet o. s. v. שלוח er endnu afhængig af שמעתי; Opraabets Ord hører han i det prophetiske Øieblik ligeledes fra Jehova; tillige hører han dem som Budets Ord; deraf Coordineringen ved Copula i וצו׳. Obadja derimod: שמענו, nemlig jeg og mine Landsmænd (V. 20), hvilke ikke vare Propheter; de have hørt det middelbart fra Jehova gjennem Jeremias. Rygtet dannede sig for Ob. ved Erindringen om Jer. 49, 14 til en Tidende fra Jehova. For Obadja foreligger Stedet Jer. 49, 14 ff. allerede som et Orakel fra Jehova, i hvilket han ikke mere holder Jehovas og Seerens Ord ud fra hinanden; det er for ham, som den foranstaaende Formel viser, ligefrem Guds Ord. שלוח] parallel med שמענו. Men denne Sendelse er noget Tilkommende, ikke som det Hørte, noget Skeet, og Kundskab om den er kun mulig ved Aabenbaring. Altsaa skulde den snarere, ligesom שמועה, være subordineret שמענו, og hin ikke først begynde V. 2. Staaer op] Heroldens Ord, foran hvilke man maa supplere לאמר, jf. Es. 14, 8. — ונקומה mangler hos Jer., og passer ikke i Sendebudets Mund. Formlen vilde være paa sit Sted, naar et Folk talte til et andet, eller flere af et Folk indførtes talende, jf. Jer. 4, 5. 8, 14; men selv da vilde der ikke staae ונקומה, fordi den, der opfordrer til at staae op, rimelig allerede selv staaer. — V. 2. Grunden til at saadan Krig beslikkes, er Jehovas Beslutning, at svække og ydmyge Edom. נתתי i Jehovas Mund betegner den viisse Fremtid, derimod בזוי blot det her upassende Præsens: du er foragtet. Jer. 49, 15 er Ordet afhængigt af נתתיך;

og den her opløste Forbindelse af Verset med V. 1 bestaaer der. — Det er Edoms Folk, der tiltales; derfor Masc. Det skal blive ringe i Antal, jf. Es. 21, 17; af det store Folk (Gen. 17, 20) skal der kun blive en foragtet og foragtelig Levning tilbage. — V. 3 f. Deres overmodige Fortrøstning til deres Lands naturlige Fasthed skal derfor skuffe dem. — Da שכן construeres baade med ב (Jer. 48, 28) og med Accus., (Mi. 7, 14), kunde מרום opfattes som Accus., medens „som boer i Klippehuler" vilde være sagt i samme Betydning, som Jer. 49, 16. Imidlertid synes Brugen af det samme Verbum som blot activ og tillige transitiv i den samme Sætning haard og uden Exempel; rigtigere synes det, at Præpositionen ב endnu virker: i sin høie Bolig. Eftertrykket ligger paa dette høie, hvorfor Begrebet forekommer som Substantiv. [שבתו jf. 2 S. 23, 8. Suffixet refererer sig til שכני; allerede her gaaes over fra 2 til 3 Person, og man maa ikke fortolke i Analogi med Es. 37, 24. 2 K. 19, 23. הגיו antrum. Som Navnet Gebal (Ps. 83, 8) = جبال Bjerg siger, var Edomiternes Land bjergfuldt (s. V. 8) og ufrugtbart (Gen. 27, 39) som Klippebjerge. Navnet paa deres Hovedstad Sela betyder Klippe circumdatum montibus inaccessis Plin. 6, 32), den var af Naturen befæstet (Diod. 19, 95) og dens Huse vare udhugne i Klipper; i Klippehuler boede Edomiternes Forgængere, de derfor saakaldte חורים (Deut. 2, 12. Gen. 14, 6), og Hieron. siger til V. 5: omnis australis regio Idumæorum — in speculis habitatiunculas habet. — V. 4, der hos Jer. udgjør eet Vers i Forbindelse med V. 3, udvikler det daarlige i en saadan Fortrøstning dermed, at selv en endnu høiere og ubestigeligere Bolig ikke vilde beskytte dem mod Jehova, jf. Am. 9, 2. — Som Jer. 49, 16 viser, hører קנך til הגביה. Udtrykket er passende, ikke blot formedelst Sammenligningen med Ørnen, men tillige fordi disse Boliger ved deres høie Beliggenhed ligne Fuglereder Num. 24, 21. Ørnen bygger sin Rede paa de høieste Klippetakker Job. 39, 27 f. — V. 5 f. V. 5 lyder hos Jeremias

(som V. 9) saaledes: Om Viinhøstere komme til dig, skal de ikke lade nogen Viinhøst blive tilovers; om Tyve (komme) om Natten, skal de ødelægge deres Deel. Jehova har V. 8 truet med at lade Esaus Undergang, Straffens Tid, rykke frem. Dette udvikles V. 9 ved det Udsagn, at Straffens Redskaber punktlig skulle udføre deres Hverv; thi (V. 16) Jehova selv vil aabne dem Indgangen til Edom og give det i deres Haand. Af denne Forbindelse udriver Obadja Verset, og stiller det umiddelbart efter dets Betingelsessætning V. 4. Idet han vender Leddenes Orden om, svækker han tillige ved de mange Ord Talens Kraft, forstyrrer Parallelismen og lammer Tanken. — Sætningerne ere saa meget mere conditionelle end i Originalen, som et Spørgsmaal to Gange danner Eftersætningen. — Edoms Hovedstad Petra var en stor Stabelplads, hvor mange Skatte vare optyngede, som lokkede Vindesygen Diod. 19, 94 f. Derfor fremstilles Fjenderne her ganske passende som Tyve, der om Natten drive deres Haandtering, eftersom Petra næppe kunde indtages paa anden Maade, end ved natligt Overfald. Tyve om Natten] jf. 1 Thess. 1, 2. Ved הִשְׁחִיתוּ antyder Jerem., hvilke Tyve han mener; og nu føier Ob. til Billedet det egentlige Udtryk Ødelæggere, hvis Tid er hvi lys Dag (s. t. Zeph. 2, 4), og danner til dette en ny Eftersætning, medens han forbigaaer hint i Eftersætningen. Ville de ikke lade én Efterhøst blive tilovers?] Det negative Spørgsmaal bekræftes; Ob. mener: kun en Efterhøst. Men dette Kun kan undværes, og hvis det stod der, maatte man ønske det fremtrængende הלוא borte. Jer. de ville ikke lade en Efterhøst blive tilovers, de skal ødelægge Alt. Edomiterne ere Druerne, jf. Es. 18, 5; t. Jo. 4, 13. Dette er den Mening, der her kræves; hos Jer. befinder sig Originalen; הלוא paa dette Sted blev i Skyndsomheden foranlediget ved det foregaaende הלוא. — Som Collectiv construeres עֹלְלֵי med Plur. Hvad der V. 5 knytter sig til en Betingelse, forudsættes V. 6 som sikkert, saa at dette Vers fuldfører V. 5. — V. 7. Nu kunde Edom rigtignok vente Hjælp i Nøden af sine Bundsforvandte, men disse

vise sig troløse. Tiltalen gjælder Edoms Folk, hvis Bundsforvandte ikke ere Individer, men Folk, saa at אנשׁים her kun retfærdiggjøres ved at antage en Personification. Men da nu יכלו Jer. 38, 22 staaer i sin egentlige Bemærkelse, og אִישׁ שְׁלֹמִי er eiendommelig for Jer., er hermed Obadjas Afhængighed af Jer. bevist. Til Grændsen ledsage dig] Fortolkningen quasi junctis viribus hosti obviam ituri essent, illinc tamen mox regressuri, atque ita te hostibus permissuri, er urigtig. Heller ikke ville de Allierede, naar de ere uvillige til at hjælpe, opbyde Hæren for at gaae lige til Grændsen; og Edom selv maatte være adskilt fra hans Bud, der forlange Hjælp. V. 5. bliver Edom pludselig angrebet og gaaer brat tilgrunde, saa at der ikke gives ham Tid til at skikke Bud til de Allierede og ruste sig. Men nogle faa Edomiter undslippe fra Blodbadet, og disse skulle søge Underhold hos Edoms Allierede, hvilke nu, da Edom er bleven ulykkelig, forvandle sig til hans Fjender. „Dit Brød", d. e. hvad Du har behov, jf. Es. 33, 16, det er det Brød, hvormed man modtager Flygtningen- Es. 21, 14, og som Pharao 1 K. 11, 18 anviser den fra Edoms Katastrophe undkomne Adad. Man bringer Flygtningene under Escorte over Grændsen, idet man ikke vil optage dem, jf. Es. 16, 3 ff. Dette gjøre de Bundsforvandte, som ere forpligtede til at hjælpe (Gen. 14, 13. 24). De som, uden at være alliérede med Edom, dog hidtil holdt Fred med ham, gaae et Skridt videre, end det, de allerede have gjort, og behandle Edomiterne som Fjender, ligesom disse behandlede Judæerne (V. 14). „De bedrage dig — de faae Overhaand-over dig"] Bedraget bestaaer deri, at de angribes uformodet, hvorved de lettere blive overvundne. לַחְמְךָ udelades af LXX, medens de øvrige Dysit. deri finde et andet Genitiv til אנשׁי, jf. Ps. 41, 10. Men „mit Breds Mand" er en ubeviislig Sprogbrug; et Folk gaaer ikke tilbords hos et andet; og de, der levede i Fred med Edom, staae efter det, der siges om dem, i et mindre nær Forhold til Edom, end dennes Bundsforvandte. Som de der vare i hans Brød, stode de i et nærmere. Da et andet Genitiv var for meget, maa man blive ved Punkta-

tionen. מוֹדֵר] Dit Brød gjøre de til en Snare under dig. Det Brød, som du behøver og søger hos dem, bliver Aarsag til din Fordærvelse. — בּ refererer man sædvanlig til Esau, hvorfor kan anføres det følgende Vers og Deut. 32, 28. Imidlertid kan Tanken V. 8, der er foranlediget ved Slutningen af V. 7, ogsaa slutte sig til dette; og medens Deut. anf. St. Ordene staae i god Sammenhæng, vilde den Sætning: i Edom er ingen Forstand, mangle sin Begrundelse ved det Foregaaende og Forbindelse med samme. Holzapfel: men du mærker det ikke. I denne Oversættelse ligger en Ahnelse om den rigtige Mening. Man lade Partiklen simpelthen referere sig til מזדר og opfatte Sætningen relativ: paa hvilken (Snare) der ikke er nogen Mærken, nemlig fra din Side = hvilken du ikke mærker, saa at du i sorgløs Tryghed ligesom blindt overgiver dig i dine Fjenders Hænder, hvilke lægge dig Snaren jf. Ps. 9, 16. — V. 8 f. Uden Tvivl foranlediget ved Slutningen af V. 7, vender V. 8 i Tiden tilbage til V. 5 f. Ligesaa lidet som deres Lands faste Beliggenhed, skal „paa hin Dag" deres Viisdom hjælpe dem. Pludselig overrumplede, ville de ikke være istand til at udtænke Planer og træffe vel overlagte Forsvarsanstalter, jf. Es. 19, 3. De Vise skulle staae som raadvilde Daarer, og Krigerne skulle tabe Modet. Saaledes vil det mangle paa Klogt og Kraft til Modstand, saa at (ifølge Jehovas Hensigt) Ingen undkommer. Hin Begivenhed er ikke en Udryddelse udelukkende eller fortrinsvis af de Vise, men nærmest af disse, forsaavidt de ere Vise; deres Viisdom „omkommer," og som Følge deraf udryddes de med alle de Øvrige. Derfor staaer i det parallele Led Abstractum. Ved Siden af Ægyptens Viisdom var „Østens Sønner" (1 K. 5, 10); til hvilke ogsaa de arabisk talende Edomiter, Job og hans Venner hørte, berømte i Israel. I Særdeleshed var Theman, Eliphas Børns Stad (1 Mac. 5, 4) Sæde for denne Viisdom Jer. 49, 7; hvorfor ogsaa her Talen om edomitisk Viisdom V. 8 strax foranlediger Omtalen af Theman V. 9. Om dens Beliggenhed s. t. Anm. 1, 12. מִקְּטֶל] egl. fra Myrden af, d. e. ved Mord, ved Sværdet. Med Undtagelse af Targ.

overføre Versf. Ordet til V. 10: propter cædem, qua tu sæviisti in fratrem tuum. Dette Tilfælde er analog med לְהֹמְךָ V. 7. — V. 10. angives Grunden, hvorfor Israels Gud farer saaledes frem imod Edom, og V. 11 omtales den udøvede Udaad. Hvad der derfor skal vederfares Edomiterne, sammenfatter V. 10 i to Ord: forsmædelig Undertvingelse og Udryddelse for bestandig. Din Broder] jf. V. 12. Num. 20, 14. De to בְּיוֹם V. 11 ere coordinerede. Men ved de Ord: paa den Dag, da du stod (fjendtlig) overfor, tænkte Forf. endnu ikke paa, hvorledes han vilde slutte Sætningen; de knytte sig til V. 10, med hvilket Forbindelsen maa tilveiebringes saaledes: formedelst den Udaad, som du udøvede paa den Dag o. s. v. בְּהַעֲמְדְךָ ikke: hans Krigshær, som jo blev slagen, heller ikke: hans retskafne Borgere, da Fangenskabets Skæbne ikke udelukkende rammede disse, men: hans Skatte, jf. V. 13. Ez. 26, 12. Es. 10, 14. — Foruden her og 2. Kr. 21, 17 staaer שִׁבָה ellers kun om Bortførelse af levende Væsner. Kastede Lod] efter Jo. 4, 3, hvor det hedder mere passende over mit Folk, end over Jerusalem; thi da man ogsaa kan dele en Plads ved Lod, ligger det nærmest, ved Lodkastningen at tænke paa Staden, ikke paa dens Befolkning, hvilket Obadja dog ikke mener. — V. 12 ff. Allerede i Ordene: da er ogsaa du som en af dem — הָיִית er udeladt med Flid — har Forf.'s ved Skildringen V. 11 ophidsede Phantasi hensat sig i hin Fortid som i en nærværende; dette Standpunkt fastholder Ob. her, og advarer derefter Edomiterne for en saa strafværdig Handlemaade. Han forbyder Edomiterne at glæde sig over Juda's Ulykke V. 12, gjøre fælles Sag med Erobrerne V. 13 og overbyde og fuldkomme Fjendernes Værk V. 14; i Alt dette havde de — at slutte efter Advarslen — gjort sig skyldige. De to første Vers falde i tre, det afsluttende sidste i to Led. — רְאֵה = see med Fornøielse paa jf. Ps. 22, 18. Din Broders Dag] jf. Job. 18, 20. „Din Broders" retfærdiggjør Advarslen; den „Dag" bestemmes strax efter nærmere ved den Tidsangivelse, hvormed V. 12 f. de enkelte Led slutte. — I begge Versene ordner Indholdet sig

efter Tidsfølgen. De vende deres Blik hen paa det, som ikke mishager dem, naar det realiserer sig; de glæde sig ved Synet, og tilkjendegive deres Glæde ved lydelig Jubel. Derpaa komme de ogsaa selv, nyde det attraaede Syn i Nærheden og gribe til ligesom de Andre. Ind ad mit Folks Port] Sing. var her passende, fordi de, da de komme fra een Kant, vilde drage ind ad den første den bedste Port, jf. dog Mich. 1, 9. אַל תִּשְׁלַחְנָה] Det ligger nær, her at finde en Udstrækning af Haanden, hvorpaa ogsaa Targ. tænker; det samme Objekt udelades sædvanlig ved חחזיק, ogsaa ved שׁלח Ps. 18, 17. Tillige skulde man vente den 2 Pers. sing. masc., men denne Form kan ikke være det, idet den 3 Pers. fem. sing. ved Tillægget נה Es. 28, 3 begynder at adskille sig fra den 2 Pers. masc. Ewald læser תִּשְׁלַחְנָה. Men Tillægget an eller anna er egentlig den i det Hebraiske manglende Conjunction, som allerede ligger i אַל. Hendewerk: נָה staaer istedetfor נָא (jf. Ex. 12, 9); men נָא maa følge umiddelbart efter et foregaaende אַל, og lader sig saa lidet skille fra det, at det endog voxer sammen med det til eet Ord, og kun i dette Tilfælde skrives נָה for נָא, jf. Es. 38, 3. Derimod er Ob. ידים (jf. Ps. 125, 3) her Subject i 2, eller 3 Pers.; og dette Subjekt udelades i Tiltalen, da det er tydeligt ved sit Verbum og tilmed som Vocativ. Hænderne tænkes som de derved virksomme (Deut. 21, 7); Ob. tilraaber deres rovgjerrige Hænder, at de ikke skulle forgribe sig paa Jerusalems Gods. Paa samme Maade siger man הארך ימים (Deut. 5, 30), dernæst udelades ימים (Præd. 7, 15), og endelig blive Dagene Subject Deut. 5, 16. — Ved Slutningen af en længere Periode er en saadan Omskiften i Talen ikke usandsynlig. — Paa Korsveien] jf. Jer. 3, 2. I den sidste chald. Krig flygtede mange Jøder ud af Landet, ogsaa til Edom (Jer. 40, 11), især til Ægypten Jer. 43, 6, hvis Passer imidlertid ikke vare i Edoms (jf. 1 K. 11, 18), men i andre Araberes Hænder (Herod. 3, 5. 7.). תסגר] ikke: i fiendtlige Hænder, men absolut: besætte (occupare, *παρακλείειν* 2 Macc. 4, 34) et saaledes, at der ikke gives nogen Ud-

vei Job. 11, 10. — V. 15. Ved at true med retfærdig Gjengjældelse paa den store Dommedag understøttes Advarslen V. 12 ff. Det første Versled er hentet fra Jo. 1, 15, det tredie fra Jo. 4, 4; det mellemste ligner Jer. 50, 15. 29. — V. 16—18. Denne Gjengjældelse udvikles. Ligesom de paa Zion ved at drikke o. s. v. festligholdt deres Seir (Jo. 4, 3), saaledes skulle de i Fremtiden drikke Jehovas Vredesbæger (Hab. 2, 16). Paa Grund af Antithesen er af Seirsfestens Elementer her kun omtalt Drikkegildet. Tiltalen gjælder ikke „alle Hedninger," men de samme som V. 15, Edomiterne. Disse skulle nemlig tilligemed „alle andre Hedninger" drikke תמיד, vedvarende, saa at Touren aldrig mere kommer fra Hedningerne til Juda, d. e. lige til deres Undergang. ורלעו] Jevnfører man Steder, saasom Sach. 9, 15. Jer. 51, 7, bliver man tilbøjelig til at tænke paa Raseri og deslige. Jobs Ord לָעוּ 6, 3, og Følgen af Viindrikken er Es. 28, 11 meget lig לעג. Ordet betyder stamme, dernæst erravit in dicendo, temere locutus est. Hieron. absorbebunt. Imidlertid erholde vi herved ikke Begrebet af exhaurire; לוע er i det Syriske Oversættelse af לקק; og den syr. Oversætter selv tænkte her ikke derpaa. Jovrigt kan Roden ogsaa være לוי. Og skulle være som de, der ikke ere] rettere: som aldrig have existeret. Sædvanlig: ac si non fuerint. — I Modsætning til denne Hedningernes Skæbne stiller V. 17 Juda's samtidige. Det første Hemistich er laant af Jo. 3, 5. 4, 17. — מורשיהם] Ifølge Sammenhængen refererer Suffixet sig til „Jakobs Huus", ikke til Edom, i hvilket Tilfælde V. 19 var anteciperet. — V. 18 optager paany Udviklingen af Gjengjældelsen, og svarer til V. 14. Hævnen for den mod Juda udøvede Udaad gives i Juda's Haand (s. t. Nah. 2, 3), men med Juda skal paa den Tid Josephs Huus igjen forenes til eet Folk, Ez. 37, 15; Ephraim vender ogsaa tilbage Jer. 31, 18; og de angribe i Forening deres Fjender Es. 11, 13 ff. Men formodentlig skrev Ob. paa en Tid, da Josephs Huus, hvoraf endnu eksisterede enkelte Levninger, allerede paany var forenet med Juda s. t. V. 19. — I Henseende til Billedet jf. Sach. 12, 6. Es. 5, 24. Det andet Hemistich giver

Resultatet og afrunder, ved den opgivne Forsikring, at dette saaledes vil skee. V. 17—21. Uden at opgive den særegne Hentydning til Edom (jf. V. 19, 21), aabner endelig Ob. for sine Landsmænd den glimrende Udsigt til paa hin Dag atter at tage deres Land i Besiddelse, og at udbrede sig i alle Retninger (Gen. 28, 14). V. 19 f. fortsætter det andet Hemistich af V. 17, og V. 19 knytter sig til V. 18. Edomiternes Udryddelse skaffer nu der aabent Rum, hvorhen Judæerne, nemlig de tilgrændsende Beboere af det sydlige Juda 1 S. 27, 10 (הנגב) fløtte; ligesom Dalenes Beboere fløttede til det dem nærmest liggende Philistæa (2 Kr. 28, 18). Hendew: et possidebunt meridiem cum montibus Esavi et planitiem cum Philistæa — og saaledes ogsaa i det Følgende. Men saaledes kunde en hebraisk Læser umulig opfatte Meningen; hvorfor ogsaa denne Anskuelse har hele Traditonen imod sig. Den specialiserede Fremstilling af den tilkommende Erobring begynder med det Udsagn, at Indbyggerne i Negeb skulde indtage Edom og slutter med Angivelse af hvem der træder i deres Sted og tager Negeb i Besiddelse. Efter denne Fortolkning involvere Ordene, at, da Ob. skrev, vare Negeb og Dalene endnu eller allerede paany beboede af Israeliter; thi den tilkommende, som Følge af Indtagelsen V. 17 vordende Befolkning i Negeb kunde Ob. ikke endnu med Grund kalde Negeb. Det er det nuværende Folk i Negeb, ligesom Josephs Huus V. 18 er det nu existerende. Og indtage Ephraims Mark] Subjektet er ikke angivet og vi maae ikke antage Negeb og Sletten derfor. Ordene ere sagte om Israeliter overhoved. Men naar Benjamin skal eie Gilead, som engang hørte til Josephs Huus, da synes Ob. ganske at see bort fra det sidste; og hans Fortælling V. 18 synes kun at være foranlediget ved Parallelismen. Skrev Forf. overhoved efter Tilbagekomsten fra Exilet, da er Vanskeligheden løst; thi i denne sildige Tid boede ingen Israeliter i Ephraim og Gilead, men Levningerne af de ti Stammer boede. idet Juda og Benjamin vare aggregerede, sammen med Judæerne i Negeb o. s. v. „Jakobs Huus" betyder V. 18 Juda og formodentlig ligesaa V. 17. Judæere tage Ephraim i Besiddelse, men maae til den Ende ogsaa udbrede sig over det mellemliggende

Benjamin, hvis Beboere igjen nedsætte sig i det tilgrændsende Gilead. — שדה to Gange, hvor man skulde vente הר (jf. 1 S. 1, 1. 1 K. 16, 24) er paafaldende, uden dog at være urigtigt (jf. Gen. 32, 4). Skulle fordrive hvad der er Phoenicere indtil 3.] Til denne første af de to forbundne Sætninger hører Verb. finit. i den anden, jf. Dom. 15, 16; Ordfølgen er: Subj. Obj. Prædik. jf. Es. 11, 8. Ps. 6, 10. De israelitiske Fanger i denne Fæstning] Ob. mener hermed den Skare, til hvilken han selv hører; og han adskiller dem fra Jerusalems Borgere i Sepharad. I Landeregistret af en Kileindskrift hos Niebuhr (Reisebeschr. II tab. XXXI.) nævnes efter ARMJN imellem KaTaPaThUK (Cappadocien jf. Herod. 7, 72) og JaUNA (Jonien) SaPaRaD, hvilket vi efter dets Omgivelse maae søge i det vestlige eller nordlige Lilleasien, og vel tør combinere med hine Spartiater 1 Macc. 15, 23, men ikke med *Σάσπειρες* (Herod. 1, 104. 4, 37.). Naar nu Hieronymi hebr. Lærer angav, at Sepharad er Navnet paa (det traciske) Bosporus, da harmonerer dette meget vel; og selv Antagelsen af en etymologisk Sammenhæng mellem Sepharad og *Βόσπορος* synes ikke at være for stærkt vovet, da det sidstes oprindelige Navn neppe var græsk og Sagnet om Jos Gjennemsvømning tilhører Mythologien. Paa Sipphara kan man ikke tænke, da denne Stad 2 K. 17, 24 ff. fører et andet Navn, og at סְפָרַד er et Appellativ, bliver allerede formedelst de fire Consonanter usandsynlig. Hendew.: *ἐν διασπορᾷ*; men til חהכ הזה kræves et bestemt enkelt Sted som Modsætning. Hieron.s Erklæring, at i det Assyriske betyder Sepharad det samme som גבול, vilde være anvendelig for Fortolkningen Bosporus, hvis han ikke ved Assyrisk forstod det Syrisse, hvor Ordet rigtignok betyder Grændse. — Men til Lilleasien kunde først persiske Konger føre jødiske Kolonier, og den første, om hvem Saadant lod sig tænke, maatte være Jerichos Erobrer, Ochus, efter A. 351. Af Historien vide vi først om Seleucus Nicator, at han flyttede Jøder til asiatiske Stæder Joseph. Ant. XII. 3, 1; og Antiochus 3 førte babyloniske Jøder *εἰς τὰ φρου-*

ρία i Lydien og Phrygien Joseph. XII. 3, 4. Iøvrigt s. Indl.; angaaende הֵל s. t. Nah. 3, 8. — מושיעים] Der menes ingen himmelske Redningsmænd, hvilke jo maatte nedstige; men det er ikke tydeligt, om man dermed skal tænke sig Skarerne eller Anførerne. Det første vilde være passende, saafremt de egentlig udførte Dommen; men for at gjøre dette, maatte de igjen stige ned fra Bjerget Zion. Statuere vi det Sidste, da bliver deres Boligs fjerne Afstand fra Stedet, hvor de virke, en ligesaa stor Vanskelighed. Kun Jehova kunde fra Zion, hans Bolig, domme Edom; og saadanne „Redningsmænd" kunde herfra kun befale Dommen, ikke lede, eller udføre den. Men hvorledes dette שִׁפְטוֹ maa forstaaes, viser V. 18. Til ועלה kan ikke vel taales noget Tillæg, hvorved ועלה vilde ophøre at udtrykke den umiddelbare Bevægelse til Hensigten af שִׁפְטוֹ, jf. Sach. 14, 16. Es. 7, 1 ff; og Betydningen af עלה ב staaer fast, s. Ps. 24, 3. Læs מֵהַר—צ. At stige op paa Bjerget laae nærmere, end at stige op fra et Bjerg, hvilket kun var forstaaeligt for den, der skulde videre til לשפט. At man ikke gjorde dette, men lod sig lede ikke af Sammenhængen, men af V. 17, viser LXX's ἀναβαίνοντες, Aquila's σεσωσμένοι; og oversætter LXX dog ἐξ ὄρους Σιών, da er dens Læsemaade מֵהַר saameget mere en rigtige, som den ikke passer til dens מוֹשִׁעִים, der er uhebraisk. = staaer ogsaa 2 K. 23, 33. 14, 13. Dom. 5, 6 urigtigt istdf. מ. — Jf. Es. 24, 23.

Jona.

Indledning.

Jona's Bog er en Beretning om Propheten af dette Navn, om en Spaadom af samme og dens Udfald. Men vi kjende ingen anden Prophet Jona end den 2 K. 14, 25 omtalte, der levede, i det seneste samtidig med Jeroboam II, medens Ninive endnu existerede, og at denne menes her, fremlyser deraf, at ogsaa hans Faders Navn stemmer. Vor Forf., der stiller Jona i et ufordeelagtigt Lys, antyder ikke med et Ord, at han selv vil antages for denne Prophet; og han charakteriserer sig 2, 3 ved de Ord: „Ninive var en stor Stad" som en betydelig ældigere Levende. Imellem de her fortalte Begivenheder selv og Fortælleren ligge idetmindste to Aarhundreder; og der bliver Spørgsmaal om Fortællingens historiske Troværdighed.

Stærkere end nogetsteds i det Gl. T. forekommer i Jona's Bog udtalt den abstracte supranaturalistiske Anskuelse, hvilken lader Guds Forhold til Verden og Mennesket være et reent udvortes, og paatvinger Forsynets Styrelse Charakteren af en Foranstalten i det Enkelte og af vilkaarlig Indgribning. Hele Fortællingen er fuld af Undere og Eventyr; men for Gud er ingen Ting umulig. Saaledes bliver Jonas i Fiskens Bug, uden at qvæles; saaledes voxer om Natten Kikajon til en saadan Høide, at den overskygger en Siddende. Da Jehova til sine Diemed raader over Alt i Verden efter sit Godtbefindende, har det underfuldeste

Sammentræf for Forf. intet Betænkeligt. Loddet træffer netop den Rette, Stormen, der har hævet sig i Overeensstemmelse med Hensigten, lægger sig ogsaa til rette Tid; og Fisken er ved Haanden til at opsluge og atter udspye Jona. Ikke mindre er Træet rede til at voxe op, Ormen, der afæder det, og den brændende Vind, der gjør dets Tab følelig. Ligesom til Naturen, sætter Jehova sig ogsaa til Propheten i et udvortes Forhold, Personens Forhold til Personen. Han indlader sig ligesom i Mythen med Kain, i en Samtale med ham, hvilken man ikke kan forstaae psychologisk som egentlig Monolog af de modsatte Stemmer i Jona's Aand, og forklare som indvortes Kjendsgjerning, altsaa overhoved ikke kan antage for en Kjendsgjerning. Saaledes er Befalingen at gaae til Ninive og prædike der, ikke, som f. Ex. hos Amos (7, 15) en indvortes fornummen Aandens Opfordring, hvilken den, der ikke havde Lyst til at adlyde, med Forsæt kunde miskjende, eller som Samvittighedens Stemme — overdøve. En Saadan forblev da just der, hvor han befandt sig og flygtede ikke bort til Landet. Det er tvertimod en objectiv Opfordring; fornummet gjennem det legemlige Øres Medium, umiskjendelig og utvetydig. Deraf Jona's Flugt; deraf 1, 12 hans klare Overbeviisning om at Skylden for Stormen ligger hos ham. Den Forestilling, som Forf. gjør sig om den gamle Prophezies Væsen, er en raa og usand. Vel gaaer Elisa, som en anden Israelit, ogsaa engang udenfor Landet (2 K. 8, 7); Judæeren Amos begiver sig, for at spaae, til Ephraim. Men ingen Prophet fornam nogensinde den Befaling, at gaae til et fremmed, fjernt Land, for at forkynde Trudsler over det, og kunde ikke fornemme den. Naar Propheterne udtale Spaadomme om fremmede Folk, forblive de i Landet; og en Stemme fra Himlen, en objektiv Befaling om at reise, vilde enhver Dødelig have efterkommet. Ligesom endelig Jona's Reise til Ninive strider mod al Analogi, saaledes gjælder det om Iførelsen af Sørgeklæder fra Dyrets Side, og tillige grunder det sig paa den psychologisk usandsynlige Paastand, at Niniviterne skulde have fæstet Lid til en ubekjendt, med fremmed Tunge talende Fremmeds utrolige Udsagn, og ikke snarere, hvis de forstode ham, udleet eller straffet ham.

Saa uhistorisk Fortællingens Charakteer end viser sig, skal den dog ikke indeholde reen Opdigtelse, men have laant sit Stof af Folkesagnet og saaledes have et, om og kun ringe, historisk Grundlag (de Wette, Knobel). Man jevnfører her Mythen om Hercules og Hesione (Diod. Sic. 4, 42. jf. Homer Il. 20, 146 ff., der kun har lidet, ei engang Skuepladsen, tilfælles med vor Fortælling om κῆτος, og i sin sildigste Skikkelse hos Lykophron (Cass. V. 33 f.) let kunde være afhængig af Bogen Jona. Mere rimeligt synes det at beraabe sig paa Mythen om Andromeda, som ved Joppes Strandbred blev sat ud til Bytte for en κῆτος, og blev reddet af Perseus (Strab. XVI. p. 759.). Men dette Sagn lyder i Hovedsagen saa forskjelligt fra Jona's Historie, at der allerede af den Grund ikke kan ligge en og samme Begivenhed til Grund for begge. Desuden er Mythen om Andromeda ingen historisk Mythe; men den udtrykker, ligesom hin om Hesione, den fjendtlige Conflict mellem Havet og Fastlandet. Fortællingen om Tobias' Fisk lod sig med større Ret her jevnføre. Men at Folkesagnet overhoved beskjæftiger sig med Jona for vor Bogs Tidsperiode, er noget ganske Nyt; at et Drakel af samme imod Ninive, en Søreise og Skibbrud, ved hvilket Jona — ikke blev Søuhyrets Bytte, har udgjort Indholdet af et saadant Sagn, er endnu mindre bekjendt; og at der endelig har været noget Sandt i et saadant Sagn — forudsat, at det har existeret — er i sig selv usandsynligt, og lader sig ikke oplyse. At gribe tilbage til et Folkesagn, forfeiler ligesaa meget sin Hensigt, som det — i sig selv prekairt — mangler enhver Grund. Det er muligt, at Overdrivelsen af Ninives Størrelse støtter sig paa Sagnet. I alt Andet opviser Fortællingen intetsteds nogen traditionel Characteer, og aldeles ingen historisk Kjærne, men viser sig som en reen Digtning, som en vilkaarlig Phantasies Spil. Afseet fra det Underfulde, mangler den Fuldstændighed og Anskuelighed. Forf. overspringer den lange og besværlige Reise til Ninive, tier i Hensende til Jona's videre Skæbne, hans tidligere Opholdssted, den Egn, hvor han blev kastet i Land, Navnet paa den assyriske Konge, kort alle noiere Omstændigheder, der kun ville standse hans Flugt mod det uhistoriske Endemaal, men med Nod-

vendighed knytte sig til en sand Historie. Grunden til Jona's Flugt bliver Forf. os skyldig 1, 3 og tilføier den 4, 2, men en anden end man skulde vente. Ligeledes tilføier han 1, 10 Noget bagefter; men omvendt skulde Jona tidligere have sagt til Søfolkene, hvad han siger V. 9, og nu bekjende for dem, at han flygter for Jehova. Om det Urigtige i, paa selve Stadens Terrain at lade Jona afvente Draklets Opfyldelse, s. t. 4, 5. Spørgsmaalet hvorledes Jona kunde sove under Stormen, maa man lade afgjøre sig selv; og naar der 1, 6 ikke berettes om han har bedet eller ei, da maa dette skrives paa den uvede Skribents Regning; det samme gjælder om den Bøn, der lægges Jona i Munden. Utvetydigt forraader sig derimod den vilkaarlige Phantasies Billede ved Superfoetationen mod Slutningen. Jona gjør sig en skyggefuld Hytte; hvortil behøves da den skyggende Kikajon? Solen stikker paa hans Hoved; hvorfor beskikkes da endnu den brændende Vind? Og Argumentationen V. 10 f. afgiver endnu to nye Argumenter, som ikke komme til fuld Udvikling. Føie vi hertil, at de Ord, der lægges de Talende i Munden, for største Delen ere laante andensteds fra, bliver som historisk kun tilbage det, hvorom vi, saavelsom Forf., andensteds fra ere underrettede, nemlig Fortællingens tomme Skueplads, og Personen, om hvem den handler.

Betragte vi fornemmelig Indholdet af Kap. 4, som istedetfor at afslutte Historien, ender idet det viser Jona tilrette med en Lærdom, ligesom det har begyndt V. 2 f. med Lærdom: saa synes Forf. af det uhistoriske Skrift just heller ikke at have tilsigtet Historie, men at have forfulgt et didaktisk Diemed, i hvis Bestemmelse dog Fortolkerne afvige fra hinanden. Efter den ene Opfattelsesmaade, hvilken nuancerer sig forskjelligt hos Michaelis, Eichhorn, Knobel o. A. skal enten Jøderne stilles i et ugunstigt, eller Hedningerne i et gunstigt Lys, eller begge Dele modstilles hinanden, enhver i dette sit Lys. Indrømmet en saadan Parallelisering som Kjendsgjerning, spørges der om den ogsaa er tilsigtet. Jona fremstilles ikke som Repræsentant for Israeliterne overhoved, men som israelitisk Prophet; hans Misfornøielse over at Ninive blev skaanet forekommer os afskyelig, Forf. mener blot, at den fortjener Dadel. Jona's Takkebøn og hans mandige

Resignation 1, 12 vise ham i et gunstigt Lys; og naar Hedningerne kaste ham i Søen, er dette visselig intet Beviis paa deres Ædelmodighed og Hjertensgodhed (Eichh.). Men at de efter Lodkastningen dog ikke strax ville kaste ham over Bord; at de bringe Jehova Bøn og Offer, dermed har Forf. vel ikke til Hensigt, at skildre Hedningerne gunstigt, men at lade den tilbørlige Respect udvises mod Jehovadyrkerne, den skyldige Dyrkelse blive Jehova til Deel. Endelig synes en planmæssig Redsættelse af Israeliterne og Ophøielse af Hedningerne paa hines Bekostning at stride navnlig mod den sildigere Jødedoms Character, og er ellers uden Exempel. — Derimod ligger Pointen, som allerede Paulus har erkjendt (Memorab. 6, 39 ff), deri at Draklet ikke opfyldtes, at Straffen eftergaves Niniviterne formedelst udviist Anger. Bogen har en apologetisk, allerede 1, 10. 14. 16. ved Panegyrisering røbet Tendens, nemlig at retfærdiggjøre Gud i Anledning af uopfyldte Spaadomme imod Hedningerne og at bringe den herover vakte Misfornøielse til Taushed. Straffen og dens Eftergivelse forkyndes Kap. 3, den sidste forsvares Kap. 4 med Udførlighed og tilfredsstillende; og den Overbeviisning, at Jehova vil vise Skaansel, har (jf. 4, 2) forledet Jona til Flugt. Ved den fremtræder Jona, ligesom andre Propheter, som den der ikke spaaer af egen Drift, men under guddommelig Tvang; og den retfærdiggjorde Propheterne og deres Drakler, hvis udeblivende Opfyldelse nu falder Gud til Last, og gjør hans Retfærdiggjørelse fornøden. Meest passende lader Forf. Jona flygte mod Vesten til Søes; ogsaa maa dette Forsøg mislykkes og Jona holdes i Live, naar han skal prædike i Ninive. Derfor Stormen og Fisken, der redder ham.

Var Forf. bekjendt med Fablen om Arion, da havde han maaskee ladet Jona paa Fiskens Ryg komme i Land; heller ikke behøver han at have kjendt Fablen om Andromeda. Havet, der skjuler ubekjendte og desto forfærdeligere Underdyr (Gen. 1, 21. Ps. 104, 26) frembød for den efter Undere higende Forf. et Redskab til underfuld Redning. Men da nu, som vi have seet, Fisken indfletter sig som et underordnet Element i Fortællingen, og Forf. i Gangen af sin Historie benytter den som et Vehikel for samme,

da vil Baurs (Illgens Zeitsch. f. die histor. Theol. VII, 1. S. 101 f.) Mening vise sig høist tvivlsom. Han combinerer nemlig Jona med det fiskeformede Udyr Dannes, som opsteg af Havet og lærte Babylonierne Konst og Videnskab, Sæder og borgerlige Institutioner. Foruden meget Andet kunde man lade Fiskeskikkelsens Deling i to Væsner gjælde, naar Jona i det mindste i, med eller paa Fisken kom til Babylon. Men Jona spaaer i Ninive, ikke i Babylon; hans Navn betyder Due, ikke Fisk, og naar Ἰωάννης (eller Εὐάνης,) kunde have Sammenhæng med Ἰωάννης (יוֹחָנָן) gjælder dette dog ikke om יוֹנָה. Men at beraabe sig paa Navnenes tilfældige Lighed, som kunde have foranlediget en Identificering af Dannes og Jona, synes af den Grund mislig, fordi den ene kun er forhaanden i afledet Form. Fremdeles ligger ogsaa Sorgen over Adonis ligesaa lidet til Grund for Ninives Bod og Faste, som for Landesorgen Es. 15, 2 f. 22, 12. At der endelig er kommen nogen Meddelelse til Bogens Forf. fra en i Nininive med guddommeligt Ærinde optraadt Prophet; og at han har havt en særegen Anledning til at lade Jona gaae til Ninive, synes unødvendigt at antage; og at denne Foranledning var Meddelelsen om Dannes bliver betænkeligt at statuere.

Jona's Bog, som paa Grund af sin stilistiske Charakteer og dens atomistiske Benyttelse af ældre Forfattere er et Produkt af en meget sildig Tid, er skrevet før Tobiæ Bog, jf. Tob. 14, 4. 3, 6. m. Jon. 4, 3. Fortællingens eventyrlige Aand henviser dens Hjem i Ægypten, i Undernes Land, hvor Skuepladsen er for Fortællingerne om Joseph og Rhampsinit (Herod. 2, 121), og som har frembragt den 3 Maccab.s Bog, Lokmans Fabler og saa mange Eventyr af 1001 Nat o. s. v. Herhen leder det ægyptiske קִיקָיוֹן (s. t. 4, 6); thi Hieron.s Vidnesbyrd, at hin Plante hedder ogsaa paa Syrisk Cicela, maae vi lade staae ved sit Værd, da de aram. Dostt. bruge et andet Ord; og Cicela kunne ogsaa fra vor Bog have trængt sig ind i det Syriske. Man betænke dernæst den nære Stilling til Bogen Obadja. Begge smaae Skrifter, Obadja og Jona, der ere stukket ind mellem to gamle Propheter, høre til en meget sildig Periode, ere begge lige slaviskt afhængige af gamle Skribenter, navnlig af Joel; og i dem

begge lader sig den samme sunkne Hebraisme eftervise. Da fremdeles Obadja V. 2 opfatter Aabenbaringen ligesaa udvortes, som vor Forf. opfatter Forholdet mellem Gud og Propheten, og V. 20 antyder Ægypten som sit Opholdssted, turde begge Skrifter være at tillægge en og den samme Forf. Da vilde ogsaa den nærmeste Anledning til Jona's Bog vise sig. Obadjas Orakel, der udtalte Trudsler mod et hedensk Folk blev uopfyldt; Antigonus Hær blev tilintetgjort af Petras Arabere d. e. Edomiterne (Diod. 19, 95), og Jonas Bog skal undskylde Propheten saavelsom Jehova i Anledning af at Spaadommen ikke opfyldtes.

Kap. 1.

V. 1–3. Jona unddrager sig fra' en guddommelig Befaling ved at flygte. — Fortællingen begynder efter Sædvane med Copula, fordi enhver Tildragelse i Tiden følger efter en Forgænger, og Beretningen altid kun er en Fortsættelse af noget Tidligere og, betragtet i og for sig, udgjør et Brudstykke. Amitthais Søn] Pesch. og Araberne skrive מַתַּי; og LXX's Ἀμαθί colliderer med Ματθαῖος = מִתַּי af אמתי (paa Syrisk מתי). Urigtigt combinerer Winer (RWb.) Ματθαῖος og Ματθίας med מַתַּתְיָה (Forkortning af מַתַּתְיָה, Ματταθίας, hvortil der ikke existerer nogen Form מַתִּתְיָה. Den store Stad] jf. 4, 11. Ifølge Strabo var den større end Babylon, ifølge Diod. 2, 3 den største Stad; ifolge Gen. 10, 12 havde Resen været dette. Prædike for den] Istedetfor עַל staaer 3, 2 לְ. Blot prædike om eller imod Ninive havde han ogsaa kunnet hjemme. Kommen for mit Ansigt] S. Gen. 18, 21. 1 S. 5, 12. — Jona gjør sig ogsaa rede, men for i modsat Retning at ile til det yderste (vestlige) Hav jf. Ps. 139, 9, som om han ved at flygte ud af Landet kunde undrage sig Jehovas Befaling. Hvorfor? s. 4, 2. Til Tharsis bort fra Jehova] Om תַּרְשִׁישׁ s. Ordbøgerne. Ikke blot som Prophet (2 K. 3, 14), men som Indvaaner i Israel befinder han sig for Jehovas Ansigt (2 K. 17, 20. 23). Han gik ned til Joppe] I den

perſiſke Periode (Esr. 3, 7), og formodentlig allerede paa Salomos Tid, var Joppe en Havn (2 Kr. 2, 15. jf. 1, K. 5, 23) men først efter Jonathan (1 Macc. 10, 76) kom den ved Simon (1 Macc. 14, 5) til Israeliterne. עִמָּהֶם] med Skibsfolkene V. 5. — V. 4—6. Der opstaaer en farlig Storm, som skal stilles ved Bøn, hvortil ogsaa Jonas opfordres. — Netop paa denne Deel af Middelhavet pleier der at blæse en *πνεῦμα βίαιον*, der kaldes *μελαμβόρειον* (Joseph. B. J. III, 9, 3. Stormen bringer nu Havet i Oprør, כְּעַר Bølgeſlag, jf. V. 11, 13. LXX træffende *κλύδων*. Tænkte at ſtrande] ſ. 1 K. 22, 49. חָשַׁב לְ forekommer ellers ikke om det Livløſe. Med „var i Begreb" (de Wette) er der ſagt for meget. Skibsfolkene ſynes efter V. 9 f. 16 ikke at være Hebræere, og maae ſom Tharſisfarere antages for Phoeniciere; enhver af dem havde af flere phoeniciſke Guddomme udkaaret ſig en egen Skytsgud. Jf. Act. 27, 18 f. לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם] for at ſkaffe Lettelſe fra ſig, for at lette ſig ved at kaſte, hvad der tyngede dem. Da der ikke ſtaaer מִן, men מֵעַל, maa Suffiret ligeſom V. 11 f. referere ſig til deres Perſoner, ikke til Godſet. Steg ned i det nederſte Skibsrum (jf. Eſ. 14, 15), lagde ſig hen og ſov haardt ind. Verberne maa ikke tages ſom Plusquamperf.; ſom om han var nedſteget før Stormen brød løs, og ſov under Alt dette; thi da var denne Notits intetſigende. Tværtimod berettes udførligt, hvad Jona foretog ſig; Jona træder for Modſætningens Skyld frem, og iſtdf. וַיֵּרַד ſkrives וַיָּרֶד. Da Stormen opſtod, ſkilte han ſig med ſin onde Samvittighed (V. 12) fra de Andre, kaſtede ſig modløs hen og ſov ind ſlappet og opgivende ſig ſelv. — Styrmanden] Saaledes Vulg. og ligeledes LXX, der har ὁ πρωρεύς, Denne kunde, da det ikke mere var muligt at ſtyre Skibet, maaſkee ogſaa gaae fra ſin Poſt. Hvi ſover du der? jf. Formelerne Pſ. 50, 16. Jer. 2, 18; iſtdf. לָמָּה אַתָּה נִ׳. — יִתְעַשֵּׁת] Si forte reeogitet deus de nobis Vulg.; jf. Pſ. 40, 17. Herimod ſtrider den reflexive Form, der egentlig betyder: gjøre ſig ſkinnende; om Himlen: klare op; om Gud: ſkue mild, naadig ned; jf. Pſ.

31, 17. 4, 7. — V. 7—10. Imidlertid lagde Stormen sig ikke, og i den Mening, at En af dem, der befandt sig paa Skibet, havde Skyld i denne Guds Vrede, søge de ved Lodkastning at finde ham. Efter Lodkastningen vide de nu, at Jona bærer Skylden; og Spørgsmaalet V. 8 a er overflødigt og paafaldende, men lader sig forklare som en oprindelig i Randen skrevet Glose, der forklarede hint בשלמי V. 7. — Gud mishagelig kunde Jona nærmest være ved sin Haandtering, dernæst ogsaa ved det Folk, som han tilhørte. — V. 8. Spørgsmaalet om hans Haandtering, der ikke hører videre til Sagen, lader Forf. ikke Jona besvare. Men naar han ved Angivelsen af sit Folk, der indbefatter hans Fædreland og hvorfra han kommer, tilføier: jeg frygter Jehova, da vil han dermed betegne sig som en Retskaffen, Uskyldig; og Jehova betegner han som den sande Gud (Neh. 1, 5. — Ex. 20, 11). At der ikke menes den Affect af Frygt, der drev ham til at flygte, fremlyser af V. 10. At han flygter for Jehova, naturligviis af Frygt for ham, havde han tidligere sagt dem, maaskee strax efter at han besteg Skibet; „thi han havde kundgjort dem det" kan ikke betegne nylig, nemlig med disse Ord V. 9. Men har han sagt dem det tidligere, skulde man troe, at de allerede dengang have erholdt den Underretning om hans Folk og hans Gud, som han giver dem V. 9. Han kan ikke flygte for en Gud, der ikke vedkommer ham; han har ifølge V. 10 heller ikke blot med Fortielse af Egennavnet sagt dem, at han flyer for sin Gud. Men om Jehova vidste Hedningerne intet videre (jf. Ex. 5, 2); og nu høre de, at det er den almægtige Gud, de forskrækkes og spørge, hvorledes han har kunnet gjøre det, villet undrage sig fra ham. Deres beredvillige Anerkjendelse af Jehova som den Almægtige er i deres farefulde Stilling ikke saa usandsynlig, men hidrører (jf. V. 16. 1 S. 4, 8) fra Forfatterens patriotisk-religiøse Nidkjærhed. — V. 11—16. Paa deres Raadspørgsel giver Jona dem det Raad, at kaste ham over Bord. Efter frugtesløse Anstrængelser for at undrage sig fra denne Nødvendighed, give de efter; og Havet bliver stille. — At han paa en eller anden Maade maa opoffres, forstod sig af sig selv; men de adspørge ham, fordi han bedst maa kjende sin Guds Dom

(2 K. 17, 26), d. e. hvorledes man skal udsone hans Vrede. Hans Svar, der noie stemmer med deres Spørgsmaal, afseer fra Jehova som Ophav, og lyder simpelt: for at stille Havets Vrede (V. 15) kaster mig ud! וידהדרו] Efter Vulg. og Targ. sædvanlig de roede. Maaskee vare Seilene tagne ind for Stormens Skyld, og et Seilskib kunde ogsaa have Roerbænke. Men Begrebet sodere bliver ellers ikke overført paa at roe, og החר er snarere persodere, irrumpere. LXX: παρεβιάζοντο. Da Anstrængelsen ikke lykkes, betegner החר her det til Forsøget indskrænkede חזקו 2 K. 3, 26, anvende Magt, anstrænge sig, jf. det synonyme פרץ med ב 2 S. 13, 25. 27. Ved denne Fortolkning behøver Forf. ikke at have gjort sig nogen bestemt Forestilling om Maaden. כהחשיב] Ekibet, eller da Objectet mangler, snarere Veien. ואנה] s. t. Ob. 13. בנפש] jf. 2 S. 14, 7. Deut. 19, 21. Overensstemmende med Sprogbrugen bede de altsaa om at de ikke maae omkomme, ikke for den Synds Skyld, som Jona har begaaet, men for dens, som de nu ville begaae mod Jona. De bede altsaa, som de staae i Begreb V. 15 med at kaste ham over Bord; og det følgende Led oplyser deres Mening, Læg ikke uskyldigt Blod paa os] Lad os denne Mand ikke omkomme en Uskyldig. Formelen maa ifølge Deut. 21, 8 forstaaes objectiv; og det anførte Sted maa saa meget mere her jævnføres, som de i det andet Hemistich tilskrive Jehova denne deres Handlemaade, som foranlediget af ham. Pesch. mindre neiagtig: og tilregn os ikke uskyldigt Blod. Rigtigt Vers.: thi du Jehova, har gjort, som du vilde (jf. Ps. 135, 6. Præd. 8, 3) undtagen Pesch., som oversætter thi du er Jehova, og derefter indskyder et Copula, som ikke staaer foran באשר. Dette kunde kun betyde: du er den sande og høieste Gud. Men for dette Udtryk af Overbeviisning er V. 16 det rette Sted. Her V. 14 anerkjende de ham forelobig som en Gud, som den, paa hvis Tjener de ere ifærd med at forgribe sig, og som ved at sende Stormen og ved Lodtets Afgjørelse har foiet det saaledes, at de endelig beslutte sig til denne sidste Udvei. Om Jonas Vrede, han der ikke er nogen

Morder eller Gudsbespotter, have de intet rigtigt Begreb; efter deres Begreber var han ikke en saadan Synder, der fortjente Døden. Derfor ere de ikke beroligede ved Lodkastningens Udfald, men give efter for Jehovas Tvang idet de appellere dertil, at han har villet og styret det saaledes. Jf. V. 12. — V. 10. Forf.s Mening er, at de strax offrede paa Skibet, nemlig et egentligt Offer, et Dyr, som de havde paa Skibet. Til den Tid, da da de lykkelig landede, love de nye Offre for deres Frelse.

Kap. 2.

V. 1 f. Og Jehova beskikkede en stor Fisk] jf. 4, 6. 8. Han sørgede for, at en saadan kom. Denne Fisk er ikke nærmere bestemt, og Undersøgelse desangaaende kan kun have Interesse for Tilhængerne af den strænge historiske Opfattelse. LXX: κήτει μεγάλῳ, jf. Mth. 12, 40. וירתאלל] Det er en Takkebøn efter Bønhørelsen, men derfor maa man ikke oversætte מבטן ה׳ udenfor Fiskens Bug. Naar man vil indskyde V. 11 foran V. 3, saa at V. 3—10 var en anden, tildigere Bøn, end den V. 2 omtalte, da lod sig vel Analogien af Es. 38, 21 f. anføre herfor, men ויאמר, der uden bestemt Subjekt ikke passende vilde indlede Bønnen, er aabenbart Fortsættelse af ויתאלל, jf. 1 S. 2, 1. Det er fremdeles ikke troligt, at Forf. først vil sige: Jona bad, uden at lade Bønnen følge efter, men siden indføre en Bøn af ham, uden iforveien at have berettet, at han har bedet. Endelig synes denne voldsomme Forholdsregel unødvendig og urigtig, thi Jona tyder intetsteds hen til sin Redning ud af Fiskens Bug, men derved at Fisken opslugte ham, saae han sig reddet fra at drukne og forelebig frelst. Derfor denne staaer altsaa V. 8, 3 en anden Bøn, som han tidligere, da han var nær ved at drukne har henvendt til Gud. — V. 3—10. Bønnen selv. For en stor Deel atomistisk sammensat af Steder i Psalmerne, tager den dog V. 4. 6 f. Hensyn til Jonas specielle Stilling; og iøvrigt forekomme paa samme Maade hyppigt Reminiscenser ogsaa i den prosaiske Deel af Bogen. Man maa derfor ikke med de Wette og Knobel (Prophetismc. II, 377) ansee

den for en Interpolation af en fremmed Haand. — V. 3. Det første Hemistich stammer vel ligesom Ps. 120, 1 fra Ps. 18, 7. Fra Underverdenens Skjød] Den har her בטן, ligesom Es. 5, 14 et Svælg. Det hyperboliske Udtryk forklares ved V. 4. 7, og tydes af Hieron. urigtigt om Fiskens Bug. ותשלכני] Ikke som Følge af Bønhørelsen, men der gaaes tilbage i Tiden, og man maa forklare som ved וירד 1, 1. I Hjertet af Havet] jf. Ez. 27, 4. 25. נזר] ikkun her om Søen, hvorimod store Floder ogsaa kaldes יָם. — Det andet Hemist. stammer fra Ps. 42, 8. Og jeg sagde: jeg er forstødt o. s. v.] Dette stammer fra Ps. 31, 23, hvor Verberne staae i Plusquamperfectum. Disse Ord gjøre det umuligt at Sætningen kan udtrykke et Haab og Sætningen אך אישיך udtrykker ikke et Ønske. At forstaae Sætningen som Spørgsmaal derfor staaer אך, Visshedens Partikel i Veien, fordi der handles om hele Sagen selv, ikke om den virkelig er saa ganske vis. Meningen maa vel være parallel med den i Es. 38, 11 b; men hellere end אַךְ maa man læse אָךְ = אָרֵךְ. — Begyndelsen af V. 6 erindrer om Ps. 18, 5. 69, 2. Der var Tang viklet om mit Hoved] Han var altsaa (jf. V. 7) allerede sunken til Havbunden, hvor Søgræsset voxer. לקצבי] Ordet maa vel, som Vulg. og de aram. Dolstt. mene, betyde det Underste af Bjergene. Jordens Slaaer (vare lukkede) bag mig] Efter at jeg syntes mig udstødt af de Levendes Land (Jer. 11, 19) som af et Huus. — Jf. Ps. 30, 4. — Til V. 8 jf. Ps. 142, 4. Begr. 3, 20. — Ps. 18, 7. 5 8. — V. 9. Subjectet er taget af Ps. 31, 7. De som støde deres Lykke fra sig] Dette er Meningen. Egl. de opgive al חסד, al Naade og Kjærlighed, som kunde blive dem til Deel. — V. 10. Til Grund for Ytringerne her ligger Haabet om, at hans Frelse skal fuldkommes. Med Taksigelsens Røst] jf. Ps. 42, 5. Ikke: selve Taksigelsen. — V. 11. Befalingen eller idetmindste dens Udførelse skete efter tre Dages Forløb (V. 1). Kysten er Kysten af et Fastland, naturligviis af Palæstina.

Kap. 3, 1—9.

V. 1—4. Jona adlyder Jehovas gjentagne Befaling. Var en stor Stad for Gud] jf. Act. 7, 20. Naar saaledes som her eller Gen. 10, 9. Pf. 36, 7. Hoif. 8, 6 og som i אֲרִיאֵל o. s. v. Nomina sættes i Forbindelse med Gud, da skeer det altid i amplificativ Betydning. Targ. har her: for Jehova; ogsaa for ham, i hans Dine var Ninive en stor Stad. At ל har Begrebet af causa efficiens, ligger udenfor Amplificationen, og bevises ikke ved 4, 10; jf. derimod Jer. 22, 6. — Egentlig: et tre Dages Stykke at gaae. Tages dette som Bestemmelse af dens Omfang, saaledes som ellers Størrelsen af Stæder maales, vilde Ninive endda være uhyre stor. Men af V. 4 sees, at der menes Gjennemsnittet eller, om man vil, Længden; thi „een Dags Vei" V. 4 refererer sig aabenbart til tre Dages Vei V. 3; Forf. siger, at han har begyndt at gjennemvandre den, og har prædiket, da han endnu havde to Trediedele af den foran sig, De forskjellige andre Forklaringer af Stedet udspringe fra Bestræbelsen for at gjøre Beretningen troværdigere ved at forringe dens Udsagn og bringe den i Harmoni med de Gamles Angivelser. Men naar Stadens Længde (Diod. 2, 3) udgjør 150 Stadier, og netop saamange Stadier udgjøre een Dagsreise (Herod. 5, 53), vilde Jona have begyndt at prædike, da han var naaet til den modsatte Ende. Saafremt nemlig Forf. meente, at Jona under denne Vandring har gjentagne Gange opløftet sin Røst, vilde han have udtrykt sig i Analogi med 2 S. 13, 19. 15, 30. — Af de 40 Dage, det bekjendte runde Tal, gjør LXX tre. — V. 5—9. Niniviterne tilligemed deres Konge gjøre Bod, for at forsone Gud. Troede Gud] הֶאֱמִין בְּ ellers forlade sig paa en Person (Num. 14, 11. 1 S. 27, 12), her: sætte Lid til hans Udsagn, troe ham, hvilket rigtigere vilde hedde הֶאֱמִין לְ. — Jf. Jo. 1, 14. 2, 15 f. — V. 6. Kongen, opskræmmet af sin trygge Ro, reiser sig fra sin Throne o. s. v. — Det vide Gevandt (Jos. 7, 21) staaer i Modsætning til den snevre Sorgedragt. Sad i Aske] jf. Job 2, 8. וַיַּאֲמֶר] nemlig ved sine Herolder. אַל יִטְעֲמוּ] Ved et

Forbud stod rigtigere לא. — v. 9 viser, at V. 8 hører endnu til Befalingen, og at man ikke med LXX maa læse וְיִתְכַּסּוּ. Naturligviis skulde Menneskene ifere Dyrget Sække; og kun dem befales der at bede og omvende sig. Jevrigt stammer V. 9 fra Jo. 2, 14.

Kap. 3, 10. — Kap. 4.

V. 10—4, 3. Gud lader sig formilde; misfornøiet herover ønsker Jona sig Døden. Og Gud saae deres Gjerning] Med Hensyn til Hedningerne hedder Gud efter V. 5 Elohim; 4, 2 indtræder Egennavnet paany. מִמַּעֲשֵׂיהֶם] Rigtigst opfatter man Formen som Singularis, jf. 1 S. 19, 4. — Den Grundsætning, hvorefter Jehova her handler, s. Jer. 18, 7 f. וַיִּרַע אֵל] jf. Neh. 2, 10. 13, 8. Ikke: בַּיֵּרַע, hvilket vilde være. han misbilligede det, men: det gjorde ham ondt, jf. Gen. 6, 6. קַדְמָתִי] LXX træffende: προέφθασα, jeg søgte at forekomme dette Udfald, der nu stiller mig blot, ved at flygte til Tharsis. — Det andet Hemistich stammer fra Jo. 2, 13; V. 3 a støtter sig paa 1 K. 19, 4 (s. t. V. 8); til V. 3 b jf. Gen. 27, 46. — V. 4. Er det Ret at Du vredes?] jf. V. 9. Spørgsmaalet er en Copie af Gen. 4, 6., s. t. V. 6. — V. 5 ff. Fortsættelse. Jona kom uden Tvivl ind ad den vestlige Side, og da han sætter sig ned Østen for Staden, har han altsaa heelt gjennemvandret den. Da han her endnu venter en Afgjørelse, medens han V. 2 beklager sig over samme, maa man, for at tilveiebringe en Tidsfølge, tage וַיֵּצֵא tilligemed dets Fortsættelser som Plusquamperf., s. t. 2, 4. I selve Stadens Distrikt kan han ikke have oppebiet den 40de Dag; han udgik i det seneste paa den 39te, for den næste Dag at see, hvad der vilde skee. Men nu indtræffer ifølge כְּמִהֵרָה V. 7 alt det Følgende tidligere end Jonas vedladende Bøn V. 2 f., hvilken i det tidligste maa ansættes til den 41de Dag. Heraf fremgaaer, at Forf. nu ligesaa lidet tænker paa hin Termin, der voldte Anstød for LXX, som han reflecterer paa at Jona forlader Staden før hin Afgjørelse; og han lader ham først nu gaae ud af Staden for at erfare, hvad han allerede veed! — Jf. 1 S. 22, 3. — V. 6.

Efterat Forf.s Erindring V. 4 fæster sig paa Begyndelsen af Genesis, laaner han her fra Gen. 2, 4 — 3, 24 Forbindelsen Jehova Elohim, i hvis Sted der V. 7—9 staaer ligesom Gen. 3, 1. 3. blot Elohim. — קִיקָיוֹן] Luther med flere gamle Dvstt. (LXX) Kürbis, Hieron. som af Hensyn til Puristerne bibeholder sine Forgangeres hedera, beskriver Ciceion, der ogsaa i det Syriske og Puniske hedder Ciceia, som en Busk eller et lidet Træ med brede Blade, der have Lighed med Viinlovet, hvilket i faa Dage vorer op fra en lille Plante til et Træ, og giver stærk Skygge. Det er Planten خروع, af hvilke man efter Niebuhr (descr. de l'Arab. p. 131) bekommer Olie: den i Ægypten hyppige *kíki*, hvorom Herod 2, 94. Plin. H. N. 15, 7 fortalles det samme. Hos Latinerne hedder den ricinus (communis Linn.). S. Winer RWb. u. Art. Wunderbaum og Rosenm. t. d. St. — At frie ham fra hans Onde] Hensigten af Skyggefaldet. Altsaa er כִּבְיָכוֹל o. s. v. underordnet, ikke sideordnet כִּהְיוֹת o. s. v. Hans „Onde" er allerede nævnt V. 8, det er den onde Aand 1 S. 16, 14. hans fortrædelige Mismod. Solbranden vilde saaledes simpelthen uden nogen Allusion altfor emphatisk hedde „haus Onde." הִצִּיל er vel valgt paa Grund af Allusionen til צֵל. Forvrigt bliver den angivne Hensigt opnaaet. כִּמְהֵרָה] ikke: den næste Dags Morgenrøde — Stedet 1 S. 14, 16, hvor der staaer et Participium, er ikke ganske analog — men: til den næste Dag. Ifølge sin Plads hører Ordet ikke til Hovedverb. Dg. det visnede] strax efter Ormens Stik. Niebuhr (anf. St.) siger, at Blade og Blomster, som han havde plukket, vare faa Minutter efter visne. הַרְישִׁית] Chald. fortolker: tie, være rolig, hvoraf man afleder Begrebet om Hede. LXX og Vulg. *συγκαίων*, urens, hvilket Pesch. udelader, som allerede indeholdt i Begrebet קדים. — הרשׁ betyder skjære, og er beslægtet med הרר, חרס. Det nærstaaende הַרְוִין betyder acutus, acer; og til Forbindelsen her synes רוּחַ קָדִים עַזָּה Ex. 14, 21 saameget mere at svare, som en stille brændende Vind vel blæser midt paa Dagen, men ved Solens Opgang, hvor Luftens Temperatur hurtigt skifter

ligesaa lidet, som om Aftenen. Solen stak paa Jonas Hoved] jf. Es. 49, 10. Da fordrede han sin Sjæl, for at døe] nemlig af Gud, i hvis Haand den er. Han bad at Gud vilde ἀπολύειν (Luc. 2, 29) hans Sjæl, at han maatte døe. Formelen hidrører fra 1 K. 19, 4. — Til V. 9 jf. V. 4. — Mth. 26, 38. Dom. 16, 16. — V. 10 f. Jona vedbliver V. 9 at paastaae, at han gjør Ret i at være fortrydelig over at Kikajon visnede, og Jehova kunde nu gjøre ham opmærksom paa den Modsigelse, at han tillige vredes over, at Jehova ikke dræber et saa stort Antal levende Væsner. Imidlertid har Gud her ikke til Hensigt at beskæmme Jona, men at retfærdiggjøre sin egen Handlemaade; Jonas Uvillie over Kikajon involverer Medynk over dets Skæbne, og hertil knytter Gud sin Beviisførelse. Som du ikke har havt Møie med] med at plante og faae til at voxe. Gud antyder hermed, idet han argumenterer a minori, Grunden til at, naar Jonas forbarmes over en Fremmed, Gud maa gjøre det med større Ret over sine Skabninger. Thi, Søn af een Nat, blev det til] הָיָה er vorde, ikke være. בֶּן לַיְלָה betyder paa første Sted ikke een Nat gammel (jf. Ex 12, 5); men ved at betegnes som Søn sættes det eengang efter dets Tilblivelse, den anden Gang efter dets Visnen i Afhængighed af Natten. Paa en Nat — saa pludselig vorede det op — blev det til, og paa en Nat var det borte. Rigtigt Targ. i denne Nat — i den næste Nat. Iøvrigt staaer בְּנ, ikke בֶּן, paa Grund af det følgende Liquida jf. Num. 14, 38. Dsp. 30, 1. — Spørgsmaalet er V. 11 blot betegnet ved Tonen, s. Haf. 4, 16. — Ikke at kunne skjelne den høire Haand fra den venstre charakteriserer den spædeste Børnealder omtrent til det 3 Aar. Disse Børn vide heller ikke endnu at skjelne mellem Godt og Ondt og nævnes derfor her i Forbindelse med Dyret, der ligeledes er uskyldigt, og heraf frembyder sig det ny Argument: at Jehova maatte tilintetgjøre saa mange Uskyldige tilligemed de Skyldige. Hvad endelig Talangivelsen angaaer, der driver Ninives Totalbefolkning op til en ganske enorm Høide, da staaer den maaskee endnu i Forbindelse med Overdrivelsen af dens Størrelse 3, 3, hvor Omfangets Maal tillægges Gjennemsnittet.